

2020
10.

BELÜGYI SZEMLE

A BELÜGYMINISZTERIUM SZAKMAI, TUDOMÁNYOS FOLYÓIRATA

HERMAN SZILÁRD: Fiatalkorú a büntetőjog bírói gyakorlatában. A fiatalkorúak bírósága

PETRUSKA FERENC: A civil életbe visszailleszkedés jogi háttere az Egyesült Királyságban

ZSIGMOND CSABA: A szervezett bűnözés elméleti megközelítéseitől a bűnszervezet nemzetközi és hazai jogi fogalmáig

SORBÁN KINGA: A bosszúpornó és deepfake pornográfia büntetőjogi fenyegetettségének szükségességéről

FAGGYAS ATTILA: A terrorizmus, mint katasztrófa. A magyar és az európai terrorelhárító egységek első reagáló képességeinek alakulása a harctéri ellátás szempontjából

TÓTH TAMÁS: A büntetés-végrehajtási szervezet védekezése a koronavírussal szemben

KÖNYVISMERTETÉS: Magyarország és a Nyugat-Szaharai válság

INTERJÚ: Emberközelségbe vinni a rendőrséget!

68.
évfolyam

BELÜGYI SZEMLE

A BELÜGYMINISZTERIUM SZAKMAI, TUDOMÁNYOS FOLYÓIRATA

---

68. ÉVFOLYAM

2020/10. SZÁM

BELÜGYI SZEMLE

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG

ELNÖK	Dr. Felkai László, közigazgatási államtitkár, Belügyminisztérium
TITKÁR	Dr. Dános Valér ny. r. vezérőrnagy, egyetemi magántanár
TAGOK	Prof. dr. Finszter Géza, a Magyar Tudományos Akadémia doktora
	Prof. dr. Haller József, a Magyar Tudományos Akadémia doktora, tanszékvezető egyetemi tanár
	Prof. dr. Herke Csongor, a Magyar Tudományos Akadémia doktora, tanszékvezető egyetemi tanár
	Prof. dr. Kecskés László, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja
	Prof. dr. Kerezi Klára, a Magyar Tudományos Akadémia doktora, egyetemi tanár
	Prof. dr. Koltay András, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem rektora, egyetemi tanár
	Prof. dr. Korinek László, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja
	Prof. dr. Maróth Miklós, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja
	Prof. dr. Mezey Barna, a Magyar Tudományos Akadémia doktora, tanszékvezető egyetemi tanár
	Dr. Nyiri Sándor, ny. vezető ügyész, c. egyetemi docens
	Prof. dr. Patyi András, kúriai bíró, tanácselnök, egyetemi tanár
	Prof. dr. Polt Péter, legfőbb ügyész, egyetemi tanár
	Prof. dr. Sándor István, a Magyar Tudományos Akadémia doktora, tanszékvezető egyetemi tanár
	Prof. dr. Tóth Mihály, a Magyar Tudományos Akadémia doktora, tanszékvezető egyetemi tanár
	Dr. Ludek Michalek, a Cseh Rendőrakadémia tagja, egyetemi tanár
	Dr. habil. Philipp Fluri ügyvezető, Genfi Biztonságpolitikai Központ
	Detlef Schröder igazgató, Európai Unió Bűnüldözési Képzési Ügynökség
	Dr. Ciprian Maftci, belügyi attasé, Románia Magyarországi Nagykövetsége

SZAKMAI TANÁCSADÓ TESTÜLET

	Bakai Kristóf püör. ezredes, a Nemzeti Adó- és Vámhivatal vámszakmai szakfőigazgatója
	Dr. Balogh János r. altábornagy, az Országos Rendőr-főkapitányság vezetője
	Dr. Bolcsik Zoltán r. vezérőrnagy, a Nemzeti Védelmi Szolgálat főigazgatója
	Dr. Frech Ágnes, a Fővárosi Bíróság büntető kollégiumvezetője, az Országos Bírósági Hivatal szaktanácsadója
	Dr. Góra Zoltán t. vezérőrnagy, az Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság vezetője
	Hajdu János r. vezérőrnagy, a Terrorelhárítási Központ főigazgatója
	Dr. Hatala József ny. r. altábornagy, a Nemzeti Bűnmegelőzési Tanács elnöke
	Dr. Janza Frigyes ny. r. vezérőrnagy, a Belügyminisztérium oktatási főszemlélője
	Dr. Kiss Attila r. dandártábornok, az Országos Idegenrendészeti Főigazgatóság vezetője
	Láng István, az Országos Vízügyi Főigazgatóság vezetője

Prof. dr. Ruzsonyi Péter bv. dandártábornok, a Nemzeti Közsolgálati Egyetem,
Rendészettudományi Kar dékánja, tanszékvezető egyetemi tanár
Prof. dr. Sallai János r. ezredes, Nemzeti Közsolgálati Egyetem, tanszékvezető egyetemi tanár
Dr. Szabó Hedvig nb. vezérőrnagy, a Nemzetbiztonsági Szakszolgálat főigazgatója
Dr. Szabó Marcel alkotmánybíró, nemzetközi jogász
Dr. Takács Tibor r. vezérőrnagy, a Terrorelhárítási Információs és Bűnügyi Elemző Központ
főigazgatója
Dr. Tóth Tamás bv. vezérőrnagy, a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága vezetője
Dr. Túrós András ny. r. altábornagy, az Országos Polgárőr Szövetség elnöke

SZERKESZTŐSÉG

FŐSZERKESZTŐ	Dr. Dános Valér ny. r. vezérőrnagy, egyetemi magántanár
FŐSZERKESZTŐ-HELYETTES	Dr. Hornyik Zsuzsanna
FELELŐS SZERKESZTŐ	Dr. Szabó Csaba PhD r. alezredes
OLVASÓSZERKESZTŐ	Végh Zsuzsanna
IDEGENNYELVI SZAKLEKTOR	Prof. dr. Boda József ny. nb. vezérőrnagy, c. egyetemi tanár
MUNKATÁRSÁK	Dr. Hertelendi Lajos r. alezredes Luda Henrietta Csala Károly r. ezredes Kecskés Nikolett Havasi József Varga Anita
SZERKESZTŐSÉG	2090 Remeteszőlős, Nagykovácsi út 3. Telefonszám: +36 (26) 795-900 / 24-600 szerkesztoseg@belugyiszemle.hu www.belugyiszemle.hu
ISSN	ISSN 2062-9494 (Nyomtatott) ISSN 2677-1632 (Online) LXVIII. évfolyam
FELELŐS KIADÓ	Belügyminisztérium www.kormany.hu/hu/belugyminiszterium 1051 Budapest, József Attila utca 2-4.
KÉPSZERKESZTŐ	Botlik László
NYOMDA	Duna-Mix Kft.
FELELŐS VEZETŐ	Szakolczai Lóránt bv. ezredes Megjelenik havonta

TARTALOM

	Szerkesztőségi előszó	7
	TANULMÁNYOK	
HERMAN SZILÁRD	Fiatalkorú a büntetőjog bírói gyakorlatában. A fiatalkorúak bírósága	11
PETRUSKA FERENC	A civil életbe visszailleszkedés jogi háttere az Egyesült Királyságban	51
ZSIGMOND CSABA	A szervezett bűnözés elméleti megközelítéseitől a bűnszervezet nemzetközi és hazai jogi fogalmáig	61
SORBÁN KINGA	A bosszúpornó és deepfake pornográfia büntetőjogi fenyegetettségének szükségességéről	81
FAGGYAS ATTILA	A terrorizmus, mint katasztrófa. A magyar és az európai terrorelhárító egységek első reagáló képességeinek alakulása a harctéri ellátás szempontjából	105
TÓTH TAMÁS	A büntetés-végrehajtási szervezet védekezése a koronavírussal szemben	127
	KÖNYVISMERTETÉS	
SZABÓ LÁSZLÓ ANDRÁS	Magyarország és a Nyugat-Szaharai válság	147
	INTERJÚ	
HERTELENDI LAJOS	Emberközelségbe vinni a rendőrséget! Interjú dr. Orbán Péter nyugállományú rendőr altábornaggyal	155

HERMAN SZILÁRD	Dr. bírósági titkár Budapest Környéki Törvényszék Buda Környéki Járásbíróság
PETRUSKA FERENC	Dr. PhD alezredes, mb. tanszékvezető, adjunktus Nemzeti Közszerológálati Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar
ZSIGMOND CSABA	Dr. c. r. alezredes, mesteroktató Nemzeti Közszerológálati Egyetem Rendészettudományi Kar
SORBÁN KINGA	Dr. tudományos segédmunkatárs Nemzeti Közszerológálati Egyetem Eötvös József Kutatóközpont Információs Társadalom Kutatóintézet
FAGGYAS ATILA	Dr. r. o. alezredes, főosztályvezető Terrorelhárítási Központ Műveleti Igazgatóság Speciális Egészségügyi Főosztály
TÓTH TAMÁS	Dr. bv. vezérőrnagy, országos parancsnok bv. tanácsos Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága
SZABÓ LÁSZLÓ ANDRÁS	PhD hallgató Nemzeti Közszerológálati Egyetem
HERTELENDI LAJOS	Dr. r. alezredes, szerkesztőségi munkatárs Belügyminisztérium Belügyi Szemle

SZERKESZTŐSÉGI ELŐSZÓ

„Az igaz ember hitét, meggyőződéseit
nagy katasztrófák sem képesek sarkaiból kifordítani.”

(Jókai Mór)

Kedves Olvasó!

2020 októbere is bevonul a különleges időszakok közé, tagadhatatlanul benne vagyunk a koronavírus-járvány okozta rendkívüli helyzetben, lassan talán megtanulunk együtt élni vele, az egészségünket óvó intézkedések napi rutinjaink részét képezik már több hónapja. Az a tény, hogy egy világszintű vírus képes az emberiség életét teljesen kifordítani eddigi medréből, nem igazán jó érzés. Bár a fenti idézet a 19. században alkotott egyik legnagyobb magyar írónktól származik, mégis igazán biztatóan hangzik most, a 21. század egyik világrengető eseményekor. Az idézett gondolat sor megerősíti a gondolkodó, tenni akaró embert abban, hogy ha képes hitét megőrizni, tetteit pedig eredeti meggyőződései alapján véghez vinni, van remény a dolgok jobbra fordulására. Sokan mondták már, hogy nem véletlenül szakadt a mostani világjárvány az emberiségre. Már az első hullám ideje alatt sokat nyert belőle az, aki képes volt felismerni és értékelni az igazán fontos dolgokat. Felemelő az a tény, hogy rengeteg áldozatra kész ember fogott össze, hogy a bajbajutottakon segítsen, készenlétben legyen, ha beavatkozásra van szükség. Októberi lapszámunk cikkeinek sora pedig ékes bizonyítéka annak, hogy a gyakorlati szakemberek, elméleti tudósok saját szakterületükön nem állnak meg a tudományos felfedezések, szakmai eredmények elemzése, összegzése során, tanulmányaikkal a társadalom széles rétegeit érintő problémákra hívják fel a figyelmet, a legtöbb esetben megoldást is kínálva egyben.

Herman Szilárd a „*Fiatalkorú a büntetőjog bírói gyakorlatában*” című munkájában kifejti, hogy az elmúlt évek jogalkotása a fiatalkorúak büntetőjoga terén számos változást hozott. A módosítás célja az igazságszolgáltatás érintettekhez való közelebb vitele, költségghatékonyabbá tétele, az ügyteher egyenletesebb elosztása és az eljárások gyorsítása volt. A cikk célja a hatályos, fiatalkorúakra vonatkozó büntető anyagi jogi és eljárásjogi rendelkezések releváns, bírói gyakorlatot tükröző ismertetése.

Petruska Ferenc „*A civil életbe visszailleszkedés jogi háttere az Egyesült Királyságban*” című tanulmányában kifejti, hogy a Brit Fegyveres Erők védik az Egyesült Királyságot és annak tengerentúli területeit, stratégiai hírszerzést és nukleáris elrettentést garantálnak, válsághelyzetekben támogatják a polgári katasztrófavédelmi szervezeteket, stratégiai és expedíciós bevetésekkel védik az ország érdekeit. A leszerelést követően a társadalmi konfliktusok megelőzése és a polgári készségek elsajátítása érdekében a brit haderőnek szüksége van az intézményesített humán rekonverzió széleskörű eszköztárára. Különösen fontosá vált ez, amióta a brit haderőben megszűnt a sorkötelezettség, hiszen az önkéntes hadseregekben a leszerelés viszonylag fiatalon történik, de a brit veteránokat általában nem várják vissza civil munkáltatóik. Ez általánosságban nemzetközi szinten is óriási kihívás, amelyre az Egyesült Királyságban a tanulmányban bemutatott megoldásokat kínálják.

Zsigmond Csaba „*A szervezett bűnözés elméleti megközelítéseitől a bünszervezet nemzetközi és hazai jogi fogalmáig*” című tanulmányában megvizsgálja a nemzetközi szervezett bűnözéssel és a bünszervezetekkel kapcsolatos főbb elméleteket, empirikus kutatásokon alapuló eredményeket, illetve a bünszervezetek nemzetközi és hatályos jogi meghatározásait. A tanulmány célja rámutatni, hogy mennyiben alkalmazhatók a jogi meghatározások a kutatások által feltárt különböző felépítésű bünszervezettípusokra. Ennek érdekében széles körű áttekintést nyújt a nemzetközi és hazai elméleti megközelítésekről és kutatások eredményeiről, illetve ennek megfelelően elemzi a nemzetközi és hazai jogi szabályozást. A cikk rámutat arra, hogy a nemzetközi meghatározások tágran alkalmazhatók a különböző típusú nemzetközi bünszervezetekre, míg a szerző megállapítása szerint a hazai jogi meghatározás eléggé szűken értelmezhető, abból indokolatlanul kiszorul a sokszínűséget mutató nemzetközi szervezett bűnözői csoportok nagy része.

Sorbán Kinga „*A bosszúpornó és deepfake pornográfia büntetőjogi fenyegetettségének szükségességéről*” című írásában kifejti, hogy a közösségi média és a mesterségesintelligencia-alapú tartalomszerkesztő alkalmazások könnyű hozzáférhetősége kimondottan kedvez az olyan újfajta tartalmak közzétételének, mint a bosszúpornó (revenge porn) és az algoritmusok által manipulált felvételek (deepfake). Ezeknek a tartalmaknak a közzététele Magyarországon jelenleg nem képez külön tényállást a büntető törvénykönyvben. Más országokban már élénk szabályozási diskurzusok folynak a jelenség büntetendővé nyilvánításáról. Az, hogy az USA, Németország, Franciaország, Olaszország és az Egyesült Királyság is megtette a kezdő lépéseket ebbe az irányba, azt mutatja, hogy

olyan problémáról van szó, amely országtól és régiótól független, és amelyre figyelni kell. A jövőbeli szabályozás alapjogi szempontból talán az egyik legjelentősebb kérdése az, hogy az egyének számára okozott sérelem indokolja-e a közléstípus előzetes, teljes tilalmát és a szólásszabadság büntetőjogi eszközökkel történő korlátozását. Az egyelőre kezdetleges állami szabályozás hézagjait jelenleg a platformok magánszabályozás révén töltik ki.

Faggyas Attila „*A terrorizmus, mint katasztrófa – A magyar és az európai terrorelhárító egységek első reagáló képességeinek alakulása a harctéri ellátás szempontjából*” című tanulmányában bemutatja, hogy a globális biztonsági kihívások és a katasztrófák között erős párhuzam, több esetben átfedés figyelhető meg. A katasztrófahelyzetek felszámolására, különösen azok első shock stádiumában, Európa-szerte a katasztrófavédelem szervezete a kijelölt erő. Ahogyan a katasztrófa management, úgy az első reagálás is igen komplex tevékenységet takar, a veszélyforrás függvényében speciális képességeket kíván meg. Az akut, helyszíni egészségügyi ellátás is ebbe a csoportba sorolható. A terrortámadások esetében az első reagálás a terrorelhárítási alakulatok kötelessége. A terroreseményben sérült állampolgárok egészségügyi ellátásának végrehajtása újonnan jelentkező társadalmi elvárás. A felelősséget magukra vállaló terrorelhárítási egységeknek a katonai mintára épülő harctéri, egészségügyi ellátásukat újra kellett értelmezniük, s ez vezetett a taktikai medicina új modelljéhez.

Tóth Tamás „*A büntetés-végrehajtási szervezet sikeres védekezése a koronavírus szemből*” című cikkében megfogalmazza, hogy a büntetés-végrehajtási szervezet a fogvatartottak és a személyi állomány egészségének és életének biztonsága érdekében, gyorsan reagálva, saját helyzetét értékelve alakította ki védekezési rendszerét. A szakmai döntéshozók, a társadalom pozitív értékítélete a parancsnoki és a személyi állomány számára visszaigazolta az elmúlt időszak során a járványügyi helyzetben tanúsított törvényes, szakszerű és elkötelezett feladatellátás eredményeit. A koronavírus-járvány elleni védekezés egyik legfontosabb tanulsága, hogy addig, amíg nincs igazoltan hatásos vakcina, a felelősségteljes viselkedés, ezzel összefüggésben pedig a javasolt, megelőzést célzó intézkedések betartása a legjobb védekezési eszközünk.

Szabó László András könyvismertetésében Besenyő János „*Magyarország és a Nyugat-Szaharai válság*” című könyvét mutatja be. A könyv szerzője a nyugat-szaharai konfliktus avatott szakértője, az Óbudai Egyetem Biztonságtudományi Doktori Iskolájában működő Afrika Kutató Központ vezetője. A szerző új könyvében több oldalról megközelítve vizsgálja Nyugat-Szahara, hivatalos

nevén a Szaharai Arab Demokratikus Köztársaság és Magyarország történeti és politikai kapcsolatait.

E lapszámunk interjúja dr. Orbán Péter nyá. r. altábornaggyal készült, akinek gazdag életútja minden hivatását szerető, rendvédelemben dolgozó számára követendő példa. Hogyan került a rendőri pályára, milyen módszerei voltak a rábízott állomány képzését illetően, mit üzen a jövő nemzedéknek, kiderül a vele készült interjúból, amelyet Hertelendi Lajos r. alezredes készített.

Bízunk benne, hogy ez alkalommal is sikerült érdekes és sokszínű lapszámot összeállítanunk, amelynek olvasásához jó szórakozást kívánunk.

Szerkesztőség

Herman Szilárd

Fiatalkorú a büntetőjog bírói gyakorlatában **A fiatalkorúak bírósága**

Juveniles in the judicial practice of criminal law
The juvenile court

Absztrakt

Az elmúlt évek jogalkotása a fiatalkorúak büntetőjoga terén számos változást hozott. A módosítás célja az igazságszolgáltatás érintettekhez való közelebb vitele, költséghatékonyabbá tétele, az ügyteher egyenletesebb elosztása és az eljárások gyorsítása volt. Kérdés, hogy az eljárások valóban gyorsabbak és olcsóbbak lettek-e a kizárólagos illetékesség megszüntetésével, tekintettel arra, hogy a decentralizáció mellett ezek voltak a legerősebb érvek. A hatályos, fiatalkorúakra vonatkozó büntető anyagi jogi és eljárásjogi rendelkezések releváns, bírói gyakorlatot tükröző ismertetése a cikk célja.

Kulcsszavak: büntetőjog, fiatalkorú elleni büntetőeljárásjog, bírói gyakorlat

Abstract

The legislation of the past few years brought many changes regarding the criminal law of the juvenile delinquency. The aim was to bring the justice system closer to the people concerned, to make the procedures more cost-effective and to accelerate them. Furthermore, to get the caseload distribution more balanced. Since it was the cardinal reason for decentralisation, the question is that the abolishment of the obligate jurisdiction was a suitable action to achieve the aims mentioned above indeed. My main intention was to present the operative and relevant criminal law as reflected in the practice of the courts in this article.

Keywords: criminal law, juvenile delinquency, practice of the courts

Bevezetés

Az elmúlt évek jogalkotása a fiatalkorúak büntetőjoga terén számos változást hozott. Az 1913. évi VII. törvénycikk által életre hívott fiatalkorúak büntetőbíróságát a jogalkotó egy 2011. szeptember 1-jével életbe lépő büntetőeljárás törvénymódosítással megszüntette. Magyarországon nincs szervezetileg önálló fiatalkorúak bírósága, és nem érvényesül kizárólagos illetékességi szabály sem, ehelyett a fiatalkorúak ügyeiben általános illetékességű, de speciális összetételű bíróságok járnak el. 2011. szeptember 1-jéig a fiatalkorúak büntetőügyében kizárólagos illetékességgel járt el a helyi bírósági hatáskörbe tartozó ügyekben a megyei bíróság székhelyén lévő helyi bíróság, a Fővárosi Törvényszék területén pedig a Pesti Központi Kerületi Bíróság. A bíróságok hatékony működését és a bírósági eljárások gyorsítását szolgáló egyes törvények módosításáról szóló javaslat azonban megszüntette a kizárólagos illetékességi szabályt, hivatkozva arra, hogy a speciális követelmények, amelyekre figyelemmel a korábbi szabályozás kizárólagos illetékességet állapított meg a fiatalkorú terheltek ügyeiben, valamennyi helyi bíróság előtt biztosíthatók. A módosítás célja az igazságszolgáltatás érintettekhez való közelebb vitele, költséghatékonyabbá tétele, az ügyteher egyenletesebb elosztása és az eljárások gyorsítása volt. A hatályos szabályok értelmében a fiatalkorúak elleni bírósági eljárásban első fokon a tanács elnöke (egyesbíró), másodfokon és – a Kúriát kivéve – harmadfokon a tanács egyik tagja az Országos Bírósági Hivatal (a továbbiakban: OBH) elnöke által kijelölt bíró. Első fokon a tanács egyik ülnöke pedagógus. A pedagógus ülnök részvételének kötelezettsége a speciális nevelési cél megvalósulását hivatott szolgálni. Minden esetben tanácsban jár el a bíróság, ha a bűncselekményre a törvény nyolcévi vagy ennél súlyosabb szabadságvesztést rendel. Ezenkívül a bíróság tanácsban jár el akkor is, ha az egyesbíró az ügyet a bíróság tanácsa elé utalta. A bíróság összetételére vonatkozó rendelkezés megsértése abszolút hatályon kívül helyezési ok. Az új illetékességi szabályokat számos kritika érte. Az OBH elnöke által 2013-ban létrehozott Gyermekközpontú Igazságszolgáltatás Munkacsoportjának álláspontja szerint az új illetékességi szabályok miatt *„elvezett a gyakorlat útján megszerzett tapasztalat.”* Problémaként merült fel tehát, hogy az idáig kizárólag felnőttek ügyeiben eljáró bírák hogyan fogják biztosítani a 2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról (továbbiakban: Be.) által fiatalkorúak vonatkozásban meghatározott speciális célokat. További problémaként fogalmazódott meg, hogy a büntetéskiszabási gyakorlat mennyiben módosul majd annak fényében, hogy egy nem kizárólag fiatalkorúakkal foglalkozó bíró addigi tapasztalatait és saját mércéjét alkalmazva szab ki büntetést. A szkeptikus véleményét erősíti az a felvetés is, hogy meg kellene vizsgálni, hogy az

eljárások valóban gyorsabbak és olcsóbbak lettek-e a kizárólagos illetékesség megszüntetésével, tekintettel arra, hogy a decentralizáció mellett ezek voltak a legerősebb érvek. A kizárólagos illetékességi szabályok megszüntetése, illetve a különbíróóságok hiánya nem vezet szükségszerűen ahhoz, hogy az eljárások szakszerűtlenebbé vagy szigorúbbá válnának. Megállapítható azonban, hogy ténylegesen jelentkező probléma, hogy a most már fiatalkorúak ügyeiben is eljáró bírák számára nem biztosított egy olyan átfogó képzés, amely a nemzetközi követelményeknek megfelelően felkészítené az igazságszolgáltatás fiatalkorúakkal kapcsolatba kerülő tagjait a fiatalkorúakkal való speciális kommunikációra, a gyermekek igényeihez igazodó eljárási követelményekre, és ellátná őket a gyermekek meghallgatásához szükséges egyéb speciális kompetenciákkal. Csatlakozva ugyanis Vaskuti András bíró úr megállapításához, a fiatalkorúak bíraskodása egyfajta sajátos, komplex szemléletet igényel. Ehhez véleményünk szerint nem kellene különbíróóságok, nem szükséges kizárólagos illetékességi szabály megállapítása, de a megfelelő szakértelem mindenképpen elengedhetetlen.

A Be. kodifikációja során felmerült, hogy a fiatalkorúak ügyeiben kizárólag speciális szakképzettséggel rendelkező bírák járhatnak el (Nagy–Nagyné, 2018). Ennek ellenére ezt a javaslatot elvetették és a Be. ennek megfelelően megmarad az általános illetékességű bíróságok szervezeti rendszerénél, azonban a szakszerűség és a fiatalkorúak sajátos szükségleteinek fokozottabb érvényre juttatása érdekében rögzíti, hogy a fiatalkorú elleni büntetőeljárásban ülnökként kizárólag pedagógus, pszichológus vagy a család-, gyermek- és ifjúságvédelmi szolgáltatás, gyámügyi igazgatás keretében az ellátottak gyógyítását, ápolását, foglalkoztatását, fejlesztését, ellátását, nevelését, gondozását vagy szociális segítségét, a gyermek sorsának rendezését közvetlenül szolgáló, egyetemi vagy főiskolai végzettséghez kötött munkakörben dolgozó vagy korábban dolgozó személy vehet részt. Tehát a Be. a bíró munkáját a gyermekek terén sajátos tapasztalatokkal rendelkező gyermekvédelmi szakember bevonásával kívánja támogatni. Véleményem szerint az új rendelkezés mindenképpen előremutató, de ez sem pótolja a bíró számára szükséges speciális szakértelmet. A 2013. július 1-jével hatályba lépő 2012. évi C. törvény büntethetőségi korhatárt érintő rendelkezései ugyancsak fordulópontot jelentettek a fiatalkorúak büntetőjogában. A változások jelentős társadalmi és szakmai viták alapjául szolgáltak, ahol összecsapott a büntetőjogi választ és a gyermekvédelmi megoldásokat előnyben részesítő megoldás.

A büntethetőségi korhatár áttekintése a Csemegi-kódextól napjainkig

Az 1810-ben hatályba lépett francia büntetőtörvénykönyv, a Code Penal úttörőnek tekinthető 67. §-a – mely szerint kizárólag a „*megkülönböztetési képességgel*” rendelkező gyermek vonható büntetőjogi felelősségre – számos európai büntetőkódex megalkotására gyakorolt jelentős hatást (Máthé, 2016).

Az 1878. évi V. törvénycikk, azaz a Csemegi-kódex a betöltött tizenkettedik életévhez kötötte a büntethetőséget, 83. §-ának megfogalmazása szerint „*A ki a büntett vagy vétség elkövetésekor életkorának tizenkettedik évét meg nem haladta: bűnvád alá nem vonható.*” A kódex 84. §-a szerint „*Aki akkor, midőn a büntettet vagy vétséget elkövette, életkorának tizenkettedik évét már túlhaladta, de a tizenhatodik évét még be nem töltötte, ha cselekménye bűnösségének felismerésére szükséges belátással nem bírt, azon cselekményekért büntetés alá nem vehető. Az ilyen kiskorú azonban javító-intézetbe való elhelyezésre ítélhető, de abban életkora huszadik évén túl nem tartathatik.*” A kódexhez fűzött miniszteri indokolás azonban kiemelte, hogy a tizenhatodik életévét betöltöttek sem rendelkezhetnek teljes belátási képességgel, „*az ész nem uralkodik még a túlnyomóan érzéki élet fölött*”. Tekintettel arra, hogy a Csemegi-kódex hosszú ideig volt hatályban, ezért módosítására számos alkalommal került sor. A módosítások köréből kiemelendők az úgynevezett novelláris módosítások, melyek vagy nagyobb vagy koncepcionális jellegű módosításokat foglaltak magukba. Az I. Büntető Novella, azaz az 1908. évi XXXVI. törvénycikk két területet ölel fel, egyrészt a fiatalkorúak büntetőjogát, másrészt lehetőséget ad a pénzbüntetés, illetőleg az egy hónapot meg nem haladó fogházbüntetés felfüggesztésére. Az I. Büntető Novella ugyancsak a tizenkettedik életév betöltésében határozta meg a büntethetőség alsó határát, a 12. és 18. életév közötti elkövetők tekintetében pedig bevezette az értelmi és erkölcsi fejlettség követelményét. A 15. §-a értelmében „*Az aki a büntett vagy vétség elkövetésekor tizenkettedik életévét meg nem haladta (gyermek) sem vád nem emelhető, sem bűnvádi eljárás nem indítható.*” A fiatalkorú fogalmát meghatározó 16. § szerint „*Az, aki a büntett vagy vétség elkövetésekor életének tizenkettedik életévét már betöltötte, de tizennyolcadik életévét még be nem töltötte (fiatalkorú) ha a büntethetőséghez szükséges értelmi és erkölcsi fejlettsége nem volt meg, büntető felelősségre nem vonható*”. A 17. § szabályozza a büntethető 12 és 18 év közöttiek körét a következők szerint: „*Az ellen a fiatalkorú ellen, akinek a büntett vagy vétség elkövetésekor a büntethetőséghez szükséges értelmi és erkölcsi fejlettsége meg volt, a következő intézkedések tehetők: dorgálás, próbára bocsátás, javító nevelés, fogház vagy államfogház büntetés.*” A 34. §-ának rendelkezése szerint:

„Ha a vádlott a büntetendő cselekmény elkövetésekor életének tizennyolcadik évét még be nem töltötte, külön kérdés teendő fel arra nézve, bírt-e a vádlott az elkövetés idején oly értelmi és erkölcsi fejlettséggel, hogy tettéért büntetőjogi-lag felelősségre vonható? A bíróság tagadó válasz esetében a jelen törvény 16. § értelmében, igenlő válasz esetében a 17. § értelmében határoz”. Változatlanul a tizenkettedik életév betöltése maradt a büntethetőség kritériuma az 1950. évi II. törvény (Bt.) és a részletszabályozást tartalmazó, fiatalkorúakra vonatkozó büntetőjogi és büntető eljárási rendelkezésekről szóló 1951. évi 34. törvényerejű rendelet szabályozásában. A Btá. 51. § (1) bekezdése lehetővé tette a törvényben megállapított büntetés enyhítését, amennyiben annak legkisebb mértéke – figyelemmel a büntetés céljára, valamint az enyhítő és súlyosító körülményekre – túl szigorú volna. A változás a 1961. évi V. törvény hatályba lépésével következett be, mely a tizenegyedik életévre emeli a büntethetőségi korhatárt és 20. §-ában külön nevesíti a gyermekkort: „Nem büntethető, aki a cselekmény elkövetésekor tizenegyedik évét még nem töltötte be.” A fiatalkorúak fogalmát a törvény 85. §-a határozza meg, eszerint „A büntető törvény alkalmazásában fiatalkorú, aki a büntett elkövetésekor a tizenegyedik életévét meghaladta, de tizennyolcadik életévét nem töltötte be.” A szabályozás elvi alapját képező gondolat szerint a tizenegyedik életévét betöltő gyermek a testi és szellemi érettség olyan fokát éri el, mely büntetőjogi felelősségre vonhatóságát megalapozza. Jelenlegi Büntető Törvénykönyvünk elődje, az 1978. évi IV. törvény 23. § -a megtartotta a betöltött tizenegyedik életévet mint a büntethetőség korhatárát, függetlenül az értelmi, erkölcsi fejlettségtől.

A jelenlegi Btk. fiatalkorúakra vonatkozó rendelkezései

A 2012. évi C. törvény a gyermekkort a cselekmény büntetendőségét és az elkövető büntethetőségét kizáró vagy korlátozó okok közé sorolja. Ezen okok felmerülése esetén a büntetőjogi felelősség az elkövetéskor fennálló körülményekre tekintettel kizárt vagy korlátozott, azaz a bűncselekmény valamelyik fogalmi eleme – tényállásszerűség, társadalomra veszélyesség, vagy bűnösség – hiányzik. A törvény főszabályként a tizenegyedik életév betöltését teszi meg a büntethetőség korhatárának. A törvényhez fűzött indokolás szerint „*nappjainkban a gyermekek biológiai fejlődése felgyorsult, a gyermekek korábban érnek, az információs forradalom következtében a kiskorúakat már tizenegyedik életévüket megelőző életszakaszukban eléri a társadalom olyan különféle hatásai, amelyekről a korábbi időkben védve voltak.*” A jogalkotó álláspontja szerint az érintett korcsoportban egyre gyakoribb az erőszakos érdekérvényesítés, a kirí-

vóan agresszív módon megnyilvánuló fiatalkorúak vonatkozásában pedig elő kell segíteni a társadalomba való visszailleszkedés lehetőségét, valamint a törvénytisztelő életmód elsajátítását. Ebben a körben a jogalkotó a büntetőjog eszközeinek igénybevételét mindenképpen szükségesnek ítéli a speciális prevenció megvalósulása érdekében. Azonban bizonyos bűncselekmények tekintetében, a bűncselekmény következményeinek felismeréséhez szükséges belátás megléte esetén, a tizenkettedik életév betöltéséhez köti a büntethetőséget. A Btk. 16. §-a szerint ugyanis „*Nem büntethető, aki a büntetendő cselekmény elkövetésekor a tizennegyedik életévét nem töltötte be, kivéve az emberölés [160. § (1)-(2) bekezdés], az erős felindulásban elkövetett emberölés (161. §), a testi sértés [164. § (8) bekezdés], a terrorcselekmény [314. § (1)-(4) bekezdés], a rablás [365. § (1)-(4) bekezdés] és a kifosztás [366. § (2)-(3) bekezdés] elkövetőjét, ha a bűncselekmény elkövetésekor a tizenkettedik életévét betöltötte, és az elkövetéskor rendelkezett a bűncselekmény következményeinek felismeréséhez szükséges belátással.*” Ebben az esetben a büntethetőség tehát a belátási képesség vizsgálatához kötött. A belátási képesség vizsgálatának részletszabályait a tizenkettedik életévét betöltött, de a tizennegyedik életévét be nem töltött fiatalkorú terheltek büntetőjogi belátási képességének a megítéléséről szóló 5/2013. (VII. 31.) LÜ h. körlevél tartalmazza, melynek megállapításai szerint a fiatalkorú terhelt elkövetéskori büntetőjogi belátási képességének vizsgálatának alapját az elmeállapotára vonatkozóan elvégzett igazságügyi elmeorvos szakértői vizsgálat adja, ugyanakkor beszerzendő és a szakértő rendelkezésére bocsátandó a fiatalkorú terhelt vonatkozásában készült környezettanulmány, pedagógiai és iskolai jellemzés, az esetleges gyermekvédelmi intézkedésekre, illetve a korábbi megbetegedésekre, a fizikai és pszichés állapotra vonatkozó orvosi iratok és dokumentumok. A szakértő kirendelése iránt a megalapozott gyanú közlését követően haladéktalanul intézkedni kell, emellett a vizsgálatba kötelező a gyermekpszichiáter szakkonzulensként való bevonása, tekintettel arra, hogy ő rendelkezik a gyermekkorra jellemző pszichés kórképek és tünetek felismeréséhez szükséges különleges szakértelemmel. A körlevél vonatkozó rendelkezése szerint amennyiben a fiatalkorú terhelt beszámítási képessége kizárt, a belátási képesség tekintetében a további vizsgálat szükségtelen. Ugyanakkor a beszámítási képesség korlátozottsága önmagában a belátási képességet nem zárja ki és annak vizsgálatát nem teszi mellőzhetővé. További rendelkezést tartalmaz a 12 és 14 év közötti fiatalkorú terheltek belátási képességének vizsgálatáról az igazságügyi szakértői működésről szóló 31/2008. (XII. 31.) IRM rendelet, melynek 19/A. § (1) bekezdése szerint a tizenkettedik életévét betöltött, de a tizennegyedik életévét be nem töltött fiatalkorú terhelt beszámítási és belátási képességének vizsgálata során a vizsgálatot végző szakértők közül az egyiknek igazság-

ügyi pszichiátria (igazságügyi elmeorvostan), a másíknak pedig igazságügyi orvostan vagy igazságügyi pszichiátria (igazságügyi elmeorvostan) képesítéssel kell rendelkeznie. A rendelet 17. §-a kimondja, hogy „amennyiben a szakkérdés annak megállapítására irányul, hogy a terhelt a cselekményt az elmeműködés olyan kóros állapotában követte-e el, amely őt képtelenné tette a cselekmény következményeinek felismerésére, vagy arra, hogy e felismerésnek megfelelően cselekedjék vagy elmeműködésének kóros állapota csupán korlátozta-e a cselekmény következményeinek felismerésében, vagy abban, hogy e felismerésnek megfelelően cselekedjék, a terhelt elmeállapotának orvosszakértői vizsgálatát kell lefolytatni, amelynek során a szakértő értékeli azt is, hogy a terhelt elmeállapotánál fogva tartani kell-e attól, hogy újabb bűncselekményt fog elkövetni.”

A Btk. vonatkozó rendelkezései szerint a büntethetőségi korhatárt a tizenkettedik életévét betöltött, de tizennegyedik életévét be nem töltött elkövetővel szemben legsúlyosabb szankcióként javítóintézeti nevelés intézkedést rendelhet el a bíróság, egytől négy évig terjedő időtartamban. A fiatalok fogalmát meghatározó Btk. 105. § (1) bekezdése értelmében fiatalok az, aki a bűncselekmény elkövetésekor tizenkettedik életévét betöltötte, de a tizennyolcadikat nem. A 12, illetőleg 14–18 év közötti elkövetői körre speciális szabályok vonatkoznak, ez már a büntetési célok megfogalmazásával is nyilvánvalóvá válik. A törvény a büntetés vagy intézkedés alkalmazásának céljaként – fiatalok esetén – elsődlegesen a fiatalok helyes irányba való fejlődését, és a társadalom hasznos tagjává válását határozza meg, külön kiemelve, hogy az intézkedés vagy büntetés megválasztásakor a fiatalok nevelését és védelmét kell szem előtt tartani. A fiatalok tekintetében meghatározott büntetési cél a kiszabható büntetések és alkalmazható intézkedések szabályozását is áthatja. Alapvető, hogy a fiatalokkal szemben az intézkedések alkalmazását kell előtérbe helyezni, büntetés kiszabására akkor kerülhet sor, ha az intézkedés nem célravezető. Kizárólag intézkedés alkalmazható azzal az elkövetővel szemben, aki a bűncselekmény elkövetésekor tizennegyedik életévét nem töltötte be. Fiatalokkal szemben szabadságelvonással járó intézkedést alkalmazni vagy szabadságelvonással járó büntetést kiszabni csak ultima ratio jelleggel lehetséges. Elsősorban tehát a nevelés eszközei alkalmazandók a fiatalok vonatkozásában a következő sorrend alapulvételével: szabadságelvonással nem járó intézkedés (megrovás, próbára bocsátás, jóvátételi munka), szabadságelvonással nem járó büntetés, szabadságelvonással járó intézkedés, végül szabadságelvonással járó büntetés. Büntetést csak akkor lehet kiszabni, ha a bíróság azt állapítja meg, hogy másként nem érhető el a fiatalok helyes irányba történő fejlődése. Erre utalhat a sorozatos elkövetés, a többes halmazat, az elkövetési mód, a több minősítő körülmény, a motívum, a társtetteség, a csoportos, vagy a bűnszövet-

ségben való elkövetés. Annak megállapítása érdekében, hogy a fiatalkorúval szemben megfelelő és elégséges-e a szabadságelvonással nem járó intézkedés alkalmazása, az ítélkező bíró együttesen és összességében értékeli a felmerült enyhítő és súlyosító körülményeket, a fiatalkorú eljárás alatt és az elkövetés után tanúsított magatartását, személyi körülményeit. Ebben a körben a fiatalkorú gondozójának vallomása jelentőséggel bírhat az életvitelre vonatkozó megállapítások tekintetében. Amennyiben a lefolytatott bizonyítás eredményeként adott esetben nem elegendő a szabadságelvonással nem járó intézkedés alkalmazása, úgy a bíróság elrendeli a fiatalkorú javítóintézeti nevelését, illetve szabadságvesztés-büntetést szab ki. Amennyiben a jogalkalmazó a büntetés kiszabását találja indokoltnak, első körben a szabadságelvonással nem járó büntetés kiszabásának lehetőségét kell vizsgálnia. Ha erre nem lát lehetőséget, úgy szabadságelvonó intézkedésként javítóintézeti nevelés elrendelésére, illetve, ha ez nem lehetséges (mert például a terhelt az elbíráláskor már betöltötte a tizenkilencedik életévét) vagy nem elegendő, akkor a fiatalkorúak fogháza, illetve fiatalkorúak börtöne büntetés kiszabására van mód. Ekkor is mérlegelendő a büntetés végrehajtásának felfüggesztésének kérdése, végrehajtandó szabadságvesztés alkalmazására akkor kerülhet sor, ha a bíróság a felfüggesztésre nem lát lehetőséget. Amennyiben az ítélkező bíró szabadságvesztés-büntetés kiszabását látja indokoltnak a fiatalkorú vádlottal szemben, úgy az alábbi, felnőttkorúakra vonatkozó szabályoktól eltérő törvényi előírásokat kell figyelembe vennie. A szabadságvesztés-büntetés generális minimuma valamennyi bűncselekmény esetében egy hónap, függetlenül a Btk. Különös Részben meghatározott büntetési tételkeret alsó határától. A büntetési tételkeretek felső határa is kedvezőbben alakul a fiatalkorúaknál, a törvény különbséget tesz a bűncselekmény elkövetésekor tizenhatodik életévét be nem töltött és betöltött fiatalkorú között. Az előbbi kategóriába eső vádlottak esetén a kiszabható szabadságvesztés leghosszabb tartama életfogytig tartó szabadságvesztéssel is büntethető bűncselekmény elkövetése esetén tíz év, míg öt évet meghaladó tartamú szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény elkövetése esetén öt év. Abban az esetben, ha a bűncselekmény elkövetésekor a fiatalkorú már betöltötte tizenhatodik életévét, úgy életfogytig tartó szabadságvesztéssel is büntethető bűncselekmény elkövetése esetén tizenöt év, tíz évet meghaladó tartamú szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény elkövetése esetén pedig öt év. Külön kiemeli a törvény, hogy a büntethetőség elévülése határidejének számításánál és a visszaesőkre vonatkozó rendelkezések szempontjából az előbb ismertetett büntetési tételkeret veendő figyelembe. Azaz életfogytig tartó szabadságvesztéssel is fenyegetett bűncselekmény elkövetése esetén, elkövetéskor a tizenhatodik életévét betöltött fiatalkorúnál a büntethetőség tizenöt év elteltével, míg a tizenhatodik

életévét be nem töltött fiatalok esetében tíz év elteltével évül el. A többi bűncselekmény elévülése esetén sem a különös részi tételkeret felső határa az irányadó, hanem a fiatalokúakra vonatkozó csökkentett tételkeretek. Életfogytig tartó szabadságvesztés kizárólag azzal szemben szabható ki, aki a bűncselekmény elkövetésekor a huszadik életévét betöltötte. Ezen előírás az erőszakos többszörös visszaesők tekintetében alkalmazandó, büntetési tételkeret felső határának kétszeresére való emelkedését eredményező, halmazati büntetés kiszabására vonatkozó szabályokat megelőző rendelkezése alapján kiszabható életfogytig tartó szabadságvesztésre is vonatkozik. Fontos eltérés a fiatalokúakra vonatkozó szabályok körében, hogy a törvény nem ismeri a fiatalokúak fegyháza intézményét. A kiszabott szabadságvesztés végrehajtási fokozata fiatalokúak börtöne, amennyiben a fiatalokút büntett miatt kétévi vagy ennél hosszabb tartamú szabadságvesztésre ítélik, az egyévi vagy ennél hosszabb tartamú szabadságvesztésre ítélt fiatalokú visszaeső, vagy az egyévi vagy ennél hosszabb tartamú szabadságvesztésre ítélt fiatalokút a szándékos bűncselekmény elkövetését megelőző három éven belül szándékos bűncselekmény miatt javítóintézetben nevelésre ítélték. Mivel a Bnytv. 20. § d) pontja szerint javítóintézetben nevelés esetén a büntügyi nyilvántartás csak meghatározott ideig, a végrehajtás befejezésétől számított három évig tartalmazza a felvett adatokat, ezért a Btk. három évben határozza meg azt az időtartamot, amelyen belül elrendelt javítóintézetben nevelés megalapozza a szigorúbb végrehajtási fokozatot. Minden egyéb esetben a szabadságvesztés végrehajtási fokozata fiatalokúak fegyháza lesz. Speciális, kizárólag fiatalokúakkal szemben alkalmazható szabadságelvonással járó intézkedés a javítóintézetben nevelés elrendelése. Elrendelésére abban az esetben kerülhet sor, ha a fiatalokú eredményes nevelése érdekében intézeti elhelyezése szükséges, azonban nem rendelhető el azzal szemben, aki az ítélet meghozatalakor huszadik életévét betöltötte. A javítóintézetben nevelés tartama egy évtől négy évig terjedhet. Az elkövető büntethetőségét, illetve a cselekmény büntetendőségét kizáró vagy korlátozó okok között felsorolt kényszer és fenyegetés, tévedés, valamint a jogos védelem szabályai kapcsán kiemelő, hogy fiatalokú vádlott esetén az életkori sajátosságok miatt a feltételek körében körültekintőbb vizsgálódás szükséges a jogalkalmazó részéről. Az a cselekmény sem büntetendő, amelyet jogszabály megenged vagy büntetlennek nyilvánít. E rendelkezésből következően a Btk. 199. § (3) bekezdése értelmében nem büntethető vérfertőzés büntette miatt a leszármazó, aki az egyenes ági rokonával szexuális cselekményt végzett, ha a cselekmény elkövetésekor tizennyolcadik életévét nem töltötte be. Hasonló rendelkezést tartalmaz a bűnpártolás vétsége vonatkozásában a Btk. 282. § (4) bekezdése, mely szerint nem büntethető az, aki a személyi bűnpártolást hozzátartozója érdekében követi el.

Az életkor jelentősége a sértett vonatkozásában

Több vonatkozásban bír jelentőséggel a bűncselekmény sértettjének életkora. Bizonyos bűncselekmények kizárólag kiskorúak sérelmére követhetők el, gondolva itt példaként a kiskorú veszélyeztetése büntetnének tényállására. A Btk. 160. § (2) bekezdés i) pontja értelmében emberölés büntetnének minősített eseteért felel, aki a bűncselekményt tizennegyedik életévét be nem töltött személy sérelmére követi el. Korábban ismeretes volt a hazai jogrendszerben az újszülött megölésének tényállása, mint az emberölés büntetnének privilegizált esete, mely az elkövető speciális helyzetére tekintettel nyert külön szabályozást, hiszen a szülő nő lelki és fizikai állapota speciálisnak tekinthető az átélt fizikai fájdalom, esetleges vérvesztés és egyéb állapotváltozások miatt. Mindez érintheti az elkövető tudatát és akár beszámítási képességét is. A privilegizált eset 2006-os megszüntetése óta az újszülött megölése az emberölés fent hivatkozott minősített esete körébe vonható, azonban a régi privilegizált esetben foglalt feltételek fennállása a büntetés kiszabása körében értékelhető és értékelendő. A büntetés kiszabása körében, az 56. BK vélemény rendelkezései adnak iránymutatást mind az elkövető, mind a sértett életkorának értékelése vonatkozásában. A vonatkozó rendelkezések szerint a büntetlen előélet enyhítő körülmény, kivéve, ha az elkövető fiatalkorú vagy a fiatalkort néhány évvel meghaladott fiatal felnőtt. Önmagában nem értékelhető enyhítő körülményként a fiatalkor, de amennyiben az elkövető tizennegyedik életévét nem sokkal haladta meg vagy fiatal felnőtt az elkövetés időpontjában, ez enyhítő körülményként értékelendő. Az időskor enyhítő körülmény, hivatkozással a vele járó testi és szellemi hanyatlásra, valamint tűrőképesség csökkenésre. A választóvonalként általában a nyugdíjkorhatárt kell tekinteni. Súlyosító körülményként értékelendő, amennyiben a sértett védtelen, idős, beteg, védekezésre képtelen vagy oltalomra szoruló személy. Eltérő szabályozást tartalmaz a 2014. december 21-én hatályba lépett, „*Lex Sipa*ként” elhíresült Btk. módosítás, amely szerint a tizennyolcadik életévüket be nem töltötték sérelmére elkövetett, a XIX. fejezetben meghatározott szexuális bűncselekmények közül az öt évnél súlyosabban büntetendők soha nem évülnek el, a kisebb súlyúaknál pedig az elévülés határidejébe nem számít be az a tartam, amíg a sértett nem tölti vagy töltötte be a tizennyolcadik életévét. A Btk. 28. § (1a) bekezdése kimondja, hogy amennyiben az erős felindulásban elkövetett emberölés, a háromévi szabadságvesztésnél súlyosabban büntetendő szándékos súlyos testi sértés, az emberrablás, az emberkereskedelem, a személyi szabadság megsértése, illetve – a 26. § (3) bekezdés c) pontjában foglalt kivétellel – a nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni bűncselekmény sértette a bűncselekmény elkövetésekor a tizennyolcadik életévét még nem töltötte

be, az elévülés határidejébe nem számít be az a tartam, amíg a tizennyolcadik életévét be nem tölti vagy be nem töltötte volna. A törvényjavaslat háttérében egy volt középiskolai magyartanár esete állt, aki évtizedekkel ezelőtt diákjait szexuálisan zaklatta, később pedig ifjúsági műsorokat készíthetett a közmédiában. Az ügy ráirányította a figyelmet arra a problémára, hogy lehetnek olyan, gyermekek sérelmére elkövetett szexuális bűncselekmények, amelyek elkövetője az idő múlásával elévülés miatt nem büntethető, holott még az elkövetés után több évtizeddel is felszínre kerülhetnek olyan információk, amelyek a tettesek felelősségre vonását egyébként lehetővé tennék.

A fiatalkorú elleni büntetőeljárás (Be. XCV. fejezet)

A Be.-ben a külön eljárásokat összefoglaló huszadik rész a fiatalkorú elleni büntetőeljárás külön szabályaival kezdődik. A XCV. fejezet szabályozási újdonságai az Európai Unió és az Európa Tanács egyezményeiben, irányelveiben megfogalmazott elvárásokhoz igazodnak, amelyek jogharmonizációjára Magyarország kötelezettséget vállalt.

A Be. 676. §-ának értelmében a fiatalkorú elleni büntetőeljárásban a törvény rendelkezéseit a XCV. fejezetben foglalt eltérésekkel kell alkalmazni, ami azt jelenti, hogy a külön eljárás szabályai részben eltérnek az általános szabályoktól, részben kiegészítik azokat; másként kifejezve, a törvény rendelkezéseit a fiatalkorú elleni büntetőeljárásban is alkalmazni kell, ha a XCV. fejezetből más nem következik. A Be. 678. §-a a külön eljárás hatályával foglalkozik, amely szabályok között megjelenik a fiatalkorú Btk.-ban meghatározott anyagi jogi fogalmának eljárásjogi megfelelője. A törvény külön is nevesíti, hogy fiatalkorú elleni büntetőeljárásnak azzal szemben van helye, aki a bűncselekmény elkövetésekor a tizenkettedik életévét betöltötte, de a tizennyolcadikat nem. Ebből következik, hogy a büntetőeljárást – leszámítva a törvényes képviselő és a gondozó eljárási jogainak a megszűnését – akkor is a külön eljárási szabályok szerint kell lefolytatni, ha annak tartama alatt a fiatalkorú terhelt betölti a tizennyolcadik életévét. A Be. az eljárás hatályára vonatkozó rendelkezések közé beemelt a jogalkalmazásban kialakult olyan szabályokat is, amelyek eltérő anyagi jogi és eljárásjogi következményekkel járó életkorban megvalósított, valamint a fiatalkorban és felnőttkorban elkövetett bűncselekmények együttes elbírálása esetén követendőek. Ha a fiatalkorúval szemben több bűncselekmény miatt folyik az eljárás, s annak során a tizennegyedik életév betöltése előtt és a tizennegyedik életév betöltése után elkövetett bűncselekmények állnak halmozottan, az eljárást – összhangban az anyagi jogi szabályokkal – a tizennegyedik

életét betöltött fiatalkorúra vonatkozó, részben eltérő rendelkezések szerint kell lefolytatni [Be. 678. § (2) bekezdés]. A törvény kitér arra a helyzetre is, amikor a terhelt ellen fiatalkorban és felnőttkorban elkövetett bűncselekmények miatt folyik az eljárás, illetve, ha a fiatalkorban elkövetett bűncselekmény miatt folytatott ügyszó olyan ügyet egyesítenek, amelyben a terheltet felnőttkorúként elkövetett bűncselekmény miatt bocsátották próbára. Erre akkor kerülhet sor, ha a próbaidő előtt fiatalkorúként elkövetett bűncselekmény miatt a próba-idő alatt indult az újabb eljárás [Btk. 66. § (1) bekezdés a) pont]. Ez esetben nincs helye fiatalkorú elleni büntetőeljárásnak, hanem a felnőttkorúakra irányadó (általános) eljárási szabályok szerint kell eljárni [Be. 678. § (3) bekezdés]. Nem változott a helyzet a korábbi szabályozáshoz képest a fiatalkorú és a felnőttkorú terhelt összefüggő ügyének a megítélésében (ügynevezett vegyes büntetőügy): több terhelt esetén a fiatalkorú terhelt ügyében a fiatalkorúak ügyeiben eljáró bíróság jár el akkor is, ha az a felnőttkorú ügyével függ össze [Be. 678. § (4) bekezdés]. Az ügyek összefüggése akkor állapítható meg, ha az egyesítésük általános feltételei fennállnak, illetve az elkülönítésükre nincs törvényes lehetőség. A büntetőeljárás hatályára vonatkozó szabályok körében került kimondásra, hogy fiatalkorúval szemben büntetőeljárásnak csak közbűntudatra van helye, és a magánvádra üldözendő bűncselekmények esetében is ügyészség jár el [Be. 678. § (5) bekezdés]. Ez a rendelkezés akkor is irányadó, ha a fiatalkorúval szemben emelnek vizsonvátat. A Be. ezt meghaladóan a magánvádas, illetőleg a pótmagánvádas külön eljárás felvezető szabályai körében is rendelkezik arról, hogy magánvádas, illetve pótmagánvádas eljárásnak nincs helye, ha a feljelentett vagy a terhelt fiatalkorú [Be. 762. § (2) bekezdés a) pont, 787. § (3) bekezdés a) pont]. A törvényben a külön eljárásban az eljáró bíróság összetételére vonatkozó szabályok a főszabály szerinti egyesbírói eljáráshoz képest specialitást mutatnak. Az elsőfokú bíróság kötelezően tanácsban jár el akkor, ha a bűncselekményre a Btk. Különös Rész törvényi tényállása nyolc évi vagy ennél súlyosabb szabadságvesztés kiszabását rendeli. Az enyhébb büntetési tétellel fenyegetett bűncselekmények esetében egyesbíró jár el, kivéve, ha az egyesbíró az ügyet a bíróság tanácsa elé utalta [Be. 680. § (1) bekezdés]. A külön eljárásban is irányadó az az általános szabály, hogy a bíróság tanácsa elé utalt ügyben később egyesbíró nem járhat el [Be. 13. § (2) bekezdés második mondat]. A Be. törvényi szintre emelte azt a kialakult joggyakorlatot, hogy már a vádemelés előtti bírósági eljárásban is elsőfokon a nyomozási bírónak, másodfokon pedig a tanács elnökének az Országos Bírósági Hivatal által kijelölt bírónak kell lennie. Vádemelés után elsőfokon az egyesbíró és a tanács elnöke, másodfokon, valamint – a Kúria kivételével – harmadfokon a tanács egyik tagja szintén az Országos Bírósági Hivatal által kijelölt bíró [Be. 680. § (4) bekez-

dés]. Ebből következik, hogy fiatalkorú ügyében és vegyes büntetőügyben a büntetővégzés meghozatalára irányuló eljárásban (Be. C. fejezet) is csak a fiatalkorúak ügyeinek intézésére kijelölt bíró járhat el. Bíróági titkár arra akkor sem jogosult, ha a büntetővégzés meghozatalát az ügyész indítványozta (BH2020. 35., BH2016. 113., BH2014. 334.). Eltérés a főszabályhoz képest, hogy a törvény a fiatalkorú elleni elsőfokú bírósági eljárásban megtartja az ülnökök részvételét az ítékezésben. Az elsőfokú bírói tanács kötelezően egy hivatásos bíróból és két ülnökből áll, elsőfokon három hivatásos bíróból álló tanács kialakítására nincs törvényes lehetőség [Be. 680. § (2)-(3) bekezdés]. Szigorúak az ülnökök személyére vonatkozó különös feltételek, a tanács mindkét ülnök tagja vonatkozásában speciális tulajdonságokat ír elő a törvény [Be. 680. § (5) bekezdés]. A Be. a katonai büntetőeljárás külön szabályait a XCVI. fejezetben szabályozza. A törvény a katonai büntetőeljárás hatálya alá tartozó személyek körére vonatkozó szabályok között rendelkezik arról, hogy több terhelt esetén a bíróság a fiatalkorú terhelt ügyét a katona ügyével együtt a katonai büntetőeljárásban bírálja el, ha az a katona ügyével összefügg [Be. 696. § (3)-(4) bekezdés]. Ebben az esetben a fiatalkorú terhelt tekintetében megfelelően alkalmazni kell a fiatalkorú elleni büntetőeljárásra, s azok körében – eltérő rendelkezés hiányában – a fiatalkorúak bíróságának összetételére vonatkozó rendelkezéseket is. Ez a szabályozás azon alapul, hogy a katonai bíró egyúttal hivatásos bíró is, aki ezáltal a nem katonai büntetőeljárás hatálya alá tartozó büntetőügyekben is eljárhat. Ennek alapján a katonai bíró – nem, mint katonai bíró, hanem hivatásos bírói minőségben –, amennyiben a fiatalkorúak ügyeiben eljáró bírói kijelöléssel rendelkezik, eljárhat a fiatalkorúak büntetőügyeiben is az elsőfokú tanács elnökeként, illetőleg a másod- vagy harmadfokú tanács egyik tagjaként [Be. 697. § (3) bekezdés]. Abban az esetben, ha a katonai bíróság a fiatalkorú ellen is folyó büntetőügyet tanácsban bírálja el, akkor a katonai ülnökök közül az egyiknek a fiatalkorúak bíróságában résztvevő ülnökök személyére vonatkozó speciális rendelkezésnek is meg kell felelnie [Be. 698. § (4) bekezdés]. Ha az elsőfokú bíróság e rendelkezéseket figyelmen kívül hagyva folytatja le az eljárást, az a rendes eljárásban – a bíróság összetételére vonatkozó kötelező törvényi előírás megszegése miatt – a Be. 608. §-a (1) bekezdésének a) pontja értelmében olyan súlyú eljárási szabálysértés, amely miatt a másodfokú bíróság – nem ügydöntő végzésével – az elsőfokú bíróság ítéletét hatályon kívül helyezi és az elsőfokú bíróságot új eljárásra utasítja. Ez a rendelkezés a Be. 614. §-ában foglaltak alapján a nem ügydöntő (személyi szabadságot érintő kényszerintézkedésről rendelkező) végzés elleni fellebbezés esetén is irányadó. A bírósági eljárás főszabály szerint egységes, ezért a fenti rendelkezések a tárgyalás előkészítésének a szakaszától (Be. LXXV. fejezet) egészen

a rendes eljárás jogerős befejezésének a szakaszaig irányadók, és az úgynevezett vegyes ügyekre is vonatkoznak. Mindez nemcsak abból adódik, hogy a fiatalkorú elleni büntetőeljárás hatálya arra a felnőttkorú terhelte is kiterjed, akinek az ügyét a fiatalkorúak ügyeiben eljáró bíróság az összefüggés folytán elbírálja, hanem abból az eljárásjogi helyzetből is fakad, hogy az ítélet jogereje előtti rendes eljárásban a másod-, illetve harmadfokú bíróságnak – ugyancsak a főszabály szerint – teljes körű felülbírálati kötelezettsége van. A korábbi töretlen ítélkezési gyakorlat szerint, ha a fiatalkorúval szemben a bírósági eljárás közben jogerős ügydöntő határozatot hoztak, az ügy vegyes jellege nem szűnt meg, és az alapvető ok, az ügyek szoros összefüggése továbbra is fennállt. A fiatalkorúak ügyeinek intézésére kijelölt ügyész a vádat továbbra is az eredetivel egyezően tartotta fenn a felnőttkorú terhelttel szemben, amelyet a fiatalkorúak ügyeiben eljáró bírósághoz nyújtott be, az eljárás tehát továbbra is ott volt folyamatban. Ennek megfelelően a fiatalkorúak ügyeiben eljáró bíróságnak kellett elbírálnia a felnőttkorú terhelt ügyét abban az esetben is, ha a bíróság a felnőttkorú terhelt ügyét elkülönítette és a fiatalkorú ügyét időközben érdemben elbírálta, és akkor is, ha az ügydöntő határozat ellen kizárólag a felnőttkorú terhelt jelentett be fellebbezést. A korábbi Be. (1998. évi XIX. törvény) 14. §-a (1) bekezdésének a) pontja – általános szabályként – akként rendelkezett, hogy a járásbíróság egy hivatásos bíróból és két ülnökből álló tanácsban jár el, ha a bűncselekményre a törvény nyolcévű vagy ennél súlyosabb szabadságvesztést rendel. Emellett a korábbi Be. 448. §-a a fiatalkorú elleni külön eljárásban a tanácsban történő eljárás vonatkozásában nem tartalmazott eltérést a 14. § (1) bekezdésében foglalt általános szabálytól. Arra az esetre azonban, ha a bíróság az általános rendelkezés alapján tanácsban bírálta el az ügyet, a korábbi Be. 448. §-ának (2) és (3) bekezdése már eltérő szabályokat tett kötelezővé a bíróság összetételére nézve; a (2) bekezdés a tanács elnökének (egyesbírónak) különleges kijelölését határozta meg, a (3) bekezdés pedig előírta, hogy az egyik ülnök pedagógus. A korábbi Be. 448. §-ának (4) bekezdése szerint is a fiatalkorúak bírósága a felnőttkorú terhelt ügyét is elbírálja, ha az a fiatalkorú ügyével összefügg. Ebből adódóan a rendes eljárásban a fiatalkorú elleni büntetőeljárás hatálya kétségkívül arra a felnőttkorú terhelte is kiterjedt, akinek az ügyét a fiatalkorúak ügyeiben eljáró bíróság az összefüggés folytán elbírálta. Ez a rendelkezés vonatkozott arra az esetre is, ha a fiatalkorú és a felnőttkorú összefüggő ügyében a bíróság tanácsban történő eljárását nem a fiatalkorú ellen, hanem – a korábbi Be. 14. §-a (1) bekezdésének a) pontjában írt általános szabály szerint – kizárólag a felnőttkorú terhelt ellen emelt vád tárgyát képező bűncselekmény büntetési tétele tette indokolttá. Ugyanakkor a tanácsot a fiatalkorú személyére tekintettel a korábbi Be. 448. §-a (2) és (3) bekezdésében meghatározott

kötelező specialitással kellett megalakítani. Ezzel szemben a Be. 13. §-ának (1) bekezdése a bírósági eljárásban elsőfokon – a bíróság hatáskörétől és a vád tárgyává tett bűncselekmény büntetési tételétől függetlenül – főszabály szerint az egyesbíróként való eljárást írja elő, ha a törvény eltérően nem rendelkezik. A kivételes az, ha a bíróság elsőfokon tanácsban jár el: erre vagy az egyesbíró mérlegelésétől függően kerülhet sor, vagy egy konkrét ügycsoporttal (gazdálkodással összefüggő kiemelt bűncselekmény) összefüggésben a törvény kötelezően határoz erről, ezekben az esetekben a tanács három hivatásos bíróból áll [Be. 13. § (2) és (3) bekezdés]. A fentiek alapján az új Be-ben a korábbihoz képest változott az egyesbíró és társasbíráskodás perjogi iránya. Amíg korábban általános volt, hogy az ügy tárgyának súlyához képest van a társasbíráskodásnak helye, s ehhez képest a fiatalkorú esetében csupán az összetétel specialitása volt különös, addig mostantól az ügy tárgyának súlya valójában közömbös, s kizárólag a terhelt személye az, ami egyesbíró helyett belépteti a társasbíráskodást. A Be. esetében is alapvető, hogy a cselekményekből (az úgynevezett vegyes büntetőügyben is) az ügyész vádirata folytán (amelyet a fiatalkorúak ügyeiben eljáró bírósághoz nyújt be) lesz egy ügy, amit el kell bírálni. A bíróság nem cselekményeket, hanem a vádlott ügyét bírálja el (Kúria Bt.III. 1.226/2019/7. számú határozata). Mindebből következően a fiatalkorú és felnőttkorú összefüggő ügyében a bíróság törvényes megalakításának követelménye – az, hogy az elsőfokú bíróságnak egy hivatásos bíróból és két ülnökből álló tanácsban kell eljárnia – immáron kizárólag a fiatalkorú terhelt ellen emelt vád tárgyát képező bűncselekmény büntetési tételéhez igazodik, és – a törvény megszorító rendelkezése hiányában – érvényes a bíróság eljárásának a Be. 425. §-a (1) és (2) bekezdésében meghatározott bármely formájára. Így az a feltételen eljárási szabálysértés, amely szerint a fiatalkorú terhelt és a felnőttkorú terhelt cselekményeinek egy eljárásban elbírálása esetén a bíróság nem a fiatalkorúak ügyeire előírt összetételben jár el, kizárólag a fiatalkorú terhelt eljárási jogi helyzetét érinti, ezért csak a fiatalkorú terhelt tekintetében észlelhető. A XCV. fejezet a bíróságra vonatkozó alcímében elhagyta a fiatalkorúak bírósága megnevezést, ezért az ügydöntő és a nem ügydöntő határozatoknak [Be. 451. § (2) bekezdés a) pont], valamint a jegyzőkönyvnek [Be. 455. § (1) bekezdés a) pont] – abban az értelemben, amennyiben a bíróság megnevezéséből és a bírósági eljárás formájának kötelező megjelöléséből ki kell tűnnie annak is, hogy az eljárási forma egésze miképpen felel meg a törvény egyéb rendelkezéseinek – már nem formai kelléke a fiatalkorúak bíróságaként történt eljárás feltüntetése. Ezért ennek elmaradása az eljárási bíróságon már nem kérhető számon. Ezzel együtt az eljárási bíró neve előtt fk jelzőnek nincs helye, mivel ezzel kizárólag a fiatalkorú terhelt jelölendő, ehelyett a fiatalkorúak ügyeinek intézésére kijelölt bíró

felel meg a jogszabálynak (Kúria Bfv.I.1412/2018/5. számú határozata). Ami viszont számonkérhető, hogy vegyes büntetőügyben a rövidített indokolást tartalmazó ítéletet is úgy kell megszerkeszteni, hogy az alkalmazott jogszabályok megjelölésében a fiatalkorú és a felnőttkorú terheltekre vonatkozó részeket el kell különíteni (Kúria Bfv.I.1551/2018/8. számú határozata). Továbbra is tartalmi követelmény, hogy a bíróság szabályszerű összetételének (egyesbíró, tanácsban eljárás, bírói kijelölés, ülnökök személye) kiolvashatónak kell lennie a jegyzőkönyvekből és a határozatokból, ekként a személyi szabadságot érintő bírói engedélyes kényszerintézkedések tárgyában rendelkező határozatokból is, mert a külön eljárásban ezek az együttes feltételek felelnek meg a Be. 680. §-ában szabályozott bíróság fogalmának. A büntetőeljárásban a közzvádó az ügyész [Be. 25. § (1) bekezdés], aki a fiatalkorú elleni büntetőeljárásban a felettes ügyészség által az e szakterületi feladatok intézésére kijelölt ügyész (Be. 681. §). Ebből következően fiatalkorú elleni büntetőeljárásban ügyészségi fogalmazó és alügyész nem képviselheti a vádat, alügyész pedig a vádemelés előtti bírósági eljárásban a kötelező ügyészi részvétellel tartott ülésen sem járhat el, ez esetben szintén a fiatalkorúak ügyeinek intézésére kijelölt ügyésznek kell fellépnie [Be. 692. § (1) bekezdés]. Továbbra is eldöntendő kérdés maradt, hogy ha a vádat nem a fiatalkorúak ügyeinek intézésére kijelölt ügyész emeli vagy képviseli, az a vád alaki legitimitációját és a vádképviseleti jogosultságot is megkérdőjelezi, avagy csupán az ügy érdemére ki nem ható relatív eljárási szabálysértést eredményez. A fiatalkorúak ügyészének bírósági eljárásban való kötelező jelenlétére a bírósági eljárás általános szabályai az irányadók. Eszerint az elsőfokú bíróság által tartott előkészítő ülésen és az elsőfokú bíróság tárgyalásán, a másodfokú bíróság tárgyalásán, valamint a harmadfokú bíróság nyilvános ülésén a fiatalkorúak ügyészének kötelezően részt kell vennie, nem kötelező azonban a jelenléte a másodfokú bíróság nyilvános ülésén. A fiatalkorú elleni büntetőeljárásban a törvény kötelező védői részvételt ír elő [Be. 682. § (1) bekezdés]. A Be. értelmében ez a kötelező védői részvétel már a nyomozati szakban egy szigorúbb szabályok mentén érvényesülő kötelező védői jelenléttel párosul. A védő jelenléte a nyomozati szakban (vádemelést megelőzően) nem csupán a személyi szabadságot érintő bírói engedélyes kényszerintézkedésekkel kapcsolatos eljárásban tartott ülésen kötelező; a védőnek a fiatalkorú részvételével fogatosított és a bizonyítást közvetlenül szolgáló (vallomásértékű), taxatív felsorolással nevesített egyes eljárási cselekményeken is kötelezően jelen kell lennie. Eszerint a fiatalkorú gyanúsított kihallgatása, valamint a részvételével végrehajtott szembesítés, felismerésre bemutatás, helyszíni kihallgatás és bizonyítási kísérlet a védő jelenléte nélkül nem tartható meg. A felsorolt bizonyítási cselekményeken kívül, a fiatalkorú részvételével végzett

eljárási cselekményekről a védőt utólag tájékoztatni kell, ha azon a védő nem volt jelen. Ez az utólagos tájékoztatási kötelezettség az eljárási cselekményen lezajlottak tartalmára vonatkozik, ekként nem elégséges csupán annak tényét közölni, hogy az eljárási cselekmény megtörtént [Be. 682. § (2)-(3) bekezdés]. A védő jelenléti kötelezettsége – hasonlóan a korábbi törvényhez – a bírói szak egészében érvényesül, amennyiben a védő jelenléte az elsőfokú bíróság előkészítő ülésén, az elsőfokú és a másodfokú bíróság tárgyalásán, valamint a másodfokú és a harmadfokú bíróság nyilvános ülésén továbbra is kötelező. Ugyanakkor a bíróság előtt a fiatakorú védőjeként eljáró ügyvéd helyetteseként ügyvédjelölt nem járhat el, ami azt jelenti, hogy a bírósági eljárásban fiatakorú terhelt védelmében ügyvédjelölt egyáltalán nem léphet fel [Be. 692. § (2) bekezdés]. A fiatakorú törvényes képviselőjének személyére, eljárási helyzetére, szerepére, valamint eljárási jogaira vonatkozó külön rendelkezések a törvényben beleolvadnak a törvényes képviselőre általánosan irányadó szabályokba. A külön eljárásról szóló fejezet csupán két helyütt utal a fiatakorú törvényes képviselőjének más jogára. Eszerint a fiatakorú törvényes képviselője a személyi szabadságot érintő bírói engedélyes kényszerintézkedéssel kapcsolatos eljárásban tartott ülésen felszólalhat, valamint a büntetővégzés meghozatalára irányuló eljárásban a fiatakorú hozzájárulása nélkül is indítványozhatja tárgyalás tartását [Be. 689. § (2) bekezdés, 694. § (1) bekezdés]. Továbbra is irányadó azonban, hogy a törvényes képviselő perbeli helyzetéből következően nem gyakorolhatja a védői jogok teljességét: a bizonyítási eljárás során nem tehet fel közvetlenül kérdéseket a terheltnek, a tanúnak, a szakértőnek, nem szólalhat fel a tárgyaláson és nem tarthat perbeszédet sem. Nem a védőre vonatkozó szabályok szerint, hanem mint hozzátartozó érintkezhet a fogva tartásban lévő fiatakorúval. A Be. 689. §-ának (1)-(3) bekezdése a tizennyolcadik életévét be nem töltött fiatakorú gondozását ellátó nagykorú személy tekintetében is tartalmaz speciális szabályokat. A gondozót, ha nem azonos a törvényes képviselővel, értesíteni kell a személyi szabadságot érintő bírói engedélyes kényszerintézkedéssel kapcsolatos eljárásban tartott ülésről, egyúttal a gondozót is megilleti az a jog, hogy az ülésen felszólaljon, valamint a személyi szabadságot érintő bírói engedélyes kényszerintézkedésről szóló határozatot vele is közölni kell. Amennyiben, ha a fiatakorú terhelt a büntetőeljárás tartama alatt betölti a tizennyolcadik életévét, a törvényes képviselője megszűnik. Ebből következően a nagykorúság elérésével a törvényes képviselőnek – akárcsak a gondozását ellátó más személynek – a büntetőeljárási jogai elenyésznek. Ugyanakkor a törvényes képviselőnek még a terhelt tizennyolcadik életévének betöltését megelőzően előterjesztett jogorvoslati kérelmét vagy fellebbezését akkor is el kell bírálni, ha az elbírálás idejére a terhelt már nagykorúvá válik. A fiatakorú

elleni büntetőeljárásban az általános szabályokhoz képest a nyomozás határideje egyrésztől korlátozott, másrésztől azon belül is a maximális határideje a bűncselekmény különös részi büntetési tételéhez igazodóan differenciált (Be. 687. §). A Be. 351. §-a (3) bekezdésének általános szabálya szerint a nyomozás határideje a gyanúsított kihallgatásától számított két év. Ezt a határidőt az ügyészség egy alkalommal, legfeljebb hat hónappal meghosszabbíthatja [Be. 351. § (4) bekezdés]. Fiatalkorú terhelt ügyében a nyomozást a fiatalkorú gyanúsított kihallgatásától számított egy éven belül be kell fejezni abban az esetben, ha a büntetőeljárás a fiatalkorúval szemben öt évnél nem súlyosabb szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény miatt van folyamatban. E tartam meghosszabbítására törvényes lehetőség nincs. Ha a nyomozás öt évnél súlyosabb szabadságvesztéssel fenyegetett bűncselekmény miatt folyik, a nyomozás tartama az általános szabályok szerint két év, de – attól eltérően – annak határideje a gyanúsított kihallgatástól számított két éven túl nem hosszabbítható meg. Mivel a külön eljárás rendelkezéseinek hatálya arra a felnőttkorú terheltre is kiterjed, akinek az ügye a fiatalkorú ügyével szorosan összefügg, a nyomozás tartamára vonatkozó eltérő szabályok a vegyes büntetőügyekben is érvényesülnek. A fiatalkorú a Be. 274. §-ának (2) bekezdésében meghatározott feltételek mellett őrizetbe vehető, illetőleg a Be. 276. §-ának (2) bekezdésében felsorolt okok fennállása esetén letartóztatása elrendelhető, és vele szemben – a törvényben írt feltételek mellett – más, személyi szabadságot érintő bírói engedélyes kényszerintézkedés (bűnügyi felügyelet, távoltartás) is alkalmazható. Fiatalkorú letartóztatásának azonban a fennálló különös okok esetén is csak akkor lehet helye, ha az a bűncselekmény különös tárgyi súlya folytán szükséges [Be. 688. § (1) bekezdés], továbbá a letartóztatás végrehajtására és annak tartamára speciális előírások vonatkoznak. Amíg a letartóztatás törvényi maximális tartama szempontjából a terhelt elkövetés időpontjában fennállt életkorának, addig a végrehajtási hely meghatározása során a fiatalkorú letartóztatásának elrendelésekor betöltött tényleges életkorának van jelentősége. A cselekmény különös tárgyi súlyának a letartóztatás feltételül szabása azt is jelenti, hogy a legsúlyosabb, a személyi szabadság teljes elvonásával járó kényszerintézkedés csak végső eszközként, akkor alkalmazható, ha az eljárás biztonsági céljai kisebb korlátozással járó enyhébb kényszerintézkedéssel nem érhetők el. A különös tárgyi súly megítélésének alapja mindenekelőtt a különös részi törvényi tényállás tárgyi oldali ismérveihez, másrészt annak megvalósult tartalmához, a tényleges cselekmény elkövetési jellemzőihez kapcsolódik. Ennek körébe tartozik értelemszerűen a kérdéses bűncselekmény jellege és büntetési tétele, az elkövetés módja, illetőleg összességében mindazok a körülmények, amelyek az elkövetéssel összefüggésben objektíve megállapíthatók vagy

az eljárás adataiból egyébként kitűnnek (például a cselekmény kirívóan erőszakos elkövetési módja, a cselekmények halmazata, az okozott kár mértéke, a terhelt ellen nyomozati szakban egyidejűleg folyamatban lévő más eljárások száma és súlya). Ezt követően kerülhet sor az alanyi oldal vizsgálatára, így az esetleges többes elkövetésre, az elkövetői minőségre vonatkozó adatok értékelésére és annak figyelembevételére, hogy a terhelttel szemben – a bírói gyakorlatot is tekintve – előreláthatóan tényleges szabadságelvonnással járó büntetés (szabadságvesztés) vagy intézkedés (javítóintézeti nevelés) kerül-e kiszabásra. Az alanyi oldal körében a terhelt életkora, előélete, személyisége és személyi körülményei – nem vitathatóan – értékelendő tényezők. A letartóztatás végrehajtási helyének a meghatározásáról nem a Be., hanem a büntetések, az intézkedések, az egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvény (a továbbiakban: Bv.tv.) 413–415. §-ai rendelkeznek. Ezek értelmében, ha a fiatalkorú a letartóztatás elrendelésekor a tizennegyedik életévét nem töltötte be, javítóintézetben, ha a letartóztatás elrendelésekor a tizennegyedik életévét betöltötte, de a tizennyolcadik életévét nem töltötte be, javítóintézetben, kivételesen büntetés-végrehajtási intézetben; ha a letartóztatás elrendelésekor a tizennyolcadik életévét betöltötte, de a huszadik életévét nem töltötte be, büntetés-végrehajtási intézetben, kivételesen javítóintézetben; ha a letartóztatás elrendelésekor a huszadik életévét betöltötte, büntetés-végrehajtási intézetben kell végrehajtani. Ahol a törvény a végrehajtás helyére nézve kivételt enged, ott a bíróság dönt arról – az ügyészség, a terhelt, a védő és a törvényes képviselő indítványára, a vádemelés után hivatalból is –, hogy a letartóztatást a fiatalkorú személyiségére és a terhére rótt bűncselekmény jellegére tekintettel hol kell végrehajtani [Be. 688. § (5) bekezdés]. A letartóztatás a bűncselekmény elkövetésekor a tizennegyedik életévét be nem töltött fiatalkorú esetében legfeljebb egy évig, a bűncselekmény elkövetésekor a tizennegyedik életévét betöltött fiatalkorú esetében legfeljebb két évig tart. E tartam elteltével ugyanis a letartóztatás a törvény erejénél fogva megszűnik, kivéve az ügydöntő határozat kihirdetése után elrendelt vagy fenntartott előzetes letartóztatás esetét, továbbá ha a másodfokú vagy a harmadfokú bíróság hatályon kívül helyező végzése elleni fellebbezés elbírálása iránti eljárás vagy hatályon kívül helyezés folytán megismételt eljárás van folyamatban [Be. 688. § (2) bekezdés]. A tizennegyedik életévét betöltött fiatalkorú letartóztatása tartamának – a felrótt bűncselekmény büntetési tételétől függetlenül meghatározott – kétéves felső határára vonatkozó szabály akkor érvényesül, ha a fiatalkorúval szemben három évi szabadságvesztésnél súlyosabb szabadságvesztéssel fenyegetett bűncselekmény miatt folyik a büntetőeljárás. Amennyiben az eljárást három évi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő bűncselekmény

miatt folytatják, akkor a Be. 298. §-a (1) bekezdésének a) pontja a fiatalkorúval szemben is irányadó, azaz, ha az adott ügyben ilyen büntetési tétellel fenyegetett cselekményről van szó, az előzetes letartóztatás abszolút törvényi határideje a fiatalkorú esetében is egy év. A nyomozási bíró a letartóztatás elrendelése iránti indítvány elbírálásakor – a különös feltételek számbavétele előtt – azt is vizsgálja, hogy nem áll-e fenn büntethetőségi akadály. Ezért a tizennegyedik életévét be nem töltött fiatalkorú letartóztatása (személyi szabadságot érintő bírói engedélyes kényszerintézkedése) indítványozásakor az ügyészségnek gondoskodnia kell arról, hogy az ügyiratokban rendelkezésre álljanak mindazok a soron kívül beszerezhető – a belátási képességre nézve orientáló tartalmú – bizonyítási eszközök (környezettanulmány, orvosi dokumentumok, tanár, nevelő, szülő nyilatkozata), amelyek alapján a nyomozási bíró nem támaszthat ésszerű kételyeket a fiatalkorú terhelt belátási képességének megítélésével kapcsolatban, és ebből következően az ügyészségi indítvány megalapozottsága iránt. A fiatalkorú elleni büntetőeljárásban a bizonyítás tárgya – a Be. 163. §-ának (1) bekezdésében meghatározott, a büntető anyagi jogi és eljárási jogszabályok alkalmazása szempontjából jelentős tényeken túl – a fiatalkorú sajátos szükségleteinek, illetve környezetének megismerése tekintetében lényeges tények, körülmények vizsgálata is. Ezzel összefüggésben a Be. bevezette a fiatalkorú egyéni értékelésének jogintézményét. A Be. 683. §-a (1) bekezdésének a)–e) pontja példalózó jelleggel sorolja fel a fiatalkorú egyéni értékelésére alkalmas speciális bizonyítási eszközöket, amelyek közül egyes eszközök beszerzése és felhasználása kötelező (környezettanulmány, összefoglaló pártfogó felügyelői vélemény), míg más eszközök beszerzéséről és értékeléséről (szakvélemény, pártfogó felügyelői vélemény, pártfogó felügyelő tanúvallomása, a fiatalkorú törvényes képviselőjének vagy a fiatalkorú gondozását ellátó más személynek a tanúvallomása) a hatóság belátása szerint dönt. Az egyéni értékelés elvégzése az eljáró hatóság törvényi kötelezettsége. Az egyéni értékelés eszköze egyebek mellett a környezettanulmány [Be. 683. § (1) bekezdés a) pont], a pártfogó felügyelői vélemény és az összefoglaló pártfogó felügyelői vélemény [Be. 683. § (1) bekezdés b) pont], valamint a pártfogó felügyelő tanúvallomása [Be. 683. § (1) bekezdés d) pont] is. A törvény értelmében a környezettanulmányt a nyomozó hatóság is beszerezheti, az összefoglaló pártfogó felügyelői vélemény és a pártfogó felügyelői vélemény beszerzése iránt kizárólag az ügyészség vagy a bíróság intézkedhet. A büntetőeljárásban a környezettanulmány, valamint – ha a terhelt megelőző pártfogás alatt áll – az összefoglaló pártfogó felügyelői vélemény beszerzése mindig kötelező, ezek a bizonyítási eszközök az egyéni értékelés kötelező elemei. A Be. az összefoglaló pártfogó felügyelői véleményrel kapcsolatos szabályokat a fiatalkorú elleni külön eljárás keretein belül

foglalja össze, lévén, hogy kizárólag a fiatalok terhelte érintő speciális bizonyítási eszközről van szó. Az összefoglaló pártfogó felügyelői vélemény alapvető funkciója – amely következik abból, hogy a megelőző pártfogás közigazgatási eljárásban elrendelhető, a védelemben vétel speciális eseteként szabályozott gyermekvédelmi hatósági intézkedés –, hogy a megelőző pártfogás végrehajtásának eredményéről adjon számot. Ezt meghaladóan az összefoglaló pártfogó felügyelői véleménynek tartalmaznia kell a terhelt személyiségét és életviszonyait jellemző tényeket és körülményeket, amelyek a pártfogó felügyelői véleménynek is kötelező tartalmi elemei, továbbá – a pártfogó felügyelői véleménytől eltérően – kötelezően tartalmaz javaslatot egyedi magatartási szabály elrendelésére, és a hatóság külön rendelkezése hiányában is ki kell térnie arra, hogy a terhelt a kilátásba helyezett magatartási szabályok, kötelezettségek teljesítését vállalja-e, képes-e azokat teljesíteni, továbbá arra is, hogy a sértett a részére adandó jóvátételhez hozzájárul-e. Az összefoglaló pártfogó felügyelői vélemény kötelező beszerzésére vonatkozó előírás mellett ez az oka annak, hogy ha az ügyész a feltételes ügyészi felfüggesztés körében külön magatartási szabály előírását tervezi, a tartalmi egyezés okán elegendő az összefoglaló pártfogó felügyelői vélemény beszerzése iránt intézkedni. Ezzel szemben pártfogó felügyelői vélemény beszerzése iránt kötelezően kizárólag egyetlen esetben, mégpedig az ügyészségnek, a feltételes ügyészi felfüggesztés alkalmazását megelőzően kell intézkednie akkor, ha a Be. 690. §-ának (3) bekezdésében írtak szerint a feltételes ügyészi felfüggesztés körében a fiatalokkal szemben külön magatartási szabály előírását tervezi. Egyebekben a pártfogó felügyelői vélemény egy olyan önálló bizonyítási eszköz, amelynek beszerzése a Be. 202. §-ának (1) bekezdésében írt általános szabályok szerint elrendelhető akkor, ha az ügyész vagy a bíróság a terhelttel szemben a joghátrány vagy az ügyészségi intézkedés (feltételes ügyészi felfüggesztés, közvetítői eljárásra utalás) alkalmazása előtt, arra felkészülve, a tervezett joghátrány, illetve annak személyre szabott alkalmazhatósága szempontjából a lényeges személyi körülményekről kíván adatokat megismerni (például tipikusan ilyen joghátrány a közérdekű munka büntetés). A környezetanulmányt, a pártfogó felügyelői véleményt és az összefoglaló pártfogó felügyelői véleményt a pártfogó felügyelő készíti el, de az összefoglaló pártfogó felügyelői vélemény elkészítéséből nincs kizárva az a pártfogó felügyelő, aki a megelőző pártfogást végzi vagy végezte. Ebből következik, hogy az összefoglaló pártfogó felügyelői véleményt készítő pártfogó és a megelőző pártfogó személyében nem feltétlenül ugyanaz. A pártfogó felügyelő az általa készített környezetanulmányt, összefoglaló pártfogó felügyelői véleményt, illetőleg pártfogó felügyelői véleményt a jogszabály szerinti formában és tartalommal írásban terjeszti elő, de

nem kizárt az sem, hogy amennyiben a hatóság a pártfogó felügyelő meghallgatását szükségesnek tartja, azt szóban előadja. Ebben az esetben a pártfogó felügyelő meghallgatását a szakvélemény előterjesztésére és előadására (a szakértő meghallgatására) vonatkozó általános szabályok [Be. 196. § (2) bekezdés] megfelelő alkalmazásával kell lefolytatni. A felsorolt bizonyítási eszközöket elkészítő pártfogó felügyelő meghallgatása tehát a fiataikorú elleni büntetőeljárásban nem kötelezettség, hanem lehetőség. (A környezettanulmányt készítő pártfogó felügyelő meghallgatásának a Be. 684. §-a (7) bekezdése, az összefoglaló pártfogó felügyelői véleményt, illetve a pártfogó felügyelői véleményt készítő pártfogó felügyelő meghallgatásának – a Be. 685. §-a (6) bekezdésére figyelemmel – a Be. 202. §-a (5) bekezdése az alapja.) A pártfogó felügyelő meghallgatásának tárgya a pártfogó felügyelő által készített környezettanulmány, összefoglaló pártfogó felügyelői vélemény, illetőleg pártfogó felügyelői véleményben foglalt megállapításokkal, adatokkal kapcsolatos felvilágosítás lehet. A vélemény szóbeli előadása előtt meg kell állapítani a pártfogó felügyelő személyazonosságát, és tisztázni kell, hogy nincs-e vele szemben kizáró ok. A pártfogó felügyelőt figyelmeztetni kell a hamis vélemény adás következményeire, a figyelmeztetést és a pártfogó felügyelőnek a figyelmeztetésre adott válaszát jegyzőkönyvbe kell venni. A meghallgatás után a pártfogó felügyelőhöz – akár a szakmai ténymegállapításaira, akár a javaslataira vonatkozóan – kérdések is intézhetők. Bizonyítékként azonban nem használható fel a terheltnek a pártfogó felügyelő előtt tett azon közlése, amely az eljárás alapjául szolgáló cselekményre vonatkozik [Be. 196. § (3) bekezdés]. A speciális bizonyítási eszközöket elkészítő pártfogó felügyelő meghallgatásától meg kell különböztetni annak a pártfogó felügyelőnek a tanúkénti kihallgatását [Be. 683. § (1) bekezdés d) pont], aki a fiataikorú pártfogó felügyeletét más büntetőügyben alkalmazott büntetés vagy intézkedés, illetőleg az eljárás feltételes ügyészi felüggesztése mellett a törvény (Btk.) kötelező előírása alapján látja vagy látta el. A pártfogó felügyelő tanúkénti kihallgatására a bíróság, az ügyészség vagy a nyomozó hatóság egyaránt intézkedhet. Ez esetben a tanúkihallgatás tárgya a fiataikorú pártfogó felügyelet alatt tanúsított magatartására, személyi körülményeire, életvitelére stb. vonatkozó tények felderítése és megállapítása lehet. A Be. 683. §-ának (4) bekezdése értelmében a büntetőeljárás során – legkésőbb az ügydöntő határozat meghozatala előtt – a fiataikorú egyéni értékelését ismételt el kell végezni, ha az eljárás során adat merült fel arra, hogy az egyéni értékelés alapjául szolgáló körülmények jelentősen megváltoztak, vagy az egyéni értékelés érdekében két évnél régebben került sor bizonyítási eszköz beszerzésére. Ennek megfelelően az utolsó bizonyítási eszköz beszerzésétől számított két év eltelte törvényi kötelezettséget teremt az ismételt egyéni értékelés

lefolytatására, egyébként pedig a hatóság (bírótság) belátására bízott az egyéni értékelés ismételt elvégzése szükségességének a megítélése (és valójában a módja is). A feltételek fennállása esetén a bíróságnak a speciális bizonyítás megismétlését hivatalból is el kell végeznie.

Mindebből következően az egyéni értékelés ismételt elvégzése során a kötelezően előírt bizonyítási eszközök, nevezetesen a környezettanulmány és az összefoglaló pártfogó felügyelői vélemény ismételt beszerzésétől (lényegében az adatok aktualizálása érdekében) nem lehet eltekinteni. Ehhez képest a Be. 685. §-ának (5) bekezdése úgy rendelkezik, hogy amennyiben az egyéni értékelést meg kell ismételni, az összefoglaló pártfogó felügyelői vélemény elkészítése mellett a bíróság, illetve az ügyészség a megelőző pártfogó felügyelőt tanúként kihallgathatja. A megelőző pártfogó felügyelő tanúkénti kihallgatására akkor kerülhet sor, ha az összefoglaló pártfogó felügyelői véleményt nem ő készíti el. Akkor ugyanis, ha az összefoglaló pártfogó felügyelői véleményt a megelőző pártfogó készítette, őt a tanúkihallgatás helyett a szakértő meghallgatására vonatkozó szabályok szerint lehet meghallgatni. A bűncselekmény elkövetésekor tizennegyedik életévét betöltött fiatalok terheltségének vagy értelmi fejlettségének szakértői vizsgálata, és az annak alapján elkészült igazságügyi szakértői vélemény az egyéni értékelés egyik lehetséges speciális bizonyítási eszköze, amelynek beszerzése nem kötelező, hanem mérlegeléstől függő lehetőség. Ahogyan az a törvényből is kiolvasható, az egyéni értékelés részeként a fiatalok terheltségének, értelmi fejlettségének a szakértői vizsgálata a személyiség szerkezetének, személyiségvonásainak, a normán belüli és a normától esetlegesen eltérő mentális működésének, képességnormáinak, pszichés tulajdonságainak, de mindenekelőtt a bűncselekményhez fűződő viszonyának feltárását, megismerését szolgálhatja. A felsorolt kérdések nem elmeakortani fogalmak, hanem szakkérdésként tipikusan az igazságügyi klinikai és mentálhigiéniai felnőtt- és gyermek szakpszichológia (igazságügyi pszichológus szakértő) kompetenciájába tartoznak. Ettől eltérő kérdés a terheltség elmeműködésének – a büntethetőséget esetlegesen kizáró vagy korlátozó – kóros állapotának a felderítése, amelynek érdekében kétségkívül a terheltség elmeállapotának igazságügyi pszichiátriai és orvosszakértői vizsgálatát kell elvégezni. A csökkent értelmi színvonal, az erkölcsi fejletlenség, a családi- és lakókörnyezet negatív hatására visszavezethető morális és mentális ártalmak önmagukban nem enyhítő körülmények, de a joghátrány megválasztása során az egyéni értékelés komplex eredményének részeként figyelembe vehető. A bírósági eljárásban az előkészítő ülésen érdemi bizonyítás nem folyhat. Ez alól fogalmaz meg kivételt a Be. 693. §-ának (2) bekezdése, amelynek értelmében, ha az előkészítő ülésen ügydöntő határozat meghozatalára kerülhet sor, az egyéni

értékelés bizonyítási eszközei közül a környeztanulmányt, a pártfogó felügyelői véleményt és az összefoglaló pártfogó felügyelői véleményt az előkészítő ülésen ismertetni kell. A Be. a tizenegyedik életévét be nem töltött fiatalkorú terhelt vonatkozásában szó szerinti átvétellel törvényi szintre emelte a terhelt beszámítási és a bűncselekmény következményeinek felismeréséhez szükséges belátási képességének vizsgálatára és az egyesített igazságügyi elmeorvos szakértői és pszichológus szakértői vélemény beszerzésére vonatkozóan korábban az 5/2013. (VII. 31.) LÜ helyettesi körlevélben előírtakat. A szakértő kirendeléséről a megalapozott gyanú közlését követően jogszabályban meghatározottak szerint haladéktalanul gondoskodni kell (Be. 686. §). Ha a fiatalkorú az eljárás során betölti a tizennyolcadik életévét, ennek ténye nem akadály annak, hogy a hatóság az egyéni értékelés körében a fiatalkorú korábbi törvényes képviselőjét vagy a gondozását korábban ellátó más személyt a fiatalkorú személyi- és életkörülményeire tanúként kihallgassa. A törvény az általános szabályokhoz képest eltérően rendelkezik a fiatalkorú bírósági eljárásban való jelenlétére nézve, amikor előírja, hogy a fiatalkorú jelenléte nemcsak az előkészítő ülésen, hanem a tárgyaláson is kötelező [Be. 693. § (1) bekezdés]. Ebből következően nincs lehetőség arra, hogy a fiatalkorú vádlott az elsőfokú eljárásban a tárgyaláson való jelenlét jogáról lemondjon. Az elsőfokú eljárásban a bíróság nem adhat a fiatalkorú terheltnek az esetleges tárgyalásról való távolmaradásával kapcsolatban a Be. 430. §-ának (1) bekezdésén alapuló tájékoztatást, és a fiatalkorú terhelt enélkül tett bejelentése alapján, sem az első tárgyalás előtt, sem később nem helyezkedhet arra az álláspontra, hogy a fiatalkorú a tárgyaláson való jelenléthez fűződő jogáról joghatályosan lemondott, ekként az eljárás távollétében befejezhető. A tárgyaláson való jelenlét jogáról lemondás nem azonos a tárgyaláshoz való jogról lemondással, amelyhez képest a fiatalkorú a tárgyaláshoz való jogáról lemondhat, de a tárgyaláson való jelenlét jogáról nem. A tárgyaláshoz való jogról lemondás lehetősége ugyanis – ha az ügy az előkészítő ülésen meghozott ügydöntő határozattal elintézhető – a fiatalkorú terhelttel szemben is eltérés nélkül érvényesül [Be. 504. § (1) bekezdés]. A fiatalkorú a tárgyaláson való jelenlét jogáról akkor sem mondhat le, ha a bíróság a bűnösséget beismerő nyilatkozat elfogadásával vagy a jóváhagyott egyezséggel érintett ügyét – bár tisztázatlan járulékos kérdés nem maradt fenn – a többi terhelt ügyével együtt egységesen tárgyalásra bocsátja. Ilyenkor arra van törvényes lehetőség, hogy a több vádlott ellen folyó eljárásban a fiatalkorú távollétében is lefolytatható az őt nem érintő bizonyítás, amikor is erre nézve a meg nem jelent fiatalkorú védőjének a távolléte sem jelent akadályt [Be. 429. § (1) bekezdés]. E rendelkezések akkor is alkalmazandók, ha az anyagi jogi szabályok értelmében fiatalkorú terhelt a tárgyalás idejére már nagykorúvá vált. A

fiatalkorúra vonatkozó külön szabályok a másodfokú és a harmadfokú bírósági eljárásban is megelőzik az eljárásnak a terhelt távollétében történő befejezésére vonatkozó eljárási szabályokat. A fiatalkorú jelenléte a másodfokú bíróság által tartott nyilvános ülésen és tárgyaláson, valamint a harmadfokú bíróság nyilvános ülésén is kötelező, meg nem jelenése esetén sem a nyilvános ülés, sem a tárgyalás nem tartható meg, és távollétében ügydöntő határozat nem hozható. A fiatalkorú terhelt kötelező tárgyalási jelenlétével kapcsolatos eljárásjogi előírás megszegése – a Be. 608. §-a (1) bekezdésének d) pontja alapján – olyan eljárási szabálysértés, amely a rendes és rendkívüli jogorvoslati eljárásokban egyaránt, így valamennyi eljárási fokon, sőt még a jogerőt követően is kötelezően, a felülbírálat egyébkénti terjedelmétől függetlenül vizsgálendő, és megvalósulása esetén kötelező jogkövetkezménye az ügydöntő határozat – tartalmi törvényességére tekintet nélküli – hatályon kívül helyezése. A törvény kifejezetten kizárja, hogy a bíróság a távollévő fiatalkorú esetén az előkészítő ülést és a tárgyalást a Be. CI–CII. fejezetének (eljárás az ismeretlen helyen távollévő terhelttel szemben, eljárás a külföldön ismert helyen tartózkodó terhelt távollétében) rendelkezései alapján megtartsa. Az ismeretlen helyen vagy külföldön tartózkodó fiatalkorúval szemben a fenti külön eljárási szabályok alkalmazhatósága nem csupán a bírósági szakban, hanem a büntető-eljárás egész tartamára nézve, így a nyomozati szakban is tilalmazott. A fiatalkorú terhelt távollévő terheltnek nem nyilvánítható, a távollétében sem vádemelésnek, sem büntetőjogi felelősséget megállapító ügyészi intézkedésnek nincs helye, és úgy a nyomozati, mint a bírósági szakban csak az eljárás felfüggesztésére kerülhet sor [Be. 394. § (3) bekezdés a) pont, 488. § (1) bekezdés a) pont]. A korábbi szabályozás a lemondás a tárgyalásról megnevezésű külön eljárás alkalmazását fiatalkorú ügyében nem tette lehetővé. Ezzel szemben a Be. megteremtette annak a lehetőségét, hogy a XCIX. fejezete szerinti, a LXV. fejezetben meghatározott egyezség alapján folytatott külön eljárás fiatalkorú terhelttel szemben is alkalmazható legyen. Ugyanakkor az egyezség jóváhagyásakor a fiatalkorúval szembeni büntetéskiszabás az általános szabályokhoz képest eltérően alakul. A Btk. 83. §-a (1) bekezdésének általános rendelkezése értelmében a külön eljárásban az egyezség jóváhagyása esetén a büntetés kiszabásakor a 82. § (2) bekezdésében (ügynevezett enyhítő szakaszban) meghatározott enyhébb büntetési tételek alsó határát kell alapul venni, míg a (2) bekezdése szerint, ha az egyezség jóváhagyására olyan terhelt esetében kerül sor, aki az ügy, illetve más büntetőügy bizonyításához hozzájárulva az ügyészséggel, illetve a nyomozó hatósággal jelentős mértékben együttműködött, a büntetést a 82. § (2) bekezdésének soron következő pontja (ügynevezett kétszeres enyhítés) alapján is ki lehet szabni. Ez az általános büntetéskiszabási

kedvezmény azonban a fiatalkorúak esetében nem eredményezne tényleges előnyt, hiszen velük szemben bármely bűncselekmény elkövetése esetén kiszabható a szabadságvesztés egy hónapos speciális minimuma, emellett az intézkedések alkalmazására nézve is jóval kedvezőbb előírások érvényesülnek. Ezért a Btk. A pusztán beismerő elkövetőnek nem, hanem csak annak a fiatalkorúnak nyújt büntetékiszabási kedvezményt, aki az egyezség keretében valamely büntetőügy bizonyításához jelentős mértékben hozzájárult (együttműködő terhelt). A Btk. 124/A. §-a ehhez mérten a kiszabható büntetés felső határát korlátozza a formális egyezség folytán együttműködő fiatalkorú tekintetében, és annak alapján a Btk. 109. §-ában meghatározott büntetések maximális tartamának csökkentésére kerülhet sor.

A fiatalkorúakkal szemben alkalmazható joghátrányok

A fiatalkorúakkal szemben alkalmazható büntetések a hatályos szabályozás értelmében a szabadságvesztés, az elzárás, a közérdekű munka, a pénzbüntetés, a foglalkozástól eltiltás, a járművezetéstől eltiltás, a kitiltás, a sportrendezvények látogatásától való eltiltás, a kiutasítás, mellékbüntetésként a közügyektől eltiltás. Az alkalmazható intézkedések a megrovás, a próbára bocsátás, a jóvátételi munka, a pártfogó felügyelet, az elkobzás, a vagyoneklobzás, az elektronikus adat végleges hozzáférhetetlenné tétele, valamint a javítóintézeti nevelés, mely a Btk. 108. § (1) bekezdése értelmében fiatalkorúval szemben alkalmazható kizárólag. A speciális szabályokat illetően természetesen itt is azt az elvet kell követni, hogy amennyiben a törvény külön rendelkezést tartalmaz a szankciók alkalmazhatósága, mértéke tekintetében azt kell alkalmazni, ha nem, akkor az általános szabályok alkalmazandók. Az eltéréseket illetően a szabadságvesztés-büntetés vonatkozásában megjegyzendő és fontos kiemelni, hogy a törvény a szabadságvesztés kiszabható mértéke tekintetében a fiatalkorúak esetében az életkorra tekintettel is differenciál. Életfogytig tartó szabadságvesztés-büntetés nem szabható ki fiatalkorúval szemben, mely szintén a nemzetközi dokumentumokkal áll összhangban, az csak határozott ideig tarthat. Az általános alsó határ, azaz a legrövidebb tartama egy hónap, a felső határ pedig a különös részben megállapított büntetési tételkeret felső határától és attól függ, hogy a bűncselekmény elkövetésekor betöltötte-e a tizenhatodik életévét a fiatalkorú, avagy sem (Btk. 109. §). Ezzel összhangban a halmazati és az összbüntetés tartamánál, felső határánál is figyelembe kell venni a fenti szempontokat, ehhez igazodik a törvény által meghatározott maximális mérték (Btk. 123. §). A szabadságvesztés végrehajtására fiatalkorúak börtönében, illetve fiatalkorúak

fogházában kerülhet sor (Btk. 110. §) (Bogár–Margitán–Vaskuti, 2005.) A feltételes szabadságra bocsátásra és a szabadságvesztés felfüggesztésére az általános szabályok szerint kerülhet sor, ebből a szempontból annyi az eltérés, hogy ezekben az esetekben a fiatalkorú pártfogó felügyelet alatt áll (Btk. 119. §). A Btk. Az elzárás kapcsán is eltérő szabályozást tartalmaz annyiban, hogy az elzárás tartama rövidebb időtartamban kerül megállapításra fiatalkorú elkövetők vonatkozásában (Btk. 111. §). A közérdekű munka büntetés vonatkozásában annyiban tartalmaz eltérő rendelkezést a fiatalkorúakra nézve, hogy azt csak akkor lehet kiszabni fiatalkorúval szemben, ha az ítélet meghozatalakor a tizenhatodik életévét betöltötte (Btk. 112. §). Pénzbüntetést fiatalkorúval szemben csak akkor lehet kiszabni, ha önálló keresete, jövedelme vagy megfelelő vagyona van, és a mérték vonatkozásában is eltérő, enyhébb rendelkezéseket tartalmaz (Btk. 113. §). A foglalkozástól eltiltás, a járművezetéstől eltiltás, valamint a sportrendezvények látogatásától való eltiltás az általános szabályok szerint alkalmazandó a fiatalkorúakkal szemben is. A kiutasítás vonatkozásában is eltérő szabályozást tartalmaz a Btk., mely az általánoshoz képest enyhébb (Btk. 114. §). A kitiltás szabályozása eltérő annyiban, hogy a fiatalkorú nem tiltható ki arról a településről, amelyben családjá él, amennyiben megfelelő családi környezettel rendelkezik (Btk. 118. §). A közügyektől eltiltás mellékbüntetés fiatalkorúval szemben csak egy évet meghaladó szabadságvesztés kiszabása esetén szabható ki (Btk. 115. §). Az intézkedések vonatkozásában megállapítható, hogy a megrovás tekintetében nincsenek eltérések, ugyanez megállapítható a vagyonelkobzás, elkobzás, elektronikus adat végleges hozzáférhetetlenné tétele kapcsán is. A próbára bocsátás alkalmazásának azonban bármely bűncselekmény elkövetése esetén helye van fiatalkorúval szemben. A próbaidő tartama 1-2 évig terjedhet és a próbaidő alatt a fiatalkorú pártfogó felügyelet alatt áll, továbbá megszüntetése esetén javítóintézeti nevelés is elrendelhető (Btk. 116. §). Jóvátételi munkavégzés fiatalkorúval szemben csak akkor írható elő, ha az ítélet meghozatalakor tizenhatodik életévét betöltötte (Btk. 117. §). A pártfogó felügyelet kötelező, illetve a fiatalkorú az alatt áll a feltételes szabadság tartama, a próbára bocsátás próbaideje, a szabadságvesztés felfüggesztésének próbaideje, a javítóintézetből történő ideiglenes elbocsátás tartama alatt, valamint a vádemelés elhalasztásának tartama alatt, továbbá a jóvátételi munkavégzés előírása mellett is el kell rendelni (Btk. 119. §). Javítóintézeti nevelést kizárólag fiatalkorúval szemben lehet intézkedésként alkalmazni és akkor rendeli el a bíróság, ha a fiatalkorú eredményes nevelése érdekében intézeti elhelyezése szükséges. Nem rendelhető el azzal szemben, aki az ítélet meghozatalakor huszadik életévét betöltötte. Tartama egy évtől négy évig terjedhet, szabályozza a Btk. az ideiglenes elbocsátás lehetőségét, továbbá ismeri az egységes intéz-

kedést, mely több javítóintézeti nevelés összbüntetésbe foglalását jelenti (Btk. 120. §, 122. §, 124. §).

A büntetés kiszabási gyakorlat

A büntetés kiszabás logikai menete a fiatalkorú elkövetőkkel szemben

Az említett rangsor alapján a bíróságnak azt kell mérlegelnie a szankciók kiválasztása során, hogy van-e helye szabadságelvonással nem járó intézkedés alkalmazásának, illetve az alkalmazható-e az eset összes körülményeit mérlegelve és figyelembe véve. A próbára bocsátás vagy a megrovás jöhet itt számításba és természetesen a jóvátételi munka is alkalmazható, mivel ezen intézkedés is nevelési célokat szolgál. A próbára bocsátás időtartama alatt, mivel a fiatalkorú pártfogó felügyelet alatt áll, a pártfogó felügyelet a pedagógiai és társadalomba való beilleszkedést elősegítő célokat megfelelően szolgálhatja azzal a fiatalkorúval szemben, aki első esetben kerül bíróság elé. A pártfogó felügyelet alapvető célja, hogy elősegítse a fiatalkorú társadalmi beilleszkedését, továbbá, hogy az általános, valamint az előírt külön magatartási szabályok betartását ellenőrizze. Ennek jegyében a pártfogolt köteles a pártfogóval rendszeres kapcsolatot tartani, a pártfogónál a megjelölt időpontban jelentkezni, részére a szükséges felvilágosítást megadni, különösen lakó-, illetve tartózkodási helyének, munkahelyének, illetve tanulmányai helyének, valamint családi körülményeinek megváltoztatásával kapcsolatos tényeket bejelenteni. Különleges magatartási szabályok elrendelésére akkor van szükség, ha a bíróság vagy az ügyészség úgy ítéli meg, hogy az szükséges a fiatal helyes irányú neveléséhez. Ezeknek a szabályoknak olyanoknak kell lenniük, amelyek elvárhatók, betarthatóságuk ellenőrizhető és nem sérthetik a fiatal személyhez fűződő jogait. Általában a büntetési célok elérhetők szabadságelvonással nem járó intézkedés, próbára bocsátás alkalmazásával is, amennyiben nem kiemelkedő tárgyi súlyú a fiatalkorú által elkövetett cselekmény, beismerő vallomást tett, megbánást tanúsított, a cselekmény kísérleti szakban maradt, vagy azt részesként, gyermekkorhoz közeli életkorban követte el. Azon fiatalkorúak esetében, akik viszonylag csekély súlyú bűncselekményt első alkalommal követtek el és családi környezetük megfelelő, életvezetésük rendszeres figyelemmel kísérése és támogatása intézményes keretek között nem szükséges, alkalmazható lehet a megrovás intézkedés is. Amennyiben a bíróság azt állapítja meg, hogy az eljárás célja másként nem érhető el, akkor büntetést szab ki. Ebben az esetben a pénzbüntetés vagy a közérdekű munka kerül előtérbe, de szabadságelvonással

nem járó büntetés a járművezetéstől eltiltás, a sportrendezvények látogatásától való eltiltás, a kitiltás, a kiutasítás és a foglalkozástól való eltiltás is. A pénzbüntetésnél külön feltétel, hogy önálló keresete, jövedelme vagy megfelelő vagyona legyen a fiatalkorúnak. Nyilvánvaló, hogy ezen külön rendelkezés indoka elsősorban az, hogy a büntetésnek az elkövetőt kell sújtania, illetve az elkövetőnél kell, hogy joghátrányt okozzon, így kiszabására nem kerülhet sor, ha nem rendelkezik önálló jövedelemmel, mert ezáltal közvetlenül is a családját sújtaná a büntetés, hiszen az elkövető családjának kellene kifizetnie a kiszabott összeget. Önálló keresetről a kialakult gyakorlat értelmében akkor beszélhetünk, ha munkaviszonyból vagy alkalmi munkákból van rendszeres juttatása az elkövetőnek, és feltétel, hogy ezáltal önmaga is képes legyen a saját erejéből a büntetés kifizetésére. Önálló jövedelem akkor állapítható meg, ha rendszeres bevétele van a fiatalkorúnak. Ez származhat ösztöndíjból vagy egyéb más forrásból, de a szociális juttatásokat itt nem lehet figyelembe venni. Megfelelő vagyona pedig akkor van, ha olyan ingó vagy ingatlan áll a kizárólagos tulajdonában, mely értéket képvisel és rendszeres hasznot hajt számára. A fiatalkorúakkal szemben a pénzbüntetés kizárólag behajthatatlansága esetén változtatható át közérdekű munkára vagy szabadságvesztésre, melyre szintén eltérő szabályok vonatkoznak, enyhébbek az általánoshoz képest. Nevelő jellege a pénzbüntetésnek különösebben nincs, ez nem állapítható meg (Földvári, 1970). A közérdekű munka büntetés vonatkozásában, ahogy már a korábbiakban kifejtésre került, külön rendelkezés a tekintetben lehetséges fel, hogy az ítélet meghozatalakor a tizenhatodik életévét be kell töltsse a fiatalkorú. A közérdekű munka büntetésnél sokkal inkább tetten érhető a nevelő jelleg, illetve azzal sokkal inkább meg lehet azt célozni, bár itt is csak korlátozottan, hiszen a pártfogó felügyelő tevékenysége kizárólag a munka teljesítésének ellenőrzésére korlátozódik. Ezért indokoltabb lehet esetlegesen – nyilván minden körülményt figyelembe véve – végrehajtásában felfüggesztett szabadságvesztés alkalmazása, mivel ez nem jelent a gyakorlatban szabadságelvontást, azonban pártfogó felügyelet alatt áll ennek időtartama alatt is a fiatalkorú, így a nevelését sokkal inkább biztosítani lehet. A próbára bocsátás és a végrehajtásában felfüggesztés szabadságvesztés alkalmazása, illetve azok kiválasztása során körültekintően kell eljárni, hiszen a gyakorlatban nincs különbség közöttük, azonban a fenyegetettséget tekintve igen, mégpedig nem is kis mértékben. Hiszen amennyiben a próbára bocsátás alkalmazása esetén a próbaidő alatt követ el bűncselekményt a fiatalkorú, vagy a pártfogó felügyelet magatartási szabályait súlyosan megszegi, emiatt javítóintézeti nevelést kell alkalmazni vagy büntetést kell kiszabni. A büntetés kiszabása során nem kizárt a felfüggesztett szabadságvesztés kiszabása sem, azonban, ha a fentiek a felfüggesztett szabadságvesztés próba-

ideje alatt következnek be, kizárólag a szabadságvesztés végrehajtására kerülhet sor, így természetesen ez utóbbi jóval súlyosabb szankció, mint a próbára bocsátás. Az elkövető személyiségét figyelembe véve és az egyéb szempontokat is megítélve kell eljárni és eldönteni, hogy milyen mértékű fenyegetettség szükséges a helyes irányú fejlődés kikényszerítéséhez. A többi szabadságelvonással nem járó büntetés gyakorlati szempontból ritkább esetben jöhet számításba. Amennyiben a büntetési célok másként nem érhetők el, szabadságelvonással járó intézkedést alkalmaz a bíróság, mely a javítóintézeti nevelés. Ezen joghátránynál figyelembe kell venni azt, hogy intézkedés ugyan, de szabadságelvonással jár, így mérlegelni kell a személyiség és minden más körülmény figyelembevételével, hogy szükség van-e a fiatalok szabadságának elvonására, vagy a célok elérhetők esetlegesen a büntetés végrehajtásának felfüggesztésével is. Nyilvánvalóan a személyi körülményeket figyelembe véve, illetve mindezek mellett indokolhatja az alkalmazását jelentősebb súlyú bűncselekmény elkövetése vagy azon tény, hogy már korábban is követett el a fiatalok különböző bűncselekményeket, vagy csekélyebb súlyú cselekményeket és a vele szemben alkalmazott joghátrányok nem vezettek eredményre, és kifejezetten mérlegelni kell, hogy a családi környezetéből való kiemelése is indokolt-e. A megfelelő családi környezet a javítóintézeti nevelés alkalmazása ellen szól, ha pedig már munkaviszonyban áll, akkor körülményei családi környezetébe rendezettségére utalhatnak. A családi környezetnek alkalmasnak kell lennie a fiatalok erkölcsi, szellemi, testi fejlődésének biztosítására. A megfelelő családi környezet megléte természetesen nem törvényi tilalom az intézkedés alkalmazhatósága tekintetében, de a büntetés kiszabása során ezen körülményt különösen mérlegelni kell, mert megléte esetén nem célszerű kimozdítani, illetve kiemelni abból. Mindezek feltárásához környezettanulmány, iskolai, munkahelyi vélemények beszerzése szükséges, és elengedhetetlen a törvényes képviselő, illetve gondozó meghallgatása. Végül soron, amennyiben a büntetés céljai másként nem érhetők el, indokolt a legsúlyosabb büntetés, a szabadságvesztés-büntetés, mint szabadságelvonással járó büntetés kiszabása a fiatalokkal szemben. Ebbe a kategóriába tartozik az elzárás is. A szabadságvesztés-büntetés kiszabására elsődlegesen akkor kerülhet sor, ha kiemelkedő tárgyi súlyú bűncselekményt követ el a fiatalok, életvezetése súlyosan kifogásolható, vagy esetlegesen a korábbi intézkedések, büntetések nem vezettek eredményre és a törvényi szabályozás értelmében kizárólag határozott ideig tartó szabadságvesztés szabható ki. A célok másként el nem érhetőségére utalhat a cselekmény tárgyi oldalát tekintve például a halmazat, többes halmazat, elkövetési mód, több minősítő körülmény megléte, sorozatelkövetés, az alanyi oldalon a motívum, a társtetteség, a csoportos vagy a bűnszövetségben való el-

követés is, de alkalmazása végső eszköz kell, hogy legyen. Megjegyzendő, hogy kényszergyógykezelés intézkedés alkalmazására az általános szabályok szerint van lehetőség, azonban a tizennegyedik életévét be nem töltött fiatalkorú vonatkozásában erre törvényes lehetőség nincs, hiszen a kényszergyógykezelés szabályainak alkalmazására akkor kerülhet sor, ha az elkövető beszámítási képessége kizárt, azonban amennyiben a beszámítási képessége kizárt, ezen tény egyben a belátás teljes hiányát is jelenti. Mindezek következtében az elkövető nem a kóros elmeállapota miatt, hanem a gyermekkora miatt nem lesz büntethető, így a többi feltétel vizsgálata már szükségtelen. Egyebekben szabadságvesztés-büntetést sem lehet kiszabni tizennegyedik életévét be nem töltött elkövetővel szemben, azonban a fenti okok miatt azt már nem is kell vizsgálni, hogy a tizennegyedik életévét be nem töltött elkövető büntethetősége esetén egy évi szabadságvesztésnél súlyosabb büntetést kellene-e kiszabni, mely a törvény értelmében egyébként is kizárt. A büntetés kiszabása során mindenképpen figyelembe kell venni a fiatalkorúaknál fennálló életkori sajátosságokat, mind a szellemi, mind az erkölcsi éretlenség meglétét, és ennek során el kell különíteni a fiatalkori bűnelkövetést az egyéb fiatalkori devianciáktól. A korábbiakban szó volt már arról, de a bíróság számára szélesebb mozgásteret biztosít az a szabályozás, melynek értelmében próbára bocsátás és javítóintézeti nevelés alkalmazására bármely bűncselekmény elkövetése esetén lehetőség van. Megrovás alkalmazása pedig a kisebb tárgyi súlyú cselekmények elkövetése esetén indokolt. Egyebekben pedig korlátozások érvényesülnek a különböző büntetések kiszabása és intézkedések alkalmazhatósága területén. A büntetés kiszabása során a súlyosító és enyhítő körülményekre is figyelemmel kell lenni, melyek szintén az egyéniesítést, arányosítást szolgálják és melyek vonatkozásában a gyakorlat számára a Kúria 56. számú Bk. véleménye ad iránymutatást. A leggyakrabban felmerülő súlyosító és enyhítő körülmények a fiatalkorúak vonatkozásában a büntetett előélet, mely súlyosító körülményként értékelendő, míg a büntetlen előélet kevésbé vehető figyelembe, hiszen az a hosszabb ideig tartó kifogástalan életvezetés elismerését jelenti, mely a fiatalkorúak vonatkozásában koruknál fogva nem járhat elismeréssel. A fiatalkor nem enyhítő körülmény, ugyanis amennyiben ez enyhítő körülményként lenne értékelve, akkor a kétszeres értékelés tilalmának szabályába ütközne a bíróság, hiszen ebben a körben nem lehet olyan tény, vagy körülményt figyelembe venni, amelyet a törvény már értékelt, márpedig a fiatalkorúakra vonatkozó speciális rendelkezések szabályozásával a jogalkotó magát a kort már értékelt. Enyhítő körülményként kell figyelembe venni azonban a büntethetőség alsó korhatárához közeli életkort. A fiatalkorúak vonatkozásában is súlyosító körülmény a társas elkövetés. A tanulmányok nem megfelelő folytatása, vagy amenny-

nyiben munkát végez, annak nem megfelelő teljesítése súlyosító körülményként értékelendő. Mindezek ellentettjét enyhítő körülményként kell figyelembe venni, és ha ezen körülményekben az elkövetés óta pozitív változás következett be, azt is enyhítő körülményként kell figyelembe venni. Ugyancsak súlyosító körülmény, ha a sértett idős, beteg, védekezésre képtelen vagy védtelen személy. Az idő múlását nagyobb súllyal kell enyhítő körülményként figyelembe venni, az nyomatékos enyhítő körülmény a fiatalok elkövetők vonatkozásában. Ez összefüggésbe hozható azzal a céllal, hogy gyorsan kell reagálni az elkövetett cselekményre, a felelősségre vonásnak minél rövidebb időn belül be kell következnie, hiszen a hosszabb idő a büntetési fő cél, a nevelés ellen irányul. A leggyakoribb jogkövetkezmény a fiatalok ügyeiben a próbára bocsátás (80%), a javítóintézeti nevelés, valamint a megrovás volt. Általános tendenciának mondható – figyelemmel az utóbbi nyolc év büntetéskiszabási gyakorlatára – a szabadságvesztés-büntetések számának növekedése, amelyek háromnegyedét a bíróság próbaidőre felfüggesztette. Bevett gyakorlatnak mondható az is, hogy minden negyedik személyt ítétek szabadságvesztésre a fiatalok bűnelkövetők közül. A kiszabott pénzbüntetések száma viszont jelentősen csökkent az utóbbi években, ugyanakkor a közérdekű munka büntetések száma nagyon megnőtt. A fiatalok bűnelkövetők kb. 2/3-ával szemben alkalmazott a bíróság intézkedést önállóan. A szabadságvesztésre ítétek aránya területi megoszlásban Észak-Magyarországon és Dél-Dunántúlon volt a legnagyobb. Közérdekű munka kiszabására inkább Közép-Magyarországon, pénzbüntetés kiszabására pedig Észak-Magyarországon került sor, míg intézkedés önálló alkalmazására a Nyugat-Dunántúlon került sor a legnagyobb arányban. A bűncselekmény csoportokat illetően a rendelkezésre álló legfrissebb statisztikai adatok alapján megállapítható, hogy a fiatalok bűnelkövetők közül a legnagyobb számban végrehajtandó szabadságvesztés kiszabására a vagyoni elleni (döntően lopás, rablás és kifosztás) bűncselekmények elkövetése miatt került sor. A következő csoport a személy elleni (emberölés, súlyos testi sértés) bűncselekmények csoportja, majd ezt követi a közrend elleni bűncselekmények, illetve a nemi élet szabadsága és nemi erkölcs elleni bűncselekmények csoportja. A fiatalok, végrehajtandó szabadságvesztésre ítélt bűnelkövetők többségével szemben kettő évnél rövidebb tartamú szabadságvesztés-büntetést szabott ki a bíróság, a két évnél hosszabb időtartamú, végrehajtandó szabadságvesztésre ítétek aránya alacsony. Az adatok alapján megállapítható az is, hogy a fiúk követnek el súlyosabb bűncselekményeket. Az összes szabadságvesztésre ítélt fiatalok figyelembe véve, a lakóhelyet tekintve a közép-magyarországi lakóhelyűek aránya a legmagasabb és közülük minden másodikat egy évnél hosszabb tartamú börtönbüntetésre ítélték, így ez a bűncselekmények súlyos-

ságát is jelzi. A fiatalkorú bűnelkövetők lakóhely szerinti megoszlását vizsgálva megállapítható, hogy – az utóbbi öt év átlagában – Borsod-Abaúj-Zemplén megyében (12,87%) volt a legmagasabb az arányuk, emellett Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében (9,64%) és a fővárosban (8,34%) volt magasabb az arányuk az átlagosnál. Az elmúlt öt éves időszakban a fiatalkorú bűnelkövetők a legnagyobb arányban vagyon elleni bűncselekményeket követtek el, de ez az arány egyenletesen, évente csökkenő tendenciát mutat. A vagyon elleni bűncselekmények mellett a közrend elleni (jellemzően garázdaság, önbíráskodás) bűncselekményeket elkövetők képeztek nagyobb arányt, 30,65%-ot. E bűncselekménycsoport elkövetőinek aránya egyértelműen növekvő tendenciát mutat az utóbbi időben. A bűncselekményekben résztvevőknél – a gyermekkorúakhoz hasonlóan – a csoportos elkövetés a jellemző, hullámozó tendencia mellett. A fiatalkorú bűnelkövetők nemek szerinti megoszlása az elmúlt években lényegében egyenletes, a fiúk aránya lényegesen nagyobb, 82,41% volt. A bűnelkövetők életkorát tekintve a 17 évesek száma a legmagasabb, a fiatalkorú bűnelkövetők 31,21%-át teszik ki. A családi környezetre – a gyermekkorú elkövetőkhöz hasonlóan – legjellemzőbb, hogy mindkét szülő együtt neveli a fiatalkorút, az utóbbi öt év átlagában 62,29%. A bűnelkövetésben közrejátszó oksági tényezők között – a korábbi évekhez hasonlóan – a leggyakoribb, hogy alkohol (5,94%), illetve kábítószer hatása alatt (3,31%) követik el a bűncselekményt. A sértettek és az elkövetők viszonyát elemezve az állapítható meg, hogy a fiatalkorú bűnelkövetők legnagyobb arányban idegenek sérelmére (40%), illetve iskolai kapcsolata (9%), egyéb ismerőse (9%) sérelmére követik el a bűncselekményt. A büntetéskiszabás körében kifejtett fokozatosság nem olyan szempontból értendő, hogy azt kötelező a bíróságnak betartani, hanem azt kell mérlegelni a különböző joghátrányok kiválasztása során, hogy melyik lehet az a szankció, amely az adott fiatalkorú elkövetővel szemben a leginkább alkalmas lehet arra, hogy a célokat megvalósítsa, azaz biztosítani tudja a nevelést, a társadalomba való beilleszkedést, a helyes irányba fejlődést.

Esetleírás

Egy kirívó példa a gyakorlatból, amikor az összes körülmény mérlegelését követően, az elkövetett cselekmény tárgyi súlyát és az elkövető személyi körülményeit is figyelembe véve, a nevelési cél szem előtt tartásával is elkerülhetetlen a végrehajtandó szabadságvesztés-büntetés kiszabása a fiatalkorú elkövetővel szemben (Gájerné, 2016). A Fővárosi Bíróság a 6.Fk.385/2001/60. számú, illetve a Fővárosi Ítéltábla, mint másodfokú bíróság a 3.Fkf.517/2003/16.

számú ítéletével Fk. N. Viktória vádlottat bűnösnek mondta ki előre kitervelten, különös kegyetlenséggel, tizenegyedik életévét be nem töltött személy sérelmére elkövetett emberölés büntetében és ezért 9 évi fiatakorúak börtöne büntetésre ítélte. A vádlott a cselekmény elkövetésének időpontjában közepes fokban volt korlátozva abban, hogy cselekménye következményeit felismerje, illetve, hogy e felismerésnek megfelelően cselekedjék. Fk. N. Viktória általános iskolai tanulmányait egy fejlesztő iskolában kezdte meg, azonban időközben kiderült, hogy a fiatakorú iskolai kötelezettségeinek csak fokozott pedagógiai odafigyelés mellett tud eleget tenni. Feltűnően zárkózott jelleme, valamint szokatlan kényszermozgásos viselkedése miatt – amely a két kéz pörgetésében és jellegzetes szájjizom mozgásban nyilvánult meg – társai több alkalommal bántalmazták őt. Ezen okok miatt a 4. osztályt követően szülei átírták az Ny. V. iskolába, ahol kis létszámú osztályban, fokozottabb pedagógusi odafigyelés mellett folytatta tanulmányait. A vádlott osztályába összesen 12 fő járt, ebből ketten voltak lányok. Fk. N. Viktória csöndes, visszahúzódo kislány volt, baráti kapcsolatot nehezen alakított ki társaival. A külvilághoz való viszonyulására az iskolában is jellemző volt, hogy az őt ért esetleges inzultusokra, bántalmazásokra nem reagált, azokat mindenféle érzelmi megnyilvánulás nélkül tűrte. Befelé forduló jelleme a 8. osztály elejétől kezdve fokozatosan kezdett megváltozni, egyre nyitottabbá vált a külvilág és a társas kapcsolatok iránt. Az 1986-ban született (a bűncselekmény elkövetésekor két hónap híján 14 éves) Gyk. D. Máté 4. évfolyamos korában került az Ny. V. iskolába. Ennek oka az volt, hogy hiperaktivitása miatt tanulási zavarokkal küzdött, az átlagnál gyengébb koncentrációs képességgel rendelkezett, így – a vádlotthoz hasonlóan – ő is fokozottabb odafigyelést igényelt. A konfliktus helyzetekben kialakult indulatait nehezen tudta kontrollálni, a társaival ellentét alakult ki közöttük, gyakran lett részese veszekedéseknek, olykor verekedéseknek. Mindazonáltal ezek a szituációk alkalmoszerűek voltak, Gyk. D. Máté iskolatársaival a korosztályának megfelelő kapcsolatot alakított ki, a lányokkal pedig soha nem került konfliktusba. Gyk. K. Franciska sértett 1988-ban született, a bűncselekmény idején 11 éves és 5 hónapos volt. Általános iskolai tanulmányainak első éveiben kiderült, hogy a készségi tárgyakból igen tehetséges, azonban a matematikával problémái vannak. Édesapja ezért – egy korábbi sikertelen iskolaváltást követően – úgy határozott, hogy lányát olyan iskolába írattja, ahol kis létszámú osztályban, közvetlenebb módszerekkel foglalkoznak gyermekével. A kislány a 4. osztályt már az Ny. V. iskolában kezdte meg. Franciska közvetlen, nyílt természete, életvidám stílusa miatt könnyen teremtett kapcsolatokat társaival. A tanárok és diák-társai is egyaránt kedvelték, külseje miatt nagy népszerűségnek örvendett a fiúk körében. Fk. N. Viktória és Gyk. D. Máté között akkor kezdett baráti viszony

kialakulni, amikor a gyermekkorú az Ny. V. iskolába került. Ezt követően gyakran töltötték közösen a szabadidejüket, moziba mentek, illetve egymás lakására feljártak. Gyk. D. Máté szerelmes lett a vádlottba és – bár ez az érzelem nem volt kölcsönös – több alkalommal adott ajándékokat Fk. N. Viktóriának. A vádlott tudta, hogy gyermekkorú társa fiatalabb nála és nem töltötte még be a tizenegyedik életévét, ezen kívül mindketten tisztában voltak azzal, hogy Gyk. K. Franciska sem múlt még el 14 éves. Miután Gyk. K. Franciska a 4. osztálytól kezdve tanulmányait az Ny. V. iskolában folytatta, barátság alakult ki közte és az akkor 7. osztályos Fk. N. Viktória között. A két lány gyakran csinált közös programot, időnként egymás lakásán töltötték szabadidejüket, azonban a vádlott idővel megharagudott a sértetre, ugyanis Gyk. K. Franciska 1999 nyarán egy iskolai tábor alkalmával vízbe ejtette a vádlott walkmanját, ami emiatt tönkrement. A walkman ellenértékét 1999 őszén Franciska édesapja, K. János térítette meg Fk. N. Viktóriának. A két lány szülei a későbbiekben kölcsönösen tiltották gyermeküket a másik társaságától, ennek ellenére köztük a barátság visszatérően megújult. 2000. februárjától ápriliséig megszakadt közöttük a kapcsolat, majd április végén kereste a vádlott ismét a sértett társaságát. Gyk. D. Máté számára Gyk. K. Franciska teljesen közömbös volt, vele nem volt közelebbi baráti viszonyban, azonban ellenszenvet sem érzett iránta, erre ugyanis semmi oka nem volt. Bár egy alkalommal Gyk. D. Mátét az osztálytársai azzal gúnyolták, hogy szerelmes a sértettbe, ennek azonban a gyermekkorú nem tulajdonított jelentőséget. Fk. N. Viktória beszámolt Gyk. D. Máténak Gyk. K. Franciska által neki okozott sérelmekről. A vádlott 2000. április végén – pontosan meg nem határozható időpontban – megemlítette gyermekkorú társának, hogy a sértettet meg kellene erőszakoltatni valakivel, ezt követően pedig már azt az ötletet adta elő, hogy Gyk. K. Franciskát meg kellene ölni. Ebbe Gyk. D. Máté nem akart belegyezni, felvetette a vádlottnak, hogy vigyék el egy ismeretlen helyre Gyk. K. Franciskát, majd hagyják ott egyedül és így nevezett nehezen fog hazatalálni, mivel nem tud jól tájékozódni. A vádlott azonban ragaszkodott eredeti tervéhez és azt is közölte szeretné, hogy „*Franciska kurvaként haljon meg.*” Fk. N. Viktória ötlete volt, hogy vigyenek magukkal zoknit, és ha a sértett kiabál, azzal tömjék be a száját. A vádlott és Gyk. D. Máté közösen határozták el, hogy a fiatakorú lakásán található nuncsakuval (láncos bottal) fogja a gyermekkorú megfojtani a sértettet. Gyk. D. Máté a tervezgetés alatt több alkalommal kifejtette a vádlottnak, hogy ő nem akarja megölni Gyk. K. Franciskát, erre azonban Fk. N. Viktória azt felelte, hogy amennyiben a barátja, akkor megteszi, mert ha nem, akkor egy nyápic. 2000. május 4-én a vádlott és Gyk. D. Máté úgy mentek iskolába, hogy magukkal vitték az elkövetéshez szánt eszközöket: egy zoknit, két flakont, amiben jeges, illetve sós-borsos víz volt –

utóbbi azért, hogy a sértettel megittassák –, egy a szemeknél és a szájnál kivágott fekete sapkát, egy nuncsakut, egy madzagot és egy hajókötelet. Előzetesen a vádlott szólt Gyk. K. Franciskának, hogy menjen el aznap délután kirándulni vele, illetve Gyk. D. Mátéval. A tanítást követően, a kora délutáni órákban mindhárman elindultak az iskolából, majd a gyermekkorú fiú javaslatára eljutottak a XVIII. kerület Flór Ferenc utca mellett található kiserdőbe, amely helyszínén a vádlott és a sértett korábban soha nem járt. Miközben az erdőben haladtak Gyk. D. Máté több alkalommal félrehívta a vádlottat és közölte vele, hogy nem szeretné megölni a sértettet, ám Fk. N. Viktória továbbra is azt mondta, hogy amennyiben a barátja akar maradni, akkor meg kell tennie. A kiserdőben egy kisebb írtásos résznél Gyk. D. Máté megállította a két lányt, majd azzal az ürüggyel, hogy mindhármukról fényképet készítenek ugyanolyan pózokban, miközben a magukkal hozott zoknit a vádlott Gyk. K. Franciska szája elé tartotta, a gyermekkorú a nála lévő madzaggal ezt nem túl erősen odakötötte. A sértett először nem akarta szájába venni a zoknit, végül azonban megtette, majd később kiköpte. Ekkor Gyk. D. Máté a nála lévő kötéllal Gyk. K. Franciska kezét – amelyek közül a bal keze könyékig be volt gipszelve – hátrakötözte, ezt követően ismét félrehívta Fk. N. Viktóriát és közölte, hogy még nem késő abbahagyni. A vádlott erre azt felelte, hogy csinálják. A gyermekkorú ezt követően odalépett a sértetthez, a térdénél kirúgta a lábát, amittől nevezett hanyatt esett, miközben a sapka leesett a fejről. Gyk. D. Máté lefogta a sértettet az egyik kezénél, illetve az állánál, hogy ne tudjon mozogni, kiabálni. A vádlott végig biztatta gyermekkorú társát és mondta neki, hogy fogja meg Gyk. K. Franciska mellét. Miután Gyk. D. Máté ennek a kérésnek eleget tett, a vádlott elővette a táskájából a magukkal hozott nuncsakut, a sértetthez lépett, letépte nevezett alsó testéről a ruházatot és mivel Gyk. K. Franciska elkezdett rugdalózni, ráállt a lábára, illetve abba belerúgott. Ezt követően Fk. N. Viktória a nuncsaku három centiméter átmérőjű fanyelét több alkalommal a sértett hüvelyébe nyomta, majd ugyanezzel az eszközzel megütötte a fejénél, a nyakánál és a bordáinál két három alkalommal. Ezután Fk. N. Viktória megrúgta Gy. K. Franciskát, többek között a nemi szervénél is, miközben a sértett próbált védekezni, majd megismételte azt a kijelentését, hogy Gyk. K. Franciska „*kurvaként haljon meg*”, megfogta a sértett fejét, a szájára rászorította a nadrágját, rálépett az egyik karjára és felszólította Gyk. D. Mátét, hogy erőszakolja meg a kislányt. A gyermekkorú kigombolta a nadrágjának az egyik gombját, a sértett lábai közé térdelt, megkérte a vádlottat, hogy forduljon el, majd úgy tett mint ha megerőszakolná Gyk. K. Franciskát. Ezt követően a vádlott szólt Gyk. D. Máténak, hogy „*kezdjük el*”, felvette az időközben földre került nuncsakut és a társa kezébe adta. A gyermekkorú a bottal a sértett fejét és mellkasát ütlegel-

te, majd átvezette a sértett nyaka alatt a láncos botot és annak két végét néhány percig összeszorítva tartotta, miközben a vádlott mintegy másfél méter távolságból szemlélte az eseményeket és összepakolta a sértett ruhaneműit, tárgyait. Miután Fk. N. Viktória és társa meggyőződött arról, hogy a sértett már nem él, Gyk. D. Máté Gyk. K. Franciska gipszére ráírta, hogy „*Game over*” (a játéknak vége). Közösén betakarták növényzettel Gy. K. Franciska holttestét, majd magukhoz vették a sértett tárgyait, ruházatát és hazaindultak. Útközben a ruházatot, az iskolatáskát és a tanszereket szétszórták. Gyk. K. Franciska oszlásnak indult holttestét 2000. május 20-án találták meg. Halála erőszakos úton, a nyak eszközös leszorítása, zsinogelés okozta fulladás következtében állott be. A fenti jogeset kitűnő példaként szolgál arra, hogy a végrehajtandó szabadságvesztés kiszabására végső eszközként kell, hogy sor kerüljön a fiatalkorú elkövetővel szemben, azonban vannak bűncselekmények, melyek tárgyi súlyát, elkövetési körülményeit figyelembe véve a végrehajtandó szabadságvesztés kiszabása nem mellőzhető. Természetesen a fiatalkorú elkövető egyéb körülményeinek figyelembevétele sem mellőzhető, de arra kizárólag a büntetés mértékének meghatározása során kerülhet sor. A joghátrány kiválasztásánál azoknak nem lehet kiemelkedő jelentősége ilyen tárgyi súlyú bűncselekmények elkövetése esetén. Ugyanakkor megállapítható, hogy szerencsére nem a fenti és ahhoz hasonló cselekmények elkövetése a jellemző a fiatalkorú elkövetők által megvalósított bűncselekmények egészét figyelembe véve. Az alábbi jogeset sokkal inkább tükrözi a fiatalkorúak bűnelkövetését és tetten érhető, azok a kockázati tényezők is melyek, mint veszélyeztető körülmények magukban hordozzák és előrevetíthetik a bűncselekmény elkövetésének lehetőségét. A cselekmény tárgyi súlyát és az elkövető személyi és egyéb körülményeit figyelembe véve a büntetőjog eszközrendszerén túl, azok mellett nem kizárólag az igazságszolgáltatás számára nyitva álló lehetőségek, hanem inkább a büntetőjogon kívüli, különböző gyermekvédelmi és gyámhatósági intézkedések kerülhetnek előtérbe és vezethetnek eredményre. A Nagykanizsai Járásbíróság jogerős ítéletével Fk. O. M. vádlottat bűnösnek mondta ki lopás vétségében és ezért két évre próbára bocsátotta, valamint megállapította, hogy a vádlott ezen időtartam alatt pártfogó felügyelet alatt áll. A megállapított tényállás szerint Fk. O. M. vádlott 2013. július 12. napján 15 óra 30 perc körüli időben Letenyén, a Fő téren levő Lilla presszó előtti tárolóban leállított, K. T. tulajdonát képező kérekpárról eltulajdonította a sértett által a csomagtartón elhelyezett 3.500 forint értékű hátizsákját a benne található 12 éves Nokia 3109 típusú mobiltelefonjával, mely 3.000 forint értéket képviselt, továbbá egyéb személyes tárgyival, igazolványaival – így személyi igazolványával, laccímekártyájával, adó- és TB kártyájával –, valamint bankkártyájával. Fk. O. M. vádlott a sértettnek az

eltulajdonítással összesen 9.320 forint kárt okozott, mely részben megtérült a használati tárgyak egy részének és az igazolványok lefoglalásával és a sértett részére történő kiadásával. K. T. sértett polgári jogi igényt nem terjesztett elő. A vádlott személyi és vagyoni körülményei vonatkozásában megállapításra került, hogy nőtlen családi állapotú, kiskorú gyermeke nincs. Iskolai végzettsége nyolc osztály, munkahellyel, jövedelemmel nem rendelkezik, szülei tartják el. Vagyona nincs. A vádlottat korábban a Nagykanizsai Járásbíróság, mint Fiatalkorúak Bírósága a 2013. július 17. napján jogerőre emelkedett határozatával lopás vétsége miatt egy évre próbára bocsátotta. A rendelkezésre álló szabálysértési priuszból megállapítható, hogy Fk. O. M. vádlottal szemben a Nagykanizsai Járásbíróság az elmúlt két évben két alkalommal alkalmazott figyelmeztetést tulajdon elleni szabálysértés miatt. Az iratok közt szereplő környezettanulmányból megállapíthatóan Fk. O. M. vádlott szüleivel és testvéreivel lakik rossz lakás és szociális körülmények között, családi kötődései, érzelmi kapcsolatai felszínesek, értékrendje, értékítélete nincs. Konstruktív szabadidős tevékenységet nem folytat, reális elérhető tervei nincsenek, jövőképpel nem rendelkezik. A környezettanulmány elkészítésének időpontjában Fk. O. M. vádlott a Területi Gyermekvédelmi Szakszolgálat tájékoztatása szerint a rendszertelen iskolába járása miatt védelembe vétel alatt állt.

Záró gondolatok

A fiatalkorúak által elkövetett bűncselekmények szocializációs kudarcként foghatók fel, a bíróság által alkalmazott jogkövetkezmény kiemelt célja – a speciális prevenció elsődlegességének talaján – ennek helyrehozatala és a fiatalkorú nevelésén keresztül a bűnismétlés esélyének minimalizálása. A fiatalkorúak ügyében ítélező bírónak az új büntetőeljárási törvényben lefektetett, fiatalkorú elkövetőkre vonatkozó eltérő szabályozási rendszerhez igazodó speciális tréningekre van szüksége ahhoz, hogy az eljárás során és büntetés kiszabás körében ne a felnőttkorú elkövetőkre irányadó „rendes” büntetőjogi szemléletet alkalmazza és általánosságban fiatal felnőttként kezelje a fiatalkorú elkövetőket. A bűnmegelőzés vonatkozásában elkerülhetetlen a gyermekvédelem eszköztárának jogalkotó általi folyamatos, a modern kor felgyorsult követelményeinek megfelelő bővítése oly módon, hogy a jogalkalmazó azokat hatékonyan, gyorsan és azonnal be tudja vetni, a veszélyeztetett gyermeket pedig ki tudja emelni a káros mikrokozmoszból, illetve az őt érő káros hatásokat minimalizálni tudja.

Felhasznált irodalom

- Bogár P. – Margitán É. – Vaskuti A. (2005): *Kiskorúak a büntető igazságszolgáltatásban*. Budapest: KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft.
- Földvári J. (1970): *A büntetés tana*. Budapest: Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó
- Gájerné Szabó A. (2016): *Joghátrányok és büntetéskiszabás a fiatalok elkövetőkkel szemben*. <https://www.jogiforum.hu/publikaciok/795>
- Máthé M. (2016): *Az életkor jelentősége a büntetőjogban*. <https://jogaszvilag.hu/az-életkor-jelentosege-a-buntetojogban/>
- Nagy A. – Nagyné Gál M. (2018): *A fiatalok elleni büntetőeljárás sajátosságai*. <https://ujbtk.hu/dr-nagy-alexandra-nagyné-dr-gál-monika-a-fiatalok-elleni-buntetoeljaras-sajatossagai/>

Petruska Ferenc

A civil életbe visszailleszkedés jogi háttere az Egyesült Királyságban

Legal background of transition to civilian life in the United Kingdom

Absztrakt

A Brit Fegyveres Erők (British Armed Forces) védik az Egyesült Királyságot és annak tengerentúli területeit, stratégiai hírszerzést és nukleáris elrettentést garantálnak, válsághelyzetekben támogatják a polgári katasztrófavédelmi szervezeteket, stratégiai és expedíciós bevetésekkel védik az ország érdekeit. 2020 márciusában a védelmi tárca felállította a COVID Támogatási Erőt (COVID Support Force) is, amely feladata a civil közszolgáltatások megerősítése, különösen a közegészségügyet (pl. hadikórházak felépítése) és a logisztikát illetően (járványügyi közreműködés). A Brit Fegyveres Erők az egy-egy illetékes haderőnemen keresztül biztosítják ezen feladatok végrehajtását, és az embert próbáló missziókban a brit katonák rendszerint megszerzik a szükséges katonai tudást, készségeket és azt a tipikus katonai szervezeti kultúrát, amely alapvetően különbözik a polgári készségektől. A leszerelést követően a társadalmi konfliktusok megelőzése és a polgári készségek elsajátítása érdekében a brit haderőnek szüksége van az intézményesített humán rekonverzió (vagyis az érintettek visszaintegrálása a civil társadalomba) széleskörű eszköztárára. Ez különösen fontossá vált, amióta a brit haderőben megszűnt a sorkötelezettség, hiszen az önkéntes hadseregekben a leszerelés viszonylag fiatalon történik, de a brit veteránokat általában csak kivételesen várják vissza civil munkáltatóik. Ez általánosságban nemzetközi szinten is hatalmas kihívás, amelyre az Egyesült Királyságban a tanulmányban bemutatott megoldásokat nyújtják.

Kulcsszavak: Brit Fegyveres Erők, továbbfoglalkoztatás, rekonverzió, lakhatás

Abstract

Nowadays British Armed Forces defend the United Kingdom and overseas territories, provide strategic intelligence and nuclear deterrence, support civil emergency organisations in times of crisis, defend the interests of the country by projecting power strategically and through expeditionary interventions, provide a defence contribution to UK influence and security for stabilisation. In March 2020 the Ministry of Defense also set up the COVID Support Force, which is responsible for strengthening civilian public services in particular with regard to public health (eg construction of military hospitals) and logistics (epidemiological assistance). The British Armed Forces are heavily involved in all of these tasks, except and provides the primary land force component necessary to achieve these tasks. During these heavy duties British soldiers have acquired the knowledge, skills and typical organizational culture that fundamentally differs from civilians' skills. To prevent social conflicts and acquire civilian skills as well every state needs a broad set of tools of institutionalized human reconversion. Particularly important is the issue during application of volunteering forces when disarmament befalls at relatively young age and veterans are usually not expected to be reemployed by their previous employer. In general, this is a challenge at international level and the following solutions are offered in the UK.

Keywords: British Armed Forces, continued employment, human reconversion, accommodation

A brit hadsereg alaprendeltetése és szervezeti sajátosságai

A modern brit hadsereg gyökerei egészen a 18. század elejéig nyúlnak vissza, amelynek elnevezését még 1707-ben fogadták el az Anglia és Skócia közötti egyesülési törvények után. A brit hadsereg részt vett a világtörténelem valamennyi nagyobb fegyveres összeütközésében, köztük a hétéves háborúban, a napóleoni háborúkban, a krími háborúban, valamint az első és a második világháborúban, illetve az Öböl-háborúban is. A brit haderő sorozatos győzelmei ezekben a sorsdöntő konfliktusokban lehetővé tették Nagy-Britannia számára, hogy gyökeresen befolyásolja a világtörténelmet, illetve a világ egyik vezető katonai és gazdasági hatalmává váljon. Az Egyesült Királyság fegyveres ereje (British Armed Forces, vagyis Brit Fegyveres Erők; Her Majesty's Armed Forces, azaz Ófelsége Hadereje) 2018 áprilisában több mint 149.710 tényleges állományú katonából és mintegy 36.480 képzett tartalékos katonából, valamint közel nyolcezer egyéb közfoglalkoztatottból állt (Ministry of Defence, 2018a;

2018b). Az Egyesült Királyság fegyveres erői jelenleg három haderőnemből állnak: a szárazföldi erők (ARMY), a Királyi Légierő (RAF) és a Királyi Haditengerészet (RN). A brit parlament legalább ötévenként egyszer meghozza a hadsereggel kapcsolatos legfontosabb döntéseit a fegyveres erőkről szóló törvény módosításával, illetve elfogadásával. A hadsereget a honvédelmi minisztérium irányítja és a vezérkari főnök vezeti¹. A hidegháború vége óta a brit haderő számos konfliktuszónában teljesített szolgálatot, gyakran expedíciós erő, koalíciós erő vagy ENSZ békefenntartó művelet részeként. A brit hadsereg alaprendeltetése jelenleg is az Egyesült Királyság szuverenitásának és érdekeinek védelme, emellett erősíteni a nemzetközi békét és biztonságot, amelynek érdekében felkészült és harcra kész katonákra van szüksége, amelyhez hozzátartozik a civil jövőkép megteremtése is (Petruska, 2019, 104.). A jelenlegi COVID pandémia időszakában a nem elhanyagolható a brit katonák járványügyi közreműködése sem.

Szolgálati jogviszonyok típusai szolgálati idő szerint

A tisztí életpálya szempontjából a Rövidszolgálati Kinevezés (Short Service Commission – SSC) a rendes első kinevezés azok számára, akik a hadsereg tisztjévé kívánnak válni. Ez a kinevezésfajta elsősorban azok számára való, akik nem akarnak hosszú karriert a brit haderőben, de szeretnék kihasználni a magas színvonalú képzést és a fiatal tisztek számára rendelkezésre álló rendkívüli katonai tapasztalatokat. Legalább három évre szól (a légierőnél hat év a pilótaképzés időtartama miatt), de nyolcra meghosszabbítható (Petruska, 2019, 105.). A kinevezetteknek be kell tölteniük 17 életévet és kilenc hónapot, de 29 évesnél fiatalabbnak kell lenniük (Research and Technology Organization, 2007, 92.). A Középtávú Kinevezés (Intermediate Regular Commission – IRC) legfeljebb 18 évre szólhat. Erre a kinevezésre leghamarabb a Rövidtávú Kinevezést követő második évben kerülhet sor. A 18 év leszolgálatát és a 40. életév betöltését követően a tisztek egy egyszeri nagyobb átalányösszegre és rendszeres havi nyugdíjra jogosultak (Research and Technology Organization, 2007, 92.). A Rendes Kinevezés (Regular Commission – Reg C) a teljes katonai életpályára szól: 35 évig vagy a 60. életév betöltéséig. Akik ilyen kinevezést kapnak, azonnal jogosultak egy átalányösszegre és 55 éves koruktól pedig szolgálati nyugdíjra (Research and Technology Organization, 2007, 92.).

---

1 A vezérkari főnök – a honvédelmi miniszterrel ellentétben – szervezetben belüli igazgatási tevékenységet hajt végre, mert a vezetést végző és a vezetett a haderőn belül helyezkednek el.

Veterán gondoskodás brit megközelítésben

Általánosan a NATO tagországokban három évtizede, azaz a hidegháború befejeztével vált égető kérdéssé a humán rekonverzió², hiszen az Amerikai Egyesült Államok és a Szovjetunió szembenállásának megszűnésével feleslegessé vált magas létszámú haderőt rendszerben tartani, ezért megkezdődhetett a katonák tömeges leszerelése. A leszerelők civil foglalkoztatási piacra terelésének szükséglete olyan fokú volt, hogy ezt a NATO hadseregek a legtöbb esetben csak parciálisan voltak képesek véghezvinni, illetve a társadalomba való visszavezetést csak több lépcsőben, eltérő szabályozással sikerült megoldani. Jelenleg ezekben az országokban a haderő egyszerre szembesül azzal a jelenséggel, hogy magasan képzett katonák a kötelező szolgálati idő leteltével leszerelnek, amelyet az egyes tagországok több tényezőnek tulajdonítanak. A legtöbb NATO tagországban a munkavállalók az általában magasabb munkabért választják a lassabban emelkedő szolgálati illetmény helyett. Az uralkodó társadalmi értékek és a katonai szervezeti kultúra között eltérés van, illetve a gyors katonai (hadműveleti) és a lassabb személyzeti előmenetel szintén eltér. Az alakulatok elhelyezkedése (diszlokációja) a foglalkoztatottak számára sokszor előnytelen, hiszen a katonai alakulatok földrajzi elhelyezkedése – a külső támadásokat elhárítandó – általában földrajzilag periférikus, azaz országhatárok menti. A legtöbb hadseregben az életkoron alapuló előléptetési rendszerek működnek az érdemek alapján történő elismerés helyett. Az egyéni érdekek és a munkaköri (szolgálati) kötelezettségek között eltérés van az utóbbi javára. Általában nem hatékony a toborzási, megtartási és humán rekonverziós rendszer sem. A katonának legalkalmasabb 18 és 24 év közötti korosztály demográfiailag csökken. A katonai szervezetek feltöltöttségét nehezíti még az a tény, hogy sok katona a vállalt szolgálati ideje előtt leszerel. A lemorzsolódási arány országonként változik, mégsem szokatlan, hogy a felvett újoncok harmada (vagy még több) nem tölti ki szolgálati idejét. Ezen kívül sok katona dönt úgy, hogy későbbi karrierje során – a magánszféra vonzó lehetőségei miatt – visszatér a polgári életbe. A hagyományos toborzási, kiválasztási, besorolási és állományban tartási gyakorlat és intézményrend már legtöbbször elégtelen ahhoz, hogy a potenciális munkavállalók vonzódjanak a hadsereghez és az megőrizze a szükséges katonai személyzetet a kiegyensúlyozott hadműveleti és készenléti követelmények stabilitásának biztosítása érdekében. Ezek ellensúlyozására már számos megoldási kezdeményezés született: a hadsereg munkaerőpiaci értékét növelheti az illetmény és az ellátások növekedése, családgondozás és életminőség javí-

---

2 Az érintettek visszaintegrálása a civil társadalomba.

tó programok, a továbbfejlesztett kiválasztási és besorolási intézmények, hatékonyabb személyzeti munkával pedig a megfelelő munkakörbe a megfelelő személy kinevezése. Sokat segítenek a szavatolt képzési programok, célzott hirdetések az aktív munkavállalók között, a hadseregbe lépés feltételeinek és követelményeinek csökkentése, a személyi állományban tartás érdekében különböző programok indítása, képzések és oktatások ösztönzése még szolgálati idő alatt, valamint különböző megtartási programok. A hadseregbe lépés esélyét növeli még a differenciált szerződés-kötési lehetőség és az eltérő szolgálati idő is. Ezek a lépések rövid távon bizonyítottan növelik a hadsereg, mint munkáltató vonzerejét, de hosszú távú hatásuk és költségvetési igényük még nem tisztázott. A toborzás és az állományban tartás ugyanis kétségtelenül nagyon összetett kérdés és nem létezik minden esetben működő, kizárólagos megoldás. Az ezredfordulón csatlakozó, új NATO tagországok humán rekonverziós ellátásai legtöbbször csupán humán stratégiákban fogalmazódtak meg és egyéb munkaerőpiaci szereplők között, néhány speciális klauzulával kerültek szabályozásra, ezáltal csak részlegesen intézményesülhettek (Petruska, 2019, 129–130.). Különösen erőteljesen nyilvánult meg a hiányosság a jelenlegi NATO tagországok közül a volt szocialista országokban, ahol a gazdasági rendszerváltozást követő recesszió erősen korlátozta a kompenzációs lehetőségeket (Benkő, 2010; 2009). A sorkötelezettség békeidejű megszüntetését követően pedig az önkéntesség elvére alapuló katonai humánpolitikában a hadsereg kiszolgáltatottá vált a munkaerőpiac általános törvényszerűségeinek, ezáltal számos kihívással szembesült, hiszen a hadsereg egy munkaerőpiaci szereplővé vált, amelynek versenyképessé kellett válnia (Petruska, 2019, 173–174.). Természetesen a brit haderőnek, mint munkaerőpiaci szereplőnek a fentiekkel összefüggésben folyamatosan felvenni, kiképezni, foglalkoztatni, de mindenekelőtt biztosítani kell a munkaerőt, azaz a személyi állományt, mert ennek hiányában nem tudja törvényben foglalt feladatait végrehajtani, hiszen nem lesz elég kvalifikált katonája, aki az elvárt szinten végrehajtaná ezeket (Benkő, 2010, 2009; Petruska, 2019, 173–174.). A veterán gondoskodás brit sajátosságai viszont azt mutatják, hogy a veterán társadalmi visszailleszkedése során nemcsak a szolgálattal összefüggő állandó többletkövetelményeket és lehetséges veszteségeit kompenzálják, hanem egészségi, pszichológiai, lakhatási, szociális, elhelyezkedési és szociális kérdéseket is. A Sims–Vaughan–Theologis–Boal–Osilla-féle holisztikus modell³ azt mutatja meg, hogy melyek azok az alapvető igények, amelyek leszerelést követően felmerülhetnek. Esszenciális tényező az egészség – külö-

---

3 Az öt amerikai kutató dolgozta ki a leszerelő katonák sikeres reintegrációját szemléltető általános modellt (Sims et al., 2015).

nösen a poszttraumás stressz rendellenesség (PTSD) és a depresszió miatt –, a szociális biztonság; a lakhatás és a foglalkoztatás, amelyek mindegyike várhatóan befolyásolja a másik hármát. (A mentális egészség feltétele a megfelelő foglalkoztatásnak, a szociális biztonság a lakhatásnak, a foglalkoztatás a szociális biztonságának stb.) A testi és lelki egészség igénye el nem vitatható jog és minden egyéb igényt megelőz a leszerelők részéről. Nincs jelentősége, hogy azok a szolgálati jogviszonnyal összefüggenek (például a harcérintkezés során szerzett lelki és fizikai sérülések), vagy a leszerelést követő megrázkódtatások, a társadalmi visszailleszkedés eredményeként keletkeztek. A szociális biztonság hiánya, az elégtelen társadalmi támogatás és a társadalmi interakciók megrikkulása a legtöbb esetben tartós depresszió kialakulásához vezet (Lara–Klein, 1999; Star–Davila, 2008). A barátok, rokonok és bajtársak vagy éppen szakemberek gyakori megkeresése és kapcsolatfelvétele lehetővé teszi, hogy bizalmas formában tanácsot, útmutatást és segítségnyújtást kapjanak a leszerelők életük egyenesbe hozásához. Sok esetben már a problémák kibeszélése is hatalmas segítséget jelent (Sims et al., 2015, 5.). A lakhatás kérdése kiemelten fontos, mert ennek megoldatlansága esetén a leszerelő olyan életkörülmények közé kerülhet, amelynek a teljes fizikai, lelki és anyagi leépülés az eredménye. Megoldás lehet a kormányzati finanszírozásban álló szociális otthonok fenntartása, az albérleti támogatás, valamint a hitelek átvállalása (Sims et al., 2015, 26–27.).

A foglalkoztatás hiánya ugyanazokkal a sajnálatos következményekkel járhat, mint a lakhatásé. A foglalkoztatást elősegítheti minden olyan közvetett támogatás, amely során az álláskereső olyan képzést (diploma, szakképzés, tanfolyami képzés stb.) vagy felkészítést (tárgyalástechnikai, önéletrajzírási stb.) kap, amely értékesebbé teszi őt a munkaerőpiacon (Sims et al., 2015, 25–26.). A brit hadsereg rekonverziós ellátórendszerét a Személyzeti és Képzési Politika Igazgatóság működteti (Research and Technology Organization, 2007, 95.). Az igazgatóság álláspontja szerint a civil munkaerőpiac elszívó hatása, a munkahelyi elégedetlenség, a család stabilitásának fenntartása, a családtól külön töltött huzamosabb idő terhe, a hadseregen kívüli kedvezőbb foglalkoztatási lehetőségek vezethetnek idő előtti leszereléshez. Ezzel összefüggésben a felsőoktatásról, a fizetésekről és a munkakörülményekről szóló 1995-ben készült Bett-jelentés (Bett, 1995) széles körű és független képet nyújtott a fizetésekről és a szolgáltatásokról. A jelentés számos területre tett javaslatot, beleértve a bérstruktúrát, a minimálbéreket, a képzést, a nem szabványos szerződéseket és az esélyegyenlőséget. A jelentés a munkaerő megtartása és a toborzás módszerei között szoros összefüggést fedezett fel (Research and Technology Organization, 2007, 95–96.). A jelentés alapján bevezetett Pénzügyi Visszatartási Ösztönző (Financial Retention Incentive – FRI) a brit hadseregben egy olyan

rendszer volt, amelyet a katonai pályán tartás növelésére használtak: a pilóták nyugdíjjogosultságot szereztek tizenhat évnyi szolgálat után vagy legkésőbb harmincnyolc éves korukban. Ezt rövid távú megtartó intézkedésnek szánták, de a pilóták megtartására így is gyenge hatásfokúnak bizonyult (Research and Technology Organization, 2007, 96.). Az Egyesült Királyság fegyveres erőiben bizonyos területeken jelenleg is személyzeti problémák tapasztalhatók, amelyet a katonák egy részének túlterhelése vagy a velük szembeni túlzott elvárások okoznak. Erre válaszul a felvételi követelmények egy részét csökkentették, ezáltal a sikeres jelentkezők száma folyamatosan növekszik. Az ismerősök közötti információcsere azonban még mindig sokkal hatékonyabb, mint bármilyen média által terjesztett információ. A katonák állományban tartását azonban fontosnak tartják és léteznek olyan intézkedések is, amelyek éppen erre, azaz a katonák megtartásának növelésére irányulnak. Ezek az intézkedések magukban foglalják a munka és a magánélet egyensúlyának fenntartását a katonák számára, magasabb illetményeket és előnyös szolgálatteljesítési feltételeket, tisztességes szakmai, fejlesztési és fejlődési lehetőségeket (Research and Technology Organization, 2007, 96.). A brit védelmi minisztérium (Ministry of Defence) 2012. június 1-jétől évi 3-5 alkalommal olyan tájékoztató füzetet (Ministry of Defence, 2018c) bocsát ki, amellyel teljes körű tájékoztatást ad a leszerelés előtt állók számára jogosultságaikról és kötelezettségeikről. A védelmi tárca honlapjáról pedig letölthető (URL1) valamennyi leszereléshez kapcsolódó nyomtatvány, amely segít az említett támogatások igénybevételeiben. A védelmi minisztérium Karrier Átjárhatósági Partnerség (Ministry of Defence's Career Transition Partnership – CTP) rendszere a tapasztalt, képzett és kiképzett volt katonákat köti össze a leendő civil munkaadóikkal. A szervezet egyénre szabott és térítésmentes szolgáltatás nyújt a munkaadóknak és a munkavállalóknak a Nagy-Britanniában vagy külföldön való elhelyezkedéshez. A leszerelés kötelező eleme az egészségügyi szűrés, legkésőbb a szolgálati jogviszony megszűnését megelőző harmadik hónapig. Szükség esetén a fizikai, mentális és fogorvosi (URL2) kezeléseket is meg kell kezdeni, amelyek során a leszerelőket a civil betegekhez képest rendszerint – nem szükségszerűen – előre sorolják. A brit humán rekonverziós ellátások összkormányzati szinten intézményesítettek, ezért a szükséges egészségügyi ellátások állami és privát egészségügyi szolgáltatók széleskörű bevonásával biztosítottak (URL2; URL4; Ministry of Defence, 2018c, 7.). A brit hadsereg minden tagja automatikusan tagja a fegyveres erők nyugdíjrendszerének, és szinte minden más nyugdíjrendszertől eltérően nem fizetnek semmilyen nyugdíjjárulékot (Scotll and Helpline 0800 085 3600, 2018). Amikor a katonák elérik a nyugdíjkorhatárt, az Egyesült Királyság egyik legelőnyösebb nyugdíjellátására válnak jogosulttá, amely méltón

elismeri a katonák által vállalt és teljesített egyedülálló áldozatot, amelyet országuknak nyújtottak a szolgálati éveik során. A nyugdíj összege a szolgálati évekkkel (minimum 3 és maximum 20 szolgálati év) és az életkorral (minimum 40 és maximum 60 életév) együtt fokozatosan növekszik (Ministry of Defence, 2018d, 7.). Ezeken túl a közeli hozzátartozók közül a házastárs és a leszármazók árvasági és özvegyi nyugdíjra (Ministry of Defence, 2018d, 31–32.), sőt szolgálattal összefüggő halálesetkor megfelelő, egyszeri kompenzációra is jogosultak. A leszerelt katonák lakhatásáért a Közszolgálati Lakhatás Tanácsadó Iroda (Joint Service Housing Advice Office – JSHO) felel. A rendelkezésre álló kapacitások függvényében az iroda állami tulajdonban vagy vagyonkezelésben lévő ingatlanokban helyezi el a veteránokat és a velük egy háztartásban élő hozzátartozóikat. Ilyen ingatlanok nemcsak az Egyesült Királyságban, hanem Németországban és Cipruson is biztosítottak. Egyedülállók részére viszont nőtlen szállók állnak rendelkezésre. Megfelelő elhelyezés hiányában lehetőség van albérleti támogatást igényelni vagy más lakhatási támogatás felől információt kérni (Ministry of Defence, 2018c, 16–17.).

Összegzés és következtetések

A brit hadseregben rendkívül időszerűvé vált a leszerelők tömeges társadalmi beilleszkedésének kérdése a hidegháború és az önkéntes haderőre áttérés utáni történelmi időszakban (Nolte, 2003). A hidegháború vége széleskörű biztonságpercepcióváltást okozott, amely nem csupán új katonai feladatokat hozott, hanem a katonák ellátását is kihívás elé állította (Nesbit–Reingold, 2011). Ez abban mutatkozott meg, hogy a leszerelést követő ellátás egyik formájaként megmaradt ugyan a nyugellátás (Bellino, 1970; Fuller–Redfering, 1976; Robertson, 2013), amelyre a brit katonák bizonyos szolgálati év leszolgálásával vagy életkoruk alapján szereznek a továbbiakban is jogosultságot. Napjainkra viszont hangsúlyosabbá vált a leszerelők ellátásának másik típusa, azaz a katonai humán rekonverziós ellátás, amely a civil munkaerőpiacra, sőt ezen felül a társadalomba való visszailleszkedésüket szolgálja (URL3; Powers, 2018; Roberts, 2018). Az általánosan elterjedt hosszabb szolgálati jogviszony, az évtizedekkel emelkedő nyugdíjkorhatár, a hadsereg széles körben megnövekedett szerepvállalása haderőnemtől és állománycsoporttól függetlenül az Egyesült Királyságban is felszínre hozta – mentális, fizikai megfáradás, valamint egészségkárosodás okán – a leszerelés, illetve a pályaváltás kérdését és igényét, ezáltal a brit hadseregben is szinte a teljes katonai állománynál, állománykategóriától függetlenül felmerül a munkaerőpiaci és társadalmi visszailleszkedés segítése-

nek igénye. Ennek kiszolgálása több szempontból is rendkívül fontos. A szolgálat utáni társadalmi visszailleszkedés problémája ugyanis egyszerre toborzási probléma is, hiszen a legkiválóbb munkaerő eleve be sem vonul, ha nem látja biztonságban a brit haderőből kiválás utáni foglalkoztatását, illetve életpályáját. Ez motivációs tényező is az aktív állománynál, hiszen így a szolgálati kötelek teljesítése mellett nem szükséges a katonai pályafutás utáni civil karriert párhuzamosan alaposan előkészíteni. Az előmenetel problémáját segít megoldani, hogy széleskörű és hatékony visszailleszkedési ellátásokra támaszkodva a katonák nagyobb számban készek elhagyni a katonai pályát, és kiválásuk a brit haderőből pedig értékes beosztásokat szabadít fel. A hatékony visszailleszkedési ellátás az aktív katonai pálya utolsó szakaszában pedig garanciát jelenthet a haderőből történő kiválás után felmerülő egzisztenciális problémák megoldására, illetve társadalmi visszailleszkedésre (veterángondoskodás). Az Egyesült Királyságban ez összkormányzati szinten és átfogóan történik. Egyedül a lakhatás biztosítása az egyetlen jogosultság, amely nem garantált, csupán kapacitásoktól függően biztosított.

Felhasznált irodalom

- Bellino, R. (1970): *Perspectives of military and civilian retirement*. Mental hygiene, 54, 580-583.
- Benkő T. (2010): *A rekonverzió, mint a professzionális haderő humánerőforrás gazdálkodásának egyik stratégiai kérdése*. Budapest: Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem
- Benkő T. (2009): *A rekonverzió helye, szerepe és szükségessége a professzionizálódó haderőben*. Sereg Szemle, 7, 37.
- Bett, M. (1995): *Armed Forces Review: Bett Report*. (Hansard, 5 April 1995).
- Fuller, R. L. – Redfering, D. L. (1976): *Effects of Preretirement Planning on the Retirement Adjustment of Military Personnel*. Sociology of Work and Occupations, 3, 479–487. DOI: 10.1177/009392857634005
- Ministry of Defence (2018a): *UK armed forces quarterly service personnel statistics*. 1 January 2018.
- Ministry of Defence (2018b): *Service personnel statistics*. 1 April 2018.
- Ministry of Defence (2018c): *Service leavers guide*. <https://www.gov.uk/government/publications/service-leavers-pack>
- Ministry of Defence (2018d): *Armed forces Pension Scheme 2015*. London: Ministry of Defence
- Nesbit, R. – Reingold, D. A. (2011): *Soldiers to Citizens: The Link between Military Service and Volunteering*. Public Administration Review, 71, 67–76. DOI: 10.1111/j.1540-6210.2010.02307.x
- Nolte, G. (Ed.) (2003): *European military law systems*. Berlin: De Gruyter Recht. DOI: 10.1515/9783110907261

- Petruska F. (2019): *A haza szolgálatától a köz szolgálatáig. A katonai humán rekonverzió átfogó megközelítése*. Doktori értekezés. Budapest: NKE
- Petruska F. (2017): *Magyar rekonverzió jogtörténete*. Hadtudományi Szemle, 10, 17.
- Powers, R. (2018): *How to Navigate the Complex Military Retirement Pay System*. <https://www.thebalancecareers.com/understanding-military-retirement-pay-3332633>
- NATO – Research and Technology Organization (2007): *Recruiting and retention of military personnel*. https://www.nato.int/issues/women_nato/Recruiting%20%26%20Retention%20of%20Mil%20Personnel.pdf
- Roberts, M. (2018): *Learn About a Cost-of-Living Adjustment (COLA)* <https://www.thebalancecareers.com/cost-of-living-adjustment-1669445>
- Robertson, H. C. (2013): *Income and support during transition from a military to civilian career*. Journal of Employment Counseling, 50, 26–33. DOI: 10.1002/j.2161-1920.2013.00022.x
- Scotll, A. (2018): *Forces pensions, helpline 0800 085 3600*. <https://www.gov.uk/guidance/pensions-and-compensation-for-veterans>
- Sims, C. S. – Vaughan, C. A. – Theologis, H. – Boal, A. – Osilla, K. C. (2015): *Navigating the Road to Reintegration: Status and Continuing Support of the U.S. Air Force's Wounded Warriors*. Rand Health, 5, 17.

A cikkben található online hivatkozások

- URL1: *Veterans UK Armed Forces Pensions forms* <https://www.gov.uk/government/publications/service-personnel-and-veterans-agency-spva-pensions-forms>
- URL2: *Health Careers 2018*. <https://www.healthcareers.nhs.uk/>
- URL3: *Military.com 2018. Military Retirement Pay: Everything You Need to Know*. <https://www.military.com/benefits/military-pay/the-military-retirement-system.html>
- URL4: *The Affordable Private Healthcare Guide | Private Healthcare UK*. <https://www.privatehealth.co.uk/costs/the-affordable-private-healthcare-guide/>

Zsigmond Csaba

A szervezett bűnözés elméleti megközelítéseitől a bűnszervezet nemzetközi és hazai jogi fogalmáig

From theoretical approaches of organised crime to international and domestic legal term of criminal organisation

Absztrakt

A szerző tanulmányában megvizsgálja a nemzetközi szervezett bűnözéssel és a bűnszervezetekkel kapcsolatos főbb elméleteket, empirikus kutatásokon alapuló eredményeket, illetve a bűnszervezetek nemzetközi és hatályos jogi meghatározásait. A tanulmány célja rámutatni, hogy mennyiben alkalmazhatók a jogi meghatározások a kutatások által feltárt különböző felépítésű bűnszervezettípusokra. Ennek érdekében széles körű áttekintést nyújt a nemzetközi és hazai elméleti megközelítésekről és kutatások eredményeiről, illetve ennek megfelelően elemzi a nemzetközi és hazai jogi szabályozást. A kutatások eredményei szerint a nemzetközi szervezett bűnözői csoportok sokféleséget mutatnak, eltérő jellegzetességek jellemzők a struktúra, cél, összetétel és egyéb tekintetben. Ennek megfelelően a cikk rámutat arra, hogy a nemzetközi meghatározások kellően tágak és alkalmazhatók a különböző típusú nemzetközi bűnszervezetekre, míg a szerző megállapítása szerint a hazai jogi meghatározás eléggé szűken értelmezhető, abból indokolatlanul kiszorul a sokszínűséget mutató nemzetközi szervezett bűnözői csoportok nagy része.

Kulcsszavak: nemzetközi szervezett bűnözés, bűnszervezetek, bűnszervezettípusok, hierarchikus bűnszervezetek, maffia, bűnszervezeti hálózatok

Abstract

The author examines in his paper the main theories on international organised crime and criminal organisations, results based on empiric researches, resp. the international and effective legal terms for criminal organisations. The goal of this paper is to show how much legal regulations can be applied for the several

types of criminal organisations explored by researches. For this aim it offers a wide review about international and domestic theoretical approaches and research results, resp. Analyses appropriately the international and the domestic legal regulation. According to results of researches the international organised crime groups show manifoldness, different features in structure, aims, structure and other parameters are characteristic. Accordingly, the paper points out that the international definitions are wide enough and applicable for the different types of international criminal organisations, while on the other side – after the opinion of the author - the domestic legal definition can be narrowly interpreted, a considerable part of the multifarious international criminal groups is displaced without cause.

Keywords: international organised crime, criminal organisations, types of criminal organisations, hierarchic criminal organisations, mafia, networks of criminal organisations

Bevezetés

A szervezett bűnözésre sem a nemzetközi (Levi–Maguire, 2004, 397.), sem a hazai szakirodalomban (Kőhalmi–Tóth, 2016) nincs egységesen kialakult fogalom. A kriminológusok kezdettől fogva eltérő elméleti megközelítéseket, fogalmi meghatározásokat használnak. A jelenség pontos meghatározása nehéz, mivel a szervezett bűnözés hamar nemzetközivé, határokon átnyúló jelenséggé vált, eltérő nemzeti hagyományokon alapult, különböző jellemzők alapján alakult ki, és így eltérő formákban, struktúrákban működik a mai napig. Azonban a hatékony és egységes fellépés mindenképpen azt igényelte, hogy egy jól megfogalmazott, valamennyi szervezett bűnözői csoportra alkalmazható jogi meghatározás szülessen. Míg a szervezett bűnözés kriminológiai fogalom, addig a bűnszervezet (szervezett bűnözői csoport) már tételes jogi fogalom, amelyet a különböző szervezett bűnözéssel foglalkozó kriminológiai kutatások eredményeinek figyelembevételével alkottak meg a jogalkotók oly módon, hogy a kriminológiában a szervezett bűnözésre vonatkozó sokféle jellegzetességből a legjellemzőbbeket ragadták ki (Bócz, 2008, 22), és ennek során a feltárt tulajdonságokat igyekeztek beépíteni a jogi fogalomba. A bűnszervezet fogalmi meghatározásánál ugyanaz a nehézség merül fel, mint a szervezett bűnözés esetében: a különböző hagyományokon, földrajzi helyeken kialakuló bűnszervezetek sokfélesége. A bűnszervezetek sokféleségére figyelemmel felmerül a különböző típusú bűnszervezetek működésének modellezése, illetve a bűnszer-

vezetek csoportosítása iránti igény. Néhány kutató az ismert szervezett bűnözői csoportokat működésük, felépítésük alapján modellezte, míg mások a különböző típusokat kísérelték meg felosztani. Ebben a cikkben – a nemzetközi szakirodalom alapján – áttekintést nyújtok a különböző szervezett bűnözői csoportok modellezéséről, típusfelosztásáról, s összegzem, hogy mennyiben fedt le a hatályos nemzetközi vagy magyar jogi szabályozás az összes bűnszervezet típust.

A szervezett bűnözés néhány fogalmi meghatározása, jellemzője

Jelen tanulmányban nem vállalkozhatok arra, hogy a szervezett bűnözés összes fogalmi meghatározását leírjam, mivel nagyságrendileg közel 150 meghatározása létezik (Lampe, 2016, 34–35.). A nemzetközi szakirodalomból csupán néhány jelentősebb megfogalmazást ismertetek a nyolcvanas évektől kezdődően. A nemzetközi szakirodalomban a szervezett bűnözés szélesebb fogalmi megközelítés szerint olyan szervezett keretek között való bűnözést jelent, amely szervezetek tartósak, hierarchikus felépítésűek, és több bűnös tevékenységet folytatnak (Reuter, 1983, 75.). Egy másik hasonló fogalmi meghatározás szerint a szervezett bűnözés jellemzője a szervezettség bizonyos foka és a strukturáltság (Passas, 1995). Alapvető elemei a folyamatosság és a rugalmasság, illetve e csoportok jellemzője a hosszabb időre való berendezkedés. Továbbá az aktivitás mögött a racionalitás magas foka áll, mivel az egyes bűncselekmények elkövetését alaposan, előre megtervezik. Naylor elmélete szerint a szervezett bűnözés abban különbözik más csoportos elkövetéstől, hogy megjelennek a vállalkozásokban az útonálló jellegű bűnözői csoportok. Emellett tartós hierarchikus struktúrája van, rendszeresen alkalmaz erőszakot, korrupciós kapcsolatokkal bír, szokatlanul szoros kapcsolatban áll más bűnöző csoportokkal, és behatol a legális gazdaságba (Naylor, 1997, 6.). E magyarázat szerint, amelyik bűnözési forma nem felel meg e feltételeknek, annak az esetében nem beszélhetünk szervezett bűnözésről. Vannak olyan elméletek, amelyek szerint a tiltott üzleti tevékenység a szervezett bűnözéshez kapcsolódik (Fijnaut–Paoli, 2004; Passas, 2003; Spapens, 2010, 185–215.). Egyes nézetek szerint a szervezett bűnözés fogalma tisztázatlan és homályos maradt. Nehezen meghatározható mi a szervezettség (olasz maffia, kínai triádok), vagy mit tekinthetünk még szervezettelenségnek (zsebtolvajok csoportja), hány tagból kell állnia ahhoz, hogy szervezett elkövetésről beszéljünk, miért tűnnek bizonyos aktivitások szervezettnek (emberkereskedelem), míg mások nem (kibertérben elkövetett bűncselekmények). A szervezett bűnözői csoport létének fenntartása és céljai megvalósítása érdeké-

ben erőszakot használ, jellemző a fondorlatosság. Mivel törvényen kívül működik, ezért színlelt szerződésekkel leplezi az illegális termékek kereskedelmét. Kialakítja belső szabályrendszerét, viselkedési mintáit az illegális üzletekben, a konfliktusok megoldásához pedig saját, belső szabályrendszerét használja (Siegel, 2008). A fenti néhány fogalom meghatározásából kitűnik, hogy a szervezett bűnözés definiálásánál általában visszatérő közös elemek a hierarchia, a tartós időre való szervezettség, néhány esetben az erőszak alkalmazása, de láthatóan léteznek merőben más megközelítések is. A következőkben olvasható, hogy a felsoroltak nem feltétlenül minden esetben jellemző velejárói a bűnszervezet keretében való bűnözésnek.

A bűnszervezetek modellezése, típusfelosztása nemzetközi kutatások alapján

Az ENSZ 2002-ben egy addig példátlanul széles körű, nemzetközi kutatást (UNODC, 2002) végzett annak érdekében, hogy az ismert vagy a hatóságok látókörébe került nemzetközi bűnszervezetek tevékenységét aktivitása és struktúrája alapján felmérje, illetve a kutatás eredményeként azokat típusokra ossza fel. Ilyen széles körű, átfogó, nemzetközi kutatásra azelőtt és azóta sem volt példa. A kutatás abból indult ki, hogy a bizonyos változók figyelembevételével megállapíthatók a bűnszervezetek típusai. A kutatásról készült jelentés kifejti, hogy azért fontos a bűnszervezetek típusfelosztása, mivel ez a nemzetközi szervezett bűnözés összefüggéseinek megértését szolgálhatja, és egyben a rendvédelmi szervek hatékony fellépését segítheti. A kutatás módszere a kérdőív alkalmazása volt, amelyet 16 különböző országba küldtek el, amelyek az alábbiak voltak: Ausztrália, Kanada, Kolumbia, Csehország, Németország, Olaszország, Japán, Hollandia, Egyesült Királyság, Amerikai Egyesült Államok, Dél-afrikai Köztársaság, Oroszország. A kutatást negyven bűnszervezet vonatkozásában végezték el. A kérdőív kitöltői a bűnüldöző, rendőrségi nyomozóhatóságok, ügyészek, bírák, illetve az adott állam valamely egyetemének kriminológusai, kutatói voltak (UNODC, 2002, 12.). A válaszadókat felkérték arra, hogy válasszanak ki az általuk ismert szervezett bűnözői csoportok közül többet, s ezek tekintetében töltsék ki a kérdőívet. A kutatás egyik alapkérdése volt, hogy a vizsgálatban mi tekinthető bűnszervezetnek. Ennek során az úgynevezett Palermói Egyezményben foglalt szervezett bűnözői csoport fogalmat vették alapul. A kérdőívben azokat a fő változókat alakították ki, amelyek az addigi kutatások szerint jellemzők a szervezett bűnözői csoportokra. Az alkalmazott főbb változók a következők voltak: a

vizsgált szervezett bűnözői csoport struktúrája, mérete, aktivitása, a határon átnyúló tevékenységének szintje, az etnikai vagy más azonosság kérdése, az erőszak és/vagy a korrupciós csatornák alkalmazásának jellemzője, politikai kapcsolatrendszere, beavatkozás a legális gazdaságba, illetve más szervezett bűnözői csoportokkal történő együttműködés szintje (UNODC, 2002, 3.). A válaszadóknak a kérdőívekben hol skálázással (1–10-ig), hol szöveges válasszal kellett válaszolniuk. A struktúra vonatkozásában a kutatás megállapította, hogy a vizsgált bűnszervezetek kevesebb mint egyharmada rendelkezik merev hierarchiával (UNODC, 2002, 20.), további tíz bűnszervezetben viszonylagos hierarchia fedezhető fel, azaz létezik a hierarchia, azonban annak egyes szintjein lévő személyek relatív önállósággal bírnak. Négy esetben átruházott hierarchia jellemző, ami azt jelenti, hogy egyes alcsoportok egy központi magnak alárendelten, saját hierarchiával rendelkeznek. A maradék bűnszervezetek kevésbé szervezett, merev csoportok, inkább lazább bűnszervezeti hálózatok. A létszám tekintetében a kutatás szerint a negyvenből tizenkét esetben 20 és 50 fő közötti, tíz esetben több mint 100 fős, nyolc esetben 50 és 100 fő közötti, hat esetben 20 fő alatti, míg négy esetben ismeretlen létszámú volt a vizsgált bűnszervezet. Az erőszak tekintetében a bűnszervezet működése során az erőszak alkalmazása alapvetően jellemző huszonhárom esetben, tizenkét esetben eseti jelleggel, míg öt esetben nagyon ritkán, vagy soha nem volt jellemző. Az etnikai vagy társadalmi azonosság tekintetében erősen megoszlottak az eredmények. Tizennyolc esetben nem volt erős etnikai vagy társadalmi azonosság, tíz esetben a tagok ugyanazon társadalmi háttérrel rendelkeztek, míg tizenkét esetben a szervezet erősen etnikai alapon szerveződött. Az aktivitás tekintetében megállapítható, hogy a vizsgált bűnszervezetek tizenhét esetben egy főtevékenység köré (elsősorban kábítószer kereskedelem), tizenhárom esetben több, míg tíz esetben kettő vagy három tevékenység köré szerveződtek. A határon átnyúló ténykedés vonatkozásában megállapítható, hogy a bűnszervezetek tizenhét esetben öt vagy annál több országra terjesztették ki tevékenységüket, tizenegy esetben három vagy négy országra, míg tizenkét esetben egy vagy kettő országra. A válaszok szerint a korrupció az esetek kevesebb mint felében (18) volt alapvető jellemzője a bűnözői csoport aktivitásának, kevesebb mint egyharmadában (12) pedig eseti jelleggel, és tíz esetben nagyon ritkán vagy egyáltalán nem jellemző. A politikára gyakorolt hatás szintje tekintetében az eredmények szerint huszonegy esetben egyáltalán nem, tizennégy esetben helyi vagy regionális szinten, hét esetben nemzeti, míg öt esetben külföldre is kiterjedő hatással rendelkeztek a vizsgált bűnszervezetek. A bűnszervezet tiltott tevékenysége és a legális tevékenységek közötti átfedések, azaz a legális gazdaságba való behatolás tekintetében a vá-

laszok szerint tizennyolc esetben kiterjedt átjárás, tizenkét esetben kisebb befektetések erejéig, míg tíz esetben egyáltalán nem vagy nagyon kis mértékben volt jellemző. Az eredmények szerint más szervezett bűnözői csoportokkal való együttműködés tekintetében tizennégy esetben létezett határon átnyúló kooperáció, kilenc esetben csupán belföldi, tizenegy esetben egyáltalán nem, míg hat esetben a válaszadók nem tudtak érdemben erre választ adni. A beérkezett válaszok alapján alakították ki a szervezett bűnözői csoportok kategóriáit. Eszerint az alábbi öt kategória létezik (UNODC, 2002, 34.).

- 1) Állandó hierarchiával rendelkező bűnszervezet (standard hierarchy).
Jellemző az egy fős személyi vezetés, tisztán meghatározható hierarchia, erős belső fegyelem, szigorú belső szabályok, a szervezet egy névről ismert (például Cosa Nostra), gyakori az erős társadalmi vagy etnikai kapcsolat a tagok között, az erőszak alapvető jellemzője az aktivitásnak, illetve a szervezet gyakran teljes befolyás és ellenőrzés alatt tart egy meghatározott földrajzi területet.
- 2) Regionális hierarchiával rendelkező bűnszervezet (regional hierarchy).
Jellemző az egy fős személyi vezetés, a központból érkező parancsrendszer, de bizonyos önállóság van regionális szinten. Tipikus a földrajzi/regionális felosztás, a többféle tevékenység, gyakori az erős társadalmi vagy etnikai kapcsolat a tagok között, az erőszak alapvető jellemzője a tevékenységüknek.
- 3) Fürtszerű hierarchiával rendelkező bűnszervezetek (clustered hierarchy).
Bizonyos számú bűnözői csoportot ölel fel, amelyeket központilag egy kisebb csoport irányít, koordinál. A kisebb csoportok tagjai között erősebb etnikai vagy szociális azonosság áll fenn, bizonyos fokú autonómiával rendelkeznek. Ez a típus relatív ritkán fordul elő.
- 4) Magszerű hierarchiával rendelkező bűnszervezetek (core group).
A magot egy laza hálózat veszi körül, a taglétszám viszonylag állandó. Struktúrája vertikális, kevésbé jellemző a belső fegyelem fenntartása, ritkán azonos a tagok társadalmi vagy etnikai háttere, nem jellemző, hogy a bűnszervezet nevet visel.
- 5) Hálózatszerű bűnszervezet (criminal network).
Az egyes tagok fő tevékenysége definiálható. A képességek, a kapcsolatrendszerek határozzák meg, hogy ki emelkedik ki a többi közül. A személyes

hűség és a kialakult kapcsolatok fontosabbak, mint a társadalmi vagy etnikai azonosság. A hálózati kapcsolatok egy-egy komolyabb bűnözői tevékenység köré csoportosulnak, jellemzően nincs neve a csoportnak, a hálózat megreformálja magát, ha valamely kulcshelyzetben lévő egyén kiesik.

Az ENSZ fentiekben kifejtett kutatásától függetlenül több elmélet és típusrendszer is született a szervezett bűnözői csoportok rendszerezését illetően. A kutatások megállapításai nem állnak ellentétben az ENSZ-kutatás eredményeivel, leginkább az egyes típusok közötti átfedések észlelhetők. Vy Le a szervezet bűnözői csoportokat az alábbi rendszer szerint osztotta fel (Le, 2012, 121–129.). Modellezés a szervezett bűnözői csoport struktúrája és működési rendszere alapján, felosztás a tevékenységi kör alapján, felosztás a társadalmi, kulturális és történelmi feltételek alapján, melyek hozzájárultak a szervezett bűnözői aktivitás kialakulásához. Egyes szerzők a bünszervezetek struktúráját és működési rendszerét vizsgálva vázolták fel a bürokratikus (Cressey, 1969) vagy hierarchikus modelleket (Albanese, 2011). Ezek a modellek lényegében a hagyományos bünszervezetmodelleket reprezentálják. Jellemző a kiterjedt munkamegosztás, egy vezető irányít a hierarchia csúcsáról, több szint különböztethető meg a szervezeten belül, és határozott szabályok vonatkoznak a hierarchia minden egyes szintjén (Roth, 2010). Albanese hierarchikus modellje szerint a bünszervezetek hasonlóak a kormányzati struktúrákhoz, az illegális tevékenység a feljebbvaló felügyelete és ellenőrzése alatt áll (Albanese, 2011).

Három fő komponens jellemző:

- családi struktúra, rangokkal a főnöktől a katonáig;
- a főnök felügyeli a tagok tevékenységét;
- a főnök kezeli a családon belül keletkező vitákat.

A felvázolt bürokratikus és hierarchikus modellek gyakorlatilag azonosak az ENSZ-kutatás állandó hierarchiamodelljével, fő elemei ugyanígy megtalálhatók az ENSZ hierarchikus modellben: egy vezető irányítja, határozott hierarchia, szigorú belső fegyelem, társadalmi és etnikai azonosság, illetve az erőszak alkalmazása alapvetően jellemző a bünszervezet tevékenysége során. Egyes szerzők (Abadinsky, 2007) felvázolták az úgynevezett patrimonális modellt. E bünszervezeteknél a tagság etnikai, rokoni, faji vagy bűnözői kapcsolatokra korlátozódik, csak ezekből a kapcsolatokból kerülhet ki a tagok. Jó példa erre a szicíliai maffia, amelynek új tagjai tipikusan csak baráti, rokoni, körből kerülnek ki. Ennél a modellenél a szervezett bűnözői tevékenységet patrónus-kliens kapcsolatok teszik lehetővé. Több eleme van ennek

a modellnek, amelyek az ENSZ állandó hierarchiamodelljében, és a hálózatmodellben egyaránt megtalálhatók. Alapjaiban az állandó hierarchiamodellel számos közös eleme van, a különbség az, hogy itt a szervezetet rokoni, kulturális vagy etnikai kapcsolatok tartják egyben. A hálózatmodellel közös elemek a kapcsolatok fontossága, a tagok feltétlenül hűsége a szervezethez a fennálló rokoni, etnikai vagy egyéb kapcsolatok miatt. Különbség, hogy a patrimonialis modellnél jellemző a területi elv (egy adott földrajzi területen kizárólagosan működik), illetve az erőszak alapvető használata, míg a hálózatnál ezek nem jellemzők. A szervezett bűnözéssel kapcsolatos kutatások egy másik csoportja a lazábban szervezett, rugalmasabb, inkább horizontálisan, mint vertikálisan kiterjedő bűnözői hálózatokat modellezte, a merevebb hierarchikus, bürokratikus modellek helyett (von Lampe, 2005). A kutatások szerint a bűnszervezet működése szempontjából előnyösebb a hálózatszerű működés, mivel ez a szervezet rugalmasabb, gyorsabban alkalmazkodik a változásokhoz, a gyors információcsere jellemző, illetve teljesen ki tudja használni a kínálózó lehetőségeket a bűnözésre. Az utóbbi évtizedekben Európában egyre inkább a lazább szerkezetű, változó tagságú hálózattípusú bűnszervezetek terjedtek el a merevebb szervezetekkel szemben, így például Németországban olyan orosz csoportok, amelyek védelmi pénzek behajtásával, nemzetközi autólópással foglalkoznak, vagy ázsiai cigaretta csempészek (Kozlowsky, 2018, 59.). Williams és Godson (2002, 311–355.) három fő hálózatmodellt különböztet meg: kulturális, etnikai és társadalmi. A kulturális hálózatmodell lényegében a fentebb említett patrimonialis modellel megegyező. Az etnikai modellnél a szerzők az etnikai kapcsolatok, az egyes diaszpórák hatását vizsgálták az egyes bűnözői tevékenységekben, így például az Amerikai Egyesült Államok nyugati partvidékére vagy Európába települt kínai diaszpórákat. Az etnikai hálózat a diaszpórából belülről toborozza tagjait, akiknek védelmet és támogatást nyújt. A társadalmi hálózatmodell pedig az előző két modellt öleli fel.

Williams továbbfejlesztette hálózatmodell elméletét 2010-ben, újabb hálózattípusokat alkotott, és négy altípust különböztetett meg:

- Irányított hálózat (directed network): a hálózatot egy mag irányítja.
- Hálószerű hálózat (mesh network): decentralizált, önmagát szervezi, horizontálisan tagolt.
- Tranzakcionális hálózat (transactional network): ezek a hálózatok erősen támaszkodnak az ügynökökre és közvetítőkre, akik fontos szerepet töltenek be a különböző ügyletek lebonyolításakor. E hálózatok egyértelműen jellemzők a drogkereskedő csoportokra.

- Áramló hálózat (flux network): instabil hálózat, kevés tagot számlál, kevésbé jellemző struktúrája van, kevésbé jellemző a bizalom a tagok között, könnyebben felszámolható, mint más hálózatok (Williams, 2010).

Egyes szerzők úgy vélik (Le, 2012, 126.), hogy az irányított hálózat lényegében megegyezik az ENSZ magyszerű hierarchiamodelljével, mivel ennél az alakzatnál a mag egyének egy csoportját jelenti, amely irányítja a környező hálózatot. A hálószerű hálózatmodell karakterei bármilyen hálózati modellre illelnek. A tranzakcionális hálózat nem hasonlít az ENSZ egyik modelljére sem, mivel a szervezett elkövetés egy bizonyos szintjét írja le, illetve az áramló hálózat is inkább ad hoc jellegű szerveződés. Ezért Vy Le szerint vitatható, hogy e két utóbbi hálózattípus megfelel-e egyáltalán a bünszervezet fogalmának (Le, 2012, 127.). Xia hibrid típusokat vázolt fel, amelyek hierarchikus és hálózattípusú bünszervezeteket fognak át, mely típusokat a kínai bünszervezetekből vezette le (Xia, 2008, 19.). Lo vitatja, hogy a hagyományos hierarchikus és hálózattípusok elméletei megfelelően visszatükrözik a szervezett bűnözés modern állapotát, szerinte a társadalmi tőke (emberi kapcsolatok) irányából való megközelítés pontosabb magyarázatot ad a szervezett bűnözés és a társadalom, illetve a politika kapcsolatára (Lo, 2010, 851–872.).

A Xia által kidolgozott típusok a következők:

- Hierarchikus: jellemzője a társaság elnevezése, beavatási rituálék, titkos nyelvezet. Gyakran jellemző, hogy van egy kézikönyv, amely a szabályokat tartalmazza, ami segít fenntartani a szoros, merev hierarchiát. Ezek a csoportok háromféleképpen alakulnak, titkos társaságokból, a triádokról szóló filmek hatására, illetve a triádok szomszédos országokból Kínába való visszatéréseivel, amely a kínai nyitott ajtók politikájának eredménye.
- Remeterák hibrid típus (hermit crab): melyek a hierarchikus rendszerük által megerősödve már a legális üzletbe is behatolnak, ellenőrzik azt, pénzmosási tevékenységet végeznek, és így már horizontálisan építik ki kapcsolataikat a politikai élet szereplőivel, ezzel a szimbiózissal végül mindkét oldal előnyökre tesz szert.
- Hálózatok: ezen belül négy altípust különböztet meg, úgymint multipoláris hálózat, pókhálószerű hálózat, termelő-elosztó lánc, illetve a csatornák és küllök hálózata.

A multipoláris hálózat lényege, hogy több központból irányítják a hálózatot, a pókhálószerű hálózatnál egy vezető a hálózat központjában foglal helyet, és alacsonyabb rendűek veszik körül, a termelő-elosztó lánc csatornaszerűen mű-

ködik, kereslet-kínálat vonalak mentén, ilyenek az ember- és kábítószerkereskedő hálózatok, míg a csatornák és küllők hálózatnál a hálózatot egy vállalkozó irányítja, aki koordinálja az ügyletek lebonyolítását több szereplővel. A hierarchikus és a hálózati modell keverékére jó példa a nagy területi kiterjedéssel, és állandóan változó tagsággal rendelkező úgynevezett motoros bandák (Hell's Angels), amelyek bünszervezetként működnek. E szervezet hierarchikusan épül fel, mégis az egyes csoportok a központi irányítástól függetlenek, a tagok személye változó jellegű, tevékenységükre nagy területi kiterjedés jellemző (Szűcs, 2019, 6.). A szakirodalomban (Lampe, 2003) megjelentek az analitikus bünszervezet modellezések is, amely modellezés alapján alkotott szisztémák nem sorolhatók be az eddig vizsgált hierarchikus-, hálózat- vagy hibridmodellek egyikebe sem. Kalus von Lampe analitikus modellezése szerint a bünszervezetek bármiféle összehasonlításához, modellezéséhez – a struktúra vizsgálatán túl – egy alapos analízisre van szükség, amelynek a bünszervezet környezetére is ki kell terjednie. Eszerint hat kulcselem létét kell vizsgálni. Az első három elem, amelyek, ha fennállnak, meghatározzák, hogy bünszervezettel állunk-e szemben: a résztvevők, akik tervszerűen és észszerűen együttműködnek; a struktúra, amely a résztvevőkhöz kapcsolódik; a bűnözői tevékenység, amit a szervezet tagjai végeznek. A másik vizsgálandó három elem a bünszervezet környezetének elemei és a velük való kapcsolat: társadalom, kormány és a média (von Lampe, 2003). Ha az analízist elvégezzük megismerhetjük az egyes bünszervezetek típusait. Vannak olyan kutatások, amelyek a bünszervezetek kiterjedését, létszámát vizsgálták, s ezek alapján különböző tendenciákat fedeztek fel. Az egyik ilyen megállapítás szerint minél erősebb és hatékonyabb egy ország kormányzata és rendészeti szerveinek fellépése, annál inkább jellemzők a kisebb kiterjedésű és létszámú csoportok, míg a gyenge kormányzatú és kevésbé hatékony rendészeti szervekkel bíró országokban általában nagyobb kiterjedésű, és a közismert bünszervezetekhez hasonlóan működő csoportok prosperálnak (Paoli, 2009). A bünszervezetek létszámát vizsgáló kutatások közül az első nemzetközi szakirodalomban ismert tanulmány az utcai galeriket vette górcső alá (Thrasher, 1963, 318.). Összesen 895 galerit vizsgált meg, amelyek az 1920-as években Chicagóban működtek, és többféle illegális tevékenységet folytattak (például szeszcsempészet, kábítószer-kereskedelem stb.). A kutatás megállapította, hogy a vizsgált galerik esetében 26%-ban 10 fő vagy annál kisebb létszám volt jellemző, 5%-ban 11 és 50 fő közötti létszám, míg a fennmaradó 7%-ban 50 feletti tagot számlált egy-egy csoport. Ugyanakkor konstataulta, hogy a nagyobb létszámú csoportok kifinomultabb struktúrával rendelkeznek, illetve több kisebb csoport összeolvadásából jöttek létre. Block a fenti kutatáshoz hasonló időperiódusban működő szervezett bűnözői csoportokat vizsgált. Törté-

neti adatok alapján elemzett 22 zsidó etnikai alapon szerveződött bűnözői csoportot, amelyek kokain kereskedelemmel foglalkoztak New York Cityben 1910 és 1917 között. A kutatás szerint a legnagyobb csoport létszáma 17 személyből állt, míg a legkisebb csoporté 3 főből. Block adatai szerint leginkább (67%) a 4 vagy 3 főből álló csoportok voltak jellemzők, míg a 6 és 17 fős csoportok megszűlése átlagban 5-5% körül mozgott (Block, 1979). Reuter rendőrségi adatok felhasználásával 53 csoportot vizsgált meg New York Cityben, amelyek jól ismert csoportok voltak. Megállapította, hogy nagy részük (mintegy 80%) 2 és 10 fő közötti létszámmal, míg a fennmaradó 20% 11 és 20 fő közötti létszámmal működött (Reuter, 1983, 64.). Eck és Gresh 557 drogelosztó csoport működését vizsgálta meg, amelyek Baltimoreban működtek. A kutatáshoz rendőrségi adatokat használt. Megállapították, hogy a vizsgált csoportok zöme (64%) 2 és 5 főből állt, 27% 11 és 20 fő között, míg a maradék 9% 21 fő feletti tagot számláló csoport volt. Ebből vonták le azt a következtetést, hogy a nagyobb csoportok ugyan nem uralják a piacot, viszont abból nőttek nagygyá. Ugyanakkor azt is megállapították, hogy a nagyobb csoportok hosszabb ideig maradtak fenn. Trasherhez hasonlóan arra a következtetésre jutottak, hogy a nagyobb létszámú csoportok szervezettebbek a kisebb csoportoknál (Eck–Gresh, 2000, 264.). Bouchard kutatása során a Québecben működő kanadai droggereskedő bandák létszámát vizsgálta, méghozzá a bandákban résztvevők interjúztatásával. Összesen 117 ilyen interjút készített. Kutatása során megállapította, hogy a droggereskedőkből álló szervezetek 60%-ának létszáma 2 és 10 fő közötti, míg a fennmaradó 40% 20 fő feletti, és ezek között egy olyan szervezetet is talált, amelynek létszáma 100 fő felett volt (Bouchard, 2006). A fenti kutatások fontos megállapításai közé tartoznak, hogy főként a kisebb (2-10 fő közötti) létszámú csoportok jellemzők a szervezett elkövetésben, illetve azok fennállása és működése rövidebb időperiódusú, mint a nagyobb létszámú csoportoké. A kisebb csoportok gyakran csak néhány illegális tranzakció erejéig jönnek létre (Reuter, 1983). Volt olyan kutatás, amely a szervezett bűnözői csoportok működési idejét kutatta olyan módon, hogy egyszerű prostitúciós tevékenységet végző létesítmények (például masszázsszalonok) fennállását vizsgálta, és megállapította, hogy ezek nagy része csupán 6 és 18 hónap közötti ideig működött (Leguerrier, 1989). Több droggereskedelemmel foglalkozó tanulmány arról számolt be, hogy hosszabb ideig (évekig) állt fenn egy-egy hálózat (Reuter–Haga, 1989; Adler, 1993; Desroches, 2005). Ezzel kapcsolatban Morselli megjegyzi, hogy ennek az a magyarázata, hogy a jól működő és bizalmon alapuló kapcsolati láncot a droggereskedők igyekeznek minél tovább fenntartani, ugyanakkor az is jellemző, hogy nehezen találhatnak az illegális piacon megbízható üzleti partnert, akivel több évig együtt tudnak működni (Morselli, 2001, 208.).

A bűnszervezet tételes jogi meghatározása nemzetközi szinten

A bűnszervezet tételes, nemzetközileg alkalmazható jogi fogalmának meghatározásakor a jogalkotók nehéz helyzetben voltak, tekintettel a sokféleséget mutató bűnszervezetekre. Az ENSZ a nemzetközi szervezett bűnözés elleni hatékony fellépés és a szervezett bűnözéssel kapcsolatos nemzetközi szabályozás kialakítása érdekében (az úgynevezett Palermói Egyezmény megalkotásának előzményeként) 1995-ben kérdőív alapú kutatást végzett tagállamai körében (UNODC, 2002, 4.). A felmérésben elsődlegesen a nemzetközi szervezett bűnözésre jellemző egyes bűncselekménytípusokat gyűjtötte össze. A kitöltött kérdőívek alapján megállapította, hogy az alábbi tizennyolc bűncselekmény-kategóriában van jelen a szervezett bűnözés: pénzmosás, terrorizmus, műalkotások és kulturális javak eltulajdonítása, szellemi alkotások eltulajdonítása és bitorlása, illegális fegyverkereskedelem, légi járművek eltérítése, tengeri kalózkodás, biztosítási csalás, számítástechnikai bűncselekmények, környezeti bűncselekmények, emberkereskedelem, emberi testrészekkel való kereskedelem, drogkereskedelem, pénzügyi csalások, a legális gazdaságba való behatolás, korrupció és hivatalos személyek megvesztegetése. Pár évvel később az ENSZ a 2000-ben elfogadott úgynevezett Palermói Egyezményben (továbbiakban: Egyezmény) – az egységes nemzetközi fellépés érdekében – megalkotta a szervezett bűnözői csoport fogalmát. Az Egyezmény elfogadását megelőzően az ENSZ Tanácsában heves viták folytak arról, hogy a nemzetközi egyezmény csak egy listát tartalmazzon, amelyben a szervezett bűnözésre jellemző egyes bűncselekmény típusokat, esetleg a bűnszervezetek jellemzőit sorolják fel, vagy egy pontos definíciót alkossanak a szervezett bűnözői csoportokra. Végül ez utóbbi álláspont győzött, és így alkották meg a szervezett bűnözői csoport fogalmát.

a) *„Bizonyos ideig fennálló, három vagy több főből álló strukturált csoport, amely összehangoltan működik egy vagy több, a jelen Egyezményben meghatározott súlyos bűncselekmény elkövetése céljából, közvetlen vagy közvetett módon pénzügyi vagy más anyagi haszon megszerzésére törekedve;*

b) *súlyos bűncselekmény: legalább négy év szabadságvesztéssel vagy súlyosabb büntetéssel büntethető bűncselekményt megvalósító magatartás;*

c) *strukturált csoport: nem egyetlen bűncselekmény azonnali végrehajtására, és nem alkalmyszerűen létrehozott csoport, amelyben nem szükséges, hogy tagjai pontosan meghatározott szerepekkel rendelkezzenek, vagy hogy tagsága állandó legyen, illetőleg fejlett hierarchiával rendelkezzen.”¹*

1 ENSZ Palermói Egyezmény 2) cikk, melyet Magyarország a 2006. évi CI. törvénnyel ratifikált.

Amint látható az Egyezmény nyitva hagyta a kaput a szervezett bűnözői csoport vonatkozásában, lényegében nem korlátozódik a fogalom csupán klasszikus, hierarchikus, merev felépítésű szervezetekre. Nem feltétel az erőszak és a korrupció alkalmazása, a kifejezett haszonszerzési célzat, a beavatkozás a legális gazdaságba, politikai befolyásszerzés, évekig való működés stb. Elmondható, hogy a kutatási eredmények alapján feltárt úgynevezett lazább szerkezetű, rugalmasan szervezett, kevésbé hierarchikus, kisebb létszámú szervezetekre is dogmatikailag ráilleszthető. Hiszen nem kíván pontos szereposztást, állandó tagságot, csupán bizonyos ideig való fennállást, összehangolt működést és anyagi haszonszerzési célt, ami a szervezett bűnözés tipikus jellemzője. A nemzetközi jogi szabályozás másik kiemelkedő pillére az Európai Unió szabályozásában megjelenő bünszervezet fogalom, ami a Hágai Program részeként elfogadott 2008/841/IB Európai Tanácsi kerethatározatban született meg.

„1. bünszervezet: olyan, kettőnél több személyből álló, hosszabb időre létrejött szervezett csoport, amely összehangoltan működik, és amelynek célja az, hogy legalább négy évig terjedő szabadságvesztéssel vagy szabadságelvonással járó intézkedéssel vagy annál szigorúbb szankcióval büntetendő bűncselekményeket kövessen el közvetlen vagy közvetett pénzügyi, vagy egyéb anyagi haszonszerzés érdekében;

2. szervezett csoport: olyan csoport, amelyet nem véletlenszerűen hoztak létre valamely bűncselekmény közvetlen elkövetésére, és amelyben nem szükségszerű, hogy a tagoknak formálisan meghatározott szerepe legyen, hogy a tagság összetétele állandó legyen vagy hogy a csoport kidolgozott szervezeti felépítéssel rendelkezzen.”²

Az Európai Unió szabályozása nagyban hasonló az Egyezmény megfogalmazásához, azonban annál még tágabban határozta meg a bünszervezetek körét. Egyrészt ez a definíció csak egyetlen megszorító feltételt tartalmaz, még hozzá azt, hogy a csoportot ne véletlenszerűen hozzák létre valamely bűncselekmény elkövetésére (Tornyai, 2013), másrészt itt már elegendő, ha a szervezet három személyből (kettőnél több) áll. Egyebekben az Egyezménnyel egyezően fogalmaz, vagyis e szabályozás is átfedi a lazábban szervezett hálózatokat, kevésbé hierarchikus csoportokat.

---

2 Az Európa Tanács 2008/841/IB kerethatározata (2008. október 24.) a szervezett bűnözés elleni küzdelemről. 1. cikk.

A szervezett bűnözés hazai elméleti megközelítéseitől a bűnszervezet hatályos jogi meghatározásáig

A bűnszervezet hazai büntetőjogi szabályozása igen rögzös utat járt be, amelynek bemutatása nem fér bele e tanulmány terjedelmi kereteibe. Érdekes azonban áttekinteni a neves magyar kriminológusok szervezett bűnözéssel kapcsolatos kutatási eredményeit a szervezett bűnözés fogalmi meghatározása tekintetében, amelyből látható, hatással volt-e a hatályos magyar büntetőjogra, a jogalkotó a tudomány eredményeit figyelembe vette-e. A hazai szakirodalom megoszlik abban a tekintetben, hogy a szervezett bűnözés fogalma tételesen meghatározható, vagy inkább a karakterisztikus vonások szükséges, de elégséges összetevők alapján definiálhatók (Kőhalmi–Tóth, 2016). Az előbbi elvet követve alkototta meg Dános Valér kriminológus a szervezett bűnözés fogalmát, és határozta meg annak különböző szintjeit.

Definíciója szerint *„a szervezett bűnözés az össz-bűnözés sajátos alstruktúrája, amelyet azoknak a hivatásos bűnözőknek a bűncselekményei képeznek, akik valamely bűnöző társulás tagjaként (vezetőjeként) tervszerűen, tagolt munkamegosztással és magas fokú konspiráció mellett valósítják meg bűncselekményeiket.”* (Dános, 1996.)

A szervezett bűnözés három szintjét különböztette meg:

„alsó szint: laza szerkezetű, horizontális szerveződést mutató, a szükséglet-hez alkalmazkodó, változó személyi összetételű bűnöző csoport, amelyet bár nagyobb konspiráció jellemez, ugyanakkor az üzleti életbe alig hatol be, és a közélettel, közhatalommal, kapcsolat alig állapítható meg,

középső szint: viszonylag állandóbb összetételű, de esetenként változó – többnyire visszaeső bűnözőkből álló – személyi kört felölelő, kisebb bűnözői csoportok horizontálisan szerveződő bűnöző struktúrája, amelyet néhány tagból álló mag mozgat. Ezen a szinten az üzleti vállalkozás, illetve az érdekszférák felosztásának több eleme már megtalálható, de sem területi, sem időbeli kiterjedtsége nem jelentős. A csoport tagjainak többsége foglalkozásszerűen folytat bűnözői tevékenységet, amely számukra megélhetést jelentő rendszeres jövedelmet biztosít.

felső szint: állandó maggal rendelkező, vertikálisan és horizontálisan szerveződött katonai hierarchiával felépülő bűnöző struktúra, amelyet az egyes tevékenységi területek felosztása, a közhatalommal való mély kapcsolat, az üzleti vállalkozásba történő erőteljes behatolás és az ún. keményebb áruk nyújtása (kábitószer, valuta, fegyver, szerencsejáték, prostitúció), valamint az erőszak alkalmazása egyaránt jellemez (maffia).” (Dános, 1996.)

Dános Valér szervezett bűnözéssel kapcsolatos kutatásait az 1980-as években folytatta, amelynek során elsősorban a szervezett, vagyon elleni bűncselekmények elkövetésére szakosodott bűnözői csoportok tevékenységét vizsgálta. Látható, hogy az általa használt szintenkénti meghatározás szerint az első és talán második szinten lévő szervezett bűnözés – hasonlóan néhány külföldi kutatáshoz – nem azonos a szigorú hierarchiával rendelkező, merevebb szerkezetű szervezett bűnözői formához. A szervezett bűnözés fogalomalkotásához a második megközelítést alkalmazza Korinek László, amikor a szervezett bűnözés egyes jellemzőinek felsorolása révén közelít, amelynek során szintén egy tágabb fogalomkört alkalmaz a jelenségre.

Eszerint a szervezett bűnözés:

- „ a) a hatályos jogszabályok szerint tiltott szükségletek kielégítésére irányul,
- b) a lehető legkisebb kockázatvállalás mellett a leggyorsabb és lehető legnagyobb profitra törekszik,
- c) a bűnözői csoporton belüli szakosodás, specializáció figyelhető meg,
- d) a szervezet bűnöző tevékenységét foglalkozásként üzi,
- e) jellemző az erőszak a bűnözőtársulás tevékenysége során. Ez érdekérvényesítést (pl. befolyás, ellenőrzés megszerzése) és fegyelmezést egyaránt szolgálhat,
- f) megfigyelhető legális és illegális tevékenység egyidejű jelenléte (pl. fedővállalkozások működtetése)
- g) a tevékenység nemzetközi, határokon átnyúló.” (Korinek, 1996.)

A legújabb magyar kutatások (Kőhalmi–Tóth, 2016) többszintű definíciót alkottak a szervezett bűnözésre, ezek szerint vannak a feltétlenül meglévő, a szervezett bűnözés egészére vonatkozó, vannak rendszerint jellemző, illetve vannak esetleges ismérvek. Így három egymásra épülő, rangsorolható szintet különböztethetünk meg: minimum szint, rendszerint, esetleges. Kőhalmi és Tóth álláspontja szerint a szükséges ismérvek fennállása már elegendő ahhoz, hogy szervezett bűnözésről, szervezett bűnözői csoportról beszéljünk. Eszerint szervezett bűnözés „... három vagy több személy a feladatokra is kiterjedő tervszerűséggel, tartósan szervezett súlyos bűncselekmény-sorozata.” (Kőhalmi–Tóth, 2016.) Az elméleti megközelítések után vizsgáljuk meg a bünszervezet hatályos magyar szabályozását, illetve az azt közvetlenül megelőző Btk.-beli meghatározást. A jelenleg hatályos szabályozást közvetlenül megelőző fogalom szerint bünszervezet a három vagy több személyből álló, hosszabb időre szervezett, összehangoltan működő csoport, amelynek célja ötévi vagy ezt meghaladó szabadságvesztéssel büntetendő szándékos bűncselekmények elkövetése. Ez a korábbi

fogalom nem csupán a köznyelv szerint bünszervezetnek minősülő, tipikusan szigorúan hierarchikus, maffiaszerű bünszervezetekre, hanem a laza szerkezetű hálózatokra is alkalmazható volt, mivel a szervezet struktúrájára nem tartalmazott semmilyen meghatározást (Nyitrai, 2016, 6.). Ez a fogalom 1997-ben került a Btk.-ba, majd több mint két évtized után, legutóbb a 2019. évi LXVI. törvénnyel került módosításra, mely szöveg 2019. július 10-én lépett hatályba. Az új fogalom az alábbiak szerint határozza meg a bünszervezetet:

„... *legalább három személyből álló, hosszabb időre, hierarchikusan szervezett, konspiratíván működő csoport, amelynek célja ötévi vagy ezt meghaladó szabadságvesztéssel büntetendő szándékos bűncselekmények elkövetése.*”³

A jogalkotó a bünszervezet hatályos magyar szabályozásával – ellentétben a nemzetközi trendekkel és a feltárt kutatási eredményekkel – inkább a fogalom szűkítését választotta. Egyrészt nem a tágabb, felsorolásszerű megoldást választotta (szükséges, nem szükséges elemek), amely alapján kettő vagy több jellemző fennállása elegendő lenne a bünszervezet megállapításához, hanem inkább egy kategorikus fogalmat alkotott, amely már eleve szűkíti az alkalmazási lehetőségeket. Másrészt a korábbi szabályozáshoz képest újabb (homályos) kifejezéseket helyezett el a törvény szövegében, amelyek tovább szűkítik e kört. Az olyan szavak beemelésével, mint a hierarchikusan szervezett egyértelműen kizárja a lazán szervezett, a hierarchia jeleit kevésbé magukon viselő bünszervezeti hálózatokat, amelyek a bűncselekményeket szervezetten követik el, és korábban dogmatikailag nem voltak kizárhatók. Ugyanígy a konspiratíván működő fogalom bevezetése is ellentétes a nemzetközi kutatásokkal és trendekkel. Továbbá a jogalkalmazók körében bizonytalanságot okozhat, hogy a jogalkotó egyáltalán nem határozza meg mit ért ezen újonnan bevezetett kifejezések alatt. E cikk írásakor a jogalkotói akarat megismerési szándékától vezérelve megtekintettem a fogalmat bevezető 2019. évi LXVI. törvény (mely egyébként egy úgynevezett saláta törvény) elfogadásakor keletkezett országgyűlési jegyzőkönyvet, illetve annak előzményeit, azonban a jegyzőkönyv tanúsága szerint a törvény vitája során semmilyen miniszteri indoklást vagy expozét nem lehetett fellelni. Így nem találtam semmilyen szakmai érvet a bünszervezet eme szűkítő és bizonytalanságot okozó fogalmának megalkotására. A megjelenő új kifejezések (hierarchikus szervezethez, konspirált működés) a korábbinál jóval nagyobb bizonyítási terhet helyeznek a jogalkalmazóra (ügyészség, nyomozó hatóságok).

---

3 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről. 459.§ (1). Bünszervezet.

Összegzés, következtetések

A nemzetközi kutatások eredményei rámutatnak arra, hogy a nemzetközi szervezett bűnözői csoportok a legkülönbözőbb formában, struktúrával, létszámmal, működési időperiódussal, tevékenységi formával jöttek létre. A nemzetközi szervezett bűnözői csoportok előfordulnak a közismert maffia-struktúrájú merev bünszervezetektől kezdve a laza, rugalmas felépítésű, transzkontinentális hálózatokig egyaránt. Némely bünszervezet teljes befolyást ér el a politikai hatalomban, mások kevésbé, vagy egyáltalán nem. Egyes csoportosulások a legális gazdasági élet felett átvehetik az irányítást, azt jelentősen befolyásolhatják, míg néhányuk – pénzmosási tevékenységével – inkább csak behatol abba. Némelyik csoport lételeme a korrupció, míg másoknak kevésbé. Létszámuk szintén változó lehet, a több száz tagot számlálótól (ez a ritkább), a csupán pár tucatnyi taglétszámúig. Ugyanígy a működési időperiódusok is jelentősen eltérnek (több év vagy csupán pár hónap). Ezek az eltérések sokszor nemcsak a különböző földrajzi területen létrejött szervezetekre jellemzők, hanem az egy országon belül létrejött szervezeteknél is megfigyelhető a sokféleség. Az eltérés ellenére közös vonásuk, hogy valamennyi ilyen csoportosulás (általában súlyos) bűncselekményeket követ el, amelyek révén minél nagyobb profitot, befolyást akar szerezni (Szendrei, 2018, 88.). A szervezett csoportokban való bűnelkövetés veszélyei abban rejlenek, hogy egyrészt képesek destabilizálni egyes államok nemzetbiztonságát, jogrendjét és gazdasági rendszerét (Kozlowsky, 2018, 59.), másrészt az elkövetők elleni fellépés kriminalisztikai kihívások elé állítja a bűnüldöző hatóságokat is, jelentősen megnehezítve egyes nyomozások eredményességét (Bócz, 2008, 11.). Ezen túlmenően e tevékenység a határokon is átnyúlik, tovább nehezítve az ellene való fellépést. Ennek megfelelően e társas bűnelkövetési forma ellen egyes országok hatékonyan és összefogva kívántak (és kívánnak) fellépni, így egy olyan nemzetközi egyezmény megszületése vált szükségessé, ami ennek az ezerarcú jelenségnek a teteles megfogalmazását is tartalmazza. Így jött létre az úgynevezett Palermói Egyezmény, illetve a hivatkozott Európai kerethatározat, amelynek megalkotásakor a bünszervezetek sokfélesége nehézségeket okozott a jogalkotónak. A megalkotott fogalmak alapján látható, hogy sikerült megfelelően tág meghatározásokat létrehozni, amelyek dogmatikailag ráilleszthetők az eltérő bünszervezetekre. A hazai szervezett bűnözéssel kapcsolatos kutatások limitáltak, ugyanakkor meglepő, hogy sem a nemzetközi, sem a hazai kutatások eredményei nem voltak hatással a jogalkotóra a hatályos bünszervezet fogalmának megalkotásakor. E fogalom megalkotásával, újabb kifejezések beemelésével jelentősen szűkítették annak alkalmazási lehetőségeit. Álláspontom szerint ezzel számta-

lan szervezett bűnözői csoport által elkövetett bűncselekmény elleni hatékony és következetes fellépést nehezítették meg, amelyek kriminológiai értelemben a szervezett bűnözés részét képezik. E csoportok jogi minősítését egy szinttel lejjebb az enyhébb jogkövetkezményekkel járó bünszövetség szintjére helyezték. Végezetül a jogalkotó a beemelt új kifejezések (hierarchikus szervezettség, konspirált működés) magyarázatának elmaradásával az eltérő jogalkalmazási gyakorlat kialakulásának lehetőségét is megalapozta.

Felhasznált irodalom

- Abadinsky, H. (2007): *Organized Crime*. London: Thomson Wadsworth
- Adler, P. (1993): *Wheeling and Dealing: An Ethnography of an Upper-level Drug Dealing and Smuggling Community*. New York: Columbia University Press. DOI: 10.7312/adle94604
- Albanese, J. (2010): *Organized Crime in Our Times*. Burlington: Andreson Publishing. DOI: 10.1093/obo/9780195396607-0021
- Block, A. (1979): *The Snowman Cometh: Coke in Progressive in New York*. *Criminology*, 17, 75–99. DOI: 10.1111/j.1745-9125.1979.tb01277.x
- Bócz E. (2008): *A szervezett bűnözésről és a bünszervezet fogalmáról*. *Magyar Rendészet*, 4, 5–23.
- Bouchard, M. (2006): *Segmentation et structure structure des risques d'arrestation dnas les marchés de drogues illégales*. PhD dissertation. School of Criminology, University of Montreal
- Cressey, D. (1969): *Theft of the Nation: The Structure and Operations of Organized Crime in America*. New York: Harper and Row
- Dános V. (1996): *A szervezett bűnözés*. In: Gönczöl K. – Korinek L. – Lévai M. (szerk.): *Kriminológiai ismeretek*. Budapest: Corvina Kiadó
- Desroches, F. J. (2005): *The Crime That Pays: Drug Trafficking and Organised Crime in Canada*. Toronto: Canadian Scholars Press
- Eck, J. – Gresh J. S. (2000): *Drug Trafficking as a Cottage Industry*. In: Natarajan, M. – Hough, M. (szerk.): *Illegal Drug Markets: From Research to Prevention Policy*. New York: Criminal Justice Press, 241–271.
- Fijnaut, C. – Paoli, L. (2004): *Organised Crime in Europe, Concepts, Patterns and Control Policies in the European Union and Beyond*. Dordrecht: Springer. DOI: 10.1007/978-1-4020-2765-9
- Gambetta, D. (2009): *Codes of the underworld: How criminals are communicating*. Princeton: Princeton University Press. DOI: 10.1515/9781400833610
- Korinek L. (1996): *A szervezett bűnözés lényegi elemei*. In: Harmadik Magyar Jogászyűlés, Balatonfüred, 1996. május. Budapest: Magyar Jogász Egylet
- Kozlowsky, R. (2018): *Organized Crime in Europe*. *Magyar Rendészet*, 5, 57–77.
- Kóhalmi L. – Tóth M. (2016): *A szervezett bűnözés*. In: Borbíró A. – Gönczöl K. – Kerecsi K. – Lévay M. (szerk.): *Kriminológia*. Budapest: Wolters Kluwer

- Lampe, V. K. (2003): *The Use of Models in the Study of Organized Crime*. Proceedings of the 2003 Conference of the European Consortium for political Research (ECPR)
- Lampe, V. K. (2005): *Beg, Steal or Borrow*. The Study of Organized Crime and the Infusion of Concepts and Theories from Other Disciplines Paper presented at the annual meeting of the American Society of Criminology (ASC) Toronto, Canada
- Lampe, V. K. (2016): *Organized Crime: Analyzing Illegal Activities, Criminal Structures, and Extra-legal Governance*. New York: John Jay College of Criminal Justice, City University of New York
- Le, V. (2012): *Organised Crime Typologies: Structure, Activities and Conditions*. International Journal Criminology and Sociology, 2, 121–131. DOI: 10.6000/1929-4409.2012.01.12
- Leguerrier, Y. (1989): *Les entreprises de prostitution commerciales: Les commerces éphémères des marchés illicites*. Criminologie, 22, 35–63. DOI: 10.7202/017281ar
- Levi, M. – Maguire, M. (2004): *Reducing and preventing organised crime: An evidence-based critique*. Crime, Law and Social Change, 397–469. DOI: 10.1023/B:CRIS.0000039600.88691.af
- Lo, T. W. (2010): *Beyond Social Capital: Triad Organized Crime in Hong Kong and China*. The British Journal of Criminology, 5, 851–872. DOI: 10.1093/bjc/azq022
- Morselli, C. (2001): *Structuring Mr. Nice: Entrepreneurial Opportunities and Brokerage Positioning in the Cannabis Trade*. Crime, Law, and Social Change, 35, 203–244. DOI: 10.1023/A:1011272411727
- Naylor, R. T. (1997): *Mafias, Myths and Markets: On the Theory and Practice of Enterprise Crime*. Transnational Organized Crime, 3, 3.
- Nyitrai E. (2017): *A szervezett bűnözés elleni küzdelem büntetőjogi és kriminalisztikai eszközei*. PhD értekezés, Pécsi Tudomány Egyetem, Állam és Jogtudományi Doktori Iskola
- Paoli, L. – Greenfield, V. – Reuter, P. (2009): *The World Heroin Market: Can Supply Be Cut?* New York, Oxford University Press. DOI: 10.1093/acprof:oso/9780195322996.001.0001
- Passas, N. (1995): *Organised crime*. Dartmouth: Brookfield
- Reuter P. (1983) *Disorganized Crime: Illegal Markets and the Mafia*. Cambridge: MIT Press
- Reuter, P. – Haaga, J (1989): *The Organization of High-Level Drug Markets: An Exploratory Study*. Santa Monica: RAND
- Roth, M. P. (2010): *Organised crime*. New Jersey: Prentice Hall
- Siegel, D. (2008): *Diamonds and organised crime: The case of Antwerp*. In: Siegel, D. – Nelen, H. (szerk.): *Organised crime. Culture, markets and policies*. New York: Springer. DOI: 10.1007/978-0-387-74733-0
- Spapens, T. (2010): *Macro Networks, Collectives, and Business Processes: An Integrated Approach to Organized Crime*. European Journal of Crime Criminal Law and Criminal Justice, 2, 185–215. DOI: 10.1163/157181710X12659830399653
- Szendrei F. (2018): *A szervezett bűnözés gazdasági háttere és a pénzmosás*. Magyar Rendészet, 5, 77–92.

- Szűcs B. (2019): *Gondolatok a modern szervezett bűnözésről világszerte*. In: Antalóczy P. – Gáspár M.– Istvanovszky L. – Nyeste P. – Pató V. – Szendrei F. – Szűcs B.: A nemzetközi és a honos szervezett bűnözés története, XX. századi fejlődése és várható tendenciái. Budapest: Dialóg Campus Kiadó–Nordex Kft.
- Thrasher, F. (1963): *The Gang*. Chicago: University of Chicago Press
- United Nations Office on Drugs and Crime (2002): *Results of a pilot survey of forty selected organized criminal groups in sixteen countries*. Vienna
- Williams, P. – Godson, R. (2002): *Anticipating organized and transnational crime*. Crime, Law and Social Change, 2, 311–355. DOI: 10.1023/A:1016095317864
- Williams, P. (2010): *Tailoring Strategies Against Criminal Networks*. Paper presented at the 2nd Annual Illicit Networks Workshop, Wollogong
- Xia, M. (2008): *Organizational Formations of Organized Crime in China: perspectives from the state, markets, and networks*. Journal of Contemporary China, 1, 1–23. DOI: 10.1080/10670560701693039

Jogszabályi hivatkozások

2006. évi CI. törvény, az Egyesült Nemzetek keretében, Palermóban, 2000. december 14-én létrejött, a nemzetközi szervezett bűnözés elleni Egyezmény kihirdetéséről
2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről
2006. évi CI. törvény Az Egyesült Nemzetek keretében, Palermóban, 2000. december 14-én létrejött, a nemzetközi szervezett bűnözés elleni Egyezmény kihirdetéséről

A cikkben található online hivatkozások

URL1: *Jog és politikatudományi folyóirat*. <http://dieip.hu/wp-content/uploads/2013-2-25.pdf>

Sorbán Kinga

A bosszúpornó és deepfake pornográfia büntetőjogi fenyegetettségének szükségességéről

On the necessity of criminalizing revenge porn and deepfake pornography

Absztrakt

A közösségi média és a mesterséges intelligencia alapú tartalomszerkesztő alkalmazások könnyű hozzáférhetősége kimondottan kedvez az olyan újfajta tartalmak közzétételének, mint a bosszúpornó (revenge porn) és az algoritmusok által manipulált felvételek (deepfake). Ezeknek a tartalmaknak a közzététele Magyarországon jelenleg nem képez külön tényállást a büntető törvénykönyvben. Más országokban már élénk szabályozási diskurzusok folynak a jelenség büntetendővé nyilvánításáról. Az, hogy az USA, Németország, Franciaország, Olaszország és az Egyesült Királyság is megtette a kezdő lépéseket ebbe az irányba, azt mutatja, hogy olyan problémáról van szó, amely országtól és régiótól független, és amelyre figyelni kell. A jövőbeli szabályozás alapjogi szempontból talán az egyik legjelentősebb kérdése az, hogy az egyének számára okozott sérelem indokolja-e a közléstípus előzetes, teljes tilalmát és a szólás-szabadság büntetőjogi eszközökkel történő korlátozását. Az egyelőre kezdetleges állami szabályozás hézagjait jelenleg a platformok magánszabályozás révén töltik ki. Ez egyrésztől üdvözlendő, hiszen a felhasználók számára a védelem minimális szintje biztosított. Nem szerencsés viszont abból a szempontból, hogy az egyes platformok eltérő szigorral, szemléletmóddal szabályozzák ugyanazokat a jelenségeket.

Kulcsszavak: bosszúpornó, deepfake, pornográfia, platformszabályozás, büntetőjog

Abstract

The accessibility of social media and artificial-intelligence-based content editing applications serves as a good starting point for the dissemination of new types of content, such as revenge porn and videos manipulated by algorithms (deepfake). The dissemination of such content does not constitute a standalone criminal act in the Hungarian penal code. In other countries, there is a lively legislative debate on the criminalization of these acts. The fact that the USA, Germany, France, Italy and the United Kingdom took the first steps towards solving the issue shows that this is a problem that is independent of countries and regions and should be accounted for. One of the main questions of future legislation is whether the harm caused to the individuals could justify the preliminary ban of these content and the restriction of freedom of speech by criminal law. The gaps in the state laws that are still quite rudimentary are filled by platform providers via private regulation. This is welcomed on the one hand as minimal protection of the users is ensured. However, it poses several problems as each platform regulates the same phenomena with different rigor and with a different approach.

Keywords: revenge porn, deepfake, pornography, platform regulation, criminal law

Problémafelvetés

A 2000-es évek elejének egyik városi legendája, hogy ha kiírnánk az internet tartalmát egy CD-re, annak legalább a fele pornográf tartalom lenne. Természetesen ez az arány meglehetősen eltúlzott, a valós adatok már 2010-ben is azt mutatták, hogy a legnépszerűbb egymillió weboldalnak csupán a 4%-a erotikus jellegű (URL1). Tagadhatatlan viszont, hogy az internet kedvez a szexuális jellegű tartalmak terjedésének is. A szexuális tartalmakkal kapcsolatos visszaélések több, jogtudományi szempontból is érdekes kérdést felvetnek, annak ellenére, hogy a szabályozásuk jelenleg nem áll a tudományos érdeklődés középpontjában. Mielőtt azonban rátérnénk arra, hogy mit értünk pontosan visszaélések alatt, a kontextus megteremtése érdekében érdemes néhány szót ejteni a pornográfia szabályozásáról általánosságban. A téma összetettségét illusztrálja, hogy a pornográfiaszabályozás jogtudományi szempontból három síkon is vizsgálható: alkotmányjogi, tartalomszabályozási és büntetőjogi síkon. Az alkotmányjogi síkon a pornográfia és a szólásszabadság egymáshoz való viszonyát érdemes górcső alá venni, míg a tartalomszabályozás síkján elsősorban azokról a médiajogi szabályokról kell

szólni, amelyek közérdekvédelmi indokkal teszik lehetővé a tartalomterjesztés korlátozását. A három sík közül a legtöbb kurrens kérdés a büntetőjogi síkon merül fel. A tanulmány szerzője már a címválasztáskor is tudatosan tartózkodott a bűncselekmény kifejezés használatától, főként amiatt, hogy a vizsgált magatartások között több olyan is van, amely esetében élénk szabályozási-jogpolitikai diskurzus folyik büntethetőségről, illetve a büntetendőségről. Jelen tanulmány egyik célja, hogy bemutassa azokat a visszásságokat, amelyek napjainkban a szexuális tartalmakkal kapcsolatban merülnek fel, és feltárja, hogy ezek kezelésére a jelenlegi jogszabályi kereteken belül rendelkezésre állnak-e adekvát megoldások. A szabályozási megoldások között a tanulmány különös figyelmet szentel a büntetőjognak, azt vizsgálva, hogy vajon indokolt-e az ultima ratio jellegű eszközökhöz fordulni, ha szexuális tartalmakkal kapcsolatos visszaélésekről van szó, és ha igen, indokolt-e új tényállások megalkotása, vagy elegendő-e ezeket a cselekményeket a már meglévő rendelkezések keretei között kriminalizálni. A szexuális tartalmakkal kapcsolatos jogellenes cselekmények az online térben számtalan formában megvalósulhatnak, éppen e sokszínűség miatt a problémahalmaz kezelésére nem adható uniformizált, egységesen alkalmazható megoldás. Ahogyan a jogellenes magatartások is különböző formákat ölthetnek, az ezekre adott válaszoknak is differenciáltaknak kell lenniük. A leírtak képletesebb szemléltetése érdekében vizsgáljuk meg annak a skálának a két végpontját, amelyen a pornográf tartalmakkal kapcsolatos jogellenes magatartások elhelyezkednek. Önmagában a pornográf tartalmak nagy részének a közzététele az interneten nem jogellenes, a sérülékenyebb felhasználói csoportok – különösen a kiskorúak – védelme azonban indokolhatja bizonyos tartalmi korlátok felállítását. E korlátok többnyire azt hivatottak biztosítani, hogy egyes felhasználók ne férjenek hozzá a számukra nem megfelelő tartalmakhoz, a célközönséget azonban nem céljuk elzárni az ilyen típusú alkotások megtekintésétől. A hozzáférést korlátozó szabályok ebben az esetben médiaigazgatási, közigazgatási jellegűek, és a normaszegő magatartás szankciója is ehhez igazodik. Teljesen más a helyzet a skála másik végén, a gyermekpornográf felvételek esetében. Ezeknél nem csupán az a cél, hogy a teljes potenciális közönséget elzárjuk a hozzáféréstől, de az is, hogy a fogyasztók és az előállítók felelősségre vonása büntetőjogi szankciókkal megtörténjen. A skála két végpontja között azonban több olyan eset található, amelyek esetében a sérelmet elszenvedő fél akaratától függ, hogy büntetőjogi útra tereli-e az ügyet. A személyiségi jog megsértésével járó cselekmények esetében a büntetőjogi szankcióval való fenyegetettség több esetben fennáll, de a büntetőeljárás nem szükségszerű velejárója a jogsértő cselekménynek. A személyiségi joggal kapcsolatos bűncselekmények többsége (így például a rágalmozás és a becsületsértés) is magánindítványra büntethető, vagyis

magánvádas eljárás, ahol nem az állam, hanem maga a sértett léphet fel büntető igényével. Többnyire azonban a személyiségi jogsértések esetén a magánjogi igényérvényesítés a domináns, mivel polgári peres eljárás keretében is lehetőség van jóvátételt kérni, ami a sértett oldalán gyakran egyszerűbb és gyorsabb módja az ügy rendezésének. A hagyományosnak mondható gyermekpornográfia és a közszereplőkről készült intim felvételek kiszivároztatása mellett megjelentek olyan újfajta tartalmak is, amelyek előállításának és terjesztésének kimondottan kedvez a közösségi média és a mesterséges intelligencia alapú tartalomszerkesztő alkalmazások könnyű hozzáférhetősége. Ilyen újfajta jelenség a bosszúpornó (revenge porn)¹ és az algoritmusok által manipulált felvételek (deepfake)² közzététele. A bosszúpornó és a deepfake pornográf felvételek, mint Parti Katalin és szerzőtársai által cyberdevianciaként (Parti et al., 2019) jellemzett magatartások esetében szóba jöhet több büntetőjogi tényállás is, így a becsület csorbítására alkalmas hamis hang- vagy képfelvétel készítése, rágalmazás, szexuális kényszerítés, esetleg zsarolás is felmerülhet, ezek közül azonban nem mindegyik magánvádra üldözendő cselekmény, a sértett számára nem indifferens, hogy melyik képezi az eljárás tárgyát. Noha mind a pornográfia, mind a bosszúpornó, mind a deepfake pornográfia esetében szexuális tartalmakról van szó, a korlátozhatóság szempontjából mégsem lehet őket azonosan kezelni. A pornográfia célja alapvetően a szexuális vágykeltés – előállítására egy egész iparág jött létre –, és haszonszerzési céllal történik, a felvételek szereplői pedig beleegyeztek abba, hogy szexuális cselekményükről felvétel készül és az a nyilvánosság számára elérhető lesz. A másik két esetben a beleegyezés – akár a felvételkészítésbe, akár a közzétételbe, akár mindkettőbe – hiányzik. A bosszúpornó közzétételének motivációja teljesen más, hiszen ebben az esetben a közzétevő fő célja a felvétel egy vagy több szereplőjének megalázása, vagyis sérelem okozása. A kettő között lehet elhelyezni a deepfake pornográfiát, amelynek jellemzően hírességek az áldozatai. Az előállító célja részben az áldozat megszégyenítése, kellemetlen helyzetbe hozása a nyilvánosság előtt, másrészt azonban célja a rajongói fétisek és fantáziák kiszolgálása is. A pornográf tartalmú közlések korlátozhatóságának alkotmányossága a büntetőjogi vizsgálat szempontjából is kiemelt jelentőségű: az alapjogok büntetőjogi korlátozása csak kivételes esetben igazolható és szigorú feltételek fennállása esetén lehetséges. Tanulmányomban amellet érvelek, hogy míg a hagyományos pornográfia esetében kevés az olyan

-
- 1 A bosszúpornónak jelenleg nincsen elfogadott általános definíciója. Jelen tanulmány a bosszúpornó kifejezést azokra a szexuális tartalmakra használja, amelyeket az abban szereplő személy(ek) hozzájárulása, tudta nélkül készítettek és/vagy tettek közzé a világhálón.
  - 2 Deepfake pornográfiának nevezzük azokat a szexuális tartalmakat, amelyeket algoritmusok segítségével, valós felvételek montázsolásával készítenek el.

külső korlát, amely a büntetőjogi szankcióval történő fenyegetést indokolná, a bosszúpornó és a deepfake pornográfia esetében minden esetben van, hiszen mindkettő egyéni jogokat sért.

A pornográf tartalmak korlátozása, és a szólásszabadság védelme

Mivel a médiajogi tartalomszabályozás, illetve a jogsértő online tartalmak eltávolítását lehetővé tévő büntetőjogi eszközök természetsszerűleg felvetik a szólásszabadság korlátozásának a lehetőségét, indokolt röviden kitérni a téma alapjogi oldalára. A magyar Alkotmánybíróság praxisában csak a sajtószabadsággal összefüggésben találunk az erotikus, illetve pornográf tartalmak és a szólásszabadság összefüggéseit boncolgató határozatokat³, így mindenképp tisztázandó: maga a pornográfia és azon belül a bosszúpornóként közzétett, illetve az algoritmusok segítségével manipulált deepfake pornográf tartalmak alkotmányjogi szempontból védendő közléseknek, beszédnek minősülnek-e, s ekként megilleti-e őket az alapjogi védelem. A jelenlegi alkotmányjogi gyakorlat alapján⁴ a hagyományos pornográfia élvezi a szólásszabadság védelmét, ezért a tartalomterjesztés korlátozását, jellegétől függetlenül, szigorú mérce alkalmazásával kell vizsgálni, hiszen akár médiaigazgatási, akár büntetőjogi jellegű intézkedésekről beszélünk, a vizsgált intézkedésnek meg kell felelnie a szükségességi-arányossági teszt követelményrendszerének. Az Emberi Jogok Európai Egyezménye lehetővé teszi a közlések korlátozását arra hivatkozással, hogy azok sértik a közérkölcst⁵, ez azonban a pornográf tartalmak esetében nem jelentheti az ilyen típusú közlések teljes tilalmát. Lábady Tamás és Sólyom László alkotmánybírók 20/1997. (III. 19.) AB határozathoz fűzött különvéleménye szerint *„a közérkölc – mint olyan elvont érték, amely mögött a legkevésbé állapítható meg egyes egyéni alapjogok sérelme – a véleménysszabadság korlátozására alkotmányos mércével mérve a legkevésbé alkalmas javak csoportjába tartozik.”*

3 Lásd: 20/1997. (III. 19.) AB határozat és 165/2011. (XII. 20.) AB határozat.

4 A szólásszabadság és a pornográf tartalmak viszonyáról lásd részletesebben: Koltay, 2009 és Török, 2018.

5 EJEE 10. cikk 2. E kötelezettségekkel és felelősséggel együtt járó szabadságok gyakorlása a törvényben meghatározott olyan alakszerűségeknek, feltételeknek, korlátozásoknak vagy szankcióknak vethető alá, amelyek szükséges intézkedéseknek minősülnek egy demokratikus társadalomban a nemzetbiztonság, a területi sértetlenség, a közbiztonság, a zavargás vagy bűnözés megelőzése, a közegészség vagy az erkölcsök védelme, mások jó hírneve vagy jogai védelme, a bizalmas értesülés közlésének megakadályozása, vagy a bíróságok tekintélyének és pártatlanságának fenntartása céljából.

Ahogy a hagyományos pornográfia esetében sem elegendő a szólásszabadság korlátozására a közérkölc sérelmére való hivatkozás, úgy a bosszúpornó és a deepfake pornográf felvételek esetében sem lehetne sikerrel hivatkozni az erkölcs sérelmére. Arra is indokolt felhívni a figyelmet, hogy nem beszélhetünk társadalmi közmegegyezésről azt illetően, hogy az ilyen felvételek közzététele valóban sérti-e az uralkodó társadalmi értékrendet. A 20/1997. (III. 19.) AB határozatban a testület felhívta a figyelmet a Legfelsőbb Bíróság Polgári Kollégiumának BH1992. 454. számú eseti döntésére, amely meglehetősen elvontan határozta meg a közérkölc fogalmát, amikor „...megállapította, hogy a közérkölc fogalmába azok a magatartási szabályok sorolhatók, amelyeket a társadalom általánosan elfogad.” Manapság is igen erőteljes az áldozathibáztatás (URL2), mely szerint, aki hagyta, hogy ilyen felvétel készüljön róla az megérdemli, amit kap. A bosszúpornó és a deepfake pornográf felvételek esetében az erkölcsi értékek megsértésénél sokkal markánsabb szerep jut az egyéni jogok megsértésének. Alaptörvényünk a negyedik és hetedik módosítása óta a szólásszabadság korlátozhatóságának egészen konkrét eseteit is ismeri.

A beleegyezés nélkül közzétett és a hamisított szexuális felvételek és a magánélet védelme

Az Alaptörvény VI. és IX. cikkei szólnak arról, hogy a véleménynyilvánítás szabadságának gyakorlása nem járhat mások magán- és családi életének, valamint otthonának megsértésével, továbbá nem irányulhat mások emberi méltóságának, illetve egyes közösségek méltóságának megsértésére.⁶ Mások jó hírnevének és jogainak védelme az Emberi Jogok Európai Bírósága (EJEB) szerint is a véleménynyilvánítás korlátozásának legitim célja lehet, amennyiben a szólásszabadság joga konfliktusba kerül a magánszféra tiszteletben tartásának az Emberi Jogok Európai Egyezménye (EJEE) 8. cikke által biztosított jogával. A már hivatkozott 20/1997. (III. 19.) AB határozatban Tersztyánszky

---

6 Alaptörvény VI. cikk

„(1) Mindenkinek joga van ahhoz, hogy magán- és családi életét, otthonát, kapcsolattartását és jó hírnevét tiszteletben tartsák. A véleménynyilvánítás szabadsága és a gyülekezési jog gyakorlása nem járhat mások magán- és családi életének, valamint otthonának sérelmével.”

IX. cikk

„(4) A véleménynyilvánítás szabadságának a gyakorlása nem irányulhat mások emberi méltóságának a megsértésére.

(5) A véleménynyilvánítás szabadságának a gyakorlása nem irányulhat a magyar nemzet, a nemzeti, etnikai, faji vagy vallási közösségek méltóságának a megsértésére. Az ilyen közösséghez tartozó személyek - törvényben meghatározottak szerint - jogosultak a közösséget sértő véleménynyilvánítás ellen, emberi méltóságuk megsértése miatt igényeiket bíróság előtt érvényesíteni.”

Ödön alkotmánybíró különvéleményében kiemeli: azokban az esetekben, ahol a szólásszabadság más személyek alapvető jogaival kerül konfliktusba, mindig csak egyedileg, a teljes tényállás ismeretében lehet eldönteni, hogy melyik az elsőbbséget élvező érdek, így „a szólásszabadság és más egyéni alapvető jogok, úgy mint az emberi méltósághoz, a jó hírnévhez, vagy a magántitok védelméhez ütközését minden esetben egyedileg kell eldönteni és szükségtelen a véleménynyilvánítás szabadságát általánosan korlátozó jogi norma megalkotása”. A bosszúból közzétett szexuális felvételek és a becsület csorbítására alkalmas, hamisított, szexuális tartalmú felvételek esetében azonban ez az álláspont már vitatható, hiszen ezekben az esetekben a közlés minden szempontból sérelmet okoz, a cselekmény utólagos bíróság általi megítélése pedig már sokszor kevés ahhoz, hogy a sérelmet mérsékelje. Noha mindkét jelenség elsősorban egyes személyek jó hírnevén, becsületén ejt csorbát, a társadalmi hatásaik túlmutatnak az egyén számára okozott sérelmen. A felvételek általában véve alkalmasak arra, hogy mélyítsék a társadalom egyes csoportjai közötti, különösen a nemek közötti egyenlőtlenségeket, mélyítsék az előítéleteket (áldozathibáztatás). A magánélet védelmének szintje eltérő aszerint, hogy az érintettek milyen szerepet töltenek be a társadalom működésének folyamatában. A közügyeket érintő megnyilvánulások kapcsán szűkebbek a korlátozás lehetőségei a közszereplők és a politikusok esetében, akiknek nagyobb mértékben kell tolerálniuk a kritikát, azonban a szólásszabadság védelme még esetükben sem lehet a magánélethez való jog rovására korlátlan. A von Hannover kontra Németország ügyben az EJEB kimondta, hogy a közszerepléssel össze nem függő élethelyzetekben a közszereplőt is megilleti a személyes identitása olyan elemeinek védelme, mint például a képmás. Az Axel Springer AG kontra Németország ügyben pedig az EJEB egy olyan kritériumrendszert is felállított, amely a szólásszabadság és a magánélet védelmének ütközésekor alkalmazandó annak eldöntésére, hogy az adott ügyben melyik jog az erősebb. A szempontrendszer figyelembe veszi, hogy a vitatott közlés mennyiben járul hozzá a közérdekű eszmecseréhez, a közlő milyen módon tett szert az információra, illetve, hogy mi az adott közlés tartalma, formája és következménye. Politikusok vonatkozásában a véleménynyilvánítás szabadsága csak igen szűk körben korlátozható, abból az elgondolásból fakadóan, hogy a választópolgároknak joguk van tudni, hogy kire – milyen emberre – adják le voksukat. A választási kampány azonban már felütötte a fejét a politikusi hálósobákban is, és egyre gyakrabban fordul elő, hogy szexuális tartalmú felvételek kerülnek elő politikusokról. Koltay András rámutat, hogy még a politikusok is rendelkeznek védendő privát szférával (Koltay, 2009). A közéleti szereplő magán- és családi életét, valamint otthonát a közéleti szereplőnek nem minősülő személlyel

azonos védelem illeti meg.⁷ Benjamin Griveaux, aki Párizs főpolgármester-jelöltjeként indult volna a 2020-as választáson, egy szexvideóbotrány miatt volt kénytelen visszalépni (URL3). A közösségi médiában elterjedt felvételeken semmi jogszerűtlen nem történt, önmagában pedig az, hogy valaki intim felvételeket küld a szeretőjének, senkit nem tesz közzé feladat ellátásra alkalmatlanná, de a politikus – tartva a választópolgárok erkölcsi ítéletétől – mégis lemondott a jelöltségről (URL4). A bosszúpornó jelensége Magyarországon sem ismeretlen. A 2019-es önkormányzati választási kampány egyik legnagyobb botránya egy győri politikus interneten közzétett szexvideója volt, amelyet sikerült ugyan eltávolíttatni, de hamar újra felbukkant online (URL5). A probléma magánszemélyeket is érint és nem is újkeletű. 2016-ban egy salgótarjáni iskolás lányról bosszúból feltöltött felvétel esete vonta magára a sajtó figyelmét (URL6).

A beleegyezés nélkül közzétett, illetve hamisított szexuális felvételek és a szólásszabadság kapcsolata az Egyesült Államokban

Az Amerikai Egyesült Államokban már 2016-ban is 26 államban létezett olyan törvény, amely tiltja a hozzájárulás nélkül közzétett szexuális tartalmak közzétételét. Ezeknek a törvényeknek az alkotmányossága azonban kérdéses, mivel – ahogyan több más szerző mellett Andrew Koppelman (2016) is rávilágít – ezek a jogszabályok a közléseket, a beszédet a tartalom alapján korlátozzák, ami az Egyesült Államokban tilos, kivéve, ha kényszerítő állami érdekről (compelling state interest) van szó. A Reed kontra Gilbert ügyben a Legfelsőbb Bíróság kimondta, hogy egy közlés korlátozása akkor minősül tartalomalapúnak, ha a korlátozásra a tárgyalt téma, a kifejtett gondolat vagy üzenet miatt kerül sor⁸. A tartalomalapú korlátozás tilalma alól ugyan vannak kivételek – például a gyűlöletkeltés, a gyermekpornográfia, az obszcenitás és a magánszemély sérelmére elkövetett becsületsértés –, a bosszúpornónak nevezett jelenség azonban egyik kategóriába sem illik. Az Egyesült Államok kontra Stevens ügyben azt is kimondta a Legfelsőbb Bíróság, hogy a védelmet nem élvező beszéd kategóriáit nem lehet tovább bővíteni. A bíróság álláspontja szerint az alkotmány maga nem olyan dokumentum, amely korlátokat állít, ezért a szólásszabadság korlátait a bíróság állapította meg, és az összes, a bíróság által konstituált kor-

7 2018. évi LIII. törvény a magánélet védelméről 7. § (2) bekezdés.

8 Regulation of speech is content based if a law applies to particular speech because of the topic discussed or the idea or message expressed – Reed v. Gilbert 135. S. Ct. 2218, 2227 (2015).

lát a védelmet nem élvező közlések régen lefektetett és korábban elismert kategóriáin alapul⁹. A Legfelsőbb Bíróság felfogása szerint a szólásszabadság csak akkor korlátozható erőteljesebben, ha a szóban forgó korlát a gyakorlatban alkalmazott, rég elfogadott, közmegegyezésen alapuló tradíción alapul. A hírértékkel nem bíró, magánjellegű, hozzájárulás nélkül közzétett szexuális tartalmak korlátozásához azonban nem kapcsolódik a társadalom által elfogadott hagyomány, mivel az elmúlt évek egyik újhullámos jelenségéről van szó. További probléma a bosszúpornó korlátozásával az is, hogy a károkozás, amelyen a korlátozás alapulna, nézőpentalapú. Egyes vélemények nézőpont alapján történő diszkriminálása (viewpoint discrimination) pedig az Egyesült Államok jogrendszerében szintén tilos. A Snyder kontra Phelps ügyben a Legfelsőbb Bíróság kimondta, hogy egyes közlések nem tilthatók meg pusztán azon az alapon, hogy a társadalom egy csoportja azokat sértőnek találja, és úgy találta, hogy a szólásszabadság védelmét élvezzi az, amikor tüntetők egy Irakban elhunyt katonára temetésén „*Isten utálja az USA-t*”, „*Köszönöm Istenem a 9/11-et*”, „*Köszönet Istennek a halott katonáért*” feliratú transzparenszekkel demonstrálnak.¹⁰ Ezt a logikát követve Koppelman kifejti, hogy a bosszúpornó esetében a sérelmet az okozza, hogy a közönség, vagy annak egy része elfogadja a közlést nézőpontját, azt, hogy a képen, videóban szereplő nő egy mindenre kapható, értéktelen szajha (Koppelman, 2016). A közlés korlátozásával a jogalkotó azt az attitűdöt ítélné meg hátrányosan, amely elítéli azokat a nőket, akikről ilyen felvétel került nyilvánosságra. Koppelman amellet érvel, hogy az amerikai Legfelsőbb Bíróság által meghatározott kivételek a szólásszabadság első alkotmánykiegészítésben biztosított jogának merev értelmezésén alapulnak, ez a merev értelmezés pedig a szólásszabadság alapvetően liberális felfogásából fakad. A szólásszabadság liberális felfogása szerint a szabad véleménynyilvánítás egyrészt a kormányzat korlátozásának, másrészt a nyilvános vitákban, közbeszédben aktívan részt vevő állampolgárok ideájának alapja. A bosszúpornó viszont épp az utóbbira jelent veszélyt, mivel elhallgattatja az áldozatokat és általában mindazokat, akik attól félnek, hogy hasonló cselekmény áldozatává válhatnak. A szorongó állampolgárok, akik egy-egy felvétel nyilvánosságra kerülése után törlik magukat a közösségi felületekről és másik államba költöznek, feltehetően nem az ideális résztvevői a demokratikus társadalomban folyó közéleti vitáknak. A probléma túlmutat a magánszemélyeknek okozott károkozásokon és a magánélet sérelmén. A hozzájárulás nélkül közzétett felvételek politikai hitelrontás céljára is felhasználhatók, ezt mutatja Katie Hill ame-

9 United States v. Stevens, 559 U.S. 460, 470, 471, (2010).

10 Snyder v. Phelps 131 S. Ct. 1207, 1214 (2011).

rikai politikus példája, aki 2019 novemberében lemondott a Kongresszusban, mert feltehetően a volt férje explicit képeket tett róla közzé, amelyek bejárták az online sajtót (URL7). A közéletből ily módon visszavonulásra kényszerített nők lényegében megfosztatnak attól a lehetőségtől, hogy John Stuart Mill pragmatikus ideájának (Mill, 1994) megfelelően kiteljesítsék személyiségüket és közelebb vigyék a társadalmat az igazsághoz. A bosszúpornó tehát nemcsak az egyének problémája, hanem a demokratikus diskurzusok sokszínűségének egyértelmű veszélyeztetése azáltal, hogy e diskurzusok potenciális szereplőinek elhallgattatásával jár.

Hasonló a helyzet a deepfake pornográfia esetében. A deepfake kifejezés két szó összevonásából keletkezett, a deep arra a mélytanulási technikára utal, amelyet a mesterséges intelligenciát használó algoritmusok képesek elsajátítani, az emberi agyhoz hasonlóan új ismeretanyagokat, a fake pedig hamisat, megtévesztőt jelent. A deepfake pornográfia jelensége 2017-ben került be a köztudatba, amikor hírességek, többek között Gal Gadot (URL8) vagy Scarlett Johansson (URL9) arcait montírozták pornográf felvételekre. A technológia fejlődésének köszönhetően az ilyen felvételek elkészítéséhez nem kell hollywoodi stúdiókat megszégyenítő felszerelés, sem technikai tudás, egy egyszerű applikációval bárki készíthet hasonló videókat. Éppen ezért a jelenség már nem kizárólag a sztárokat érinti, hanem a hétköznapi embereket is, haragosai bárkiről készíthetnek hasonló digitális kreálmányt. Alkotmányjogi szempontból a deepfake pornográfia két témakört érinthet: a hamis beszédet és az obszcenitás témakörét. A hamis közlések alapján véve nem minősülnek értékesnek, hiszen nem mozdítják előre a közügyekről folyó diskurzust. Az amerikai bíróságok többnyire azonban vonakodnak a közlések előzetes korlátozásától, a New York Times kontra Sullivan ügyben pedig a Legfelsőbb Bíróság azt is kimondta, hogy csak akkor ítéltető meg kártérítés köztisztviselők becsületének megsértése esetén, ha a hamis tényközlést ártó szándékkal tették.¹¹ A Gertz kontra Robert Welch ügyben¹² a bíróság azt is kimondta, hogy az egyes államok felállíthatják saját felelősségi rendszerüket a magánszemélynek sérelmet okozó rágalmozó hazugságokért. Douglas Harris viszont kiemeli, hogy a deepfake pornográf felvételek általában nem minősülnek a Miller-teszt szerint obszcénnek: az olyan hamis felvételek, amelyek nem erőszakosak vagy művészi értéket képviselhetnek, nem korlátozhatók (Harris, 2019). Azt, hogy milyen tartalmak minősülnek obszcénnek, az úgynevezett Miller-teszt segítségével lehet eldönteni, amelyet a

---

11 N. Y. Times Co. v. United States 403 U.S. 713, 714. (1971).

12 Gertz v. Robert Welch Inc. 418 U.S. 323 (1974).

Miller kontra California ügyben¹³ dolgozott ki a Legfelsőbb Bíróság. Ez alapján az obszcenitás megítélésekor az alábbi faktorokat kell figyelembe venni:

- a) hogy az átlagember, aki kortárs közösségi standardokat vesz figyelembe, úgy találja-e, hogy az alkotás, mint egész kizárólag a szexuális vágy kielégítésére irányul (appeals to the prurient interest);
- b) hogy az alkotás sértő módon ábrázol vagy ír-e le szexuális cselekvést;
- c) hogy az alkotás, mint egész nélkülözi-e a komoly irodalmi, művészi, politikai vagy tudományos értéket.

A pornográfia azonban alapjában véve nem minősíthető obszcénnek, csak azok a különösen extrém fajtái, mint a különös kegyetlenséget fetiszizáló, állatokkal való fajtalanzkodást bemutató pornográfia, illetve a gyermekpornográfia. A szexuális tartalmakat tehát általánosságban megilleti az első alkotmánykiegészítés védelme és csak különösen indokolt esetben korlátozhatók. Harris felveti a kérdést, hogy lehet-e összefüggés az obszcenitás megállapíthatósága és a felvételek valóság tartalma között. Az Ashcroft kontra Free Speech Coalition ügyben¹⁴ a Legfelsőbb Bíróság egy olyan szövetségi törvény alkotmányosságát vizsgálta, amely tiltotta a kiskorúakat, illetve kiskorúnak látszó személyeket szexuális tartalmú cselekmény közben ábrázoló kép- és filmfelvételek – ideértve a digitálisan, számítógéppel előállított felvételeket is – készítését. A bíróság ezt a jogszabályt alkotmányértőnek ítélte amiatt, hogy túl távan korlátozta a szólásszabadság jogát, és rámutatott arra, hogy nem minden szexuális tevékenység sérti a közizlést (prurient interest), amely tinédzsereket ábrázol. A bíróság a szólásszabadság korlátozását itt a közlés által ténylegesen okozott kár esetében engedné meg, a digitálisan előállított, nem a valóságot ábrázoló felvételeket pedig általánosságban erre alkalmatlannak ítélte. Harris álláspontja szerint ez az érvelés a deepfake pornográf felvételek esetében nem állja meg a helyét, hiszen az igenis kárt okoz a benne szereplő jó hírében, biztonságérzetében (Harris, 2019, 106.). Geoffrey Stone azonban rámutat, hogy a jelenlegi bírósági gyakorlat szerint ezek a felvételek nem minősülnek egyébnek, mint érzéki szórakoztatásnak (salacious entertainment), amelyet – hasonlóan a vulgáris szatírához és paródiákhoz – megillet az első alkotmánykiegészítés által biztosított védelem (Stone, 2017).

---

13 Miller v. California, 413 U.S. 15,23 (1973).

14 Ashcroft v. Free Speech Coalition 535 U. S. 234 (2002).

A platformszabályozás szerepe a bosszúpornó és a deepfake pornográfia eltávolításában

A nagyobb platformok felhasználási feltételeit (bizonyos platformok esetében közösségi iránymutatásait) olvasva felfedezhetünk közös elveket és irányokat, a szabályrendszer azonban korántsem mondható egységesnek, az egyes platformokat vizsgálva igen színes kép rajzolódik ki. Természetesen ez jelentheti azt, hogy az online platformok a saját tevékenységükhöz legjobban illeszkedő, a hatékony védelmet leginkább megteremtő módon szabják fazonra a tartalommal és a felhasználói magatartásokkal kapcsolatos előírásait. A pesszimista álláspont szerint viszont a platformok effajta magánszabályozása egy olyan mértékben töredezett szabályozási környezetet eredményezhet, amelyben a jogkövetésre törekvő felhasználónak kihívást jelent eligazodni. A tanulmányban több kiemelt platform szabályrendszerét elemezve mutatjuk be a szexuális tartalmak szabályozásával kapcsolatos legfontosabb közös elemeket és különbségeket.

A tiltott tartalmak köre

A pornográf tartalmakra vonatkozó szabályok vizsgálatának alapkérdése, hogy az egyes szolgáltatók miként viszonyulnak az ilyen tartalmakhoz: tiltják vagy engedik azok feltöltését? Esetleg köztes megoldásként bizonyos korlátozásokkal engedik meg a szexuális tartalmak feltöltését? A legnagyobb platformok többsége elzárkózik a szexualitást és a meztelenséget ábrázoló tartalmaktól, a YouTube, a Facebook, a Tumblr, az Instagram és a Twitch mind tiltják az ilyen jellegű alkotásokat. A teljes tiltást, illetve a korlátozást alkalmazó online platformok esetében indokolt körbejárni azt is, hogy a tartalmaknak pontosan mely körét érinti a tilalom. A pornográfia egzakt definíciójához Potter Stewart bíró 1964-es szállóigévé vált mondata óta („*I know it when I see it.*”¹⁵) sem kerültünk sokkal közelebb, globális vagy uniós szinten elfogadott jogszabályi definíciója e tartalmak körének továbbra sincs. A platformszolgáltatók többsége ezért részletesen leírja, milyen típusú tartalmakat tilt vagy korlátoz, e korlátozás pedig a legtöbb vizsgált platform esetében igencsak széleskörű, ami komoly kérdéseket vet fel a szólásszabadság néhol indokolatlanul szigorúnak tűnő korlátozásával összefüggésben. A tiltást alkalmazó platformok ugyanis nem kizárólag a pornográfiát, hanem a szexualitást és a meztelenséget általában tiltják. A Tumblr felnőtt tartalomként (adult content) definiál és töröl minden olyan fényképet, videót és GIF-et, amely valós emberi nemi szervet, női mellbimbókat ábrázol, vagy szexuális aktust mutat be (URL10).

---

15 Jacobellis v. Ohio, 378 U.S. 184, 197 (1964).

Hasonló szigorral állapította meg a tiltott tartalmak körét a Facebook, ahol tilos a valóságban létező meztelen felnőttől készült, szexuális tevékenységet, illetve az ahhoz kapcsolódó magatartásokat és eszközöket (például szexuális játékszerket) explicit módon bemutató képek közzététele. A felhasználási feltételeiben a Facebook arról ír¹⁶, hogy alapvetően mindenfajta szexuális tartalmat eltávolít, hogy megakadályozza a hozzájárulás nélkül közzétett tartalmak megosztását, illetve a kiskorúakat ábrázoló tartalmak terjedését. A tartalmak visszaállítását az azt feltöltő felhasználó kérheti. 2019 júliusa és szeptembere között 30,3 millió tartalmat távolított el a platform a szexualitással kapcsolatos előírások megsértése miatt, panasszal azonban mindössze a feltöltők 10%-a élt. A panaszok alapján viszonylag kevés, 814.000 bejegyzést állítottak vissza. Valamivel engedékenyebb a YouTube, amely azokat a szexualitást és meztelenséget ábrázoló videókat moderálja, amelyek célja a szexuális örömszerzés. A célzat meghatározása ez esetben okozhat jogalkalmazási nehézségeket. A nyilvánvalóan pornográf tartalmak esetében vitathatatlan az elkészített felvétel célja, az erotikus művészfilmekből kivágott jelenetek, vagy a hétköznapi élethelyzeteket fetisizáló (a platform példája szerint ilyen lehet az orvosi injekció vagy az evés) videók esetében azonban már nehezebb következtetéseket levonni mind a videót feltöltő felhasználó szándékát, mind a befogadó(k) percepcióját illetően. Azokat a videókat, amelyek esetében az örömszerzési célt nem tekinti megvalósultnak a szolgáltató, törlés helyett korhatárossá teszi. Korhatárossá tételt eredményezhet a szexuális tevékenységre ösztönző provokatív tánc, a szexuálisan explicit trágár nyelvezet, de a szereplők miliőhöz nem illő, indokolatlanul lenge ruházata is.

Az erőszakos, kegyetlen, megalázó fétisek az összes platform szerint moderálndók, akkor is, ha meztelenséget egyáltalán nem is tartalmaznak. Hasonló a helyzet a vérfertőzést, kannibalizmust, nekrofilíát, állapotpornográfiát támogató, népszerűsítő tartalmakkal. A meztelenséget, szexualitást ábrázoló tartalmakat akkor is törlik a platformok, ha azokat digitálisan állították elő (például animációk) és valós szereplőket egyáltalán nem tartalmaznak. Nem ennyire elutasító a Snapchat és a Twitter, ahol korlátozásokkal ugyan, de megoszthatók szexualitást és meztelenséget bemutató tartalmak. A Snapchat például csak a kifejezetten pornográf tartalmak közzétételére és népszerűsítésére létrehozott felhasználói fiókokat tiltja, a szexualitás, a meztelenség előfordulását azonban nem zárja ki¹⁷ a felhasználói interakciók közül (URL11). A Twitter felhasználási feltételei kifejezetten szólnak arról, hogy a vállalat tisztában van azzal, hogy bizonyos tartalmak érzékeny témákat érintenek, így erőszakos vagy felnőtteknek szóló

---

16 Transparency Report.

17 Természetesen ez alól a gyermekekről készített felvételek kivételt képeznek.

tartalmak lehetnek, de ezeket a véleménynyilvánítás szempontjából fontos tartalmaknak tekinti, így minimálisan korlátozza őket. Az ilyen tartalmakat nem szabad olyan helyen közzétenni, amely a platform szerkezetében kiemelt helyen jelenik meg (például élő közvetítésben), továbbá a felhasználó köteles megjelölni a fiókját, mint érzékeny tartalmat közlő fiókot. Ez esetben a platform minden felhasználó számára figyelmeztetést helyez el a megtekintés előtt (URL12). A tartalmak korhatárossá tétele is viszonylag széles körben elfogadott gyakorlat. A legtöbb szolgáltatásban van lehetőség arra, hogy a tartalom feltöltője megjelölje azokat a tartalmakat, amelyek nagykorúaknak szólnak. Ezek előtt a tartalmak előtt figyelmeztetés jelenik meg és többnyire csak regisztrált felhasználók számára elérhetők. A platformok harmadik csoportját azok a szolgáltatások képezik, amelyek kimondottan szexuális tartalmak megosztására jöttek létre, esetükben nyilvánvalóan értelmetlen volna tiltásról beszélni. Azonban még az ilyen platformok rendeltetéséből sem következik az, hogy az összes tartalmi előírás és szabály felett állnak, sőt egyes szabályok érvényesülésére fokozottabb figyelmet kell(ene) fordítaniuk. A felülvizsgált AVMS irányelv¹⁸ rendszerében éppen ezek azok a szolgáltatók, amelyeknek a tartalom ártalmasságával arányban a legszigorúbb intézkedéseket kell alkalmazniuk. Ezeknél a platformoknál is alapvető követelmény, hogy biztosítsák, kiskorúak ne férhessenek hozzá a szolgáltatáshoz. Európában igen nagy számban fordulnak elő ilyen weboldalak. Az Alexa ranking¹⁹ globális népszerűségi listáján megvizsgált első tíz pornográf jellegű weboldal (URL13) fele európai (főként cseh és ciprusi) joghatóság alatt áll. Az AVMS irányelv átültetése még nem zárult le, ezért nyitott kérdés, hogy a tagállamok foglalkoznak-e majd érdemben a pornográf jellegű lekérhető szolgáltatások és videómegosztók szabályozásával, vagy intézményesített prűdériával ezekről a szolgáltatásokról tudomást sem véve próbálják megvalósítani az irányelv kiskorúak védelmére vonatkozó törekvéseit. Általános tartalmi szabályok természetesen ezekre a platformokra is irányadók, tehát a szolgáltatásukban nem szerepelhetnek olyan felvételek, amelyeknek a közzététele önmagában is bűncselekményt valósít meg (például gyermekpornográfia).

Beleegyezés nélkül közzétett szexuális felvételek és deepfake

Az összes vizsgált platform zéró toleranciát hirdetett a hozzájárulás nélkül közzétett felvételekkel kapcsolatban, felismerve, hogy ez mások magánéletének

18 Az Európai Parlament és a Tanács 2010/13/EU irányelve a tagállamok audiovizuális médiaszolgáltatások nyújtására vonatkozó egyes törvényi, rendeleti vagy közigazgatási rendelkezéseinek összehangolásáról.

19 Az Alexa Internet, Inc. Az amazon.com cégcsoport egy kaliforniai székhelyű tagja, legfőképp az internetes oldalak forgalmának megbecsülését és rangsorolását tartalmazó weblapjáról ismert.

súlyos megsértését jelenti. A bosszúpornót a platformok viszonylag egységesen definiálják: többnyire azokat a hozzájárulás nélkül közzétett képfelvételeket tekintik ide tartozónak, amelyek nem kereskedelmi céllal, privát helyzetben készültek, és amelyek szereplője (közel) meztelen, szexuális tevékenységet folytat vagy szexuális pózban látható (URL14). A hozzájárulás hiányának elsődleges indikátora a kontextus: a címek, képaláírások és hozzászólások tartalmából többnyire megítélhető, hogy bosszúpornóról van-e szó, de szintén valószínűsíti, hogy a felvételt hozzájárulás nélkül tették közzé, ha azt bejelentették a rendőrségen, panaszt tettek a platformnál, vagy a bulvármédiában megjelent a felvételek kiszivárgásának ténye. Ezek az indikátorok viszont már csak az utólagos moderálást segítik, ekkor azonban a károkozó magatartás már megvalósult, így a prevenciót nem szolgálják. A szolgáltatók a hozzájárulás nélkül közzétett tartalmak közé sorolják a titokban készített felvételeket is, továbbá a kukkolást, valamint az upskirtinget²⁰, ahol a tartalom készítésének a módszere eleve kizárja a beleegyezést. A Facebook az áldozatsegítés érdekében egy új tartalomszűrő technológiát is bevezetett, amelynek lényege, hogy az áldozatok vagy potenciális áldozatok feltölthetik azokat a képeiket egy szerverre, amelyeket nem kívánnak nyilvánosságra hozni. Ha a platformra valaki olyan képet próbál feltölteni, ami egyezik az adatbázisban szereplő felvétellel, azt a szolgáltató automatikusan blokkolja (URL15). Noha a megelőzés és az áldozatsegítés méltányolható és támogatható elképzelés, a gyakorlat adatvédelmi szempontból erősen kifogásolható, ezzel ugyanis a Facebook a világ legnagyobb érzékeny adatokból álló adatbázisának birtokosa lesz. A rendszer biztonsági hibái és az egyes felvételek kiszivárgása beláthatatlan károkat okozhat. A hozzájárulás nélkül közzétett felvételeket még a kimondottan pornográf felvételek megosztására létrehozott platformok is tiltják. A Twitter ugyan elfogadó a szexuális tartalmakkal kapcsolatban, a hozzájárulás nélkül közzétett tartalmakat azonban ez a platform is tiltja. A Twitter a bejelentés szempontjából két kategóriára bontja a tartalmakat: azokra, amelyeket bárki bejelenthet, és azokra, amelyeket csak az érintett bejelentésére távolítanak el. Mivel a platformszolgáltató alapvetően engedékeny, csak akkor távolítanak el tartalmat az olyan személyek kérésére, akik nem szereplői a felvételeknek, ha az fenyegetést tartalmaz vagy nyilvánosságra hozza a szereplő kapcsolattartási adatait. A kimondottan pornográf tartalmakat kínáló platformoknál a felhasználási feltételek részeként szerepel az a kitétel, hogy a videó feltöltőjének, készítőjének írásos beleegyezést/hozzájárulást kell kérnie az összes sze-

---

20 Upskirting: jogosulatlan fénykép vagy videó készítése úgy, hogy a kamerát titokban egy női szoknya alá helyezik.

replőtől a tartalom megosztása előtt. Az amerikai jog a tartalom közzétevőinek kifejezett kötelezettségévé teszi, hogy olyan nyilvántartást vezessen, amelyen feltünteti a szereplők életkorát (U. S. Code § 2257). E rendelkezés irányadó azokra a felvételekre, amelyek szexuálisan explicit tevékenységet ábrázolnak, akkor is, ha azokat digitálisan manipulálták. Arról azonban már nincs adat, hogy az ilyen platformok ellenőrzik-e ezeknek az írásos hozzájárulásoknak a meglétét, ahogyan arról sem, hogy hány esetben távolítanak el bejelentés alapján hozzájárulás nélkül közzétett tartalmakat. A jogszabályi rendelkezések érvényesüléséről ugyan nincs kézzel fogható adat, a sajtóban azonban markáns vélemények jelennek meg egyes pornográf tartalmakat kínáló platformokkal kapcsolatban. Így például a Guardian provokatív véleménycikke arról szól, hogy a Pornhub ahelyett, hogy azzal foglalkozna, hogy a koronavírus-járvány idején ingyenes prémiumtagságot biztosít Olaszországban, foglalkozhatna a saját pandémiájával, a bosszúpornóval (URL16). A hozzájárulás nélkül közzétett felvételeket azonosítás után ugyanis nehézkesen távolítja el a platform, és az algoritmusuk, amely azt hivatott biztosítani, hogy ezek a tartalmak ne jelenhessenek meg újra az oldalon, könnyen kijátszható. Egy másik cikk arra hívja fel a figyelmet, hogy a portál kegyetlenséget, bántalmazást és szexuális erőszakot tartalmazó felvételek közzétételét is megengedi, amelyek eltávolíttatása a rendelkezésre álló mechanizmusok ellenére is nehézkes (URL17). Jogszabályi rendelkezések hiányában a platformok a deepfake felvételeket is törekednek magánszabályozás révén kezelni. Több platformszolgáltató fellépett a hamisított felvételekkel szemben, így a deepfake pornográfiát betiltotta a Reddit, a Pornhub és a Twitter is.

Szabályozási kezdeményezések az Egyesült Államokban

Az Egyesült Államokban folyamatosan erősödnek azok a hangok, amelyek mind a bosszúpornó, mind a deepfake pornográfia szövetségi szintű szabályozását, illetve büntetendővé nyilvánítását szorgalmazzák. A magánszféra büntetőjogi eszközökkel történő védelmének szükségessége már 1890-ben megfogalmazódott, amikor Samuel Warren és Louis Brandeis mellett foglaltak állást, hogy ez az egyén magánszférájának védelme érdekében kétséget kizáróan kívánatos (Warren–Brandeis, 1890). Szövetségi szinten nem született még jogszabály a bosszúpornó büntetendővé nyilvánításáról. Pontosabban 2004-ben már született egy szövetségi törvény, amely a digitális kukkolást hivatott megelőzni (Video Voyeurism Prevention Act) azáltal, hogy tiltja olyan felvételek készítését és közzétételét, amelyek más embert ruhátlanul

ábrázolnak, ha az érintett nem adta hozzájárulását a felvétel elkészítéséhez és ésszerűen elvárhatta a magánszférája védelmét. A fenti jogszabály azonban a klasszikus bosszúpornót nem rendeli büntetni, mivel a felvételek elkészítésére a sértett hozzájárulásával került sor. Állami szinten már vannak törekvések a bosszúpornó-jelenség kriminalizálására, így az Egyesült Államok több tagállama büntetni rendeli azt is, ha valaki hozzájárulás nélkül tesz hozzáférhetővé más személyről készült pornográf felvételeket. Az állami szinten bevezetett jogszabályokat több kritika is érte, köztük a New York állam által bevezetett törvényt (URL18), amellyel kapcsolatban a legfőbb ellenérv az volt, hogy továbbra is a zaklatással kezeli analóg módon a hozzájárulás nélkül közzétett pornográf felvételeket, amelyek esetében így a tényállásszerű elkövetéshez szükséges a károkozási szándék. Nem csak New York államban létezik a párhuzam, összesen 24 állam fogalmaz meg vétkességi követelményt, ami azt jelenti, hogy az elkövető szándékának arra kell irányulnia, hogy kárt okozzon másnak. Citron és Franks arra is felhívják a figyelmet, hogy a zaklatás tényállásának eleme a rendszeresség, így aki csak egy videót tesz közzé, nem valósítja meg (Citron–Franks, 2014, 345.). A szerzőpáros arra is rámutat, hogy a hozzájárulás nélkül közzétett felvételeket gyakran azonosítjuk az azal esettel, amikor a sértett a felvétel készítésébe beleegyezik, vagy maga küld szexuális tartalmú felvételt partnerének, később pedig ezeket a felvételek kerülnek nyilvánosságra, amelyhez a sértett nem adta hozzájárulását. A bosszúvágyból nyilvánosságra hozott szexuális tartalmú felvételek azonban jóval több és mélyebben gyökerező problémát érintenek néhány felelőtlenül elkészített felvételnél, a szerzők szerint bosszúpornóként kell kezelni a titokban, vagy a nyíltan, de a sértett beleegyezése nélkül elkészített felvételeket is, hiszen az ezek nyilvánosságra hozatalával történő zsarolás a párkapcsolati erőszak egyik formája lehet (Citron–Franks, 2014, 346.). Több jogszabály hivatkozik arra, hogy a sértettnek akkor van joga fellépni a bosszúvágyból közzétett szexuális felvételekkel szemben, ha ésszerű elvárása lehetett volna a magánszféra védelme. Douglas Harris kiemeli, hogy a deepfake pornográfia esetében ez nem feltétlenül jelent kapaszkodót, hiszen a bemutatott aktus meg sem történt, a felvételeken pedig egy másik ember intim testrészei látszanak (Harris, 2019). A hozzájárulás nélkül közzétett pornográf felvételek esetében tehát valamilyen magántermészetű, valós információ közzététele sérti az egyén magánszféráját, a valótlan felvételek azonban nem tartoznak a sértett magánszférájának körébe (URL19). Mivel a legtöbb olyan webes applikáció, amelyik képes ilyen montázst készíteni, főként a közösségi oldalakon nyilvánosan elérhető képanyagból dolgozik, ezért szintén nehézkesen lehetne felhozni a képmás védelméhez való jogot. Elképzelhető, hogy az lép fel sértettként,

akinek az intim testrészei megjelennek a videóban (URL20), azonban ezeket a képsorokat többnyire nyilvánosan elérhető pornográf felvételekből vágják ki, amelyek szereplői – vélhetően – beleegyeztek a kamerák előtt folytatott közönségszínházba és ennek nyilvánosságra hozatalába. Szövetségi szinten még nem született ezeket a jelenségeket kezelő norma, noha már voltak erre irányuló kezdeményezések. 2016-ban az intim magánszféra védelméről szóló törvényjavaslatot terjesztették a kongresszus elé (Ending Nonconsensual Online User Graphic Harassment Act – ENOUGH), 2018-ban pedig kifejezetten a deepfake pornográfia tilalmáról szóló törvényjavaslatot (The Malicious Deep Fake Prohibition Act – MDFPA), de végül egyikből sem lett elfogadott jogszabály. A tényleges elkövetők beazonosítása ebben az esetben nagyon nehéz amiatt, mert anonim módon töltik fel a tartalmakat, proxy szervert vagy anonimizáló webböngészőt (például TOR) használnak. Ebből kifolyólag – ahogyan Rebecca Delfino is felhívja erre a figyelmet, nagyon sok sértett a platformszolgáltató felelősségre vonását kezdeményezi, ennek sikere azonban csekély eséllyel kecsegtet (Delfino, 2019). Az amerikai CDA (Communications Decency Act) 230. szakasza immunitást biztosít a közvetítő szolgáltatóknak a harmadik személyek által feltöltött jogellenes tartalmakért viselt felelősség alól. Az immunitás azonban nem korlátlan, a szolgáltatóknak értesítés alapján a büntetőjogi normát sértő tartalmakat el kell távolítaniuk. Azonban még ha sor is kerül a felvétel ideiglenes vagy végleges eltávolítására a kár már megtörtént, a felvétel nyilvánosságra került, és ahogy a modern mondás szól, ami egyszer az internetre felkerült, azt már nem lehet onnan eltávolítani. Delfino a Barnes kontra Yahoo! Inc. ítéletet²¹ hozza példaként, amelyben a bíróság úgy határozott, hogy a szolgáltató nem tehető felelőssé azért, mert nem vagy nem megfelelő sebességgel távolította el a felperes exbarátja által feltöltött képeket. A tartalmak utólagos eltávolítása ugyanakkor nem feltétlenül segít az áldozattá vált személyen. Az amerikai Legfelsőbb Bíróság a New York kontra Ferber ügyben²² megállapította, hogy a gyermekpornográfia esetében a kiskorúakat ábrázoló fénykép- és filmfelvételek közzététele végleges lenyomata a kiskorú bántalmazásának, a szexuális bántalmazással okozott kárt pedig megszorozza a felvétel közzététele és minden egyes megtekintése. Nincs ez másként a hozzájárulás nélkül közzétett pornográf felvételek felnőtt áldozatainál sem. A büntetőjogi fenyegetettség ebben az esetben tehát a potenciális elkövetők elrettentését és a prevenciót szolgálná.

---

21 570 F.3f 1096, 1105 (9th Cir. 2009).

22 New York v. Ferber 458 U.S. 747 (1982).

Szabályozási kezdeményezések Magyarországon és Európában

Németország a közösségi médiára – pontosabban minden felhasználói tartalmak tárolását lehetővé tévő platformra – irányadó szabályok hatékony kikényszerítésének érdekében fogadott el törvényt 2017-ben (Gesetz zur Verbesserung der Rechtsdurchsetzung in sozialen Netzwerken, a továbbiakban: NetzDG; URL21). Ez arra kötelezi a szolgáltatókat, hogy távolítsák el azokat a tartalmakat, amelyek a német jog szerint jogszerűtlennek minősülnek, a panaszkezelés és a moderáció átláthatóvá tétele érdekében pedig vezessenek nyilvántartást az eltávolított tartalmakról. A német büntető törvénykönyv szerint jogszerűtlennek minősített tartalmak körébe tartozik a becsületsértés (186.§), a szándékos becsületsértés (187.§) és az intim magánszféra megsértése fényképfelvételek készítése által (201a.§). Franciaországban a Digitális köztársaságról szóló törvény (Loi pour une République numérique) 2016 óta büntetni rendeli a bosszúpornó közzétévőit (URL22), ilyen felvételek közzétételéért két év szabadságvesztés és 60.000 eurós bírság szabható ki. Olaszországban 2019 tavasza óta bűncselekménynek számít bosszúból, hozzájárulás nélkül közzétenni szexuális jellegű felvételeket (URL23). Az Egyesült Királyság büntető kódexe (Criminal Justice and Courts Act) 2015 óta rendelkezik arról, hogy a magántermészetű fénykép- és videófelvételek fájdalom, szenvedés okozásának szándékával (intent to cause distress) történő közzététele szabadságvesztéssel büntethető. Rosalind Setterfield rámutat, hogy ezek a szabályok azonban csak Angliára és Walesre irányadók (Setterfield, 2019), lehetőség van azonban a bosszúpornó közzétévőivel szemben más jogszabályok alapján fellépni. Nevezetesen:

- a rosszindulatú kommunikációról szóló törvény (Malicious Communications Act) és a kommunikációról szóló törvény (Communications Act) alapján, amelyek egyaránt tartalmazzák a súlyosan sértő (grossly offensive) közlések visszaszorítását célzó rendelkezéseket;
- a zaklatástól való védelemről szóló törvény (The Protection from Harassment Act) alkalmazható, ha az elkövető tevékenysége rendszeres;
- a gyermekvédelmi törvény (Protection of Children Act) alkalmazható, ha a sértett még nem volt nagykorú.

Magyarországon sem a bosszúpornó, sem a deepfake pornográfia nem jelenik meg önálló tényállásként a büntető törvénykönyvben. A magyar Btk.-nak viszont több olyan szakasza is van, amely alkalmazható ezekre az esetekre. A sértettnek zaklatás, rágalmozás, szexuális kényszerítés, zsarolás, valamint be-

csület sértésére alkalmas hamis hang- vagy képfelvétel készítése miatt is lehetsége van a rendőrséghez fordulni. Egyik tényállás sem kifejezetten a tárgyalt cselekmények kriminalizálását szolgálja, ezért a tényállási elemeknek való megfelelés vizsgálatakor számos problémába ütközhet a jogalkalmazó. A szexuális kényszerítés (Btk. 196. §) esetében például tényállási elem, hogy maga az aktus is a sértett akarata ellenére történjen. A hozzájárulás nélkül közzétett felvételek esetében azonban a sértett az aktusba többnyire beleegyezik, gyakran abba is, hogy arról felvétel készüljön, a hozzájárulás kizárólag a közzétételre nem terjed ki. A zaklatás tényállása (Btk. 222. §) szintén nem minden esetben alkalmazható, hasonlóan az amerikai szabályokhoz, ugyanis hazánkban is feltétele a cselekmény elkövetésének a rendszeres és tartós háborgatás, amely egyetlen felvétel közzététele esetén nem valósul meg. A rágalmozás tényállása (Btk. 226. §) elméletben alkalmazható a bosszúból közzétett szexuális felvételek esetén, már amennyiben egy videófelvételt tényállásnak tekintünk. A Btk. indokolása szerint „*tényállítás az olyan nyilatkozat, amely a múltban megtörtént vagy a jelenben megtörténő eseményre, jelenségre vagy állapotra vonatkozik.*” A filmfelvétel, amely egy szexuális aktus megtörténtét mutatja be, önmagában még nem nyilatkozat, ennek közzététele, a feltöltő által hozzáfűzött magyarázat, leírás azonban már felfogható ekként. A zsarolás tényállásának az elkövető haszonszerzési célzata szükségszerű eleme (Btk. 367. §), tehát a bosszúból közzétett szexuális felvételek esetén csak akkor alkalmazható, ha az elkövető anyagi motiváció miatt oszt meg intim felvételeket, vagy helyezi ezek feltöltését kilátásba. A deepfake felvételek esetében megoldást jelent a Btk. 226/B. szakasza, amely a becsület csorbítására alkalmas hamis kép- vagy hangfelvételek készítését és nyilvánosságra hozatalát is büntetni rendeli. A bosszúpornó és a visszaélés-szerűen közzétett deepfake pornográfia esetében az önálló kriminalizálás azért is megfontolandó, mert az előbbieken bemutatott tényállásokat csak akkor lehet rájuk alkalmazni, ha a közzététel teljes mértékben kimeríti valamelyik tényállást. A tényállásszerűség elvéből következik, hogy a Btk.-t nem lehet kiterjesztően értelmezni és az analógia alkalmazására is csak nagyon szűk körben van lehetőség; az elkövető terhére például analógiát alkalmazni nem lehet.

Konklúzió

A hozzájárulás nélkül közzétett pornográf felvételek és a hamisított felvételek által okozott probléma kétséget kizáróan valós. Az előfordulás számossága és az áldozatoknak okozott kárra tekintettel e cselekmények büntetőjogi fenye-

getettsége egyáltalán nem tűnik túlzó lépésnek. Az, hogy az USA, Németország, Franciaország, Olaszország és az Egyesült Királyság is megtette a kezdő lépéseket ebbe az irányba azt mutatja, hogy olyan problémáról van szó, amely országtól és régiótól független, és amelyre figyelni kell. Napjainkban „*nem létezik éles határ a pornográfia és az internetes kultúra egyéb szegmensei között, a mindennapok részévé váltak ezek a tartalmak, nem keltenek többé megütközést*” (URL24), ezért a szabályozásnak sem szabad szemérmesnek maradnia, ha a pornográf tartalmak által okozott sérelmekről van szó. A szabályozási megoldások egyelőre még vetnek fel kérdéseket. Alapjogi szempontból talán az egyik legjelentősebb az, hogy az egyének számára okozott sérelem indokolja-e a közléstípus előzetes, teljes tilalmát és a szólásszabadság büntetőjogi eszközökkel történő korlátozását. Egyes amerikai szakirodalmi források szerint erre a kérdésre a válasz igen, hiszen a sérelmek utólagos orvoslása, a reparáció nehezen lehetséges, így inkább a prevencióra szükséges összpontosítani. Ezek a sérelmek mélyebb sebet ejtenek a társadalmon, nem csupán egymástól független egyéni jogsérelmek, hanem alkalmasak ugyanis a nemek közötti egyenlőtlenségek konzerválására, sőt, erősítésére. Az egyelőre kezdetleges állami szabályozás hézagjait jelenleg a platformok magánszabályozás révén töltik ki. Ez egyrésztől üdvözlendő, hiszen a felhasználók számára a védelem minimális szintje biztosított. Nem szerencsés viszont abból a szempontból, hogy az egyes platformok eltérő szigorral, szemléletmóddal szabályozzák ugyanazokat a jelenségeket. A felhasználók számára ez sokszor bizonytalan helyzetet teremt, ami a hatékony jogérvényesítés korlátja lehet. Nagyobb probléma viszont, hogy sokszor a legártalmasabb tartalmakat hordozó platformok azok, amelyek a legalacsonyabb szintű védelmet nyújtják. Az ilyen szolgáltatókat indokolt lenne szigorúbb állami ellenőrzés alá vonni, amely jelenthet egyrészt médiajogi jellegű tartalomkorlátozást célzó intézkedéseket a sérülékenyebb felhasználói csoportok, például a kiskorúak védelme érdekében, másrészt jelentheti a meglévő kötelezettségek teljesítésének szorosabb figyelemmel kísérését. Az állami és uniós szintű platformszabályozási elképzeléseknek a hatékony védelem biztosítása érdekében bizonyos mértékben el kell szakadnia a techóriások pellengérré állításától. Noha ezek a nagy platformok az elért felhasználók nagy száma miatt sok problémát tudnak okozni, a sok kisebb platform, amelyeknek jelenleg nem jut elég szabályozói figyelem, szintén képesek veszélyeztetni több demokrati- kus értéket, illetve egyes egyéni jogokat.

Felhasznált irodalom

- Citron, D. K. – Franks, M. A. (2014): *Criminalizing Revenge Porn*. Wake Forest Law Review, 49, 345–391.
- Delfino, R. (2019): *Pornographic Deepfakes — Revenge Porn’s Next Tragic Act – The Case for Federal Criminalization*. Fordham Law Review, 3, 887–938. DOI: 10.2139/ssrn.3341593
- Dworkin, R. (1981): *Is There a Right to Pornography?* Oxford Journal of Legal Studies, 177. DOI: 10.1093/ojls/1.2.177
- Harris, D. (2019): *Deepfakes: False Pornography Is Here and the Law Cannot Protect You*. Duke Law & Technology Review, 1, 99–127.
- Kiss T. – Parti K. – Prazsák G. (2019): *Cyberdeviancia*. Budapest: Dialóg Campus Kiadó
- Koltay A. (2009): *A szólásszabadság alapvonalai: magyar, angol, amerikai és európai összehasonlításban*. Budapest: Századvég Kiadó
- Koppelman, A. (2016): *Revenge Pornography And First Amendment Exceptions*. Emory Law Journal, 3, 661–693.
- Mill, J. S. (1994): *A szabadságról*. Budapest: Századvég – Readers International
- Post, R. C. (1988): *Cultural Heterogeneity and Law: Pornography, Blasphemy, and the First Amendment*. California Law Review, 76, 297–309. DOI: 10.2307/3480615
- Schauer, F. (1979): *Speech and “speech” – obscenity and “obscenity”. An exercise in the interpretation of constitutional language*. Georgetown Law Journal, 67, 899–933.
- Setterfield, R. C. (2019): *The regulation of ,revenge porn’ in England and Wales: are existing legal solutions effective?* Doctoral thesis, University of Surrey
- Stone, G. R. (2017): *Sex and the Constitution: Sex, Religion, and Law from America’s Origins to the Twenty-First Century*. New York: Liveright.
- Sunstein, C. R. (1986): *Pornography and the First Amendment*. Duke Law Journal, 4, 589–627. DOI: 10.2307/1372485
- Török B. (2018): *Szabadon szólni, demokráciában: a szólásszabadság magyar doktrínája az amerikai jogirodalom tükrében*. Budapest: HVG-ORAC
- Warren, S. D. – Brandeis, L. D. (1890): *The Right to Privacy*. Harvard Law Review, 5, 193–220. DOI: 10.2307/1321160

A cikkben található online hivatkozások

- URL1: Ruvolo, J. (2011): *How Much of the Internet is Actually for Porn*. <https://www.forbes.com/sites/julieruvolo/2011/09/07/how-much-of-the-internet-is-actually-for-porn/>
- URL2: Zsilák Sz. (2019): *A bosszúpornó, az egy nagyon jó bosszú*. <https://abcug.hu/a-bosszu-porno-az-egy-nagyon-jo-bosszu/>

- URL3: Willsher, K. (2020): *Paris mayoral candidate drops out over sex video scandal*. <https://www.theguardian.com/world/2020/feb/14/paris-mayoral-candidate-benjamin-griveaux-sex-video-scandal>
- URL4: Braun, E. (2020): *Griveaux scandal revives France's will to regulate social media*. <https://www.politico.eu/article/benjamin-griveaux-sex-tape-scandal-paris-mp-revives-frances-will-to-regulate-social-media/>
- URL5: Joób S. (2019): *Másik pornószájtton jelentek meg a Borkai-videók*. https://index.hu/belfold/2019/10/10/borkai_zsolt_botrany_rakosfalvy_zoltan_pornhub_video_torles/
- URL6: *Tinibosszúpornó borzolja a kedélyeket Salgótarjánban*. https://hvg.hu/itthon/20160122_Tini_bosszuporno_borzolja_a_kedelyeket_Sa
- URL7: Kelly, C. (2019): *Facebook's Anti-Revenge Porn Tools Failed to Protect Katie Hill*. <https://www.wired.com/story/katie-hill-revenge-porn-facebook/>
- URL8: Turton, W. – Justus, M. (2018): *"Deepfake" videos like that Gal Gadot porn are only getting more convincing — and more dangerous*. https://www.vice.com/en_us/article/qvm97q-deepfake-videos-like-that-gal-gadot-porn-are-only-getting-more-convincing-and-more-dangerous
- URL9: Hollister, S. (2018): *Scarlett Johansson slams deepfakes, says she can't stop the internet from pasting her face on porn*. <https://www.theverge.com/2018/12/31/18163351/scarlett-johansson-slams-deepfakes-internet-lost-cause>
- URL10: *Adult content*. <https://tumblr.zendesk.com/hc/en-us/articles/231885248>
- URL11: *Community Guidelines*. <https://www.snap.com/en-US/community-guidelines>
- URL12: *Sensitive media policy*. <https://help.twitter.com/en/rules-and-policies/media-policy>
- URL13: *The top 500 sites on the web*. <https://www.alexa.com/topsites/category/Top/Adult>
- URL14: *Felnőttek szexuális kizsákmányolása*. https://www.facebook.com/communitystandards/sexual_exploitation_adults
- URL15: *Detecting Non-Consensual Intimate Images and Supporting Victims*. <https://about.fb.com/news/2019/03/detecting-non-consensual-intimate-images/>
- URL16: Mahdawi, A. (2020): *Pornhub should forget the coronavirus and focus on its own pandemic: revenge porn*. <https://www.theguardian.com/commentisfree/2020/mar/14/pornhub-forget-coronavirus-focus-on-pandemic-revenge-porn>
- URL17: Grant, H. (2020): *World's biggest porn site under fire over rape and abuse videos*. <https://www.theguardian.com/global-development/2020/mar/09/worlds-biggest-porn-site-under-fire-over-videos-pornhub>
- URL18: Ellis, E. G. (2019): *New York's Revenge Porn Law Is a Flawed Step Forward*. <https://www.wired.com/story/new-york-revenge-porn-law/>
- URL19: Dold, K. (2018): *Face-Swapping Porn: How a Creepy Internet Trend Could Threaten Democracy*. <https://www.rollingstone.com/culture/culture-features/face-swapping-porn-how-a-creepy-internet-trend-could-threaten-democracy-629275/>
- URL20: Alptraum, L. (2020): *Deepfake Porn Harms Adult Performers, Too*. <https://www.wired.com/story/deepfake-porn-harms-adult-performers-too/>

- URL21: *Gesetz zur Verbesserung der Rechtsdurchsetzung in sozialen Netzwerken*. <https://www.gesetze-im-internet.de/netzdg/BJNR335210017.html>
- URL22: *France: Digital Republic Law sanctions against revenge porn*. <https://www.coe.int/en/web/cybercrime/-/france-digital-republic-law-sanctions-against-revenge-porn>
- URL23: Tidman, Z. (2019): *Italy criminalises revenge porn with prison sentences of up to six years*. <https://www.independent.co.uk/news/world/europe/revenge-porn-italy-five-star-league-red-code-bill-a8853591.html>
- URL24: Pap L. (2020): *Pornó: zugbizniszből a fősodorba és a mindennapokba*. https://mandiner.hu/cikk/20200213_porno

Faggyas Attila

A terrorizmus, mint katasztrófa

**A magyar és az európai terrorelhárító egységek
első reagáló képességeinek alakulása a harctéri
ellátás szempontjából**

Terrorism as a disaster

The development of the first response capabilities of the Hungarian and European counter-terrorism units from the field care point of view

Absztrakt

A globális biztonsági kihívások és a katasztrófák között erős párhuzam, több esetben átfedés figyelhető meg. A katasztrófa-helyzetek felszámolására, különösen azok első shock stádiumában, Európa-szerte a katasztrófavédelem szervezte a kijelölt erő. Ahogyan a katasztrófa management, úgy az első reagálás is igen komplex tevékenységet takar, a veszélyforrás függvényében speciális képességeket kíván meg. Az akut, helyszíni egészségügyi ellátás is ebbe a csoportba sorolható. A terrortámadások esetében az első reagálás a terrorelhárítási alakulatok kötelessége. A terroreseményben sérült állampolgárok egészségügyi ellátásának végrehajtása újonnan jelentkező társadalmi elvárás. A felelősséget magukra vállaló terrorelhárítási egységeknek a katonai mintára épülő harctéri, egészségügyi ellátásukat (taktikai medicina, TM) újra kellett értelmezniük, s ez vezetett a taktikai medicina új modelljéhez. A magyar Terrorelhárítási Központ (TEK) úttörő szerepet vállalt a TM új felfogásának kialakításában és egyedülálló rendszert épített fel. A TEK Európában, a terrorellenes együttműködés jegyében, az ATLAS Szövetség Egészségügyi Fórumát vezeti. A TEK, az ATLAS szövetséggel közösen, e felelősség jegyében indította el a TM Képzési Programját, melyen eddig 28 ország 29 egységéből 258 felszámoló vett részt.

Kulcsszavak: katasztrófa, terrortámadások, első reagálás, taktikai medicina, új modell, TM képzési program

Abstract

There is a strong parallelism between global security challenges and disasters in many cases, those are occasionally overlapping each other. Managing disasters, especially in the first shock phase, belongs to Disaster Management Services. Like the whole management cycle the first response means complex activity and depending on the threat it requires special skills. The acute emergency medical care is one of those special skills. In case of a terrorist attack counter-terrorism units (CTU) are designated for the first-response. Providing medical care for citizens who have been injured in a terrorist event is a new expectation of our community. Those CTUs who have taken this responsibility have to re-interpret their military based field care systems. That led to a new approach of tactical medicine (TM). The Hungarian Counter Terrorism Centre played an important role in reconsidering the system of tactical medicine and has built up a unique TM system. In the name of European counterterrorism cooperation TEK leads the ATLAS Medic Forum. In association with ATLAS network TEK has launched the Tactical Medicine Education/Training Program. On these courses 258 operators graduated from 29 CTUs of 28 European countries.

Keywords: disaster, terrorism, first response, tactical medicine, new model, TM training program

Bevezetés

A terrorizmus a 2001. szeptember 11-i támadással új korszakába, a posztmodern terrorizmusba lépett át. Ennek az új korszaknak egyetlen igazi mércéje a kioltott emberi életekben, kíméletlen támadásokban állapítható meg (Laqueur, 1996, 24.). A terrorista szervezetek céljuk elérését új modus operandik bevezetésével, illetve hálózatos szervezeti struktúrában látják. Úgy tűnik a klaszrikusnak mondható túszejtő akciók, előre bejelentett robbantások és a rendkívüli események követeléstől függő kimenetelének ideje lejárt. Helyüket az olcsó, különösebb szervezést nem igénylő ramming támadások és az internet adta fanatizálási és szervezési rendszerek váltották fel (Miller–Hayward, 2019).

A globális biztonságot veszélyeztető legfőbb kihívások

A terrorizmus meghatározásában nincs egységes, mindenki számára elfogadható, konszenzuson alapuló definíció. Nehéz megteremteni az egységet, hiszen

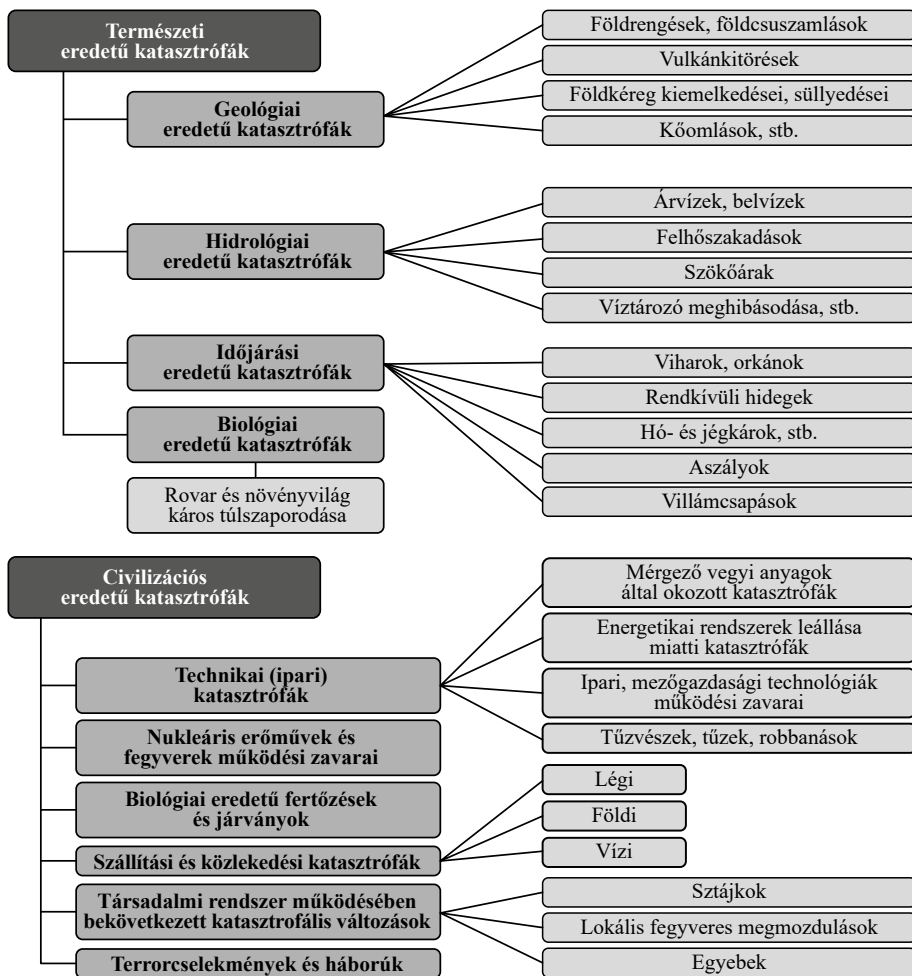
érezhető egy általánosabb alapvetés, miszerint: One man's freedom fighter is another man's terrorist – Az egyiknek szabadságharcos, a másiknak terrorista (Kleinot, 2017). Ugyanakkor a globális biztonsággal foglalkozó elemzők többsége elfogadja a napjainkra vonatkozó legjelentősebb biztonságot veszélyeztető események rangsorát. Szücs László szerint napjaink tíz, legjelentősebb globális biztonsági kihívása (Szücs, 2014):

1. Terrorizmus.
2. Kibertámadások.
3. Szervezett bűnözés.
4. Demográfiai robbanás.
5. Migráció.
6. Éghajlatváltozás.
7. Ásványkincsek elérhetősége.
8. Édesvíz hiánya.
9. Energiabiztonság.
10. Fertőző betegségek.

Amennyiben a fenti felsorolást összevetjük a katasztrófák felosztásával sok ponton találhatunk párhuzamokat, különösen akkor erős a hasonlóság, ha az egyes katasztrófatípusokat tágabb szemlélettel fogadjuk be. A katasztrófák klasszifikációját szemléltető ábrában (1. számú ábra) egyértelműen fellelhetünk egyezéseket is. Ezek közül egyet emelnék ki, a terrorizmust. Talán nem túlzó a megállapítás, ha azt mondjuk, hogy a globális biztonsági kihívások vagy már megvalósult katasztrófa-eseményeket jelentenek, vagy a fenyegetésük beteljesülése katasztrófa képében fog megtörténni.

A katasztrófák felszámolásáról általánosságban

A katasztrófa definíciója, a hatályos magyar törvények alapján, a 2011. évi CXXVIII. törvény (URL5) a katasztrófavédelemről és a hozzá kapcsolódó egyes törvények módosításáról 3. § 5) szerint: „*Katasztrófa: a veszélyhelyzet kihirdetésére alkalmas, illetve e helyzet kihirdetését el nem érő mértékű olyan állapot vagy helyzet, amely emberek életét, egészségét, anyagi értékeiket, a lakosság alapvető ellátását, a természeti környezetet, a természeti értékeket olyan módon vagy mértékben veszélyeztet, károsítja, hogy a kár megelőzése, elhárítása vagy a következmények felszámolása meghaladja az erre rendelt szervezetek előírt együttműködési rendben történő védekezési lehetőségeit, és különleges*

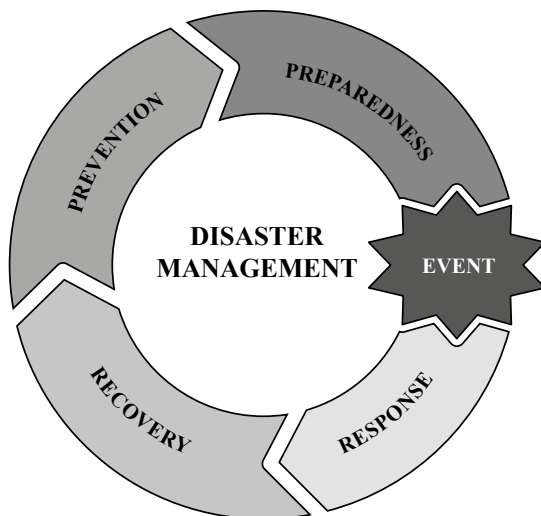

1. számú ábra: *Katasztrófák felosztása* (Forrás: Nagy–Halász, 2002)

intézkedések bevezetését, valamint az önkormányzatok és az állami szervek folyamatos és szigorúan összehangolt együttműködését, illetve nemzetközi segítség igénybevételét igényli.”

A katasztrófa események felszámolásának ciklusát szemlélteti a 2. számú ábra.

- 1.) **Prevention – megelőzés:** jelenti mindazon intézkedéseket, amelyek enyhíthetik a katasztrófák következményeit és/vagy megelőzhetik azok kialakulását.

2. számú ábra: A katasztróaelhárítás ciklusa (Forrás: URL6)

- 2.) Preparedness – (fel)készültség: jelent minden olyan cselekvést, amely megakadályozza és leküzdí a potenciális katasztrófa okozta veszélyeket és károkat.
- 3.) Response – válasz: jelenti azokat az intézkedéseket, amelyek a bekövetkezett katasztrófa kárainak leküzdésére irányulnak. Kiemelt beavatkozásoknak tekinthetők a veszélyforrás megszüntetése, a közrend, a közbiztonság fenntartása, a sürgősségi egészségügyi ellátás.
- 4.) Recovery – helyreállítás: jelenti mindazon intézkedéseket, amelyek a katasztrófa előtti helyzet helyreállítását célozzák, miközben csökkenti a sebezhetőséget és/vagy fokozzák a rezilienciát.

Egy társadalom fejlettségét jól tükrözi a katasztrófakezelési képessége. Általánosságban elmondható, hogy a ciklusban önálló láncszemként szereplő válaszadás igen összetett állami feladat és társadalmi összefogás. Az egyes katasztrófafajtákban a first response (első reagálás) végrehajtásának kötelezettsége meghatározott szervekre eshet. Főszabályként a katasztrófavédelem hivatott a válaszadás megkezdésére, ugyanakkor a fegyveres erők hivatásos állománya rögtön mozgósítható erőt jelent. Ezért a rendőri és a katonai szervezetek részvétele a katasztrófa helyzetben való gyors reagálásban nélkülözhetetlen. A katasztrófák kezelésében a katonaság szerepe – legyen az hazai vagy nemzetközi szövetség – átlátható, meghatározott. Jó példa erre a NATO közeledése

és fejlődése a humanitárius katasztrófák felszámolásában (URL8). A Magyar Katasztrófavédelem és a Magyar Honvédség kapcsolata is jól szabályozott, a feladatok meghatározottak (Grósz, 2013).

Az egészségügyi ellátás és a katasztrófák kapcsolatáról általánosságban

A katasztrófák az emberi életet és egészséget veszélyeztetik. A katasztrófák komplexitása miatt, azok felszámolása multi agency megközelítést igényel, aminek csak egy eleme az egészségügyi tevékenység, ugyanakkor el kell ismernünk, hogy az egészségügyi ellátásnak és az ellátói rendszernek különösen kiemelt jelentősége van. Tisztán egészségügyi szempontból azt némileg egyszerűsítve elmondhatjuk, hogy a túlélést biztosító láncnak három fő része van: helyszíni akut egészségügyi ellátás, az intézeteken belül szervezett egészségügyi tevékenységek és a kettő közötti kapcsolatot biztosító transzport. Mind a honvédség, mind a katasztrófavédelem szoros kapcsolatot ápolnak az egészségügyi infrastruktúrával. Egyrészt saját erőforrásokkal, eszközökkel és rendszerrel rendelkeznek, a honvédség a Magyar Honvédség Egészségügyi Központ (MHEK) a katasztrófavédelem a speciális mentőszolgálatai révén (például Hunor) léphetnek be az adott felelősségi területéhez tartozó, területen végrehajtott akut, egészségügyi ellátásba. Másrészt a saját rendszerüket tovább erősítik és kiegészítik a prehospitális sürgősségi ellátásért felelős mentőszolgálatok és a teljes kórházi infrastruktúra. Amennyiben most egymásra fektetem a korábban említett globális biztonságot fenyegető kihívásokat és a katasztrófa eseményeket, akkor láthatóvá válik, hogy a rendvédelem, azon belül is a rendőrség megjelenik a válaszadásra kötelezettek között. Számos esetben csak a rendőrség rendelkezik megfelelő hatáskörrel és illetékességgel. A biztonsági kihívások terén a terrorizmus, a szervezett bűnözés, a migráció közvetlenül és nagyszámban fenyegeti, fenyegetheti az emberi életet és az egészséget. A kibertámadások esetén talán ez túlzó lenne, de kis fantáziával ott is találhatnánk e kategóriába sorolható kritikus eseményeket (például az egészségügyi ellátórendszer ellen indított informatikai támadás). Rendvédelmi szempontból a megelőzés, felderítés, hírszerzés szerepe elsőrendű. Ezt katasztrófa ellátás terén értékelhetjük úgy, hogy eredményesebb a tevékenységünk amennyiben megelőzhető a tragédia, mint harcolni emberéletekért akkor, amikor a károk (patológiai változások) már kialakultak. A Magyar Rendőrséget az általános rendőrségi feladatok ellátására létrehozott szerv, a belső bűnmegelőzési és bűnfelderítési feladatokat ellátó szerv, valamint a

terrorizmust elhárító szervek alkotják (URL2). Kérdésként merülhet fel, hogy a rendőrség rendelkezik-e olyan infrastruktúrával, amely alkalmassá teszi őt arra, hogy a hatáskörébe tartozó biztonsági kihívásokat (katasztrófákat) azok teljes komplexitásaiban kezelje. Különös tekintettel a helyszíni azonnalos tendőkre, olyan rendkívüli eseményekre, ahol rendvédelmi alapkövetelmény a terület lezárása, elkülönítése a biztonságos területektől. A zárás feladata a további károk megelőzése (ideértve az emberi életek elvesztését vagy súlyos sérüléseket), illetve az elkövetők elmenekülésének megakadályozása. Az elkövetők helyszínen történő elfogása nem csak a jogos szankciók érvényesítéséről szól, preventív szemléletet mutat, hogy máskor, máshol embereket veszélyeztető cselekményeket ne tudjanak végrehajtani. Talán nem túlzó az észrevétel, hogy méltatlanul kevés szó esik a rendőrség katasztrófaelhárító képességeiről, különösen a művelési területein belül történő, elsődleges egészségügyi ellátói szerepéről.

A terrorizmus, mint katasztrófa

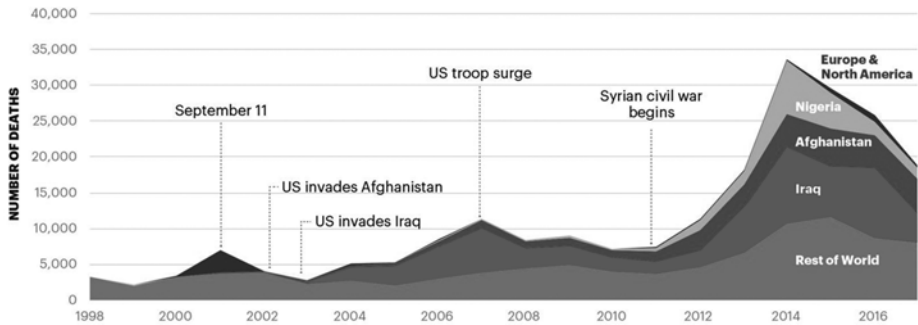
Nem képez vitát, hogy a terrorizmus a civilizációs katasztrófák között a háborúk, polgárháborúk mellett külön entitást jelent. Az elmúlt hét év terrorizmus-hoz kapcsolt halálozási adatait a 1. számú táblázatban foglalom össze, míg az elmúlt 19 év adatait a 3. számú ábra mutatja.

Év	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Halottak száma	11.133	17.958	32.685	29.376	25.673	26.400

1. számú táblázat: Terrortámadások halálozási adatai (2012–2017) (Forrás: URL7)

A Global Terrorism Index adatai alapján a terrorizmussal kapcsolatban 2014 óta a halálozási statisztikák csökkenést mutatnak, ugyanakkor a legalább egy halálos áldozattal járó terrorcselekményekkel érintett országok száma nőtt, 2001-ben 50 ország, míg 2016-ban már 79 ország jelentett halálos áldozattal járó terrortámadást. A terrorizmust, mint katasztrófát tovább jellemzi az anyagi teher, amit a társadalomra ró, ez 2015-ben 89,6 milliárd US dollár (24.192 milliárd forint) volt. 2017-ben a háborús térségben végrehajtott terroresemények átlagos halálozása 2,97 fő/támadás, míg békés országokban 1,36 fő/támadás volt. Ezek az adatok közel átlagosnak tekinthetők az elmúlt évekhez viszonyítva. Ebből a sorból kiemelkedik a 2001. szeptember 11-i merénylet, amely a több mint 6.000 fő sérült mellett 3.213 fő halálos áldozatot is követelt (URL10). Ez volt az a fordulópont,

ami a terrorizmust a legsúlyosabb katasztrófatípusok közé emelte, és ez volt az, ami a terrorizmus megközelítésében szemléletváltáshoz vezetett.

Number of death: halottak száma, US invades: USA megszállás, US troops surge: USA katonák telepítése, Syrian civil war begins: szíriai polgárháború megkezdődik, Rest of World: a világ többi része)

3. számú ábra: A terrorsemények halálos áldozatainak száma (1998–2018) (Forrás: URL7)

A terrorizmus hatása a fegyveres erők működésére – katonai rendszerek

A terrorszervezetek felszámolásáért az ország határain kívül önállóan, de inkább szövetségi rendszerekben, a katonai erők felelősek. A megváltozott körülményekhez a terrorizmus elleni harcra kijelölt fegyveres erőknek alkalmazkodniuk kellett. A katonai rendszerek szemléletváltását a Prágai NATO-csúcsértekezlet (URL9) döntései mutatják. A NATO vezetői kifejezték elkötelezettségüket, hogy megvédik állampolgáraikat, területüket és javaikat a külső fegyveres támadások ellen, a terrorizmust is beleértve. Ezen elköteleződésen alapulva, a modern hadviselés új katonai képességeinek fejlesztése érdekében, megszületett a Prague Capabilities Commitment – PCC (prágai képességsomag), melynek főbb elemei:

- a.) Terrorizmus elleni védekezés katonai koncepciója.
- b.) A terrorizmus elleni küzdelem akcióterve (Partnership Action Plan against Terrorism 2002, PAP-T).
- c.) Civil vészhelyzeti tervezés akcióterve (Civil Emergency Planning Action Plan).
- d.) CBRN támadás elleni védekezés öt kezdeményezése.
- e.) Rakétavédelmi terv felülvizsgálata.
- f.) Kibervédelem.
- g.) Elhatározás a más szervezetekkel való kooperáció elmélyítésére, illetve a terrorizmushoz kapcsolódó hírszerzési információk kiterjesztett megosztására.

A hatékony és gyors reagálás érdekében meghatározásra került a NATO Response Force (NRF – NATO Reagáló Erők) felállítása. A NATO modernizációs folyamatában a szövetség parancsnoki struktúrájának átalakítását is célul tűzték ki két stratégiai főparancsnokság létrehozásával (Szövetséges Transzformációs Parancsnokság, Norfolk; Szövetséges Műveleti Parancsnokság, Mons). A prágai csúcsertekezleten egyetértés volt abban is, hogy a NATO megújításával párhuzamosan újra kell értékelni és új lendületet kell adni az Euro-atlanti Partnerségi Tanács Partnerség a Békéért programjának is. Továbbá a NATO új partnerségi mechanizmust vezetett be (Egyéni Partnerségi Tagsági Akcióterv) annak érdekében, hogy a szövetség elmélyítse az együttműködést a partnerországokkal. A cél: a kor kihívásaihoz, a partnerállamok igényeihez és elvárásaihoz igazítani a NATO működését. A NATO törekvéseinek mozgatórugóját a New York-i terroristámadás képezte.

A terrorizmus hatása a fegyveres erők működésére – rendvédelem

Európában és a világ fejlett országaiban a terroresemények felderítésére, megelőzésére és megszakítására – így a belföldi beavatkozás jogára – a rendőrség a kijelölt szervezet. A rendvédelem fejlődésére a terrorizmus jelentősen hatott. Az első hullám háttérében a XX. Müncheni Nyári Olimpiai Játékok tragikus eseményei álltak (Melcer). Az NSZK vezetése felismerte, hogy a szakértelem hiánya vezetett a társadalom (világ) számára elfogadhatatlan kimenetelhez, és egy speciális, rendőri, beavatkozó egység felállítása mellett döntött. Így vált Európában a GSG9 (Grenzschutzgruppe 9) az első olyan alakulattá, melynek hatásköre a terrortámadások megakadályozása, megszakítása lett. München után más európai országok is felismerték a terror új fenyegetését, ezért számos, a GSG9-hez hasonló hatáskörrel és illetékességgel rendelkező egység került hadrendbe állításra (2. számú táblázat). A GSG9 azóta is gold standard az európai terrorelhárító egységek (Counterterrorism Unit, CTU) értékrendjében, s számos országnak nyújtott mintát és adott segített saját egységük felépítésében.

A müncheni eseményekhez hasonló, átfogó változásokat indukáló esemény a New York-i ikertornyok elleni terrortámadás volt. Az akkor már működő európai CTU szervezeteknél komoly szemléletváltást hozott, ami szélesebb körű átszervezésekben és átfogó fejlesztésekben nyilvánult meg. Az egységek létszámát emelték, fegyverzetüket erősítették, fejlesztették eljárási rendjüket, taktikájukat. Ezeknek a változtatásoknak köszönhetően képességeik gyorsan

ORSZÁG	EGYSÉG	ALAPÍTÁS ÉVE
Németország	GSG9	1972
Dánia	AKS	1972
Hollandia	DSI	1973
Franciaország	GIGN	1974
Belgium	DSU	1974
Norvégia	Delta	1976
Ausztria	EKO COBRA	1978

2. számú táblázat: Az 1972-es müncheni terrortámadás hatására alakult CTU egységek
(Forrás: A szerző saját szerkesztése)

bővültek. A rendvédelem speciális erőinek egyre finomodó rendszerei a harci képességek fejlődésével párhuzamosan újabb és újabb tevékenységek bevonását tették indokolttá, ide sorolhatók a logisztikai, a műszaki, az egészségügyi és az adminisztratív területek. Általánosságban elmondható, hogy a fejlődés motorja az új kihívásoknak való megfelelési kényszer, ami nem más, mint a társadalmi elvárásoknak való megfelelési szándék és az átfogó társadalmi felelősségvállalás. A terrorelhárításért felelős parancsnokok felismerték, hogy a globálissá váló terrorizmussal szemben csak erős nemzetközi összefogással lehet hatékonyan felvenni a küzdelmet. 2001-ben informálisan megkezdődött az európai CTU-k együttműködése. A csoportot ATLAS névre keresztelték. A szervezetet hivatalosan 2008-ban, a 2008/617/JHA Council Decision (határozattal) alapította meg az Európai Bizottság (URL4). A határozat alapja a terrorizmus elleni uniós szolidaritás és összefogás melletti elkötelezettség volt. A szövetség működését a döntés szerint az EU finanszírozza. Az ATLAS¹ szövetség célkitűzései:

- 1.) A nemzetközi, közös terrorelhárító műveletek legális feltételeinek megteremtése és a gyakorlati végrehajtás alapjainak letétele. A közösségben a cross-border operations (határon átnyúló műveletek) meghatározással használt tevékenységre való felkészülés kiemelt jelentőséggel bír. Ennek érdekében a végrehajtás algoritmusai (a mozgósítástól az utómunkálatokig) kidolgozásra kerültek. Az összevont gyakorlatokon a szervezés és végrehajtás taktikai elemei, feladatmegosztásai és az ezt irányító parancsnoki rendszerek meghatározottá váltak.

1 Az ATLAS szövetségre vonatkozó adatok saját adatok, a szerző az ATLAS szövetség Medic Forumát vezeti, rendszeres résztvevője az ATLAS Management Board-nak és az ACF -nak.

- 2.) Felállítani az Európai Unió terrorfelszámolásra vonatkozó minimum és gold standardjait. Célja, hogy az EU-n belül, minden tagországban egy-séges, meghatározott minőségű műveleti végrehajtás szolgálja az EU-s állampolgárokat.
- 3.) Biztosítani a hatáskörébe tartozó speciális rendőri szakma folyamatos fejlődését, mind eljárási (taktikai algoritmusok), mind technikai (speciális eszköz-készlet fejlesztése), mind képesség (human erőforrás tudás, képesség kialakítás) területen. A célt képzési, oktatási programok, hadgyakorlatok szervezésével, új eszközök kifejlesztésével és a gyakorlati tapasztalatok megosztásával és feldolgozásával kívánja az ATLAS elérni.

A kitűzött célok határozzák meg a szövetség felépítését, amit négyévente választott elnök irányít. Az ATLAS elnökének munkáját a végrehajtó iroda (ATLAS Executive Bureau, AEB) és a szakértői kommunikációs hálózat segíti (ATLAS EUROPOL Platform for Experts, EPE) segíti. A szakmai tevékenység szervezése hagyományosan szerkezetben került kialakításra, különböző, egymás tevékenységére épülő munkacsoportokban:

- *Expert Group* – EG (szakértői munkacsoport): feladatuk a határon átnyúló műveletek kompatibilitásának kidolgozása, begyakorlása, leginkább közös, nagyszabású hadgyakorlatok szervezésével. Jelenleg négy EG működik: Building EG (épületharcászati műveletek), Naval EG (tengerészeti műveletek), Transport EG (tömegközlekedési és áruszállítási eszközökön végrehajtott műveletek), Aircraft EG (légiközlekedéssel kapcsolatos műveletek). Tevékenységüket folyamatosan, határozatlan ideig végzik.
- *Forum* (fórum): feladatuk egy speciális képességekörhöz kapcsolt tevékenységek átfogó fejlesztése, oktatása, integrációjának elősegítése. Jelenlegi fórum státuszú munkacsoportok: C2/4 Forum – Command, Control, Coordination, Communication (vezetés, kontroll, koordináció és kommunikáció), mely a parancsnoki rendszerekkel kapcsolatos tevékenységet végzi, SNIPER Forum (precíziós lövészet), ENTRY Forum (behatolási technikák), NEGOT Forum (tárgyalási technikák), MEDIC Forum (speciális egészségügyi ellátások). Tevékenységüket folyamatosan, határozatlan ideig végzik.
- *Project* (projekt): egy speciális probléma kidolgozására alakuló, meghatározott ideig működő munkacsoport. A feldolgozandó témák általában aktuális problémaköröket érintenek, ezért szennitívek.

Az ATLAS szövetségét 28 EU tagország mellett Svájc, Norvégia és Izland, összesen 38 tagegysége alkotja. Az ATLAS rendkívül aktív uniós szervezet, talán

legnagyobb előnye, hogy tisztán szakmai tevékenységet végez. A döntéshozói szerv az ATLAS Commanders' Forum, ACF (parancsnoki értekezlet), amiben a tagegységek parancsnokai vesznek csak részt és rendelkeznek szavazati joggal. A végrehajtói munkacsoportokban is kizárólag a CTU-k állományának szakemberei kaphatnak helyet. A politikától való függetlenség vagy mentesség garancia a befolyásoltságtól mentes, tisztán szakmai és kiemelten gyakorlati fejlődéshez. Az ATLAS tevékenységével nagyban hozzájárul az európai terrorrelhárítás folyamatos fejlődéséhez. Az ATLAS jól szimbolizálja a 9/11 hatására kialakult szemléletváltást a rendőrségek speciális beavatkozó egységeiben.

Mezokrízis

A 20. század végén és a 21. század elején megváltozott globális biztonsági környezet új megközelítést követelt meg mind a nemzetközi, mind az uniós tagállami felelős szervezetektől. Különösen igaz ez a megállapítás a terrorizmus kapcsán. A terrorizmust régóta jegyezték már a katasztrófahelyzetek között, legalábbis elméleti síkon. Az új típusú, globálissá váló terror hatékony felszámolásának társadalmi igénye cselekvést kényszerített ki a válaszadással megbízott katonai és rendvédelmi szervezetek részéről. Azt is mondhatjuk, hogy a tragikus események az elméleti síkról a gyakorlati megvalósítás pályájára állították a felelős szervezeteket. A katasztrófák kapcsán kiemelt jelentőséggel bír a megelőzés. Az elv kiváló, viszont nem minden esetben működik. A megtörtént katasztrófaesemények első feladata a károk enyhítése. A terrorizmus esetében a további károk enyhítését szolgálja az esemény megszakítása (CTU művelet), majd a támadásban sérült emberek túlélési esélyeinek biztosítása. E mozzanat egyik fontos eleme az akut, helyszíni egészségügyi ellátás. A súlyos sérültek/betegek megfelelő ellátása egyértelműen időszenzitív. Az idő kulcsszerepe azt jelenti, hogy a jó prognózis eléréséhez minél korábban meg kell kezdeni az adekvát egészségügyi tevékenységet. Katasztrófák esetén ez csak úgy érhető el, ha a first responderek (első reagáló erők) képesek felvállalni és elvégezni az első és kihagyhatatlan egészségügyi feladatokat. Megjegyzendő, hogy terrortámadás esetén mindez a speciális rendőri beavatkozó egységek irányába mutató kérdés.

Speciális egészségügyi ellátás a fegyveres erőknél

Logikámat követve a fegyveres erők kapcsán, meg kell említeni egy igen speciális egészségügyi szakterületet, a harctéri ellátást. A harctéri ellátás értelmezhető

first responder-i képességként. A megértéshez először is tisztázni kell a harctér fogalmát. A katonai feladatok végrehajtásának esetében ez jól körbejárt fogalom (Szendy, 2003). A rendőrségi feladatok tekintetében a harctér értelmezése kapcsolható a művelet végrehajtásához, a műveleti területhez. Egyszerűbb esetekben azt lehet mondani, hogy a rendőri záráson belül eső térben meghatározott helyek tekinthetők harctérnek, műveleti területnek. A rendőri zárás fogalmát a 11/1998. (IV.23.) ORFK-utasítás határozza meg (URL1):

„24. A zárás valamely terület elszigetelése, körbezárása az adott területen folytatott más rendőri tevékenység sikeres végrehajtásához, meghatározott objektumok, személyek megóvásához, a közrend fenntartásához szükséges feltételek megteremtése érdekében.”

A rendőri műveletek zárása, elszigetelése az állampolgárok biztonságának (és a művelet sikerességének) szempontjából alapvető szakmai követelmény. Azonban bizonyos esetekben a zárás kialakítása – a rendelkezésre álló erők korlátozottsága miatt – teljességben nem lehetséges, vagy időben túlzottan elnyúlhat, ugyanakkor a folyamatban lévő rendkívüli esemény azonnali beavatkozást tesz szükségessé. Ezekben az esetekben a harctér kiterjed minden olyan területre, ahol az állampolgárok és a műveletben résztvevő állomány élete és testi épsége valós fenyegetettségnek van kitéve. Gondoljunk itt a gázolásos (ramming) támadásokra, az ámokfutókra, vagy a második csapás lehetőségére. Más megközelítésből a rendőri műveletek során harctérnek nevezhető minden olyan térben meghatározott terület, ahova a belépésre csak a művelet végrehajtásáért felelős parancsnok adhat engedélyt. Ez a műveleti helyszín, ahol a rendőri értelemben vett harci cselekmények folynak. A műveleti területre való belépés tilalma a civil személyekre, engedélyhez kötöttsége a rendőri állományra vonatkozik. A harctéri egészségügyi ellátás szűk szakterületét jelenti az egészségügyi tevékenységeknek. E feladatok az egészségügyi sürgősségi betegellátáshoz, azon belül is a prehospitalis ellátások közé sorolhatók. A polgári egészségügyi infrastruktúrában főszabályként az oxiológia és sürgősségi orvostan felel a betegek/sérültek területen történő, akut ellátásáért. E polgári szakterületekhez képest a harctéri medicina nem konvencionális veszélyforrások potenciális fennállása mellett vállalja a sérültek ellátását. A civil élethez képest szélsőséges, az életre veszélyes körülmények indokolják, hogy az alkalmazott speciális egészségügyi tevékenységet és annak végrehajtóit integrálni kell az adott fegyveres szervezet:

- szervezeti struktúrájába,
- alaptevékenységébe,
- különböző műveleti eljárásaiba (taktikáiba).

A fenti integráció csak úgy lehet sikeres, ha nemcsak az egészségügyi prioritásokat (sürgősségi ellátás alapvetéseit) tekintjük fő rendezési elveknek, hanem az adott harci tevékenység kötelező érvényű szabályait is számba vesszük. A harctéri egészségügyi ellátás szervezeti szintű alkalmazásának számos mérlegelendő eleme van. Számításba kell venni a humánerőforrás-menedzsmentet, az alkalmazható eszközöket, a szakterületeknek megfelelő (harcászati és egészségügyi) követendő algoritmusokat és a képesség eléréséhez szükséges oktatási, képzési struktúrát. A felsorolás itt még nem érhet véget, hiszen a határterületi tevékenységek szervezése (logisztika), a felelősségi területek megosztása, a konkrét művelet irányítása (tervezés, döntéshozási, jelentési és utasítási rend) mind része az eredményes feladatvégrehajtásnak.

Egészségügyi ellátás a fegyveres erőknél – katonai szervezetek

A katonai szervezetekben a felismerés, miszerint nemhogy egy háborút, de még egy csatát sem lehet győztesként abszolválni pusztán kiváló, harci tevékenységek alkalmazásával, mélyen visszanyúlik a múltba. A több ezer éves tapasztalat azt mutatta, hogy nélkülözhetetlen a harci támogató és a harci kiszolgáló-támogató erők bevetése, amennyiben a siker elérésére törünk. A katonai erők egészségügyi biztosítása, támogatása klasszikusan e csoportokba tartozik (Szendy, 2003). E belátás talaján a katonai erők megszervezték egészségügyi ellátásukat mind a harctéren, mind attól távolabb, mind a konfliktuszónában, mind a békeidőben, hazai földön. Megállapítható, hogy a katonai erők, az alapfeladataikhoz kapcsolatosan átfogó first responder képességekkel rendelkeznek, beleértve az akut, helyszíni egészségügyi ellátás képességét is, ezért felkészültek a háborút, mint katasztrófát egészében kezelni.

Egészségügyi (harctéri) ellátás a rendvédelmi szervezeteknél

A 70-es években Európában szervezett terrorelhárítási egységek kialakításában nagy szerepet játszottak, mintegy mintául szolgáltak a katonai különleges erők alakulatai. Érthető, hiszen feladataikban, azok körülményeiben sok átfedés észlelhető (Szendy, 2003). Ebből fakadóan már a kezdetekben is megjelent a harctéri egészségügyi ellátás képessége, azonban katonai mintát követve. A combat medic (katonai harctéri ellátó) pozíció a katonai orvoslás lehetőségeit és a katonai alakulat igényeit szolgálja ki. Ennek megfelelően feladata az alakulatának élőerő védelme, a sérült társak ellátása különböző életmentő be-

avatkozások végrehajtásával. A katonai rendszerek alapfeladatából és lehetőségeiből ez a tevékenység jól levezethető. A kiterjedt frontvonal, a nagyszámú állomány nem teszi lehetővé diplomás egészségügyi végzettséggel rendelkező ellátók harctéri bevetését, a rendszer MEDEVAC (egészségügyi kiürítés) alapú, ahol a gyors életmentő beavatkozások után a sérültet távolabbi helyszínre telepített egészségügyi ellátó egységbe juttatják, az első sérült-orvos (vagy diplomás egészségügyi ellátó) kapcsolat szállítás közben vagy a sérülés helyétől távolabb eső, egészségügyi egységben jön létre. A korai terrorelhárítási alakulatoknál foglalkoztatott harctéri egészségügyi ellátókat katonai kiképzők, katonai logika és jogszabályok alapján készítették fel. Ez azt jelentette, hogy úgynevezett szakkiképzett állomány került hadrendbe állításra a katonai jogi kódexbe jól illeszkedő jogszabályok alapján. Magyarországon ez a 2/2014 (II. 28) HM-rendelet (URL3), ami felhatalmazást ad a combat medic működésére, meghatározza az elláthatók körét és az alkalmazhatóság körülményeit. Hasonló jogszabályi felhatalmazások a katonák esetében Európa-szerte megtalálhatók. Zárójelben megjegyzendő, hogy sem az egészségügyi infrastruktúra, sem a nemzeti jogrendszer (katonait kivéve) nem ismeri a szakkiképzett személy fogalmát. A rendszer kompromisszumot hozott, és az egyébként rendkívül szigorúan szabályozott egészségügyi szakterülettel szemben a döntéshozók itt magánügyként ráhagyták a katonai erők döntéshozóira a felelősséget. Érthető, hisz a katonai műveletekben, leginkább külföldön, a közreműködő állomány egészségügyi biztosítása nehezen oldható meg másképpen. Saját tapasztalataim alapján megállapíthatom, hogy az európai CTU-k speciális egészségügyi ellátói nagyrészt combat medic-ek, tehát speciálisan szakkiképzett katonák, s esetükben egy egyszerű névváltoztatás történt mindössze, a combat jelzót felváltotta a tactical szó. Egyéni szereplőkre bontva ez némileg degradáló, hiszen kiválóan felkészített egészségügyi beavatkozókról beszélek, akiket kompetenciájuk alkalmazásában kötnek azok a jogszabályok, amelyek szerint képezték magukat és amelyek egyébként egyáltalán nem vonatkoztathatók, alkalmazhatók rájuk. Némi ellentmondást sugall a helyzet, de a rendszer elnézte ezt a káoszt, vagy mert nem volt jobb ötlete vagy mert fel sem ismerte, esetleg nem volt elég anyagi forrása az ellentmondások megváltoztatására. A terrorizmus megítélésében történt szemléletváltás kérdéseket vetett fel az eddig követett katonai egészségügyi mintára vonatkozóan.

- Egyrészt a rendőri alapfeladatok különböznek a honvédségi, katonai küldetéstől. A rendőr legalapvetőbb kötelessége az állampolgárok életének, testi épségének védelme (URL2). Egy speciális rendőri bevetési egységnél, ahol van egészségügyi képesség, felvetődik az ellátandók körének kérdése

és az ellátás prioritási rendje. A rendőr kötelessége élete kockáztatásával megvédeni a civileket, akkor vajon sérülések esetén nem képez-e ellátási előnyt egy civil. A dilemmát tovább bonyolítja a szakkiképzett medic felhatalmazásának civilekre vonatkozatható hiányossága.

- Amennyiben nem csak állítjuk, de el is hisszük, hogy a terrortámadás egy katasztrófaesemény, akkor a first responderi felelősség megkívánja az egészségügyi képességeket. A katasztrófacsapások komplex megközelítése pedig nem lehetőség, hanem kötelezően teljesítendő feladat, tehát kötelesség.

A kör bezárult, a terroresemények kapcsán az elsődleges eljárásra kötelezett terrorelhárító egységektől elvárható, hogy a teljesség és szakmai professzionalitás jegyében képesek legyenek a teljeskörű válaszra. Tegyük ezt a rendelkezésükre álló, e feladatra felkészített állománnyal, jelen esetben az egészségügyi kompetenciával rendelkező rendőrökkel. A dilemmák felismerése, megfogalmazása megtörtént. A szemléletváltás a taktikai medicina (rendőri, műveleti egészségügyi ellátás) új értelmezését hozta. E felismerésben és új megközelítésben Magyarország, a Terrorelhárítási Központ révén úttörő szerepet vállalt Európában és a világon.

A taktikai medicina új értelmezése – TEK modell

A TEK a taktikai medicina rendszerének felépítésekor számolt a korábban említett dilemmákkal. Négy különböző egészségügyi kompetenciaszinttel rendelkező ellátói csoportot hozott létre. Az egyes szintekhez rendelt kompetenciákat tisztán meghatározta, alapvetően a felismerés; diagnózis, beavatkozás és újraértékelés; monitorizálás egészségügyi tevékenységek hármasságában. Az egymásra épülő ellátási rend túlélési láncként működik és biztosítja mind a polgári egészségügyi infrastruktúra, mind a katonaeorvoslás alapelveiként tekinthető kontinuitást és progresszivitást (Svéd–Vekeri–Sóter, 2015). A négy kompetencia szint:

- Alapszintű ellátó (Basic Tactical Medical Provider, BTMP): jellemzően minden felszámoló rendelkezik e képességcsoporttal, speciális, harctéri elsősegélynyújtásként írható le.
- Középszintű ellátó (Intermediate Tactical Medical Provider, ITMP): az alapszintű kompetenciánál magasabb szintű képességcsoport, életmentő, invazív beavatkozásokkal és azok alkalmazásához szükséges felismerési-diagnosztikai tudással. A modell szerint 10 felszámolóra 1 ITMP pozíció jut.

- Emeltszintű ellátó (Advanced Tactical Medical Provider, ATMP): Magyarországon ez a szint a mentőtiszti diploma vagy prehospitális gyakorlattal bíró általános orvosi végzettség. Főszabály szerint, minden TEK által végrehajtott műveletben alkalmazandó beavatkozó egységként egy ATMP.
- Kiemelt szintű ellátó (Professional Tactical Medical Provider, PTMP): Magyarországon ezt a kompetencia szintet a szakorvosok (anesztézia, intenzív terápia, sürgősségi, oxiológia vagy honvéd, katasztrófa és rendvédelem orvostan) adják. Bevetésük az emelt szinthez hasonlóan, bármely TEK művelet. Ugyanakkor az előzetes rizikóbecslés alapján, magas rizikójú műveleteknél alkalmazásuk kötelező.

A taktikai medicinaellátók, az egészségügyi tevékenységük műveleti integrációja (alkalmazásuk taktikai szabályai), a kompetenciákhoz rendelt eszközkészlet biztosítja a harctéri ellátás további alapelveit jelentő proximalitást, mobilitást és flexibilitást. A rendszer ismérve az igényekhez igazított képzési struktúra, melyben kialakításra kerülnek:

- BTMP és ITMP esetében egészségügyi képességek és taktikai medicina integrációs alapismeretek,
- ATMP és PTMP esetében a speciális műveleti végrehajtás (rendőrszakmai alapismeretek) és a taktikai medicina műveleti integrációjának ismeretei.

A rendszer minősítés pusztán a fentiek hadrendbe állításával még túlzó lenne. A TEK modellje gondoskodik a taktikai medicina, mint speciális egészségügyi szolgálat vezetési, irányítási, szervezési és kontroll funkcióiról, adminisztratív teendőiről. A TEK taktikai medicina modellje a terrortámadásokat az elvi szinten megfogalmazott katasztrófaeseményként tudja kezelni. Felvállalja a rendőri alapfeladatokból fakadó kötelezettségeit, így az állampolgárok életének, testi épségének közvetlen védelmét. Vallja, hogy a rendkívüli események során emberi életet menteni – hol fegyverrel, hol egészségügyi ellátással, hol a kettővel egyszerre és párhuzamosan – lehet és kell. Hiszi azt, hogy ez csak szervezés és döntés kérdése. A döntés pedig megszületett. A szakmai algoritmusok meghatározásakor cél volt a katonai orvoslás tapasztalatait és hagyományait folytatni az eddig elért eredmények maximális tiszteletével. A modell azonban szakított a korábbi megközelítéssel, ami egy az egyben alkalmazza a katonai orvoslás katonai igényekre épülő rendszerét, inkább adaptálta azt a rendvédelmi feladatokhoz, szervezethez és társadalmi elvárásokhoz. A TEK taktikai medicina-modell az egészségügy algoritmusaihoz közelített a polgári prehospitális protokollokhoz, integrálta azok alkalmazható elemeit, és szigorúbban, részletesebben

szabályozza az ellátás menetét. A polgári mentés irányába történő nyitás egyrészt elfogadhatóbbá teszi a taktikai medicinát az egészségügyi infrastruktúra jogi és szakmai területein, másrészt feltölti tartalommal a civil egészségügyi infrastruktúra térképén található fehér foltot, a rendkívüli események, harctérén történő prehospitalis ellátás képességével.

Európai együttműködés a taktikai medicina területén – ATLAS szerepvállalás

2013-ban az ATLAS szövetség parancsnoki fórumán bemutatásra került a TEK taktikaimedicina-modellje. A terrorelhárítás fejlődése iránt elkötelezett parancsnokok felismerték a felelősségüket és a feladataikat a rendvédelmi harctéri ellátás terén, ezért megalapították az ATLAS Medic Forum-ot. A folyamatosan működő munkacsoport vezetésére a TEK-et kérték fel. Az első feladatunk a tagegységek egészségügyi képességének és igényeinek felmérése volt. A felmérés azt mutatta, hogy jelentős különbségek vannak, mind a képességek, mind a fejlesztéshez szükséges anyagi források terén. Sok egységben teljesen hiányzott az egészségügyi ellátás szükségességének szemlélete, másoknál az anyagi forrás a diplomás háttér biztosításához. Több helyen a parancsnokok nem látták a taktikai medicina alkalmazásának eljárási feltételeit. Általánosan jellemző volt a nomenklátúra totális zavara. Mindezek alapján a munkacsoport az alábbi feladatokat tűzte ki céljaul:

- 1.) Egységes elveken alapuló, minden egység számára elérhető és minden kompetenciaszintet kiszolgáló képzési program megszervezése – ATLAS Tactical Medicine Educational/Training Program (taktikai medicina oktatási/képzési program), ennek keretén belül négy kurzus érhető el:
  - BTMP, ITMP, ATMP kurzusok².
  - Taktikai medicina instruktorképzés (Tactical Medical Instructors' Course, TMIC).
- 2.) Az ATLAS crossborder (határokon átívelő) műveleti ambíciójának támogatására, egységes nomenklatúrán alapuló egységes eljárási rend (Standard Operation Procedure, SOP) összeállítása.
- 3.) Az egészségügyi problémák és megoldásaik integrálása az ATLAS hadgyakorlatokba, ami lefedi a szervezést, a végrehajtást, a bíraskodást, továbbá

---

2 BTMP: Basic Tactical Medical Provider (Alapszintű Taktikai Medicina Ellátó). ITMP: Intermediate Tactical Medical Provider (Középszintű Taktikai Medicina Ellátó). ATMP: Advanced Tactical Medical Provider (Emeltszintű Taktikai Medicina Ellátó)

a gyakorlat kiértékelését és a konzekvenciák levonása után a szükséges intézkedések megtételét.

A TEK/ATLAS Medic Forum minőségi munkája mellett, a taktikai medicina iránti igényt mutatja a képzési program sikeressége. A képzések általános adatait a 3. számú táblázat foglalja össze.

Képzési szint, téma	Taktikai medicina nemzetközi képzések				
	alap-szintű	közép-szintű	emelt-szintű	instruktor	összesen
Kurzusok száma	2	5	6	2	15
Részt vett egységek száma	3	20	23	23	29*
Részvevők száma	43 (382)**	82	89	44	258

*Egységek, akik legalább egy kurzuson részt vettek.

**Zárójelben a TEK saját állományának alapképzésén részt vettek száma.

3. számú táblázat: TEK/ATLAS nemzetközi képzések alapadatai
(Forrás: A szerző saját szerkesztése)

A képzési rendszerben a BTMP kurzus esetében az instruktorok utaznak a felkérő egységhez, a szükséges oktatási segédanyagokkal és eszközökkel. Az ITMP, ATMP és TMIC képzések a TEK objektumában kerülnek végrehajtásra. A képzéseket a TEK a stratégiai partnerekkel együtt hajtja végre, cél az oktatás minőségének és hitelességének növelése. A kiemelt együttműködők a Semmelweis Egyetem (Aneszteziológia és Intenzív Terápiás Klinika, Igazságügyi és Biztosítás Orvostani Intézet), a Szegedi Tudományegyetem (Általános Orvosi Kar Sürgősségi Betegellátó Osztály), a Nemzeti Közszolgálati Egyetem. Az ATLAS nagyszabású, egészségügyi feladatokat is magában foglaló gyakorlatok alapadatait a 4. számú táblázatban foglaltam össze. A fegyveres erők hadgyakorlatainak hagyományát követve az ATLAS gyakorlatok is két fő feladatot hajtanak végre. Egyrésztől speciális képzéseket foglalnak magukban, másrésztől az előre meghatározott műveleti feladatot hajtják végre. Az ATLAS Medic Forum tevékenysége kiváló példa az európai terrorelhárítás speciális szakmai összefogására. A TEK javasolt modelljét az ATLAS sajátjaként kezeli, több ország vette át és szervezte meg taktikai medicina ellátását erre építve. Azok az országok is, akik saját modellt alkalmaznak részt vesznek a képzési programban, ők azokat az elemeket veszik át, amelyekkel saját rendszerüket fejleszthetik. A sikeres együttműködést mutatja, hogy öt év alatt 28 ország 29 egységéből

több mint ezer felszámoló, mentőtiszt és orvos vett részt valamilyen formában a TEK és ATLAS által szervezett egészségügyi képzéseken. A TEK/ATLAS Medic Forum sikeres működésének köszönhetően az Európai Bizottság politikai és anyagi támogatásával, az ATLAS szövetség felkérésére, a TEK szervezésében és vezetésével 2019-ben megkezdte munkáját az első európai Center of Excellence for Tactical Medicine, ATLAS TacMed COE (Taktikai Medicina Kiválósági Központ).

	ATLAS nemzetközi hadgyakorlatok				
Év	2014	2016	2017	2017	2018
Helyszín	Lisszabon	Tallin	Stockholm	Lest	Komárom
Szervező munkacsoport	Building EG	Building EG	Naval EG	Building EG	Building EG
TM problémakör	MASCAL	MASCAL, TFC	MASCAL, C4	CUF, TFC	TFC
Résztevő felszámolók száma*	100	120	150	100	200
TM képzések témája	-	CUF,TFC, TRIAGE	TRIAGE C4 - TM	CUF, TFC	-
TM képzésen résztvettek száma*	-	120	150	100	-

*Nagyságrendi adat.

(MASCAL: tömeges sérüléssel járó esemény, TFC: tactical field care (harctéri sérültellátás), CUF: care under fire (sérültellátás tűzharc alatt), C4: parancsnoki tevékenység, TM: tactical medicine (taktikai medicina))

4. számú táblázat: ATLAS nemzetközi gyakorlatok alapadatai
(Forrás: A szerző saját szerkesztése)

Összefoglalás

A fegyveres konfliktusok, a csaták, a hadjáratok és a háborúk megvívása egyidős az emberiséggel. A katonai feladatok végrehajtásának módjai, körülményei folyamatosan változtak, fejlődtek. E folyamatban a sérültek ellátásának problematikája egyre inkább napirendre került. A katonarovoslás fejlődése töretlen, a társadalmi elvárásoknak megfelelően alakult, vagy éppen önálló szakterület képezve levált róla. Ezen új egészségügyi szakmák közé sorolható a katasztrófa medicina és a legfiatalabb szubspecialitásként a taktikai medicina. A világ

globális kihívásai között számos olyan problémával találkozhatunk, ami katasztrófaként is definiálható, ilyen a terrorizmus is. A katasztrófák elleni küzdelem komplex tevékenység, ami megkívánja egyrészt az első válaszadásra kötelezett szervek szerteágazó képességeit, másrészt a felszámolásban részt vevő szervek szoros kooperációját. Amennyiben elfogadjuk, hogy a terror katasztrófa, akkor a terrorelhárítás felfogható katasztrófaelhárításként. Globális katasztrófák kezelésében szükség van nemzeti szintű first responderek hadrendbe állítására, de a siker eléréséhez a nemzetközi összefogás nélkülözhetetlen. Terrorelhárítás esetében ezt az új szemléletet hozta a New York-i terrortámadás. Mind a nemzeti terrorelhárítási egységek, mind a nemzetközi összefogás gyors fejlődésnek indult. E fejlődés egyik része az egészségügyi képességek, a rendvédelmi harctéri ellátás újraértelmezése és a first responderi teendők közé emelése.

Felhasznált irodalom

- Kleinot, P. (2017): *One man's freedom fighter is another man's terrorist: a selected overview of the psychoanalytic and group analytic study of terrorism*. *Psychoanalytic Psychotherapy*, 33, 272–284. DOI: 10.1080/02668734.2017.1348979
- Laqueur, W. (1996): *Postmodern Terrorism*. *Foreign Affairs*, 5, 24–36. DOI: 10.2307/20047741
- Melcer, I. (2020): *Munich Olympics: Massacre of the Israeli Athletes on German Soil*. <http://web.nli.org.il/sites/NLI/English/collections/personalsites/Israel-Germany/Division-of-Germany/Pages/Munich-Olympics.aspx>
- Miller, V. – Hayward, K. (2019): *'I Did My Bit': Terrorism, Tarde and the Vehicle Ramming Attack as an Imitative Event*. *The British Journal of Criminology*, 1, 1–23. DOI: 10.1093/bjc/azy017
- Nagy K. – Halász L. (2002): *Katasztrófavédelem*. Egyetemi jegyzet. Budapest: Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem
- Grósz P. (2013): *A honvédelmi katasztrófavédelmi rendszert meghatározó szabályozók változásai figyelemmel a módosult külső jogi környezetre*. *Hadmérnök*, 2, 157–165.
- Svéd L. – Vekérdi Z. – Sótér A. (2015): *Quo Vadis Honvédorvostan? (Honvéd-, katasztrófa- és rendvédelem orvostan) Helyzetelemzés egy Tanszék remélt újrászületéséhez*. *Hadtudományi Szemle*, 1, 359-380.
- Szendy I. (2003): *Hadelmélet és katonai műveletek. A katonai műveletek elmélete és gyakorlata*. Budapest: Nemzeti Közszolgálati és Tankönyvkiadó Zrt.
- Szücs L. (2014): *Tíz globális biztonsági kihívás*. https://www.honvedelem.hu/cikk/43607_tiz_globalis_biztonsagi_kihivas

A cikkben található online hivatkozások

- URL1: 11/1998. (IV. 23.) ORFK-utasítás a Magyar Köztársaság Rendőrségének Csapatszolgálati Szabályzata kiadásáról. http://www.police.hu/sites/default/files/11_1998.pdf
- URL2: 1994. évi XXXIV. törvény a Rendőrségről. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99400034.TV>
- URL3: 2/2014 (II. 28.) HM-rendelet a katonai feladat végrehajtása közben elvégezhető egészségügyi tevékenységekről, ezen tevékenységek elvégzéséhez szükséges egészségügyi szakkiképzések köréről, a szakkiképzési követelményekről, azok szakmai tartalmáról és a szakkiképzés lefolytatására jogosított intézmények köréről. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A1400002.HM>
- URL4: 2008/617/JHA Council Decision. <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:210:0073:0075:EN:PDF>
- URL5: 2011. évi CXXVIII törvény a katasztrófavédelemről és a hozzá kapcsolódó egyes törvények módosításáról. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A1100128.TV>
- URL6: *Civil Protection in Austria, Disaster Management*. https://www.bmi.gv.at/204_english/disaster_management/start.aspx
- URL7: *Global Terrorism Index*. <http://visionofhumanity.org/indexes/terrorism-index/>
- URL8: *NATO's role in disaster assistance*. <https://www.nato.int/eadrcc/mcda-e.pdf>
- URL9: *The prague summit and NATO's Transformation*. <https://www.nato.int/docu/rdr-gde-prg/rdr-gde-prg-eng.pdf>
- URL10: *The Victims Who was Killed in the September 11th Attack*. <http://911research.wtc7.net/sept11/victims/index.html>

Tóth Tamás

A büntetés-végrehajtási szervezet védekezése a koronavírussal szemben

**Containment of coronavirus
by the Hungarian Prison Service**

Absztrakt

A büntetés-végrehajtási szervezet a fogvatartottak és a személyi állomány egészségének és életének biztonsága érdekében, gyorsan reagálva, saját helyzetét értékelve alakította ki védekezési rendszerét. A szakmai döntéshozók, a társadalom pozitív értékítélete a parancsnoki és a személyi állomány számára visszaigazolta az elmúlt időszak során a járványügyi helyzetben tanúsított törvényes, szakzerű és elkötelezett feladatellátás eredményeit. A koronavírus-járvány elleni védekezés egyik legfontosabb tanulsága, hogy addig, amíg nincs igazoltan hatásos vakcina, a felelősségteljes viselkedés, ezzel összefüggésben pedig a javasolt, megelőzést célzó intézkedések betartása a legjobb védekezési eszközünk.

Kulcsszavak: büntetés-végrehajtási szervezet, járványkórház, Covid19 vírus, járványügyi védekezés, veszélyhelyzet

Abstract

The Hungarian Prison Service has developed in a fast response to the situation a special protection system for health and safety of the captives and the staff. The measurements released during the pandemic attendance served and ensured in a complex way that in Hungary no captives with coronavirus disease has been found until now. The positive value judgement of professional decision makers and of the society have proofed for commanders and staff the results of a legal and professional fulfilment of tasks. One of the most important lessons in containment of the coronavirus pandemic is that the most effective way of protection can be, until the appearance of a proofed effective vaccine, responsible attitude and connecting to that the compliance with preventive measurements.

Keywords: Hungarian Prison Service, epidemic hospital, COVID-19 virus, epidemic protection, hazardous situation

Bevezetés

A büntetés-végrehajtási szervezet (a továbbiakban: bv. szervezet) számára Magyarország Alaptörvényéből¹ és a büntetés-végrehajtási törvényből² levezethető a rendkívüli helyzetekben végrehajtandó közegészségügyi és járványügyi feladatok. A szervezetünk SZMSZ-ében³ meghatározott kötelezettségek a személyi állományra fokozott felelősséget rónak a veszélyhelyzet kapcsán a járványügyi feladataink végrehajtásakor, hiszen nem csupán a személyi állomány, hanem a fogvatartotti állomány egészségvédelme is kiemelt jelentőségű. A járványügyi intézkedések és a szükséges jogszabályi változások a hatékony védekezést szolgálták. A kialakult világjárvány a büntetés-végrehajtás fogvatartotti és személyi állományától is felelős magatartást és fegyelmezett életvitelt követelt és követel meg most is. A bv. szervezet által kidolgozott eljárásrendek összhangban állnak a kormányzati szervek és a szakirányítási feladatokat ellátók által kiadott protokollokkal, magatartási szabályokkal. A bv. szervezet általános megelőző intézkedései a sajátos rendvédelmi feladatok vonatkozásában előremutató módon könnyítették meg a későbbi védekezést. A magyarországi védekezés sikeresebb volt, mint számos nyugat-európai országé, és a különleges jogrend 98 napos időszaka számos uniós tagállammal összevetve rövidebbnek volt tekinthető. A hatékony védekezést a koronavírus elleni védekezésről szóló törvény⁴ tette lehetővé, valamint azok a szakmailag indokolt rendelkezések, amelyek hozzájárultak ahhoz, hogy kialakíthassuk hatékony védekezési képességünket. A szakmai döntéshozók, a társadalom pozitív értékítélete a parancsnoki és a személyi állomány számára visszaigazolta az elmúlt időszak során a járványügyi helyzetben tanúsított törvényes, szakszerű és elkötelezett feladatellátás eredményeit.

---

1 Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.).

2 2013. évi CCXL. törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról.

3 A büntetés-végrehajtás országos parancsnokának 1/2016. (IV. 15.) BVOP utasítása a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága Szervezeti és Működési Szabályzatáról.

4 2020. évi XII. törvény a koronavírus elleni védekezésről.

Járvány, pandémia, oltás

„A járvány (epidémia) valamely fertőző betegség viszonylag rövid időn belüli nagyobb számosságú, tömeges előfordulása. A járványos betegség egy meghatározott, korlátozott területen történő rendszeres és tömeges előfordulását endémiának, míg a több országot, a világ nagy részét érintő megjelenését pandémiának nevezik.” (URL1) Egy járvány pandémiává nyilvánítására és az annak kapcsán meghozandó intézkedések elrendelésére az Egészségügyi Világszervezet – World Health Organization (a továbbiakban: WHO) jogosult. Az intézkedésekről szóló WHO ajánlások képezik az alapját a nemzeti szintű tervezéseknek. A WHO-t 2019. december 31-én értesítették a Vuhan városában (Kína) tömegesen előforduló, ismeretlen okú tüdőgyulladás eseteiről. Ezt követően 2020. január 30-án a WHO a járvány kiterjedését az egészségügyi protokollok alapján nemzetközi közegészségügyi vészhelyzetnek nyilvánította, a betegséget Covid19, a vírust pedig SARS-CoV-2 elnevezéssel jelölték meg. A WHO főigazgatója 2020. március 11-én bejelentette, hogy a Kínán kívüli esetek gyors növekedése miatt a járványt pandémiának lehet tekinteni. Európai szinten az Európai Unió egyik független intézménye, az Európai Betegség-megelőzési és Járvány-védelmi Központ (ECDC) látja el a fertőző betegségekkel szembeni védelem biztosítását. Magyarország a 2009. évi XCI. törvénnyel⁵ hirdette ki a járványok elleni védekezés, valamint a járványellenes egészségügyi intézkedések meghozatala és felügyelete vonatkozásában meghatározó nemzetközi jogi elvárásokat. A szakmai állásfoglalások szerint „a koronavírus-betegség világjárvány hosszú távú megoldása remélhetőleg egy világméretű, biztonságos oltási program lesz, amely széles körű klinikai és társadalmi-gazdasági előnyökkel jár: [...] A vakcinát egyenlően és igazságosan kell elosztani, elsősorban megelőzve azokat, akiknél a szövődmények kockázata, illetve a másokra történő átadás kockázata magas, amennyiben a kezdeti oltáskészlet kevesebb volna, mint az igény a vakcinára.” (DeRoo–Pudalov–Fu, 2020, 2458–2459.). A koronavírus-járvány elleni védekezés egyik legfontosabb tanulsága, hogy addig, amíg nincs igazoltan hatásos vakcina, a felelősségteljes viselkedés, ezzel összefüggésben pedig a javasolt, megelőzést célzó intézkedések betartása a legjobb védekezési eszközünk.

---

5 2009. évi XCI. törvény az Egészségügyi Világszervezet Nemzetközi Egészségügyi Rendszabályainak kihirdetéséről.

A büntetés-végrehajtási szervezetek nemzetközi tapasztalatai a koronavírus-járvány elleni védekezésben

A kormányzati szervek kapcsolatai – illetve más kifejezéssel a nemzetközi közszolgálati kapcsolatok – szignifikáns, igen gyakran közvetlen hatást képesek gyakorolni az érintett költségvetési szervek működésére, akár stratégiájára is, és e tulajdonságuk a rendvédelem területén még markánsabban érvényesül. Jól kihasználva – és természetesen a reciprocitás elvét is tartva – ezek a kapcsolatok támogathatják a rendvédelmi szervek alaptevékenységeinek hatékonyabb ellátását, az eredményes gyakorlatok bevezetését. Az európai büntetés-végrehajtási szervezetek vezetői kiemelt figyelmet fordítottak a kormányzati és a szakpolitikai elvárásainak teljesítésére. Ez alól természetesen a magyar bv. szervezet sem kivétel. A társadalmi elvárások és a nemzetközi szintű irányelvek, valamint a közérdek diktálta feltételek olyan nemzetközi fórumot biztosítanak a büntetés-végrehajtási szervezetek számára, amelyek figyelembe veszik a nemzeti működési struktúrákat, és biztosítják a nemzeti szinten jelentkező információszükségletek kielégítéséhez szükséges platformot. Kapcsolataink három, egymástól jellegében és rendeltetésében eltérő szintre tagolhatók. Az első szint a középírányító szerv, a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága (a továbbiakban: BVOP) felügyelete alatt álló bv. szervezet (bv. intézetek, intézmények és gazdasági társaságok) fedi le, ahol közvetlen, kifejezett szakmai igényekkel kapcsolatosan ápol, együttműködési megállapodásokban foglalt viszonyok működnek, amelyek általában tematikus (például szolgálati kutyákkal, művelti képzésekkel, lövészetekkel, továbbképzésekkel, biztonságtechnikával kapcsolatos) kiutazásokban és vendégfogadásokban materializálódnak. Ezeket a kapcsolatokat a bv. szervek legtöbbször önállóan, esetleg minimális szakirányítás mellett gondozzák. Ezt a szintet nevezhetjük a kapcsolattartás operatív szintjének is. A másik két stratégiai szinten a koordináló szerepet már a BVOP tölti be. A második szinten elsősorban a közszolgálati kapcsolatok országos kommunikációja valósul meg, tehát ezen a csatornán keresztül érintkeznek egymással teljes szervezetek, illetve azok vezetői. Ezen a klasszikus, inkább protokolláris rendezvényeknek otthont adó szinten valósul meg továbbá a remélt együttműködések alapjainak lefektetése (például a kapcsolatfelvétel újabb partner szervezetekkel), és az így kialakított szakmai platformon nyugvó interakciók szűrődnek le az egyes bv. szervek szintjére. A kapcsolatok harmadik szintjét képezik a büntetés-végrehajtási szakterületeken működő szervek aggregálására és a közöttük lévő üres tér kitöltésére létrejött nemzetközi nonprofit szervezetek, amelyek az országos vezetői, illetve szakértői szintet is megszólítják, azonban a kommunikációban történő részvételhez az egységes fellépés és képviselő érdekében középírányítói

szakirányítás elengedhetetlen, ugyanis tevékenységrendszerük igen komplex. A koronavírus-fertőzés okozta járványhelyzet a büntetés-végrehajtási szakterület nemzetközi szereplőinek zömét is markáns változtatásokra, sok esetben egyes gyakorlatok felülvizsgálatára és új módozatok kidolgozására kényszerítette. Az alapeseti működési rend jól bejártott, az egymást kiegészítő szintek összehangolt működésére alapozó szisztémája részben megszűnt, miközben felértékelődött a szakmai kommunikáció, a bi- és multilaterális kapcsolatok fontossága.

A nemzetközi szakmai szervezetek szerepvállalása a koronavírus-járvány elleni védekezésben

A nemzetközi szakmai szervezetek tevékenysége a járványhelyzet alatt

A magyar bv. szervezet tagja mind az Európai Büntetés-végrehajtási Szövetségnek (European Organization of Prison and Correctional Services, a továbbiakban: Europris) (URL2), mind pedig a Nemzetközi Büntetés-végrehajtási és Börtönügyi Szövetségnek (International Corrections and Prison Service Association, a továbbiakban: ICPA) (URL3), amelyek a két legmeghatározóbb szakmai szervezetnek mondhatók a büntetés-végrehajtással foglalkozó szakmai szervezetek közül, és ehhez mérten tevékenyen részt vállalnak a nemzetközi kapcsolatok ápolásában, előmozdításában és hasznosításában is. Az Europris 2011-ben alakult meg és valamennyi európai ország büntetés-végrehajtási szervezete felé nyitott. Eredeti célja, hogy támogassa a tagszervezetek szakmai fejlődését, ösztönözze az innovációt, elősegítse a működési feltételeik megvalósulását, illetve a nemzetközi kapcsolatfelvételt és kapcsolattartást, hozzájáruljon a büntetés-végrehajtási fókuszpontú európai szabályozások megalkotásához, illetve a fentiek során tanácsadói tevékenységet lásson el (URL4). Az Europris elnökségét három évre választják egymás közül a szervezet tagjai, munkájukat egy kilenc fős hivatali apparátus segíti. A munka gerincét az országos vezetők számára, az Európa Tanács képviselőinek részvétele mellett évente megrendezett közgyűlések, illetve a tagállami középvezetőkől álló, évente két-három alkalommal összeülő szakértői csoportok adják, amelyek különböző témaköröket vitatnak meg. A járványhelyzet ideje alatt az Europris szervezési szempontból is igyekezett a védekezésért folytatott nemzetközi küzdelem élére állni, e téren a korábbiakhoz képest is megnövelt aktivitással dolgozott. Áprilisban és májusban egy-egy videokonferenciát (úgynevezett webináriumot) szervezett, amelyek közül az első – középvezetők részvételével – a fogvatartás, míg a második – ügyintézői szinten – pedig a nemzetközi perspektívák tükrében vizsgálta a járványhelyzetet. Az ICPA tevékenységi köre jórészt megfeleltethető az Europris által végzett

munkának, de – globális szervezet lévén – a tagok száma jóval magasabb, és így a feldolgozott témakörök, problémák is jóval szélesebb kört ölelnek fel. Az ICPA tevékenységét saját szervezésű regionális, illetve nemzetközi szintű rendezvényeken keresztül fejti ki, ezen kívül rendszeresen képviselteti magát más szervezetek (például Europris) eseményein, valamint a közösségi hálózatokon is. A regionális szintű rendezvényeken meghatározott témakörök megvitatására kerül sor szakterületi képviselők részvételével, míg az évente egy alkalommal megrendezésre kerülő nemzetközi közgyűlésen átfogó jelleggel, széles spektrumban (például egészségügy, radikalizálódás, visszaesés stb.) zajlanak az előadások országos vezetők, akadémikusok, kutatók, tanácsadók és a büntetés-végrehajtási szakterület szempontjából érintett szolgáltatók részvételével. A fenti struktúra lehetőséget biztosít arra, hogy a közgyűléseken érintőlegesen vagy nem kellő mélységben megtárgyalt témakörök vonatkozásában az alacsonyabb szintű, célzott rendezvényeken részletes egyeztetésekre kerülhessen sor. Az ICPA és az Europris járványhelyzet során végzett tevékenysége vonatkozásában hangsúlyozandó a társszervek közötti kapcsolatok megtartására irányuló törekvésük, amely a bevezetett korlátozások miatt lelassuló interakciókra pozitív hatást gyakorolt. Míg az ICPA hagyományos levelezőlistás adatgyűjtési és adatszolgáltatási tevékenységet folytatott, addig az Europris az általa gondozott, úgynevezett Tudástár (Knowledge Management System, a továbbiakban: KMS) (URL5) felületen, ahol a helyzetre adaptálva kívánta koordinálni az európai országok egymással történő kommunikációját. A KMS említett adaptációja viszonylag gyorsan ment végbe, a hagyományosan akár többhetes adatgyűjtési procedúrát lerövidítették, így naponta több alkalommal friss információk jutottak el a felhasználókhoz, kiegészítve azokat egy napi összefoglalóval. Ez a korábban nem használt ütemezés elérte célját, ugyanis a KMS felületére egy hét alatt felkerült 31 ország intézkedési terve (URL6), illetve számos kiegészítő dokumentum is, amelyek valamennyi tagország számára hozzáférhetőek voltak.

A Visegrádi Együttműködés és Ausztria

Bár az információk összegyűjtésére, aggregálására és közzétételére vonatkozó, átfogó nemzetközi intézkedések a kezelt adattömeg bővülésével veszítettek erejükből, szerepük – csökkenő befolyással ugyan – a veszélyhelyzet visszavonásáig érzékelhető volt. Ennek ellenére fontos hangsúlyozni, hogy a fentiekben ismertett okok miatt az ICPA és az Europris szerepvállalása május végére visszaszorult, az egyes országok visszatértek eredeti gyakorlatukhoz, és a rövid lejáratú ügyek zömében közvetlenül kommunikáltak egymással. A kialakult és jól bevált hálózatok alkalmazása számos tekintetben eredményesnek bizonyult, ezeken a csatorná-

kon pontosabb és strukturáltabb közlések kerültek forgalmazásra, jóval rövidebb ügyintézési határidő mellett. Merítés tekintetében ezek a közvetlen megkeresések természetesen nem versenyezhettek a nemzetközi szervezetek által üzemeltetett platformokkal, de a célzott – különösen a regionális szempontból releváns témaköröket is figyelembe vevő – kérdések esetében jóval hatékonyabbnak bizonyultak. A szervezetek közötti közvetlen megkeresés alkalmazása különösen a Visegrádi Együttműködés, illetve Ausztria vonatkozásában gyakori. Míg a visegrádi országok büntetés-végrehajtási szervezeteivel kapcsolatunk hagyományosan kiváló, az osztrák társszervvel a partneri kapcsolat az utóbbi években erősödött meg annyira, hogy az ilyen módon is kiaknázható legyen. Az érintett országok, valamint magunk is kiemelt témakörként kezeltük az enyhítések bevezetésének kérdését, annak ütemezését és idejét, továbbá egyes, a védekezést célzó intézkedések fenntartásának lehetőségét is. A tapasztalatcsere a fogvatartotti munkáltatásban alkalmazott, járványhelyzettel kapcsolatos lehetséges változtatásokra is kiterjedt, illetve érintett számos olyan, fogvatartással kapcsolatos kérdéskört, amelyek a helyzetre tekintettel nyertek aktualitást (például időskorú és/vagy krónikus betegséggel érintett személyek elhelyezése, kezelése és védelme; fiatalok látogatók fogadása; az elhelyezési körülmények módosítása; a kimaradások és eltávozások szabályozása). A magyar bv. szervezet valamennyi gyakorlatot megvizsgálta, a témák sokfélesége jól szemlélteti a partnereinkkel folytatott kommunikáció sokrétűségét. A hazai bv. szervezet – több európai ország bv. szervezetének mintáját alapul véve – a koronavírus-járvánnyal összefüggő feladatok végrehajtására korábban meghatározott szabályok felülvizsgálatát elvégezte. A felülvizsgálat kiterjedt az eddig bevezetett intézkedések esetleges enyhítésére vagy szigorítására, illetve új szabályok bevezetésének vizsgálatára. A felülvizsgálat során megállapításra került, hogy több bevezetett intézkedés pozitív hozadéka, eredményei indokoltá teszik, hogy a veszélyhelyzet megszűnését követően is érvényben maradjanak. Ezek közé tartozik a fogvatartottak kapcsolattartásának bővítése az elektronikus kapcsolattartás lehetőségével (Skype), illetve a fogvatartottak előállítás helyett a távmeghallgatás egyre szélesebb körben történő alkalmazása. Fentieket összefoglalva: a korábban is aktív nemzetközi kapcsolatok dominanciája csak rövid időre, a járványhelyzet első felében enyhült, köszönhetően a nemzetközi szervezetek korábbi fejezetben ismertett szerepvállalásának, továbbá a specializált, széles merítést és így valamennyi ország visszacsatolását igénylő kérdések megszaporodásának. Az időszak második felében visszanyerték kulcsszerepüket azok a kapcsolatok, amelyek organikus módon, külső közreműködés nélkül, a földrajzi közelség és/vagy a magas színvonalú együttműködés eredményeként jöttek létre. Ezek a csatornák precizitásuk és a rövid válaszadási idő miatt hatékonyabbnak bizonyultak, különösen a részletesebb válaszokat igénylő kérdések vonatkozásában,

de teljesen elnyomni nem tudták az Europris és az ICPA kezdeményezéseit, ez persze nem is volt céljuk. A két metódus jól megfér egymás mellett, lényegében egymást kiegészítve érték el azt, hogy az egyébként ebben az időszakban igen aktív kapcsolatok ne sérüljenek túlzó mértékben, illetve javarészt megmaradjon az a tulajdonságuk is, hogy szükség esetén információs csatornaként működheszenek. A bv. szervezet nemzetközi kapcsolataiból eredő feladatait két csoportra (külső és belső oldal) célszerű felosztani. Külső oldalként definiálható minden olyan csatorna, amelyen keresztül külföldi társszervvel vagy szervezetekkel kommunikálunk, illetve amelyen keresztül tapasztalatokat és gyakorlatokat osztunk meg vagy veszünk át. A belső oldal ezzel szemben azt a struktúrát és eljárásrendet jelenti, amelyen keresztül a szervezet nemzetközi színtérbe történő integrációja kerül biztosításra. A járványhelyzet mind a két oldal vonatkozásában generált tendéket és különböző feladatokat. Tevékenységünk külső oldalán természetesen megjelent a társszervek tájékoztatásának igénye. A korábban is hivatkozott apparátuson keresztül egyrészt az érdeklődők megismerhették az általunk követett metódusokat, másodsorban pedig részt vállaltunk a közös tudásbázis gyarapításában mind a közvetlen válaszadást igénylő megkeresések, mind pedig a külön erre létrehozott, már ismertett adatbázis kezelésében. Belső oldalon legfőképpen saját kapcsolataink gondozása és az újak kialakításának igénye jelenik meg, amely a járványhelyzetre való tekintettel a közeljövőben is kiemelt fontosságú lesz. A jelenlegi rendszer ugyan huzamosabb időn át is fenntartható, azonban beavatkozás nélkül lényegesen nehezekebb és töredezettebb lesz, az organikus működéshez és a kapcsolatok újraindításához pedig bizonyosan szükség lesz a szakirányítás fokozására, annak keretében pedig a bv. szervek saját, regionális szintű kapcsolatainak ismételt beindítására is. A fentieket összegezve megállapítható, hogy a nemzetközi kapcsolatok normál működési rendje a vírushelyzet során inherens tulajdonságai miatt annak ellenére sem volt fenntartható, hogy éppen a korlátozást eredményező helyzet keletkeztetett igényt a korábbiaknál jóval gyakoribb és részletesebb interakciókra. A személyes találkozókat kizárásával a teljes kommunikációs palettát indirekt, jórészt online elérhető eszközökkel működő platformra kellett adaptálni, amely önmagában is kizárta azt, hogy a bevezetőben ismertett, háromszintű modell megfelelő módon érvényesülhessen. A kapcsolattartás két, e tanulmányban részletesebben is kifejtett fóruma (közvetlen kapcsolattartás, illetve a nemzetközi szakmai szervezetek által elősegített interakció) között dinamikai egyenlőtlenség volt tapasztalható, tekintettel arra, hogy azok a helyzet-től függően eltérő hatékonysággal működtek. Lényegében a szélesebb merítést igénylő kérdésekben ezek a szakmai szervezetek bizonyultak hatékonyak, míg a részletesebb, rövidebb határidejű adatszolgáltatások teljesítése a közvetlen kapcsolattartás örökölt feladatköre maradt. Ez a rendszer május végére stabilizáló-

dott: a közvetlen kapcsolattartás alárendelt eszközből mellérendeltté vált, amely párhuzamos működésével segítette kapcsolataink ápolását.

A nemzetközi kapcsolatok jövője és szerepe

A vírussal kapcsolatban Magyarországon alkalmazott intézkedések egy részét valamennyi tagállami bv. szervezet alkalmazta. Az ilyen általánosan elfogadott és alkalmazott gyakorlatok (mint például a szolgálat elején elvégzett érintésmentes testhőmérséklet-mérés, az idősebb korú és/vagy krónikus betegséggel érintett munkatársak otthoni munkavégzésének biztosítása, a beléptetések szigorítása vagy a látogatófogadások korlátozása, szünetelése) esetében a helyi sajátosságok és az annak megfelelő végrehajtási módok megosztása volt napirenden. A bv. szervezet a járványhelyzetre intézkedési tervet dolgozott ki, amelynek egyes elemeit magunk is megosztottuk a korábban hivatkozott fórumokon, és a felmerülő kérdésekre adott válaszokkal is hozzájárultunk a nemzetközi tudástransferhez. Az Europris és az ICPA szerepvállalása az interakciók megújult formában történő újraindításában bizonyult kiemelten fontosnak, és különösen a helyzet elején úgynevezett kárrendező szerepet is vállaltak, amennyiben segítettek elkerülni a tagszervezetek egymás közötti kapcsolatainak végletes elsovadását. Ebben az ideiglenes rendszerben a regionális kivételével valamennyi szint képes volt arra, hogy a koronavírus-járvány által okozott kockázatok csökkentéséért tett erőfeszítéseket támogassa. Annak ellenére, hogy a nemzetközi kapcsolatok nem értek véget, nem sorvadtak el a kialakult helyzetben, a jövőt illetően igen nagy kihívás bármiféle prognózist felvázolni azzal kapcsolatban, hogy milyen további intézkedésekre lesz szükség. Az igen valószínű, hogy a jelenlegi, jórészt kényszer szülte struktúra kellően rugalmas ahhoz, hogy a helyzet súlyosabbra fordulása, váratlan esemény vagy probléma esetén képes legyen a jelenlegi két, jól elkülöníthető csatorna működtetésére, így – ha a hagyományosnak mondható, organikus fejlődésben nem is bízhatunk – annak fenntartása kellő felügyelet és ráfordítás mellett biztosítható marad.

A magyarországi koronavírus-járvány elleni védekezés kapcsán tett intézkedések és tevékenységek bemutatása⁶

- Január 31-én a 1012/2020. (I. 31.) kormányhatározat rendelte el a „Koronavírus-járvány Elleni Védekezésért Felelős Operatív Törzs” (a továbbiakban: Operatív Törzs) felállítását.

---

6 A kézirat lezárásának (2020. július 30.) napjáig.

- Magyarországon az első igazolt Covid19 megbetegedést március 4-én jelentették be.
- Március 8-án látogatási tilalmat rendeltek el az ország valamennyi fekvőbeteg-ellátó és bentlakásos szociális szolgáltatást nyújtó intézményében.
- Március 11-én, a WHO világjárvány bejelentésével azonos napon Magyarország Kormánya a 40/2020. (III. 11.) kormányrendelettel az élet- és vagyónbiztonságot veszélyeztető tömeges megbetegedést okozó humánjárvány következményeinek elhárítása, a magyar állampolgárok egészségének és életének megóvása érdekében Magyarország egész területére veszélyhelyzetet hirdetett ki.
- Március 12-én, 16-án és 17-én a járványügyi védekezés során rendkívüli kormányintézkedések léptek életbe, mint a határellenőrzés, a beutazási tilalom, a hatósági házi karantén, a tömegrendezvények betiltása, a csoportosulások és az üzletek nyitvatartásának korlátozása.
- Március 27-én a védekezés érdekében újabb kormányintézkedés történt, bevezetésre került a kijárási korlátozás.
- Március 28-án az egészségügyi készletek védelme és az egészségügyi intézmények működésének segítésére minden kórházban kórházparancsnok került kinevezésre.
- Április 11-én miniszterelnök úr megtekintette a Kiskunhalason elkészült mobil járványkórházat.
- Április 15-én bemutatóra került a járványügyi intézkedések fokozatos megszüntetésére irányuló közös európai ütemterv, amely a belső és a külső határok fokozatos megnyitását javasolja.
- Az országos tisztifőorvos 2020. április 26-án számolt be arról, hogy a vírus reprodukciós rátája Magyarországon 1 alá csökkent. Magyarországon április 30-án megkezdődött a fokozatos nyitás, szigorú menetrend szerint újraindítható lett az élet, azonban a fertőzöttségi adatok alapján Budapesten és Pest megyében még fennmaradtak a korlátozások.
- Május 16-tól a budapesti kijárási korlátozás is megszüntetésre került.
- A 2020. évi LVII. törvénnyel június 18-án a veszélyhelyzet és egyben a rendkívüli jogrend véget ért.

A járvány az alábbi szakaszokra bontható a fertőzöttség alapján: egyéni, csoportos, valamint tömeges megbetegedések szakasza. Az országos tisztifőorvos nehezen elkerülhetőnek nevezte a tömeges megbetegedés szakaszát (URL7), azonban számos más európai országgal ellentétben sikerült elkerülni a járvány belobbanását és ezzel az utolsó szakaszba lépést. A laposabb járványgörbe és a korlátozások enyhítése ellenére a járvány azonban nem ért véget, a járvány-

veszély nem múlt el, továbbra is kiemelten fontos az általános óvintézkedések betartása.

A bv. szervezet feladatellátása a koronavírus-járvány idején, a megtett intézkedések és tevékenységek bemutatása

A veszélyhelyzet kihirdetéséről szóló 40/2020. (III. 11.) kormányrendeletben foglaltakra tekintettel az alábbi intézkedések kerültek foganatosításra. 2020. március 7-én Koronavírus-fertőzés Elleni Védekezésért Felelős Operatív Törzs (a továbbiakban: Törzs) került megalakításra a BVOP illetékes szakterületi vezetőinek bevonásával. A Törzs feladata, hogy folyamatosan koordinálja a bv. szervek munkáját, értékelje-elemezze a bv. szervektől beérkezett adatszolgáltatásokat, iránymutatást adjon a vírusfertőzés megelőzésére, lokalizálása esetén annak minimalizálására, a lehető legrövidebb időn belüli megszüntetésére. A Törzset a Biztonsági Szolgálat, a Fogvatartási Ügyek Szolgálat, a Műszaki és Ellátási Főosztály, az Egészségügyi Főosztály, a Központi Szállítási és Nyilvántartási Főosztály, a Kommunikációs Főosztály, a Jogi és Adatkezelési Főosztály és az Informatikai Főosztály vezetői alkotják. A feladatok hatékony végrehajtása érdekében a Törzs 2020. március 7-től öt alkalommal adott ki helyi és központi szintű intézkedési terveket, továbbá a bv. szervek támogatása érdekében igény és aktualitás szerint szakmai protokollokat, valamint útmutatókat a vírusfertőzés megelőzése, illetve annak előfordulása esetén teendő intézkedések vonatkozásában. A Törzs tevékenysége széles körű eszköz- és intézkedési rendszert biztosított, és együttműködést tett lehetővé a büntetés-végrehajtás és a társ rendvédelmi szervek között. Végrehajtásra került a teljes személyi állomány tájékoztatása a Nemzeti Népegészségügyi Központ (a továbbiakban: NNNK) eljárásrendjében foglalt intézkedésekről és kötelezettségekről. Kijelölésre kerültek a kontaktszemélyek, akik közegészségügyi, járványügyi szempontból kapcsolatot tartanak a területileg illetékes járási és megyei kormányhivatal népegészségügyi osztályával, valamint a városi orvosi ügyelettel és az Országos Mentőszolgálat helyi szerveivel.

A Törzs, mint kompetenciaközpont

A bv. szervezet törvényi kötelezettségeinek megfelelően hajtotta végre feladatait, gondoskodott a fogvatartás rendjéről és biztonságáról. A kialakult járványügyi veszélyhelyzetben az irányítóképeség fenntartása, a rendvédelmi,

igazságügyi társszervekkel, szakmai partnerekkel való együttműködés biztosítása, illetve a közvetlen jövőre vonatkozó reális előrejelzés és feladatmeghatározás stratégiai célként került meghatározásra. A feladatellátások során a parancsnoki állomány személyes jelenlétének biztosítása, a hitelesség megőrzése, a szervezeti struktúra által biztosított működési tevékenységek optimalizálása meghatározó vezetői feladat volt. A szervezet működésében az irányítási feladatok kapcsán szükségessé vált az eljárásrendek, az új folyamatok, szabályozások esetében a jogosultsági szintek és hozzáférések felülvizsgálata, a szervezeti belső kommunikációs stratégia és eszközrendszer biztosítása abból a célból, hogy a személyi állomány felelős és hiteles forrásból kapjon meg minden olyan információt, amelyek a munkavégzéshez, illetve a megváltozott szabályozásokhoz kapcsolódtak.

Kihívásokból lehetőségek – Elemzés és értékelés

A Törzs operatív tevékenységére jellemző, hogy közvetlen és gyors adatszolgáltatás biztosításával a szervezeti tevékenységeket érintő kihívásokat lehetőségekké alakította át. A Törzs munkájában részt vevők a speciális szakterületi folyamatokat ismerő, rendszerszervezési ismeretekkel és tapasztalatokkal rendelkező szakemberek, általuk az operatív tevékenységhez szükséges kompetenciák biztosítottak. A Törzs a tevékenységi körét, feladatait az Operatív Törzs utasításainak figyelembevételével, adaptív módon, de a bv. szervezet sajátosságait szem előtt tartva alakította ki, hajtotta végre. Ez az adaptáló képesség biztosította az erőforrások rendelkezésre állását és az infrastruktúrák optimális működtetését. A Törzs stratégiai célként határozta meg a fogvatartás biztonságának teljesülését, a belső ellátáshoz kapcsolódó tevékenységek széles körének rendelkezésre állását, a kormányzati és társ rendvédelmi szervek által meghatározott feladatellátás biztosítását.

Kompetenciatár és tudásbázis

A Törzs működése során szoros együttműködés alakult ki a társ rendvédelmi szervek operatív tevékenységet végrehajtó szakterületeinek vezetőivel. A monitor és irányítási rendszerre az adatok és az információk gyors és pontos feldolgozása és továbbítása volt a jellemző. A Törzs értékteremtő, innovatív módon hasznosította az elméleti és a gyakorlati tapasztalatokat, ezáltal is szolgálta a járványügyi helyzetben, mint környezetben való helytállást, tudáslétrehozást, és a tudás átadását. A már meglévő tudás és tapasztalatok a koronavírus elleni védekezésben – figyelembe véve a még ismeretlen tényezők hatásait is – sok

esetben járultak hozzá ahhoz, hogy elkerülhető legyen a hibás vagy elégtelen járványkezelésből eredeztethető egészségügyi kockázat. A kockázatok mérseklése kapcsán kiemelt feladat hárult a járványügyi hatóságok, szakmai szervezetek munkatársaira.

Stratégiai irány és döntéshozatal

A koronavírus-járvány miatt a felsővezetői szinteken a stratégiák kontrollingja, a szakpolitikák, részstratégiák átvilágítása és a meglévő tervek, tervrendszerek soron kívüli pontosítása napi feladatot jelentett. A Törzs meghatározta a bv. szervek számára a tervezési kereteket, melyek kidolgozását és folyamatos aktualizálását elrendelte és ellenőrizte. A tervezési területek részét képezték a készenléti és átcsoportosítási tervek, melyek a felkészült és hadra fogható személyi állomány nyilvántartásán alapultak. Az élelmezési és mozgósítási készletek feltöltése tervszerűen, az igényeknek megfelelően történt. A tervezés kitért a munkáltatási, a központi és belső ellátási, valamint az Állami Partnerségből fakadó feladatok maradéktalan teljesítésének feltételrendszerére is. A Mobil Járványkórház Létrehozásáért Felelős Akciócsoport feladatrendszerének támogatására a bv. szervezet mozgósította erőforrásait és bővítette az építőipari képességéhez kapcsolódó gyártási és kivitelezői kapacitását, feltételrendszerét. A Törzs a tervezések során a fogvatartás biztonságát szem előtt tartva első számú prioritásként a járvány elleni védekezés szempontjait vette figyelembe.

A világjárvány új dimenziókba vezette át a stratégiai döntéshozókat

A BVOP és a bv. intézetek teljes személyi állományára vonatkozóan havi rendszerességgel hajtottuk végre az értesítési rendszer próbáját. A védekezés meghatározásakor felmérésre került a veszélyeztetettség mértéke, a várható védekezés elsődleges feladatai, valamint a kockázati tényezők. A kockázatértékelés eredménye alapján valamennyi bv. szerv tekintetében ütemezetten került végrehajtásra a teljes fertőtlenítés, amely kiterjedt a bv. szerv bástyafalát vagy biztonsági kerítését övező, a bv. szerv közvetlen közelében található közterületre, az őrzött területen belül található közlekedő utakra, fogvatartotti mozgási útvonalakra, sétaudvarokra, sportudvarokra, a fogvatartottak elhelyezésére, munkavégzésére, foglalkoztatásra szolgáló épület összes helyiségére és a személyi állomány szolgálatteljesítési helyiségeire, azok berendezési tárgyaira, valamint

a bv. szerv kezelésében lévő valamennyi gépjárműre. A fertőtlenítések meghatározott rendszerességgel folytatódnak.

A bv. szervezet járványügyi stratégiáját megvalósító tevékenység bemutatása

A bv. szervezet a fogvatartottak és a személyi állomány egészségének és életének biztonsága érdekében, gyorsan reagálva, saját helyzetét értékelve alakította ki a védekezési rendszerét. A BVOP Szervezeti és Működési Szabályzata rögzíti, hogy az Egészségügyi Főosztály *„közreműködik a rendkívüli körülmények (járvány, természeti csapás és egyéb katasztrófák) előfordulása esetén várható egészségügyi feladatok meghatározásában, az egészséget veszélyeztető körülmények megelőzésének, a következmények felszámolásának irányításában.”* A bv. szervezet a koronavírus-járvány hatékony kezelésére történő felkészülés keretében mind a személyi állomány, mind a fogvatartotti állomány vonatkozásában országos szinten, saját mintavételi kapacitás létrehozásával, jelentős mértékben csökkentette a fertőzés gyanú esetén az intézkedések meghozatalához szükséges időtartamot. A büntetés-végrehajtás egészségügyi tevékenysége átfogó, proaktív módon, magas színvonalú technikai eszközrendszerek kialakításával is támogatta a járványügyi védekezést. A sikeres védekezéshez hozzájárul a fogvatartottak együttműködése és a szabályokat betartó, szakmailag felkészült, fegyelmezett személyi állomány. A szervezet közérthető módon nyújtott folyamatos tájékoztatást a járvány ideje alatt. A call center, a járvány elleni védekezésről készült tájékoztató és videoanyagok, a Börtönújság különszáma, valamint a személyi állomány biztosította a hatékony belső kommunikációt. A bv. szervezet a koronavírus-járvány kapcsán a honlapján számolt be a védekezéssel kapcsolatos információkról. Szakszerűen, pozitív üzenetekkel kommunikáltunk a médiában és a fogvatartottaknak szóló üzenetekben.

A büntetés-végrehajtás egészségügyi ellátórendszerének tevékenysége a koronavírus-járvány elleni védekezésben

A büntetés-végrehajtási intézetek jellegükből adódóan a külvilág felé részben zártak. A vírus bv. intézetekbe történő bejutása kapcsán a lehetséges utak pontos felmérésével, valamint ezen utakon meghozott megfelelő járványügyi intézkedésekkel az intézetekben elhelyezett fogvatartotti állomány egészségének védelme érdekében jó eséllyel gátolható a fertőzés. A felkészülés keretében megva-

lósult az egyéni védőeszközök, felszerelések tervek szerinti kiadása, a hiányok pótlása. Az egészségügyi ellátórendszerben a speciális eszközök kezelőinek és a személyi állomány szakterületenkénti gyorsított ütemű felkészítése, valamint a rendelkezésre álló eszközök és felszerelések, készletek felmérése megtörtént.

Kijelölés járványügyi célra és az ezzel összefüggő intézkedések

A tököli székhelyű Büntetés-végrehajtás Központi Kórházát az országos tisztifőorvos 2020. április 2-án kelt határozatával jelölte ki járványügyi célra, és kötelezte a koronavírus okozta fertőzéssel érintett, speciális ellátotti körbe tartozó fogvatartottak fekvőbeteg-ellátására. Az átlagosan 160–200 fő fekvőbeteg ellátását megvalósító intézményben az első ütemben 3 kórterem került kialakításra elkülönített elhelyezés lehetőségével. Az érintett területek izolációjára zsiliprendszer került alkalmazásra. A kórház Covid19 részlegein folyamatos, 24 órás orvosi, szakápolói, illetve biztonsági felügyelői szolgálatellátás valósult és valósul meg. A bv. szervezet a Büntetés-végrehajtás Központi Kórházában a járványügyi készséget jelenleg is fenntartja. A kórház személyi állományának meghatározott része a járványügyi követelményeknek megfelelés érdekében kijelölésre került a fertőzésnyű és az igazolt fertőzött fogvatartottak egészségügyi ellátásának biztosítására. A védekezés sikeréhez hozzájárult, hogy a Büntetés-végrehajtás Központi Kórházának teljes egészségügyi szakállománya szűrésére sor került a vírus kimutatására alkalmas PCR teszttel, ami ezt követően ütemezetten, kéthetenként került végrehajtásra.

Mobil járványügyi kórház épült Kiskunhalason

A büntetés-végrehajtás országos parancsnoka vezetésével megalakult a Mobil Járványkórház Létrehozásáért Felelős Akciócsoport⁷, amelynek feladata a mobil járványkórház felállítása érdekében szükséges azonnali intézkedések végrehajtása volt. A bv. szervezet a magyar állampolgárok egészségének védelmében járványügyi kórház megépítésével járult hozzá Magyarország belbiztonsági és egészségügyi járványügyi védekezési mechanizmusainak megvalósításához. A megvalósítás során a Kiskunhalasi Országos Büntetés-végrehajtási Intézet területén a nap 24 órájában több száz szakipari munkás és szakember dolgozott két műszakban. Átlagosan egyszerre 400 fő vett részt a munkában, melynek eredményeként több mint 130 kilométer erősáramú kábelt, 24.000 négyzetméter gipsz-

---

7 1101/2020. (III. 14.) kormányhatározat a koronavírus elleni védekezés kapcsán szükséges további intézkedésekről.

kartont, 6000 négyzetméter légtechnikai eszközt, valamint 5 és fél tonna orvostechnológiai festéket használtak fel. A börtöntől elkülönített mobil konténerkórház folyamatos működését és a létfontosságú berendezések energiaellátását egy 1,6 megawattos transzformátor, két aggregátor és egy szünetmentes táp biztosítja. A 3.100 négyzetméteres alapterületű, 225 konténerből álló épületegyüttes megfelel a legszigorúbb infektológiai szabályoknak. A kórházban 150 fő koronavírussal fertőzött beteg elhelyezését kellett megoldani négyágyas kórtermekben és egy 16 férőhelyes intenzív ellátó részlegen. A felépült 36 darab kórteremből 16 az alacsony, 16 a közepes kockázatú és 4 a súlyosabb állapotban lévő betegeknek nyújt ellátást. Az épületkomplexum a legmodernebb berendezésekkel és orvostechnikai eszközökkel felszerelt, így külön laboratórium, röntgen-, ultrahang- és CT-készülék, továbbá lélegeztetőgépek is rendelkezésre állnak.

Egészségügyi védőfelszerelések gyártása

A bv. szervezet bővítette a járvány idején – a világszinten hiánycikknek számító – orvosi szájmaszk gyártási kapacitásait a Hajdú-Bihar Megyei Büntetés-végrehajtási Intézetben és a Sátoraljaújhelyi Fegyház és Börtönben. A felmerülő igények kielégítésére a Kiskunhalasi Országos Büntetés-végrehajtási Intézetben további két szájmaszkgyártó gépsor kezdte el a folyamatos gyártást, biztosítva ezzel az egészségügyi szájmaszkok igény szerinti rendelkezésre állását. A bv. szervezet az egyéni védőfelszereléseket, zsilipruhákat, lábzsákokat és kórházi textíliákat folyamatosan biztosította a járványügyi védekezés során. Alkalmazkodva a felhasználói igényekhez átálltunk a nagyobb védekező képességet biztosító köpenyek gyártására. A bv. gazdasági társaságok kulcsszerepet játszottak a járvány elleni védekezés során és egyben bizonyítást nyert az is, hogy a fogvatartotti foglalkoztatással megvalósuló állami önellátás részeként a társadalom védelmére hivatott állami szervek a legkritikusabb időszakban is helyt tudnak állni, ezáltal is garantálva az állampolgárok biztonságát. A büntetés-végrehajtás személyi állományának védelme kiemelt jelentőségű volt, biztosított volt az egyéni védőfelszerelések rendelkezésre állása, mivel a szolgálati feladatok maradéktalan ellátása, az állomány szolgálatképességének biztosítása alapfeltétel volt az összehangolt egészségügyi megelőzés és védekezés során. Személyi állományunk felelősségteljes magatartása hozzájárult ahhoz, hogy nemcsak saját egészségük, hanem a fogvatartotti állomány egészségét is biztosító eljárásrendek törvényesen és szakszerűen kerüljenek végrehajtásra. Az ellátás terén elsőbbséget élveztek az állami egészségügyi szervek, a bv. szervezet ellátási tevékenységén belül kiemelt figyelmet fordított a rendvédelmi szervekre is.

A koronavírus-járvány első hullámát és a veszélyhelyzet megszűnését követő időszak intézkedései

A sikeres veszélyhelyzeti védekezést követően a szervezet stratégiai céljainak megvalósításakor kiértékelésre került, hogy milyen folyamatok azok, amelyek újraindítását és kontrollját el kell kezdenünk. Mely folyamatokat kell folytatnunk a járvány idején, melyek azok a tevékenységi körök, amelyeket időlegesen vagy véglegesen abbahagyhatunk, lezárhatunk. Az értékelés és elemzés a kulcsfontosságú tényezők esetében választ ad arra, hogy milyen prioritásokat kell figyelembe vennünk a szervezet jövőbeli működésének kidolgozásához. Az NNK által kihirdetett koronavírus-járvány esetén az NNK és az Operatív Törzs által kiadott intézkedések és eljárásrendek az irányadók, amelyek azonnali végrehajtása kötelező. Az intézkedési tervekben foglaltaknak megfelelően, a bv. szervezetet érintően elrendelt járványügyi zárlat esetén a szükséges intézkedések meghozatalakor a megyei (fővárosi) Kormányhivatal számára a járványügyi vizsgálat lefolytatásához teljes szintű együttműködést kell biztosítani és a megyei (fővárosi) Kormányhivatal által meghatározott járványügyi intézkedéseket végre kell hajtani. A BVOP-n létrehozott Törzs a veszélyhelyzet megszűnését követően a továbbiakban is folyamatosan figyelemmel kíséri a BM Ügyeleti Központ tevékenységét, a kapcsolatot fenntartja a társzervek törzseivel, emellett monitorozza a nemzetközi gyakorlatokat, továbbá iránymutatást, szakmai támogatást biztosít a bv. szervek számára. A korábban megszüntetett, illetve felfüggesztett munkahelyek és munkaterületek újraindítására 2020. május 25-étől ütemezetten került sor, a munkaterületek teljes fertőtlenítését követően. A veszélyhelyzet kihirdetésével összefüggésben az egyes büntetés-végrehajtási szabályok módosításáról szóló 90/2020. (IV. 5.) kormányrendelet vonatkozó pontjait – kifejezetten a befogadásról, az ideiglenes intézetelhagyásról, a bv. pártfogás szabályairól, illetve a kapcsolattartásról szóló korlátozásokkal járó jogintézményeket – a Covid19 fertőzöttek számának csökkenésétől függetlenül, a különleges jogrend megszűnését követően is indokolt fenntartani. A bv. szervezet a veszélyhelyzet kapcsán a megelőzéshez szükséges intézkedéseket megtette, a vírus esetleges bekerülése esetére a megfelelő eljárásrendeket, protokollokat kidolgozta. Folyamatos értékelő-elemző tevékenység keretében vizsgáljuk az enyhítések lehetőségét, szem előtt tartva a személyi állomány és a fogvatartottak egészségének megóvását, a fogvatartás rendjét és a büntetés-végrehajtás biztonságát.

Összefoglalás

A bv. szervezetnél az általánosan érvényes fertőzéshigiéniai szabályokon túlmutató járványlassító intézkedésekre nem volt szükség, ugyanakkor az általános szabályoknál – fizikai távolságtartás, maszkviselés, fokozott higiénia – szigorúbb elvárások érvényesültek. A bv. szervezet által meghozott intézkedések szükségesek, arányosak és objektívek, illetve közrendi, közbiztonsági vagy egészségügyi okból indokolhatók és elfogadhatók voltak. Kiemelten fontos volt az általános óvintézkedések betartása. A szervezet továbbra is kiemelt figyelmet fordít arra, hogy ne alakuljanak ki fertőzési gócpontok. 2020. június 18-án megszűnt Magyarországon a koronavírus-járvány miatt elrendelt veszélyhelyzet. A járvány azonban nem múlt el, a veszélyhelyzet megszűntét követően is szükséges az együttműködési formák és a járványügyi védekezési képesség kontrollja, a gyors reagálást biztosító infrastruktúrák készenlétben tartása, a megelőzésre és a járvány kezelésére szakosodott szervek egymás közötti, saját hatáskörben egyeztetett döntéseinek elemzése, értékelése. A veszélyhelyzet idején az állampolgárok, a társ rendvédelmi szervek, a büntetés-végrehajtás teljes személyi állománya magas fokú elkötelezettséget, felelős magatartást tanúsított a védekezésben. A bv. szervezet megfelelt azon új kihívásoknak is, amelyek a sikeres és eredményes védekezésben rendkívül összetett, rendszerszemléletű megközelítést igényeltek. Bizonyítottuk azon képességünket, hogy nemcsak a közrend és a közbiztonság kapcsán, hanem a közegészségügyi feladatok ellátása során is példamutató módon tudunk helyt állni a kritikus helyzetekben, a társadalom szolgálatában és az igazság védelmében.

Felhasznált irodalom

DeRoo, S. S. – Pudalov, N.J. – Fu, L. Y. (2020): *Planning for a COVID-19 Vaccination Program*. Journal of the American Medical Association, 24, 2458–2459. DOI:10.1001/jama. 2020. 8711

A cikkben található online hivatkozások

URL1: *Járvány*. <https://fogalomtar.aEEK.hu/index.php/J%C3%A1rv%C3%A1ny>

URL2: *Promoting Professional Prison Practice*. <https://www.europpris.org/>

URL3: *International Corrections & Prisons Association*. <https://icpa.org/>

URL4: *Strategic-plan-mission-vision-results-2017-2020*. <https://www.europpris.org/wp-content/uploads/2017/09/Strategic-plan-mission-vision-results-2017-2020-vs2.pdf>

- URL5: *European Prison Information System*. <https://www.europris.org/epis/kms/>
- URL6: *Prevention Measures in European Prisons*. <https://www.europris.org/covid-19-prevention-measures-in-european-prisons/>
- URL7: *A tömeges megbetegedés nehezen elkerülhető*. <https://koronavirus.gov.hu/cikkek/tomeges-megbetegedes-nehezen-elkerulhető>

Legfőbb kormányzati intézkedések és korlátozások időrendben

- I. 31. Operatív Törzs felállítását rendelte el a kormány.
- III. 4. Első igazolt fertőzés Magyarországon.
- III. 8. Országos látogatási tilalom elrendelése Magyarország valamennyi fekvőbeteg-ellátó és bentlakásos szociális szolgáltatást nyújtó intézményében.
- III. 11. A WHO világjárványnak minősítette a koronavírus-fertőzést, veszélyhelyzetet hirdet az ország teljes területére a kormány.
- III. 12. Rendkívüli kormányintézkedések: határellenőrzés, beutazási tilalom, hatósági házi karantén.
- III. 14. Dr. Tóth Tamás bv. vezérőrnagy, a büntetés-végrehajtás országos parancsnoka vezetésével megalakul a Mobil Járványkórház Létrehozásáért Felelős Akciócsoport.
- III. 16. Újabb intézkedések: rendezvények betiltása, csoportosulások korlátozása.
- III. 17. Külföldiek beutazási tilalma, üzletek nyitvatartásának korlátozása.
- III. 18. Bentlakásos szociális intézményeknél kijárási és felvételi zárlat elrendelése.
- III. 27. Kijárási korlátozás bevezetése.
- III. 28. Minden kórházban kórházparancsnok segíti az intézmény működését és az egészségügyi készletek védelmét.
- IV. 11. Orbán Viktor miniszterelnök úr bejárást tartott a kiskunhalasi mobil járványkórházban.
- IV. 30. Fokozatosan, szigorú menetrend szerint újraindítható az élet; Budapesten és Pest megyében marad a kijárási korlátozás.
- V. 4. Egészségügyi ellátás újraindítása – előzetes bejelentkezéssel.
- V. 16. Budapesti kijárási korlátozások megszüntetése.
- VI. 5. Szociális intézmények ismét látogathatók.
- VI. 13. Kórházi látogatási tilalom feloldása.
- VI. 15. Valamennyi egészségügyi ellátás korlátozás nélkül igénybe vehető.
- VI. 18. Veszélyhelyzet megszüntetése, a rendkívüli jogrend vége.

KÖNYVISMERTETÉS

Szabó László András

Magyarország és a Nyugat-Szaharai válság

Hungary and the Western Sahara crisis

Absztrakt

A könyv szerzője a nyugat-szaharai konfliktus avatott szakértője Besenyő János, az Óbudai Egyetem Biztonságtudományi Doktori Iskolájában működő Afrika Kutató Központ vezetője. A szerző új könyvében több oldalról megközelítve vizsgálja Nyugat-Szahara, hivatalos nevén a Szaharai Arab Demokratikus Köztársaság és Magyarország történeti és politikai kapcsolatait.

Kulcsszavak: Nyugat-Szahara, Magyarország, biztonságstudomány, rendőrség

Abstract

The author of the book is János Besenyő, leader of the Africa Research Centre at the Doctoral School on Safety and Security Sciences of the Óbuda University and acknowledged expert of the Western Sahara conflict. The author examines in his new book from several aspects the historical and political connections between Western Sahara, the official name is Sahrawi Arab Democratic Republic, and Hungary.

Keywords: Western Sahara, Hungary, security science, police

Ezekbe beleértendőek az évekig tartó levéltári kutatások, a szerző saját missziós tapasztalatai, illetve más a nyugat-szaharai békeművelésben szolgáló rendőrök és katonák visszaemlékezései, tapasztalatai, valamint a témával foglalkozó széleskörű irodalom. Különösen fontos, hogy „*a magyar rendőrök az ENSZ nyugat-szaharai műveletében*” című fejezetben egy olyan időszakot és eseményeket

dolgozz fel a szerző, mely idáig tudományos alaposággal nem történt meg. Kiemelt jelentőségű a műveletben résztvevő rendőrök körében végzett kérdőíves kutatás, és annak eredménye. A kötetet áthatja a Besenyő János személyes tapasztalata, amit a nyugat-szaharai műveletben szerzett, így egyszerre kap az olvasó tudományos művet és személyes úti leírást, mely írói jellegzetesség csak a nagy utazók és kutatók sajátja. A kötet a terület földrajzának, élővilágának bemutatásával kezdődik, majd a gazdasági mutatók következnek. Ebből meg tudható, hogy Nyugat-Szaharában a foszfáton kívül főleg vasérc, uránium, titán, földgáz és kőolaj található, de egyes kutatók szerint jelentős vanádium készleteket is rejt a föld mélye. Ennek ellenére a kötetből kiderül, hogy a konfliktus nem gazdasági jellegű, hanem elsősorban legitimációs kérdést jelentett II. Hasszán számára, amely ez esetben az ősi marokkói földek visszaszerzését jelentette. Ezután következik a saharáviak társadalmáról készült fejezet, amelynek ismerete fontos a jelenségek megfelelő elhelyezése és értelmezése szempontjából. A szerző így látja, a saharáviak társadalmi szerkezete más saharai nomád-félnomád népcsoportokhoz hasonló, de több szignifikáns különbség is megfigyelhető. Ezután a terület történelmével foglalkozik, ahol ismerteti a spanyol hódítás és két évszázados megszállás időszakát. A spanyol uralom elleni lázadások és felkelések leverésében a spanyol légióban szolgáló helyi származású katonák komoly szerepet játszottak, de később nagy részük csatlakozott a saharávi törzsek által megalakított Saharai Felszabadítási Mozgalomhoz, amely a terület függetlenségéért harcolt. A szerző hosszasan és aprólékos pontossággal mutatja be a spanyol-marokkói-mauritániai és saharávi felek közötti tárgyalásokat, majd a másfél évtizedig zajló háborút, párhuzamba helyezve a valós történésekkel. Láthatjuk, hogy 1991-ben az ENSZ - a felek tényleges beleegyezése nélkül - létrehozta a nyugat-szaharai békeműveletet, amelynek egyik fontos része volt a Clinton adminisztráció támogatásával létrejött Azo-nosítási Iroda. A szerző pontos adatokkal alátámasztva mutatja be a szavazás előzményeit és lebonyolítását és összegzésében megjegyzi, úgy tűnik, hogy a nemzetközi közösség is elhatározta végre, hogy szükséges lenne lezárni az afrikai kontinens egyik legrégebb óta tartó konfliktusát.

A következő nagyobb fejezet „*Az Osztrák - Magyar Monarchia gyarmati törekvései a mai Nyugat-Sahara területén*” címet viseli. A szerzőnek a másfél évtizedes kutatása során szinte véletlenül jutott tudomására, hogy az Osztrák-Magyar Monarchia 1899-ben majdnem megvásárolta a Rio de Oro – a mai Nyugat-Sahara – területét. A Habsburgok gyarmatosítási törekvései egybeestek a vezető európai államoknak a XV-XVI. században megkezdett a gyarmatosítási cselekményeivel. A szerző bemutatja ezen sikertelen vállalkozásokat, majd megállapítja, hogy a sikertelen gyarmatosítási kísérletek bukását főként

az okozta, hogy bár a birodalom belekezdett egy óvatos flottafejlesztésbe és kívánatos volt számára a gyarmatosítás, az ahhoz szükséges lépések véghezvitele nem történt meg. Érdekesség, hogy végül a Monarchia mégiscsak szerzett egy törpe gyarmatot Kínában, amelyről az I. világháború utáni jóvátételek során le kellett arról mondania Ausztriának és Magyarországnak is. Majdnem sikerült a mai Nyugat-Szaharát is megszerezni, ugyanis 1898-ban, miután a spanyolok elvesztették a Kubáért vívott háborút, több gyarmatukat is kénytelenek voltak átengedni a győztes Amerikai Egyesült Államoknak, illetve többet áruba bocsátottak, hogy képesek legyenek kifizetni a vesztes háború költségeit. Így kezdtek tárgyalásokat az Osztrák-Magyar Monarchiával is, de végül az üzlet nem jött létre. A következő, magyar szempontból szintén érdekes fejezet a „*Magyar önkéntesek a Spanyol Idegenlégióban*” címet viseli. A Légió Spanyolország egyik hatékony eszközeként szolgált az afrikai gyarmatok megvédelmezésében, és hasonlóképpen a francia idegenlégióhoz, az állomány egy része itt is külföldről érkezett. Érdekes módon az itt szolgáló magyarokról Besenyő kivételével még senki sem írt, ez számomra tudományos újdonság és hadtörténeti visszatekintés is egyben. A leghosszabb és talán a legnagyobb érdeklődésre számot tartó fejezete a könyvnek „*A nyugat-szaharai kérdés a magyar levéltári források tükrében 1996-ig*” címet viseli, amelyben a szerző a kezdetek kezdetétől követi végig a nyugat-szaharai konfliktust a magyar levéltárakban található, nagyrészt titkos dokumentumok alapján. Izgalmas az a nézőpont, amiből a Szerző az elemzést végzi, ez nem más mint a magyar szempontok és érdekek megjelenítése. Magyarország nem határozta el, kit támogat, már csak azért sem, mert a Szovjetunió sem foglalt hivatalosan állást a kérdésben. A Szerző bemutatja, hogy a magyar diplomácia milyen erőfeszítéseket tett meg a konfliktus kezelésére és a Szovjetunió felé való megfelelésre. Így például a Magyar Szolidaritási Bizottság 1980-ban segélyszállítmányt küldött a Polisario Frontnak. Ennek keretében saharávi sebesültek kaptak gyógykezelést Magyarországon. A magyar diplomácia nyomon követte a tűzszüneti megállapodást és a MINURSO létrehozását is, ugyanis 1991. szeptember 6-án a világszervezet erőteljes ráhatására a szembenálló felek tűzszünetet kötöttek egymással, és megkezdte a munkáját a megállapodás betartását ellenőrző, illetve a referendumot előkészítéséért és lebonyolításáért felelős békeművelő, a MINURSO. Később az ENSZ kérésére rendőröket is küldtünk a műveletbe, de a nyugat-szaharai kérdés fokozatosan lekerült a napirendről, azzal egyre kevésbé foglalkozott a magyar külügyi szolgálat. Ezt bizonyította az is, hogy a korábbi tervekkel ellentétben nem csak hogy nem küldtek magyar katonákat a MINURSO állományába, de az ott szolgáló rendőröket is hazahívták, annak ellenére, hogy az ENSZ maradásukat kérte.

A következő fejezet a „*Magyar rendőrök az ENSZ nyugat-szaharai műveletében*” részben erről is szól. Egyébként a számomra ez a fejezet a könyv legizgalmasabb része, ugyanis tudományos alapossággal ezen művelet korábban nem került feldolgozásra, annak ellenére, hogy a magyar rendőrök kisebb megszakításokkal 1996-tól kezdődően 2001-ig részt vettek a MINURSO tevékenységében. Ebben a fejezetben a szerző a magyar rendőrség ezen szerepét dolgozza fel. Ehhez az ENSZ nyugatszaharai békeműveletét fontos ismernünk és a magyar rendőrök részvételét az Azonosítási (a népszavazást előkészítő) Iroda tevékenységében, amelyet az ENSZ Biztonsági Tanácsának 690. (1991. április) határozata alapján hoztak létre a MINURSO egyik szervezeteként. Az azonosítási folyamat hivatalosan 1993. november 3-án kezdődött, de a szembenálló felek egyet nem értése miatt többször felfüggesztésre került. A szerző ábrák segítségével mutatja be az iroda felépítését és működését, a választásra jogosultak 2003-as létszámát és listáját. Az iroda hivatalosan 2003-ig nyaráig működött, amikor bezárt és az anyagait Genfbe átszállították. Ugyancsak érdekes a rendőri kontingens tevékenysége, aminek a felállítását az ENSZ főtitkár az S/22464. számú jelentésében kezdeményezte. Az első 100 rendőrtisztet elsősorban biztonsági feladatokra jelölték ki, illetve arra, hogy segítsék a népszámlálást előkészítők munkáját. A rendőri jelenlét így a szavazás első pillanatától kezdve megvolt. Időközben a rendőrök már nem csak az Azonosítási Iroda tevékenységét segítették, de felhatalmazást kaptak a területen szolgáló marokkói rendőri erők tevékenységének megfigyelésére is, hogy azok ne akadályozhassák az ENSZ tevékenységét. A szerző külön kitért arra, hogy az eredetileg tervezett állományt nem volt egyszerű összegyűjteni, amit a létszámadat folyamatos változásával mutat be. Amikor az ENSZ létszámbővítésre rendőröket kért a tagállamoktól, elsők között reagált pozitívan hazánk és 1995 februárjában 13 rendőrt küldött. Ugyan a Világszervezet először a katonákat kért, de a Honvédelmi Minisztérium elutasította a misszióban történő részvételt, míg a Belügyminisztérium viszont vállalta egy kisebb, eredetileg 15 fős kontingens felállítását. Az idő rövidege miatt az állomány kiválasztása, és a felkészítés szinte azonnal megkezdődött. Jelentkezés és felkérés alapján történt a kiválasztás. Az angol nyelv megfelelő szintű megléte kiemelten fontos volt, ezt szintfelmérőn tesztelték a jelölteknel. A felkészítés szakmai része igen kemény volt, nagy elvárásokat támasztottak a jelentkezőkkel szemben, és a kiképzők több alkalommal is jelezték, hogy aki nem képes a megfelelő szinten teljesíteni, attól azonnal megszabadulnak Végül egy 13 fős kontingens került ténylegesen kiküldésre. A szerző plasztikusan bemutatja az utazást és a télből éppen csak megérkezett magyarok találkozását a sivataggal: „*Birkóztak a meleggel és igyekeztek alkalmazkodni*”. A magyar rendőrök az érkezésük után azonnal

megkezdtek a misszió specifikus felkészülést. Gyakorlatok és nyelvi felmérések töltötték ki napjaikat, illetve gépkocsivezetésből gyakorlati vizsgát kellett tenniük sivatagi körülmények között. A sikeres vizsgát követően pedig beosztásba helyezték őket. Arra, hogy a 13 rendőr egyszerre egy helyszínen lehessen, szinte nem is volt lehetőség a misszió ideje alatt. Mivel a rendőri kontingens parancsnoka nagyon elégedett volt a magyar rendőrök felkészültségével, sok magyar rendőr rögtön parancsnoki státuszt kapott. Volt olyan időszak, amikor a misszióhoz tartozó egyetlen körzetben, Tindufban magyar volt a körzetparancsnok, a misszióhoz tartozó hat rendőrkapitányságon pedig hat magyar rendőrkapitány szolgált. A rendőrök szolgálati feladatai nagyrészt azonosak voltak, megfeleltek az itthoni rendőri tevékenységnek. A szerző a feladatok bemutatása mellett azok nehézségeit is megmutatja, ezek végrehajtása főképp a kulturális szokások miatt volt nehéz. Ennek okán az azonosítással kapcsolatos feladatok végrehajtása nem volt mindig egyszerű. A rendőri erőben ugyanis nem szolgált kellő létszámban nő, így sokszor majdnem meghiúsult az újjelnyomat rögzítése a szavazásra jelentkező saharávi nők esetében. További nehézséget jelentett, hogy a magyar rendőri csoport tagjainak jelentős része családos volt, ezért a család hiánya rányomta a bélyeget a kint tartózkodásukra. A kapcsolattartás a hozzátartozókkal nem volt könnyű. Ekkor a rendőriegység létszáma 92 fő volt, amelyben a magyar rendőri kontingens volt a második legnagyobb létszámú rendőri csoport, amely rendőri, rendészeti feladatokat látott el az alábbiak szerint: személyazonosítás, adatbegyűjtés személyekről, személy-és objektumvédelem, az iratanyag átadása, járőrözés és megfigyelés, kiképzésben való részvétel, biztonságtechnika kiválasztása és működtetése, tanácsadás, menekültek visszatelepítése, bűnügyi nyomozati tevékenység, együttműködés a menekültügyi irodával. A sikeresen befejezett misszió után hazatérő rendőrök munkáját elismerték, többeket előléptettek, kitüntettek. Ezután Magyarország vállalta, hogy a 13 fős rendőri kontingenst folyamatosan kint állomásoztatja. A második turnus a korábban kint szolgált rendőrök tapasztalatainak felhasználásával már pontosabb felkészítést kapott, de alkalmasságukat már csak rövid ideig tudták bizonyítani mivel 1997 augusztusára ismét befagyott a békefolyamat, így lecsökkent a rendőri egység létszáma. Hét rendőr köztük egy magyar maradt az irodában. Bár az ENSZ nem szüntette meg a rendőri egységet, de nem is pótolta azokat a rendőröket, akiknek a szolgálati ideje lejárt, így 1997. június 2-án, amikor az utolsó három is elhagyta Nyugat-Szaharát, már csak névleg létezett rendőri erő a misszióban. Közben a szembenálló felek megegyeztek, így a világszervezet ismét felkérte a tagországokat, hogy küldjenek rendőröket a MINURSO állományába. A tagországok pozitívan reagáltak a felkérésre. 1999. június végére már 52 főből állt a rendőri egység, de magyar rendőr továbbra

sem szolgált a területen. Végül Magyarország – többszöri megkeresésre – ekkor egy öt fős csoportot küldött a misszióba, de az újabb csökkentések miatt 2001 elejére már csak egy magyar rendőr, Tószegi Lajos r. alezredes tartózkodott Nyugat-Szaharában. Ezután magyar rendőr már nem szolgált a műveletben, bár kiemelkedő tevékenységüket még sokáig emlegették, sőt a Világszervezet szerette volna, ha újabb rendőröket küldünk Nyugat-Szaharába, de erre már nem került sor. A szerző külön kihangsúlyozta, hogy a magyar rendőrök megfelelő színvonalon, szakértelemmel látták el feladatukat és képviselték hazájuk a misszióban. Magyar rendőrök közül összesen 25 rendőr teljesített hosszabb rövidebb ideig szolgálattal Nyugat-Szaharában, akik közül többen részt vettek a szerző által végzett kérdőíves kutatásban, illetve interjút adtak számára. Bár a kérdőíves kutatás eredményeit beépítésre kerültek a könyvbe, az interjúk már kevésbé. Ennek tükrében érdemes lenne egy külön kötetet szánni a magyar rendőrökkel készült interjúk megjelentetésére, hasonlóképpen, mint ahogy a szerző ezt korábban megtette az afrikai műveletekben szolgált magyar katonákkal.

A következő fejezet a „*Magyar katonák az ENSZ nyugat-szaharai műveletében*”, amelyben a szerző a magyar katonák tapasztalatait mutatja be. Bár 1980-tól figyelte a magyar vezetés az ENSZ műveleteket, azokba csak az 1980-as évek végén kapcsolódott be, de csak korlátozottan. Bár 1993-ban a katonai vezetés visszautasította a nyugat-szaharai műveletben történő részvételt, az ENSZ Békeművelési Igazgatósága 1998 elején ismét megkereste a magyar vezetését, amely egy kisebb katonai kontingens kiküldésére tett ígéretet. Ez végül 2001-re valósult meg, sőt rövidesen magyar tábornok nyerte el a misszió katonai parancsnoki pozíciójára kiírt pályázatot és azt megszakítások nélkül három éven keresztül látta el. Ebben a fejezetben nyomon követhetjük a katonák mindennapos tevékenységét, mint például a tűzszünet ellenőrzését, megfigyelni a szembenálló felek tevékenységét, lépéseket tenni a politikai foglyok érdekében, részt venni a hadifogoly cserék lebonyolításában, segíteni a menekültek hazatelepítését, valamint részt venni az azonosítási folyamat és a népszavazás megszervezésében. Ezek közül azonban jó pár a mai napig sem valósult meg. A szerző bemutatja azokat a nemzetközi és politikai törekvéseket, melyek a szervezet felállítását és tevékenységét végig kísérték, hogyan igyekezett Marokkó először blokkolni a műveletet, majd később a saját befolyása alá vonni és hogyan nehezítették a békefenntartók munkáját a szembenálló felek. Olvashatunk a békefenntartók napi tevékenységéről, nehézségeikről, amelyeket az aknák, a barátságtalan időjárás, az ellátási nehézségek, vagy a terrrorszervezetek tevékenységének erősödése jelentenek. A szerző ezek mellett bemutatja a magyar belpolitikai változásokat és azok hatását a nemzetközi missziókban való magyar részvételre is, ugyanis 2006 végén felmerült, hogy Magyarország kivonná

a katonákat Nyugat-Szaharából, de erre végül nem került sor. A misszió szolgáló katonákból is többen kitöltötték a szerző által készített anonim kérdőívet, amelyek tapasztalatai szintén megjelennek a fejezetben.

Besenyő János olyan kutatást végzett és publikált Magyarország nyugat-szaharai tevékenységével kapcsolatosan, amire eddig nem volt példa. Mindez az évekig tartó levéltári kutatások, az interjúk és kérdőívek eredményei, valamint száznál is több tudományos publikáció felhasználásával készülhetett el. A könyvből egyértelművé válik az olvasó számára a szerző kíváncsisága és a téma iránti elkötelezettsége, valamint a magyar békefenntartás javításának szándéka. Ezáltal még életszerűbbé válik a könyv, amit nem csupán olvass az ember, hanem tényleg elolvassa, belemerül és az magával ragadja. Külön kiemelendő számomra, mint a migráció jelenségével foglalkozó kutatónak, hogy azon rendőrök tapasztalatait, akik részt vettek a műveletben a jelen válságai hasznossá teszik. A migráció jelensége a könyvben is markánsan szerepel, a kulturális, vallási szokások és különbségek a menekültekkel és migránsokkal együtt jelennek meg. A migráció kezelésében, az ügyek elbírálásban a határőrizetben résztvevő szervezetek számára hasznosításuk már most is elengedhetetlen. Ezen tudást fel kell használni, éppen ezért Besenyő János kötetét jó szívvel ajánlom az Afrika részéről érkező biztonságpolitikai kihívások, az afrikai magyar békeműveletek, illetve a magyar-külföldi kapcsolattörténet iránt érdeklődő olvasó figyelmébe.

Felhasznált irodalom

Besenyő J. (2020): *Magyarország és a nyugat-szaharai válság*. Budapest: Monarchia Kiadó Óbudai Egyetem, 460.

Interjú dr. Orbán Péter nyugállományú rendőr altábornaggyal

Emberközelségbe vinni a rendőrséget!

Bring the Police in Common Touch

Interview with Dr. Péter Orbán, retired police lieutenant-general

Absztrakt

Dr. Orbán Péter nyugállományú rendőr altábornagy személyében egy olyan ember életútját szeretném Önök elé tárni, akinek munkája, vezetői, emberi képességei példaértékűek. Jelenünkben is tisztelet övezi, és remélhetőleg sok rendőrpálya előtt lesz még példakép, akik ezen a pályán szeretnének életük során maradandót alkotni. Életútjának bemutatását személyes beszélgetésünk során elhangzott bölcsességnek is betudható mondattal kezdeném: *„A toborzás során mindig azt mondtam: Jól gondolja meg, aki rendőr szeretne lenni, mert gazdag ember nem lesz, de a kenyérkeresete mindig biztosított lesz. Jó kollégái lesznek, de sok gyűrődésre számíthat a sok munka mellett.”*

Kulcsszavak: interjú, rendőrség, életpálya, történetek

Abstract

With Dr. Péter Orbán, retired police lieutenant-general, I intend to present the career of a man, whose work, leading and human abilities are exemplary. He is honoured still today, and hopefully his life will stay as an example for many young police cadets who intend to make one's carrier in this work. Our personal talk for presentation of his career I want to begin with a sentence worth considering as a wisdom saying: *“At recruitment I used to say: Everyone who wants to become a policeman should think through this decision as he will not grow rich, but a safe and modest income will be always secured. He will have good colleagues but he will have to go through a lot of convulsions beside labour.”*

Keywords: interview, police, career, stories

Tábornok úr, hogyan indult az életpályája? Mire emlékszik vissza fiatalkorából?
Mint minden fiatal az adott korszakban, tanultam és a szünetekben dolgoztam. Beálltam traktorosnak, kombájnoztam a téészenben, a csornai gépállomáson dolgoztam, majd, amikor a sorkatonai rendszer átállt a 18-as korhatárra, bevonultam én is. November hónapot írtunk mikor bevonultam sorkatonai állományba, annak ellenére, hogy egy rokonom elintézte volna nekem, hogy tartalékos tisztiiskolába kerüljek. Számomra a lényeg az volt, hogy a határőrséghez kerültem. Az újonckiképzést követően a mucki határőr őrsön teljesítettem szolgálatot, majd beválogattak a tisztes iskolába. Rajparancsnok, majd szakaszparancsnok-helyettes lettem a központi kiképzésen. Fekete őrmesternek, majd Szabó alhadnagynak voltam a helyettese. Az egész határőrterületnek az összes rocsó vezetőjét, szakácsát, raktárosát mi képeztük kéthetes váltásokkal. Szakaszparancsnok lettem, majd sorőrmesternek léptettek elő.

Hogyan került a rendőrség berkeibe? Milyen fontos állomások követték egymást rendőri pályafutása során?

Tetszett az egyenruha, így a rendőrségen folytattam tovább, a szombathelyi járáshoz tartozó területen járőrkedtem. Csopakon kezdtem a rendőriskolát, minden második hétvégén szolgálatot teljesíttem a Balatonnál, mindezt 1971 januárjáig, amikor befejeztem tanulmányaimat. Jó és kemény őrsparancsnokom volt, aki mindig tanított valami új dolgot. Sokszor éjszakára helyezett szolgálatba, ott megtanultam a közrendvédelmi statisztika készítését, így amikor parancsnok lettem, akkor már tudtam ezeket a feladatokat. A Rendőrtiszti Főiskolát 1972-ben kezdtem el, ez volt a második évfolyam a főiskola indulását követően. Igazgatásrendészeti szakon végeztem. Közölték, hogy főkapitányságra fogok kerülni főelőadónak. Így is lett, aztán kihelyeztek Sárvára vezetőnek. Nem akartam, mivel ekkor már házasember voltam, de baráti tanácsként az egyik kollégám javasolta, hogy fogadjam el a kinevezést. Főkapitány úr pedig röviden közölte: „*Magában többet látunk, mint beosztott, kihelyezzük Sárvára vezetőnek!*” Kaptam szolgálattelakást, de a feleségemnek nem tudtak munkát adni, csak később. Sokat költöztünk, mindig arra, ahová a legújabb kinevezéseim vezettek. „*Papírdoboz, költözünk!*” – mondtam mindig a feleségemnek. Sárvár volt a második legnagyobb kapitányság Szombathely után. Itt nagyon jó hangulatú csapatom volt. Az apró kudarcokhoz pedig az ember hozzászokik. Mentek az évek, következett az egyetem, egyszer csak az országos rendőrfőkapitányhoz hívtak, ahol a következő kérdést kaptam: „*Tudod, hogy miért hívtunk? Te leszel a főkapitány Vas megyében! Keresésél stábot magadnak! Amire csak annyit mondtam: Értettem!*” Szakmai életem következő állomása az Országos Rendőr-főkapitányság volt, ahol a Készenléti Rendőrség megszervezésére és az iskolák megreformálására kaptam megbízást.

Azzal fogadtak: „Te jó szervező vagy úgy mondják, szeptembertől kétezer fővel kell kezdeni a tanévet.” Felvettük a kétezer főt, Szegeden iskolát létesítettünk, és bár októberre már csak ezernyolcszáz fő maradt, de végrehajtottuk a feladatot. Amikor kineveztek országos rendőr-főkapitánynak 630 ezer elkövetett bűncselekmény volt Magyarországon – a statisztikák szerint. Életem legnehezebb és leggazdagabb munkabeli éveim voltak, ahol minden szakterületen folyamatosan eredményeket tudtunk elérni tisztességes és kemény munkával. Az egyenesség mindig az első út, főleg a mellébeszélés, aki ismer tudja, ez mit jelent számomra. Szakmai életpályám alkalmával rengeteg esemény kapcsán gazdagodtam tapasztalatokkal, amelyeket az együttműködés során honi- és külföldi kollégáktól, szervektől egyaránt megkaptam, és ennek köszönhetően olyan eredményes ügyeket tudtunk felderíteni vagy szakterületeket rendbe tenni, amelyek most is példaértékkel bírnak a fiatalabb generációk számára.

Van, akire személy szerint szívesen emlékszik vissza ebből az időből?

Szerettem Pintér Sándorral, a jelenlegi belügyminiszterrel együtt dolgozni, mert kiszámítható volt minden lépése. Minden az előre egyeztetett időpontban történt. Ilyen magas státuszban nem lehet megengedni, hogy ne tervezzen előre a vezető. Olyan nem fordult elő, hogy ide-oda mentek volna a telefonhívások, módosítások. Egy vezetőnek kiszámíthatónak kell lennie, másként nem marad ideje a hatékony feladatvégrehajtásra. Büszke vagyok rá, hogy négy évet sikerült ebben a pozícióban eltölteni, viszont a politikai ütközőzónákat nehezen viseltem. Ilyen volt például az, amikor sajtótájékoztatót tartottam és az általam elmondottakból nem jelent meg semmi más, csak összeollózott mondatok innen-onnan, de nem úgy és nem az, ahogyan az a részemről elhangzott.

Milyen vezetői kompetenciákat tartott fontosnak? Az állomány képzésénél mik voltak a fő szempontok?

Az állományépítésre mindig nagyon érzékeny voltam. Az volt az elvem, hogy amennyiben mód van rá, felkészült ember üljön be a vezetői székbe. Emiatt nem voltam túl népszerű. Volt úgy, hogy nem tetszettek a visszajelzéseim, mert megmondtam a kollégának, hogy a munkát nem levelezőn kell végezni, hanem menjen ki a helyszínre a kollégákhoz, segítse őket, adjon nekik tippeket, ötleteket. Akik a kezeim közé kerültek, azokkal megjárattam a ranglétrát. Figyeltem a továbbképzésükre, fejlesztésükre. Azonnal nem neveztem ki senkit. Megbízással kezdtem és miután megismertem őket, azt követően kerültek kinevezésre. Ha valamely alárendelt vezetővel gond volt, a szakmai felettes, a személyzeti vezető és én összeültünk az érintettel, amelynek során elmondtam neki: „Öreg, ha elrontottál valamit, akkor egy évéd van arra, hogy kijavítsd! Ha visszaáll a görbe, akkor rendben

leszünk.” Sokan éltek a lehetőséggel, és persze volt olyan is, aki nem. A kollégák tartották, ismerték azt a szabályt, hogy engem nem érdekel, hogy 48 vagy 58 százalékon állunk, engem az érdekelt, hogy meglegyen a gyilkos, meglegyen a rabló minél gyorsabban. Természetesen tudtam, hogy mennyi munkával jár egy felderítés.

Milyen módszereket használt a csapatépítésre?

Aluról jöttem, így nem volt nehéz, hogy mindenkinek megértsem a nehézségeit. Nálam mindig első volt a szolgálat. Próbára is tettek olykor. A legszebb dolog a parancsnoki munkában, amikor valóban megértjük a beosztottak személyes problémáit és ezzel elérjük, hogy reggelente, bármilyen magánéleti nehézség ellenére is, jókedvűen jöjjenek dolgozni. A rendőrnek is van családja és a magánéletből adódó problémái. Volt olyan, hogy valamelyik kolléga gyereke reggel nem akart felöltözni, késve tudta elvinni az óvodába, aztán mikor bedobta a gyermeket az óvodába, pattant volna a biciklire, de elszakadt a biciklilánc, így tíz perccel később ért be. Most ezért fenyítettem volna meg? Mert sok ilyen eset volt. Igyekeztem megismerni mindenki hozzátartozóját, családját. Próbáltam, amennyire tőlem telt, igazságos lenni, a leterheltséget észrevenni, egyenlően elosztani a munkát. Szerencsés helyzetben voltam, jól megtaláltam az összhangot az emberekkel.

Mit tekint élete legnagyobb szakmai sikerének?

Vezetői pozícióra nem készültem. Főtörzsőrmester és alhadnagy nem lettem, engem mindig valamilyen szakmai siker vitt feljebb a ranglétrán. Egy osztrák-magyar közös ügyre élénken és szívesen emlékszem vissza, amikor lengyel elkövetők hozták be Európába a hengerzár betörést, és felderítettük a cselekményeiket. Az egy nagyon szép ügy volt. A másik, amire büszke vagyok, hogy életellenes bűncselekmény nem maradt felderítetlenül Vas megyében, amikor én voltam a főkapitány. Örömmel emlékszem vissza még arra is, hogy amikor Sárvára kerültem közbiztonsági osztályvezetőnek, tizennégy fő körzeti megbízottat leérettségiztettem, ebből négy fő őrnagy vagy alezredesi ranggal ment húsz év múlva nyugdíjba. Visszavezettük a középfokú tiszti iskolát, ami hatékonynak bizonyult, mert nagyon jó gyakorlati szakemberek kerültek ki innen. A szervezeti alakításokat illetően a legnagyobb dolog az volt, amikor a Belügyminisztérium elrendelte, hogy az állambiztonsági szervek hivatásos állományának főlöszleges státuszait elosszák a megyékben. Akkor kaptam a megyében 75 darab státuszt, 50 darab tiszthelyettesi, 25 darab tiszti pozíciót. Összeültünk a kollégákkal és a minisztériummal egyetértésben két 25 fős rendőri átképző iskolát indítottunk az embereinknek. Ekkor tanítottam a tiszti iskolában. Amikor vizsgáztak az embereim, dicséretet kaptak a vizsgabizottságtól, hogy tíz hónap alatt milyen elméleti-szakmai tudásra tettek szert. Mérheterlenül büszke

vagyok arra is, hogy a vasi fészekaljból kerültek ki a későbbi országos vezetők közül többen is.

Érték-e kudarcok szakmai munkája során?

A pénzhamisítások felderítése volt a mániám, ám ebben nem értünk el sajnos túl sok eredményt, de izgalmas volt. Tisztességesen dolgoztam, de az új politikai vezetés nem adott kellő időt az együttműködésre. Nem kaptam meg annak lehetőségét, hogy bizonyítsak, és senkinek sem tudtam ezt akkor elmondani, ezért visszamentem főkapitánynak Vas megyébe. Még öt évet dolgoztam főkapitányként majd elmentem nyugdíjba. Ezek után sem hagytam el a rendőri pályát, a nyugdíj mellett még további öt évet dolgoztam a rendőroktatásban.

Mi az, amit szeretett volna megvalósítani, de nem sikerült?

Talán egy olyan elképzelésem, amely azóta meg is valósult. Mégpedig az, hogy a Készenléti Rendőrség és az iskolák között szoros együttműködés jöjjön létre abban a formában, hogy egy-egy iskolába legyen kihelyezve egy-egy szakasz vagy század és ezek készenléti bázisokként funkcionáljanak. Végül is ez Szombathelyen és Győrben is megvalósult.

Tábornok úr mit üzen a pályakezdőknek, kollégáknak, az utókornak?

Sokat kell dolgozni, tanulni, a gyakorlatban elsajátítani a szakmát. Mindezek mellett tudnak majd családot alapítani, a családot eltartani, a gyerekeket taníttatni és akár építkezni is. Tudom miről beszélek, ugyanis mindezeket én is átéltem.

Hogyan lehetne a jelenlegi rendőri képzést, létszámot fejleszteni?

Vonzóerővel és pénz is kellene hozzá. Önálló szervezetek fenntartásával, mint amilyen a BM kórház, önálló óvodák, bölcsődék működtetése, amelyek egy igazi nagycsaláddá kovácsolják össze a rendőri szakmában dolgozókat.

Hogyan tölti a mindennapjait tábornok úr?

Jelenleg a Vadászati Kamara Megyei Etikai Bizottságának elnöke vagyok és az Országos Etikai Bizottság tagja is. Vadászok és a társaság tagjainak szoktam olykor egy jót főzni, megünnepeljük a kerek évfordulókat, összetartom a csapatot. A lényeg azonban az, amit minden toborzás során mondtam, hogy jól gondolja meg, aki rendőr szeretne lenni, mert gazdag ember nem lesz, de a kenyérkeresete mindig biztosított lesz. Jó kollégái lesznek, de sok gyűródésre számíthat a sok munka mellett.

Dr. Orbán Péter nyugállományú rendőr altábornagy úrral készült interjúnkat dr. Hertelendi Lajos készítette.

KÖZLÉSI FELTÉTELEK

A Belügyi Szemle kiemelten a Belügyminisztérium felügyeleti és szervezeti rendszeréhez illeszkedő olyan tudományos közleményeket fogad be és jelentet meg, amelyek elsősorban a rendvédelemmel, a közrenddel és a közbiztonsággal, a biztonságpolitikával, az önkormányzatisággal összefüggő kérdésekkel, a társadalmi devianciákkal, valamint a rendészet kérdéseit kriminológiai, kriminálszociológiai, büntetőjogi és rendészeti szempontból elemzi és értékeli.

A Belügyi Szemle az Open Journal System-Folyóirat Szerkesztő Rendszer alkalmazáson keresztül fogadja a szerzőktől a kéziratokat.

A beküldött közlemény visszaigazolása során a Szerkesztőség tájékoztatja a szerzőket a beküldött kézirat befogadásáról és várható megjelentetéséről. A Szerkesztőség a beérkezett kéziratokat szakmai és tudományos szempontokból lektoráltatja, és fenntartja a jogot a kéziratok stilizálására, korrigálására, tipografizálására.

A Szerkesztőség másodközlést nem vállal.

A Belügyi Szemlében megjelent cikkek nem feltétlenül tükrözik a Szerkesztőség álláspontját, azok tartalmáért való felelősség minden esetben a szerzőket terheli. A lap egésze, az egyes cikkeket is beleértve, szerzői jogilag védett, ezeknek a szerzői jogi törvény keretein kívül történő bármilyen felhasználása jogellenes és büntetendő.

A folyóirat megrendelhető a Szerkesztőség e-mail címén vagy telefonon.

Telefonszám: +36 (26) 795-900 / 24-600

Email: szerkesztoseg@belugyiszemle.hu

Web: www.belugyiszemle.hu

OJS: ojs.mtak.hu/index.php/belugyiszemle/index

Ára: 530 Ft

